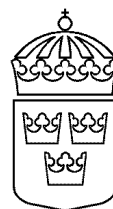

Riksdagens protokoll

2000/01:87

Onsdagen den 28 mars

Protokoll
2000/01:87

Kl. 09.00 – 17.57
19.00 – 22.56

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 22 mars.

2 § Ledighet, m.m.

Andre vice talmannen meddelade att *Thomas Julin* (mp) ansökt om sjukledighet under tiden den 28 mars–25 maj.

Kammaren biföll denna ansökan.

Andre vice talmannen anmälde att *Lotta Nilsson-Hedström* (mp) skulle tjänstgöra som ersättare för Thomas Julin.

3 § Utökning av antalet extra suppleanter i kulturutskottet och i EU-nämnden

Valberedningen hade, enligt ett till kammaren inkommet protokollsutdrag, tillstyrkt att antalet suppleanter skulle utökas enligt följande:

från 22 till 23 i kulturutskottet
från 29 till 30 i EU-nämnden

Kammaren medgav dessa utökningar.

4 § Val av extra suppleanter i kulturutskottet och i EU-nämnden

Företogs val av extra suppleanter i kulturutskottet och i EU-nämnden.

Kammaren valde i enlighet med valberedningens förslag till

suppleant i kulturutskottet
Lars Lilja (s)

suppleant i EU-nämnden
Marianne Samuelsson (mp)

5 § Kompletteringsval

Andre vice talmannen meddelade att Miljöpartiet de grönas riksdagsgrupp under Thomas Julins sjukledighet anmält hans ersättare Lotta Nilsson-Hedström som suppleant i justitieutskottet, i socialförsäkringsutskottet och i socialutskottet.

Andre vice talmannen förklarade vald till

suppleant i justitieutskottet
Lotta Nilsson-Hedström (mp)

suppleant i socialförsäkringsutskottet
Lotta Nilsson-Hedström (mp)

suppleant i socialutskottet
Lotta Nilsson-Hedström (mp)

6 § Hänvisning av ärende till utskott

Föredrogs och hänvisades
Skrivelse
2000/01:112 till justitieutskottet

7 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter
Miljö- och jordbruksutskottets betänkande 2000/01: MJU9
Konstitutionsutskottets betänkande 2000/01: KU19
Kulturutskottets betänkanden 2000/01: KrU5, KrU6 och KrU4
Bostadsutskottets betänkande 2000/01: BoU11

Föredrogs
justitieuskottets betänkande 2000/01:JuU18
Handläggningen av ungdomsmål (prop. 2000/01:56).

*Handläggningen av
ungdomsmål*

Anf. 1 ANITA SIDÉN (m):

Fru talman! I dag ska vi behandla betänkandet som rör handläggningen av ungdomsmål. Här föreslås en del ändringar i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Det är av stor vikt att det är snabba och bra handläggningar av de mål där ungdomar är misstänkta för brott. Ungdomsbrotten måste få hög prioritet, men ungdomarna måste också ta sitt eget ansvar och stå för vad de gjort genom att sona sina brott.

Det finns naturligtvis många orsaker till att en ung människa inleder en brottslig karriär. Ett är dock säkert, det sämsta vi vuxna kan göra är att sticka huvudet i sanden och inte se vad som händer. Vi måste ge ungdomarna en ärlig chans. Om både familj och skola misslyckas måste samhället i övrigt stå upp och ta sitt ansvar. Att inte reagera är inte humant. Att reagera är att bry sig om, och då är det naturligtvis bättre att stämma i bänken än i ån.

Det är ytterst allvarligt att behöva se att ungdomsbrotten har blivit allt grövre och mer våldsbetonade. Dessutom har brottsligheten krupit allt längre ned i åldrarna. Här måste även unga vittnen våga vittna, och vi vuxna måste tala om var vi står och våga sätta gränser med bl.a. en tydlig lagstiftning.

Fru talman! Handläggningstiderna har varit för långa, då varje utredare har haft en så stor hög av akter framför sig att det varit omöjligt att ta sig igenom dem. Det har helt enkelt saknats resurser till fler utredare. Det är självklart mycket viktigt för alla, inte minst för ungdomar, att tiden mellan brott och samhällets reaktion förkortas. Dels har det stor betydelse för en ung människa att inte kunna fortsätta med brottslighet, dels är det viktigt att ungdomarna inte håller sig kvar på den brottsliga banan och fastnar i den kriminella livsstilen.

Det är mer än alarmerande att såväl polis som socialarbetare i exempelvis Göteborg uppger att de tappat kontrollen över narkotikasituationen. Kritiken från Anders Stolpe, chefen för narkotikaroteln, är hård men rak då han även säger: "Politikerna är tagna med byxorna nere." I dagsläget är det en verklighet att 50–75 ungdomar i den lilla kommunen Mark använder narkotika. Droger och brott hör ofta ihop, och riskerna är större än någonsin, eftersom ungdomar nu har en större benägenhet att testa knark.

Fru talman! Ju tidigare upptäckt, desto bättre! Om det nu finns någon som kan upptäcka. Om det nu finns någon som kan utreda. Om inte brotten skrivs av. Närpolisen, som skulle ha kunnat vara ungdomens polis, har inte kunnat sköta sitt arbete, då de ryckts i väg till andra arbetsuppgifter än de var avsedda för. Det kan ju inte finnas en nollvision för brott om brott skrivs av.

Det är bra att den unge vid återfall i brott kommer att möta samma utredare hos polisen och om möjligt även ställas inför samma åklagare som vid tidigare brott. Det är naturligtvis viktigt att samarbetet mellan polis,

åklagare och kriminalvård fungerar bra. Trots de principiella argumenten mot kravet på att ungdomsmål endast ska handläggas av särskilt lämpade domare, överväger de positiva effekterna, eftersom handläggningen koncentreras till vissa rotlar. Därmed ökar kunskapen och kvaliteten inom ungdomsområdet.

Men i en enkätundersökning framkom brister i kvaliteten i socialtjänstens yttranden och handläggning, liksom i innehållet i den föreslagna vården. Det här måste förbättras och kanske rentav ses över redan under socionomernas utbildningstid.

Fru talman! Rättssäkerheten ska gälla alla medborgare, men Statens institutionsstyrelse visar på brister för de ungdomar som tagits in för verkställighet av sluten ungdomsvård, och SIS kräver därför en utredning av vilka åtgärder som kan vidtas för rättssäkerheten vad gäller vårdplaner. Detta är mycket allvarligt, och det kan inte accepteras att vårdplaner som är fastslagna i domstol verkställs eller inte verkställs utan att någon återrapportering sker till rättsväsendet.

Eftersom det finns oroväckande tecken på att ungdomsväldet ökat och än mer på att våldet tagit sig grövre uttryck, måste samhället kontinuerligt följa upp och utvärdera påföljdssystemet för unga lagöverträdare, vilket även vi moderater framfört i våra motioner. Dessa frågor och många fler kommer upp i debatten om unga lagöverträdare i början av nästa månad, liksom vid veckans offentliga utfrågning om vård inom socialtjänsten.

Fru talman! Det är glädjande att dagens betänkande går i riktning mot en större föräldramedverkan i de ärenden som rör de unga brottsmisstänkta. Den unge, vårdnadshavaren eller andra fostrare kommer att kallas till förhören hos polisen. När det gäller unga brottslingar som är under 15 år ska både föräldrar och socialtjänst underrättas om att utredning inletts, och om det väcks åtal ska tidpunkten för förhandlingar dessutom meddelas.

Barn och ungdomar behöver alla vuxna som kan bry sig om dem. Vi moderater har länge drivit frågan att även föräldrar som endast har umgängesrätt ska kallas till förhör. De är av betydelse för barnet och ska därmed få vara med och bära sitt ansvar. Denna biologiska förälder kan med sitt engagemang vara en bra resurs och därmed vara ett stöd i en svår situation – det gäller ju brott. Vare sig man har vårdnad eller ej är man förälder.

Vid översynen av kallelser till huvudförhandling anser vi moderater därför att det är bra att frågan om kallelser av föräldrar som inte är vårdnadshavare kommer att tas upp. Här kan även finnas en möjlighet för andra fostrare, för ju fler vuxna som engagerar sig desto bättre.

Fru talman! Hos såväl myndigheter som i alla medier finns skildringar av att alltför många barn under 15 år är misstänkta för brott. Det är t.o.m. så illa att dessa barn medvetet utnyttjas på grund av att de inte är straffmyndiga. Detta bekräftas av poliser i min hemstad Göteborg, och det är ett mycket allvarligt och ett svårt problem att hantera för både myndigheter och brottsoffer. Att polisen kommer att kunna vidta inledande utredningsåtgärder i högre utsträckning är därför nödvändigt.

Fru talman! En möjlighet till registrering av ungdomar hos polisen skulle ge polisen och de andra rättsvårdande myndigheterna en bättre bild av den ungdom som blivit gripen för ett brott. Dessutom skulle ju en

registrering ge en klarare statistik över ungdomsbrottsligheten. Det har även stor betydelse vid planering av brottsförebyggande åtgärder att statistiken är rättvisande, vilket framgår av vår reservation.

Fru talman! Vi moderater ställer upp bakom våra reservationer men yrkar för tids vinnande bifall till endast reservation 1.

Prot. 2000/01:87
28 mars

*Handläggningen av
ungdomsmål*

Anf. 2 NALIN PEKGUL (s):

Fru talman! Ungdomar behöver gränser. De första som sätter gränser för ungdomarna är vanligtvis föräldrarna. Men ansvaret för ungdomar kan aldrig enbart läggas på föräldrarna. Ungdomarna är hela samhällets ansvar. Av detta följer att när en ung person begår ett brott ska vuxna hjälpas åt att föra den unga människan tillbaka till den rätta vägen. Med vuxna menar jag föräldrar eller andra vårdnadshavare, lärare, socialsekreterare, ända fram till domstolen. Här agerar föräldrarna tillsammans med andra vuxna för att hjälpa den unge.

Moderaternas reservationer bär en stark ideologisk prägel. Enkelt kan deras syn sammanfattas som följande: En ung människa begår ett brott. Föräldrarna eller andra vårdnadshavare har varit försumliga i sin fostran, och därför ska familjen straffas. På annat sätt kan jag inte tolka moderaternas reservationer, eftersom deras förslag saknar praktisk betydelse. Om moderaterna vill att föräldrarna ska delta vid polisförhör och förhandlingar om åtal väcks, är det märkligt att moderaterna vill ta bort rätten till ersättning.

Det nya misstankeregister som moderaterna föreslår fyller ingen funktion, eftersom den information som skulle kunna fås ur detta register redan finns tillgänglig hos polisen och socialtjänsten.

Därför yrkar jag bifall till förslaget i betänkandet och avslag på samtliga motioner.

Anf. 3 ANITA SIDÉN (m) replik:

Fru talman! I den moderata reservationen om ersättning för inställelse hävdar vi att det ingår i föräldrarollen att föräldrar, oavsett om de är vårdnadshavare eller inte, ska närvara vid en rättegång med sina barn. Tänk, det tror jag att alla vårdnadshavare vill göra, dvs. ställa upp för sina barn.

Jag skulle vilja ställa en fråga till Nalin Pekgul. Det finns brister i socialtjänstens yttranden och handläggning av ärenden. Hur ser Nalin Pekgul på det?

Anf. 4 NALIN PEKGUL (s) replik:

Fru talman! Först är det frågan om ersättning till föräldrar. Alla undersökningar visar att de flesta föräldrar deltar vid förhör och om åtal väcks. Jag kan inte förstå varför de inte skulle kunna få ersättning och varför det ska försvåras för föräldrarna att vara med, i stället för att se till att underlätta för dem så att de kan vara med vid polisförhör och om åtal väcks.

Jag tappade tyvärr bort den andra frågan. Anita Sidén får ställa frågan på nytt.

Anf. 5 ANITA SIDÉN (m) replik:

Fru talman! Jag ställde en fråga om brister i socialtjänstens yttranden och handläggning. Det var det jag ville att Nalin Pekgul skulle komma in på.

Föräldrar ställer upp. Ja, det var just det jag sade; de ställer upp. Förhoppningsvis kommer de att göra det även i fortsättningen. Jag vet att de gör det. Jag har ställt frågan till några föräldrar inom mitt rektorsområde i Göteborg där jag är rektor. Jag har varit kontaktman för flera ungdomar. Om det är något föräldrar vill göra så är det att ställa upp för sina barn. De frågar inte efter ersättning.

Anf. 6 NALIN PEKGUL (s) replik:

Fru talman! Jag kan inte förstå följande. Vi är båda överens om att föräldrarna ska delta. Då undrar vi varför det ekonomiskt ska försvåras för föräldrarna. Ni vill straffa familjen i stället för att underlätta för föräldrarna att få vara med, dvs. få ersättning. Precis som alla andra vittnen kan få det ska föräldrar också kunna få det.

Sedan var det frågan om brister i socialtjänstens handläggning och yttranden. Det går att hämta information i polisens RAR-system, där varje län har den information som behövs om den unge. Det är inte så svårt. Jag har kollat med folk som jobbar inom domstolar och folk som jobbar inom polisen. Det är inte så svårt att få den information som behövs. Jag förstår faktiskt inte varför det ska vara ett centralt misstankeregister.

Anf. 7 ALICE ÅSTRÖM (v):

Fru talman! När vi nu behandlar handläggningen av ungdomsmål är det smärre förändringar som sker för att göra reformen bättre. Vi ser till att bredda möjligheterna att kunna välja ut domare som speciellt ska handlägga ungdomsmålen. Vi stramar upp möjligheterna att alltid ha samma polis och åklagare vid återfallsbrott, och vi vidgar tillämpningsområdet när det gäller offentlig försvarare.

Det här är viktiga förändringar, men det är förändringar som ligger inom reformen handläggningen av ungdomsmål. Det är där, fru talman, jag tycker att det är synd att moderaterna ständigt lyfter upp vikten av snabb handläggning, högar av ärenden hos polisen, att det tar lång tid – vilket inte är sanningen. Reformen handläggningen av ungdomsmål innebär att alla mål, alla brottsmisstankar, där det finns unga människor mellan 15 och 18 år ska behandlas skyndsamt.

Från början när vi fattade beslutet sade vi 14 dagar. Det här har vi fått ändra efterhand till fyra veckor. Det visar sig mycket tydligt att alla brott där det finns unga mellan 15 och 18 år handläggs mycket snabbt inom det svenska rättsväsendet. Det är ett snabbt påföljdssystem, det är en snabb process. Det är oerhört viktigt. Vi har alla varit överens om att det behövs snabba och tydliga regler när unga begår brott, för att på så sätt försöka förhindra en utökad brottsbana. Därför är det synd att moderaterna fortfarande talar om att det måste bli snabbhet i systemet, högar hos polisen, när vi har ett rättsväsende som faktiskt klarar detta.

Fru talman! Jag vill också lyfta upp den konflikt som fanns när vi ändrade tiden från två veckor till 14 dagar. Anita Sidén tog upp att det finns brister i yttranden från socialtjänsten till domstolarna i dag. Där har

vi konflikten mellan snabbhet och tydliga och bra utredningar från socialtjänsten. När det var två veckor visade det sig tydligt att socialtjänsten inte hann hantera yttrandena på ett bra sätt. Därför förlängdes tiden till 14 dagar. Här är konflikten mellan snabbhet och att det ska vara en så bred rättssäker grund till en dom som möjligt.

Fru talman! Det är också anmärkningsvärt när moderaterna säger att det finns brister i yttranden från socialtjänsten. Det vore intressant att från moderaterna få höra förslag till förändringar inom socialtjänsten på hur detta ska hanteras. Det vore bra om moderaterna också, med tanke på att man de senaste åren inte har velat skjuta till mer pengar till kommunerna, kunde förklara hur kommunerna med bristande resurser och den ekonomi de har haft ska klara av att hantera detta inom socialtjänsten. Därför är det, precis som vi i Vänsterpartiet alltid säger, viktigt att ha en helhetssyn. Det går inte att stå i talarstolen och prata om rättsväsendet, polis och åklagare, och att här måste det hända saker snabbt och tydligt, utan att samtidigt se att det måste finnas resurser i kommunerna för att möta behoven och kraven som finns där.

Fru talman! Jag måste också ta upp frågan om föräldrars ersättning för inställelse. Vi i Vänsterpartiet kan inte förstå varför moderaterna anser att föräldrar till unga inte ska ha rätt till någon ersättning när de inställer sig vid en rättegång där deras unga är med. Det kan vara så att den unge inte ens döms för brottet, faktiskt är oskyldig. Ändå kräver vi att föräldrarna ska delta, de ska ta ledigt från arbetet, de ska förlora pengarna, för att de ska delta i en rättsprocess som hela samhället tycker är viktig och angelägen. Det är självklart att föräldrar, precis som alla andra, också måste ha möjlighet till ersättning. Jag är helt övertygad om att de flesta föräldrar verkligen vill närvara.

Det är också viktigt att även en ensamstående mamma, som har tre barn, som har ett städjobb och som har svårt att få ekonomin att gå ihop ska ha möjlighet att ta den här tiden ledigt för att finnas där och stötta sin tonåring som har råkat illa ut, utan att för den skull när månaden är slut inte kunna betala sina räkningar.

Om man inte skulle få ersättning är en effekt att det bland de mest utsatta grupperna blir en minskad närvaro, inte därför att man inte vill ställa upp men därför att man ekonomiskt inte ens har möjlighet till det. Det kanske inte är den värld Moderaterna lever i, men det är den värld som väldigt många människor lever i.

Fru talman! När vi kommer in på registrering av brottsmisstänkta barn under 15 år, är det så att detta registreras hos socialtjänsten och hos polismyndigheterna lokalt. Den möjligheten finns. Vi får varje år statistik på hur många ungdomar som begår brott. Det finns registrerat hos polisen när det gäller brottsmisstankar.

Det som inte finns är ett centralt register där varje personuppgift på unga människor under 15 år registreras och kan behandlas generellt över hela landet. Det beror på att vi anser att de som är under 15 år är barn, och de ska inte registreras i stora centrala register. Dem ska vi möta med åtgärder inom socialtjänsten. Dem ska vi möta genom samarbete mellan polisen och socialtjänsten. För de behoven finns det ju redan i dag mycket tydliga medel och möjligheter, genom registrering hos socialtjänsten, att allt överlämnas till och finns hos socialtjänsten och registrering hos polisen.

Prot. 2000/01:87
28 mars

*Handläggningen av
ungdomsmål*

Jag tycker att det är farligt när Moderaterna sprider myten att om man begår brott när man är under 15 år blir man inte registrerad och det händer ingenting. Det är många ungdomar som gör det här och som mycket snabbt lär sig att det inte är så. Det blir en utredning hos socialtjänsten, och det finns registrerat hos polisen.

Det är viktigt att vi möter barn som begår brott, men det är också viktigt att vi bemöter dem med rätt åtgärder. Och rätt åtgärder är inte registrering och ytterligare straff inom rättsväsendet. Rätt medel att möta dem med är åtgärder inom socialtjänsten, stöd för familjen, stöd för föräldrarna och möjligheter för barnen att komma tillbaka till ett liv utan brott.

Anf. 8 ANITA SIDÉN (m) replik:

Fru talman! Ja, det är viktigt att barn kommer tillbaka till ett bra liv.

Alice Åström säger att vi moderater ständigt kommer tillbaka. Ja, vi kommer ständigt tillbaka till föräldrarnas roll. Föräldrar är av mycket stor betydelse. Men Alice Åström måste väl ändå medge att det har varit brist på resurser inom rättsväsendet.

Jag måste ställa en fråga till Alice Åström, om jag hörde rätt. 14 dagar är väl ändå två veckor? Jag trodde att det var samma sak. Jag förstod inte den kommentaren.

Socialdemokrater och vänsterpartister har beskattat de lågavlönade så hårt att de inte har haft råd att ställa upp för sina barn.

Föräldrar måste ha rätt att få duga. De föräldrar som jag frågade, som fanns inom ett rektorsområde som har det rätt jobbigt, sade att ingen arbetsgivare skulle låta bli att hjälpa dem utan låta dem som vårdnadshavare ta ut kompensationsledigt eller en semesterdag för en så viktig händelse som en rättegång om ens barn gjort något brottsligt. Kan man inte ställa upp för sina barn när de har begått brott, när ska man då kunna ställa upp? Jag tycker att det är en mycket viktig fråga. De föräldrar som jag talade med är inte ensamma om att ge det svar som mina föräldrar gav.

Anf. 9 ALICE ÅSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Det är möjligt att jag sade fel. Från början var det 14 dagar, två veckor, och sedan ändrade vi det till fyra veckors handläggnings-tid.

När det gäller föräldrars närvaro är det självklart att den är oerhört viktig. Det genomsyrar hela detta betänkande, sida upp och sida ned. Granskningen visade att det är mycket hög närvaro bland föräldrarna. Det här sker redan i dag. Det är viktigt att försöka arbeta för att ännu fler föräldrar ska ta den här möjligheten. Men när Anita Sidén då säger att man ju kan ta komplédigt eller en semesterdag inser hon tydligen inte på vilka ekonomiska marginaler många lever. Att ta en kompdag eller en semesterdag innebär en ekonomisk satsning.

Det är oerhört intressant att Moderaterna uppenbarligen har en mycket speciell syn på rättssäkerheten och rättsväsendet när det gäller unga. Anita Sidén säger att det är självklart att föräldrarna ska ställa upp när deras barn har begått brott.

I Sverige har vi ett rättsväsende där ingen kan bli betraktad som skyldig innan det har prövats i domstol. Det handlar om hela den här proces-

sen. Det är möjligt att den unge som blivit förhörd, åtalad och hamnat i domstol faktiskt är oskyldig. Att hela tiden hävda att de har begått brott är att bortse från hela rättsprocessen. Så länge vi håller kvar den här synen att även unga ska ha en rättssäker rättsprocess måste vi också ha en syn att den medverkan som sker under tiden måste vara en del i rättsprocessen, och då måste man också ha möjlighet till ersättning, precis som alla andra.

Prot. 2000/01:87
28 mars

*Handläggningen av
ungdomsmål*

Anf. 10 ANITA SIDÉN (m) replik:

Fru talman! En omfattande medverkan av föräldrarna är av stort värde. Det har vi tillsammans med de andra borgerliga partierna sagt och skrivit i flera gemensamma reservationer. Många vårdnadshavare kommer i dag till rättegångar, men det behöver inte betyda att föräldrars medverkan äventyras med vårt förslag.

Alice Åström! Man är inte skyldig förrän domen har fallit, men det är självklart att föräldrarna vill ställa upp under de rättegångar som pågår. Jag tror att det är att ge föräldrarna ännu mer råg i ryggen om vi betonar deras ansvar och tror på att de får duga. Det var det som de ständigt tog upp med mig, att man duger inte utan någon annan ska alltid ta över. Att bli kallad och att förutsättas komma är viktigt. Det är att tro på att man som vårdnadshavare duger, även om man inte är den allra bästa föräldern alltid.

Jag upprepar: Jag har frågat ett flertal av de föräldrar som jag har mött den senaste tiden som har varit med om att följa sina barn till en rättegång. De ansåg att det var självklart att följa med barnen och att barnen ville ha dem med, även om samma barn inte var lika inbjudande när det gällde att komma till åhörardagar i skolan.

Anf. 11 ALICE ÅSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Nu talar Anita Sidén återigen som om majoriteten inte ansåg att föräldrarnas roll och medverkan är viktig, som om majoriteten inte skulle tycka att föräldrarna har en viktig roll att spela när deras barn har råkat illa ut, att föräldrar som kanske inte har ett helt fläckfritt förflutet inte skulle vara viktiga för barnen. Det är ju inte sanning! Det står mycket tydligt i betänkandet att vi anser att det här är oerhört viktigt.

Däremot har vi sagt att en skyldighet för föräldrar och vårdnadshavare att närvara kan vara ett problem, eftersom det i vissa vårdnadstvister och i vissa fall när någon inte får vara vårdnadshavare kan vara svårt att veta grunden. Men utgångspunkten är att föräldrarna ska vara närvarande, att de är viktiga, att de behövs och att det är de som är de viktigaste för barnen.

Att sedan säga att de är så jätteviktiga att vi ska plocka bort deras rätt till ersättning när de deltar är, enligt Vänsterpartiet, ett sätt att se till att de människor som lever på marginalen kommer att få det mycket svårare att ställa upp för sina barn, inte beroende på om de vill eller inte utan på att de inte har ekonomiska möjligheter.

Moderaterna ser uppenbarligen inte hur den världen ser ut, hur den ensamstående mamman har det, hur svårt det är att offra en arbetsdag och lönen för en dag och sedan klara av månadens betalningar. Den verkligaheten lever många i. Vi tycker att det är viktigt att de föräldrarna också

*Handläggningen av
ungdomsmål*

finns till för sina barn. Vi är beredda att se till att de får ersättning när de ställer upp.

Anf. 12 INGEMAR VÄNERLÖV (kd):

Fru talman! Vi kristdemokrater står bakom detta betänkande, som behandlar ett regeringsförslag om ändringar av de särskilda regler som gäller för handläggning av ungdomsmål.

Särskilt välkomnar vi den ändring som innebär att man tar bort kravet på att de lagfarna domare som prövar mål enligt lagen om unga lagöverträdare ska vara särskilt lämpade för uppgiften. Det framgår av det särskilda yttrande som vi har fogat till detta betänkande.

Redan då den nuvarande specialiseringen när det gäller handläggning av ungdomsmål infördes 1995 yrkade vi kristdemokrater avslag på kravet om särskilt lämpade ungdomsmålsdomare eftersom en sådan ordning skulle innebära hot mot domarens självständighet och integritet, då hans lämplighet att handlägga den aktuella typen av mål prövas av hans chef.

Kristdemokraterna menade då och menar fortfarande att den som, efter det noggranna förfarande som föregår utnämning till ordinarie domare, betros med domarämbetet måste anses lämplig att handlägga ungdomsmål utan ytterligare granskning av domstolschefen.

En kort tillbakablick visar också att hovrättspresidenterna i landets samtliga hovrätter då, 1994, hade principiella betänkligheter mot det krav om särskilda ungdomsmålsdomare som infördes i lagstiftningen, men som regeringen nu alltså glädjande nog tar bort.

Fru talman! Vi står förstås bakom vårt särskilda yttrande och hoppas att det i fortsättningen ska bli möjligt för regeringen att snabbare komma till skott när det gäller att anamma våra förslag, men bättre sent än aldrig.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 13 §.)

Ett ramavtal om åtgärder för att underlätta omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin

9 § Ett ramavtal om åtgärder för att underlätta omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin

Föredrogs

utrikesutskottets betänkande 2000/01:UU8

Ett ramavtal om åtgärder för att underlätta omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin (prop. 2000/01:49).

Anf. 13 LARS OHLY (v):

Fru talman! Det låter inte som en kioskvältare – Ett ramavtal om åtgärder för att underlätta omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin – men det är ett viktigt avtal. Det är ett viktigt avtal för regeringen. Det har vi märkt i de diskussioner som har föregått detta betänkande. Regeringen anser att det är viktigt för svensk försvarsindustri och för Sverige som nation att samarbeta med andra länder som har en stor försvarsmaterielindustri och att det är viktigt att vi får gemensamma regler för vilken export som ska godkännas. Det är ett viktigt avtal också för oss, som helst skulle se att Sverige drev en än mer restrikt-

tiv politik för vapenexport. Det är ett viktigt avtal för oss som anser att alliansfriheten ställer krav på vilken politik som Sverige bör föra.

Sverige har i dag en relativt öppen redovisning av sin krigsmateriel-export. Vi har relativt strikta regler för vilken vapenexport som ska tillåtas. Det är bra. Det är regler som har tillkommit i en öppen debatt och som har skärpts till genom en opinion som kräver att Sverige inte ska bli en vapenmånglare bland andra utan att Sverige i stället ska ta ett moraliskt ansvar för de produkter som exporteras från vårt land.

I andra länder finns mer av slutenhet, och i andra länder finns mer av liberala regler för export, och det finns mindre av parlamentarisk kontroll över vapenexporten.

Nu ska Sverige ingå ett avtal med fem Natoländer. Då kan man fråga sig vad det innebär för alliansfriheten. Vi finner oss nu alltmer till rätta i den västeuropeiska gemenskapen. Det utsträcks ett samarbete kring militär upprustning inom den europeiska unionen. Vi går med detta avtal in i ett samarbete kring krigsmaterielexporten med Frankrike, Italien, Spanien, Storbritannien och Tyskland.

Storbritannien är intressant. Storbritannien är väl i dag USA:s viktigaste länk i Europa. Man driver ett anfallskrig mot Irak. Man bombar irakiska städer, och alldeles i dagarna har det avslöjats att Storbritannien har brutit mot den europeiska unionens *code of conduct* genom att exportera vapen till Marocko – den sista kolonialmakten. Det är en stat som i strid med internationella konventioner och internationell opinion fortsätter att ockupera Västsahara.

Storbritannien är ett av de länder som vi nu intimt ska samarbeta med vad det gäller export och drift av den europeiska försvarsindustrin.

Då kan man fråga sig vilka regler som kommer att gälla vid en harmonisering. Är det Sveriges hårdare regler som kommer att påverka de andra länderna, eller är det så att Sverige tvingas att påverkas av de länder som har mer av slutenhet och mindre öppenhet och som har mer liberala regler för sin vapenexport än vad Sverige har haft? Det kan man naturligtvis tvista om.

I betänkandet skriver majoriteten att man nu ser möjligheter för Sverige att påverka krigsmaterielexporten i större utsträckning än tidigare eftersom vi kommer med i ett sammanhang där fler produkter kan påverkas av svenska ställningstaganden. Det är kanske något naivt att tro att de hårdaste reglerna kommer att vara de som sätter norm för den krigsmaterielexport som kommer att tillåtas.

Vid en harmonisering, vilket det naturligtvis kommer att bli, är det rimligt att anta att man får ge och ta och kanske framför allt att de största producenterna och de största exportörerna får ett stort inflytande över vilka regler som ska gälla och vilka normer som ska sättas. Min uppfattning är att detta riskerar att leda till att den svenska hårdare och mer restriktiva synen på krigsmaterielexport urholkas.

Jag anser inte att det är viktigt för Sverige att kränga vapen och att sälja så mycket som möjligt. Jag anser inte att det är bra att den svenska regeringen åker runt i Sydamerika, Asien och Afrika för att sälja JAS och annan krigsmateriel. Jag anser inte att det är rimligt att den svenska staten på det sättet ska försöka göra sig av med materiel producerad i Sverige.

Prot. 2000/01:87
28 mars

Ett ramavtal om åtgärder för att underlätta omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin

Än viktigare är att vi aldrig får hamna i en situation där svenska vapen regelmässigt används för att slå ned folkliga uppror och för att upprätthålla ett förtryck mot människor. Vi vet att de fem Natoländerna har ett vapenindustriellt samarbete genom export till regimer som vi anser inte bör få tillgång till svenska vapen. Man kan fråga sig om svenska vapen eller vapendelar i fortsättningen kommer att finnas på plats i länder som använder de vapnen för att slå ned uppror, t.ex. i ett Turkiet – också ett Natoland – som slår ned fånguppror, som fängslar människor och som förvägrar människor deras demokratiska rättigheter. Är det garanterat att svenska vapen eller svenska vapendelar aldrig kommer att finnas på plats i ett sådant sammanhang?

Det här avtalet är fel väg. Det innebär att vi riskerar att hamna i en situation där den traditionella öppenheten kommer att sitta emellan, där Sveriges relativt strikta regler för vapenexport kommer att få stryka på foten.

Jag anser i stället att vi borde ha råd att vara konsekventa, att vi borde ha råd att betala priset för en minskad vapenexport mot att vi med trovärdighet kan fortsätta att kämpa för rättvisa, för små länders rätt, för folks rätt, till demokrati och mänskliga rättigheter. Därför, fru talman, yrkar jag bifall till reservation 5 i betänkandet. Det innebär att jag yrkar avslag på förslaget om ramavtalet. Jag anser att de frågor som vi har ställt, de krav som vi har fört fram, inte har besvarats på ett sätt som gör att jag känner mig säker på att det här avtalet kommer att kunna fungera i enlighet med de regler, med den öppenhet och med den restriktivitet som tidigare har utmärkt den svenska vapenexportpolitiken.

Anf. 14 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Fru talman! Den säkerhetspolitiska utvecklingen i Europa sedan det kalla krigets slut och en rad aviserade omfattande reduktioner och omstruktureringar av Europas försvarsstruktur har lett till en kraftig minskning av marknaden för försvarsmateriel. Detta har givetvis lett till stora påfrestningar för särskilt europeisk försvarsmaterielindustri. I grunden kan denna utveckling bara hälsas med tillfredsställelse. En minskad efterfrågan på vapen är alltid önskvärd och bör därför understödjas.

Svensk försvarsmaterielförsörjning har under lång tid haft stor säkerhetspolitisk betydelse, sedd bl.a. mot den svenska militära alliansfriheten. I rådande utveckling främst i Europa är det nu naturligt att förändringen leder till ett ökat försvarsindustriellt samarbete med andra demokratiska stater i Norden och i övriga Europa och med USA i syfte att trygga nödvändig försörjning av försvarsmateriel utan att därför öka efterfrågan.

Folkpartiet välkomnar det framlagda ramavtalet för att underlätta omstruktureringen och driften av den europeiska försvarsindustrin. Vi är emellertid bekymrade över två förhållanden som inte undanröjs av föreliggande förslag.

För det första uppfattas ramavtalet på många håll som en del av en strävan att upprätta ett mer jämbördigt förhållande mellan den europeiska och den amerikanska försvarsindustrin. Vår uppfattning är att det inte föreligger något motsatsförhållande härvidlag och att det inte ligger i svenskt intresse att medverka till att förstärka den synen. Svensk försvarsindustri har ett starkt behov av ökat samarbete såväl med europeisk som med amerikansk försvarsindustri. Det är endast samarbetets innehåll

och förutsättningar i det enskilda fallet som ska avgöra valet av samarbetspartner.

Det här utvecklar vi i reservation nr 4 som jag härmed yrkar bifall till.

För det andra finns det en uppenbar risk att ett institutionaliserat europeiskt försvarsmaterielsamarbete kommer att medföra att svensk exportpolitik anpassas till mindre restriktiv praxis i andra samarbetsländer. Den svenska regeringen har en benägenhet att med hjälp av europeiskt samarbete glida in i en praxis som skulle vara svår att försvara på hemmaplan. Det nu föreslagna samarbetet bör därför knytas till en fortsatt restriktiv syn på export av svensk försvarsmateriel.

Under årtionden har den helt dominerande delen av materielen till det svenska försvaret levererats från inhemsk industri. Ingen annan icke stormakt har som Sverige haft en egen utveckling och produktion av vapensystem och stödsystem inom ett brett spektrum. Det har gällt flygplan, ubåtar, ytfartyg, torpeder, luftvärnssystem, artillerisystem, pansarvärnsvapen, bandvagnar osv.

Denna inhemska materielutveckling har givit flera fördelar. Vi har fått skräddarsydd materiel som tillgodosett just de behov som vi har när det gäller svensk terräng, våra kustförhållanden, våra räckviddskrav och vårt värnpliktssystem. Det har gjort att materielen inte bara har haft hög kvalitet utan också ofta har varit billigare än inköp utifrån genom att utländska alternativ har inrymt kapacitet som vi inte har haft behov av.

Det är dock uppenbart att denna tid då svenskt försvar var tillräckligt som underlag för en allsidig inhemsk försvarsindustri är ute. Det svenska försvaret kommer i framtiden att köpa allt mindre serier av olika materiel än tidigare samtidigt som möjligheterna till uppgradering av elektronik m.m. gör att livslängden blir olika för olika vapenbärare och vapensystem. Med färre enheter och längre mellanrum mellan nybeställningar blir det allt svårare att basera utvecklingen och produktionen på huvudsakligen svenska behov.

Men det är kanske ännu viktigare att försvarsindustrin också i betydligt större nationer tvingas till strukturförändringar. I USA har på några år antalet stora försvarsindustrier minskat kraftigt till följd av fusioner och uppköp. Det har givit några jätteföretag med väldiga utvecklingsresurser, och det kommer med stor sannolikhet att leda till att det amerikanska teknologiska försprånget inom flera viktiga teknikområden för försvarsmateriel blir än mer markerat.

I Europa har motsvarande omstrukturering varit betydligt svårare att genomföra, väsentligen därför att nationella ambitioner har varit hinder för fusioner över nationsgränser. På senare tid har dock några stora affärer genomförts.

Den svenska försvarsindustrin håller alltså på att omstruktureras från att ha varit i huvudsak nationell till att i hög utsträckning bli en del av en europeisk industri. Denna omstrukturering måste bejakas, menar vi. Det får dock inte stå i motsatsställning till, som jag tidigare har påpekat, att svensk försvarsindustri på egen hand också framgent ska kunna finna samarbetspartner inom amerikansk försvarsindustri. Alternativet till europeisk och transatlantisk samverkan är för Sveriges del således inte inhemsk försvarsindustri utan snarare ingen försvarsindustri alls.

Fru talman! Öppenhet och tydlig redovisning är viktiga ingredienser i en restriktiv vapenexport. Det är också viktigt för att acceptans bland

Prot. 2000/01:87
28 mars

Ett ramavtal om åtgärder för att underlätta omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin

Ett ramavtal om åtgärder för att underlätta omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin

medborgarna ska kunna finnas. Som påpekas i det särskilda yttrandet nr 3 innehåller inte regeringens årliga skrivelse till riksdagen lika mycket information som vissa andra samarbetsländers årliga rapporter till sina respektive parlament. Där menar vi att vi måste ha en mer öppen och klar redovisning.

Slutligen, fru talman, vill jag framhålla att det är mycket angeläget att från svensk sida även fortsättningsvis framhålla nödvändigheten av att Exportkontrollrådet alltid ges möjlighet att komma in så tidigt som möjligt i processen så att reellt inflytande över hanteringen kan säkerställas.

Anf. 15 LARS ÅNGSTRÖM (mp):

Fru talman! Ärade ledamöter i kammaren! Protokollsläsare! Vi har sett en utveckling sedan det kalla krigets slut mot allt färre mellanstatliga krig i världen. De har i princip upphört. Antalet konflikter har också minskat. Under hela 90-talet såg vi också hur militärutgifterna i framför allt Europa minskade, ja, halverades. I Ryssland minskade de med över 90 %.

Hela den här utvecklingen innebar och innebär en stor kris för den internationella krigsindustrin. Man har fortfarande, trots många konkurser och nedläggningar, 25–30 % överkapacitet. Men i stället för att anpassa industrin till verkligheten och avveckla den krigsmateriellproduktion som världen inte längre behöver har man satsat på en allt aggressivare marknadsföring för export och ett ökat samarbete mellan olika länders industrier. Gemensamt har krigsindustrin i världen, också i Sverige, bedrivit ett intensivt lobbyarbete gentemot parlamenten för att liberalisera exportpolitiken och tillåta vapenexport till länder som tidigare har varit helt stängda för sådan.

Jag anser att detta, fru talman, är grunden för det ramavtal som vi nu ser och behandlar här i Sveriges riksdag – ett framgångsrikt resultat av krigsindustrins lobbyarbete också här i Sverige.

Vi i Miljöpartiet ser flera faror och negativa konsekvenser med detta ramavtal. Först och främst finns det frågetecken och otydligheter kring hur detta påverkar den svenska alliansfriheten. I avtalet förbinder vi oss från svensk sida att skicka vapen till ett land även om det landet skulle hamna i krig. Det står i bjärt kontrast till riksdagens tidigare antagna riktlinjer, och det är också någonting som gör otydligheten kring den svenska alliansfriheten uppenbar.

Den andra faran med avtalet gäller öppenheten och den uppenbara risken att svensk krigsmateriell kommer att hamna i diktaturer eller stater som är involverade i pågående väpnade strider och krig. Vi har tidigare från Miljöpartiets sida hävdad vikten av en öppenhet kring vapenexporten. Den är ju ett av de tydligaste uttrycken för svensk utrikespolitik. Bistånd påverkar konkret, men vapenexport påverkar kanske i ännu högre grad konkret.

Det är viktigt att allmänheten har en insyn och att den parlamentariska granskningen av vapenexporten är omfattande. De landlistor som nu ska upprättas i enlighet med ramavtalet kommer dock att vara hemligstämplade. I propositionen står det förvisso, och det tror jag att försvarsministern kommer att beröra i sitt inlägg, att parterna har möjlighet att lägga in sitt veto. Men frågan är hur stor sannolikheten är att Sverige skulle lägga in sitt veto. Om Sverige går emot de fem samarbetsparterna

för att stoppa en lönsam affär på grund av att ett land eller enstaka länder på den här listan inte uppfyller vår syn på mottagare av vapen innebär det en risk för att Sverige skulle uteslutas från den gemensamma produktionen. Sverige och svensk industri skulle då lida ekonomiska förluster och dessutom betraktas som en dålig samarbetspartner. I detta sammanhang är det ganska uppenbart att det ska väldigt mycket till för att Sverige skulle säga nej till en exportmottagare.

Det har också rests frågetecken kring huruvida de parlamentariska partierna här i Sverige följer riktlinjerna och sina egna partiprogram. Det finns kanske också grund för de här frågetecknen. Jag läste alldeles nyss, fru talman, ett pressmeddelande där det påstås att Kristdemokraterna i sitt partiprogram har en princip om att vapenexport ska begränsas till stabila demokratier. I samma pressmeddelande påstås också att Kristdemokraterna har bedrivit ett falskspel och givit klartecken till svensk krigsmaterielexport till flera diktaturer som tidigare varit stängda för svensk vapenexport. Det vore kanske bra om vi fick ett klarläggande från Kristdemokraterna på den här punkten: Är det deras partiprogram som gäller, eller har partiet redan börjat liberalisera sin syn på svensk vapenexport?

Det finns också en risk att svensk krigsmateriel hamnar i kommunistiska diktaturer. Vi har ofta en debatt här i kammaren om vikten av att stötta demokrati och utveckling av länder där demokratin är en grundsten. Även här tycker jag att det skulle kännas väldigt tillfredsställande om det parti som oftast talar om vikten av demokrati – det gäller Moderata samlingspartiet – kunde klargöra här i kammaren att man aldrig kommer att gå med på svensk krigsmaterielexport till en kommunistisk diktatur. Jag tror att det vore väldigt klargörande både för oss ledamöter här i riksdagen och också för allmänheten att få detta tydligt klarlagt.

Vi har alltså ett ramavtal där det föreslås att landlistorna ska vara hemligstämplade, vilket förhindrar en parlamentarisk öppen debatt och en allmän insyn. Det utgör en självklar och uppenbar risk att svensk krigsmateriel kan komma att hamna i stater där vi definitivt inte skulle vilja se att svenska vapen eller delar av krigsmateriel producerad i vårt land skulle hamna. Men det finns ingenting explicit i ramavtalet som utesluter en öppenhet. Därför är Miljöpartiets ståndpunkt i första hand att vi bör avvisa ramavtalet. Men om så inte blir fallet, om det finns en majoritet för detta avtal, finns det ändå en möjlighet för kammarens ledamöter att låta handling överensstämman med de vackra ord vi ofta uttalar här i talarstolen i våra utrikespolitiska debatter, nämligen orden om öppenhet. Det är ju också ett honnörsord i debatten kring EU. Sverige driver hårt kraven på öppenhet och genomsynlighet. Det borde då inte vara något problem för kammarens ledamöter att bifalla reservation 2 till det här betänkandet, som just handlar om att landlistorna ska vara öppna och därmed möjliggöra en demokratisk och allmän debatt om svensk krigsmaterielexport. Då skulle man också få handling att överensstämman med ord. Våra ord om vikten av öppenhet skulle åtföljas av konkret handling. Jag har svårt att se några argument mot att vi ska ha denna öppenhet när det gäller en så vital del av svensk utrikespolitik som krigsmaterielexporten de facto är.

Självklart stöder Miljöpartiet alla de reservationer som vi har skrivit, men för tids vinnande, fru talman, yrkar jag endast bifall till reservationerna 2 och 3.

Prot. 2000/01:87
28 mars

Ett ramavtal om åtgärder för att underlätta omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin

Ett ramavtal om åtgärder för att underlätta omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin

Anf. 16 CARINA HÄGG (s):

Fru talman! Vi behandlar nu utrikesutskottets betänkande UU8. Det är ett ramavtal om åtgärder för att underlätta omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin som det här betänkandet behandlar. I beredningen av betänkandet har försvarsutskottet erbjudits möjlighet att yttra sig över propositionen jämte de motioner som inkommit med anledning av propositionen. Så har också skett, och de synpunkterna är återgivna i betänkandet. Vi vet att det här i debatten också finns ledamöter som kommer från försvarsutskottet. Vi har vidare möjlighet att få lyssna på försvarsminister Björn von Sydow lite senare i debatten.

I det färdigarbetade betänkande som vi nu ser ligga här på kammarens bänkar konstateras att ramavtalet förutom Sverige omfattar länderna Frankrike, Italien, Spanien, Storbritannien och Tyskland. Vad jag har förstått av en del inlägg, inte minst från Lars Ohly, är det fel länder. Där emot har jag inte fått någon redovisning av vilka länder som det skulle vara rätt att samarbeta med.

Utskottet skriver att man välkomnar den försvarsindustriella förändringsprocess som nu inleds i Europa. Utskottet framhåller vidare att försvarsindustrins internationalisering är en förutsättning för att industrikapaciteten ska kunna bevaras i Sverige och för att säkra den svenska försvarsmaktens materielförsörjning med bibehållande av vår traditionella militära alliansfrihet och säkerhetspolitiska handlingsfrihet.

Fem reservationer har avlämnats, och några av dessa har det här yrkats bifall till. Jag vill yrka avslag på alla de här reservationerna. Jag yrkar också avslag på den framställan som har gjorts om att avslå hela betänkandet, alltså att avslå ramavtalet. Jag yrkar bifall till förslaget i betänkandet och ramavtalet. Utskottets majoritet har dragit slutsatsen att det av såväl säkerhetspolitiska som försvars- och industripolitiska skäl är av stort värde att Sverige deltar i den omstrukturering som måste äga rum i Europa. Därmed yrkar jag bifall till majoritetens ställningstagande.

Jag vill också understryka att det trots reservationer och särskilda yttranden inte har preciserats några alternativ till detta betänkande vare sig i debatten i skrift eller i talen här i dag. Denna frånvaro av alternativ måste få bilda en ram inte bara för behandlingen i sak utan också för den vidare debatten.

Jag kan tillägga att Svenska freds- och skiljedomsföreningen fått möjlighet att inför utskottet direkt framföra sina synpunkter. Synpunkter framfördes, och det var intressant. Vi hade också möjlighet att debattera dem. Men inte heller de kunde peka på ett alternativ till ramavtalet.

Även om vi är klara över frånvaron av alternativ till det här betänkandet är det naturligtvis viktigt att delfrågorna blir belysta och att vi väl väger de synpunkter som vi har kunnat ta del av från olika håll under beredningen. Men ingen borde vara betjänt av att göra en fjäder till en höna – även om vi närmar oss påsk.

Fru talman! Två viktiga argument har beaktats. För det första är det att överkapaciteten har en exportdrivande effekt och för det andra att överkapaciteten kan leda till en konkurrenssituation som sätter press nedåt på kraven på exportkontroll. Här blir ramavtalet en motpol. Ramavtalet kan dessutom bli ett viktigt instrument för att påskynda avvecklingen av den betydande överkapacitet som finns inom den europeiska försvarsindustrin.

Ramavtalet ger också förutsättningar för en ekonomiskt sund försvarsindustri. Vi borde alla ha ett intresse av att säkra en effektiv användning av försvarets resurser för materielanskaffning. Vem har lust att lägga mer pengar på försvarsmateriel än vad som behövs?

Miljöpartiet och Vänsterpartiet tycks däremot vilja spendera mer på krigsmateriel än majoriteten. Frågan är om de fullt ut tänkt igenom konsekvenserna av sina ställningstaganden. Inget av dessa båda partier vill avvärja försvaret. Vill Vänsterpartiet och Miljöpartiet att krigsmateriel ska vara så dyrt som möjligt för svenskarna? Det vill inte jag. Jag vill att man ska vara återhållsam och ansvarsfull med pengarna även på det här området. Sverige kommer också genom sitt deltagande att få insyn i och möjlighet att påverka exporten från Europa på ett helt nytt sätt.

Utrikesutskottet ser som en förutsättning att avtalet är förenligt med det nu gällande regelverket för exportkontroll och att kontrollen av de produkter som läggs under ramavtalet kommer att utövas genom det svenska regelverket. Om det kan man läsa vidare i betänkandet.

I fråga om krigsmaterielexport ser man vilka kriterier som vi slår fast även för framtiden och för detta ramavtal. Utförseln ska inte beviljas om den strider mot internationella överenskommelser som Sverige har biträtt, mot beslut av FN:s säkerhetsråd eller mot folkrättsliga regler om export från neutral stat under krig. Dessa tre punkter, som jag än en gång upprepar, utgör ovillkorliga hinder för export.

Jag vill i dag också säga att utförsel ej bör ske om det avser stat där omfattande och grova kränkningar av mänskliga rättigheter förekommer. Vi har också det tredje kriteriet, som talar om hinder för utförseltillstånd för stat som befinner sig i väpnad konflikt med annan stat eller är invecklad i internationella konflikter som kan befaras leda till väpnad konflikt. Det gäller också stat som har inre väpnade oroligheter. Det är ju den delen vi ser en oroväckande ökning av.

Fru talman! Ramavtalet gäller nu i sex länder, men det är i framtiden möjligt att utvidga kretsen av deltagande länder. Intresset är redan så här inledningsvis stort. EU:s uppförandekod får i alla händelser en förnyad tyngd. En ökad restriktivitet från EU-kretsen är ju bara att välkomna.

Landlistorna är väl belysta i detta betänkande och har också tagits upp i en del anföranden här. Men vi ska veta att landlistor sedan länge förekommer i exportkontrollen i samband med licensavtal. De listor som upprättas inom ramavtalet kommer att bedömas på samma grunder som dagens listor, dvs. enligt de allmänt gällande bestämmelserna i sekretesslagen.

Största möjliga öppenhet är önskvärd, men vi måste även respektera våra samarbetspartner. Det är t.ex. inte lämpligt att offentliggöra information om ett samarbetsprojekt när ett annat land inom projektet inte gör det. Här kommer det att behövas en dialog framöver. Det är något som regeringen redan nu har aviserat. På frågan om vilka förutsättningar det finns för en samordnad rapportering av ramavtalsprojekt i de olika offentliga nationella rapporterna finns i dag inget klart svar, men jag understryker att jag tycker att det är oerhört viktigt att man arbetar vidare på det sätt som regeringen har aviserat.

Klart är att regeringen har sagt sig vilja verka för en statistikredovisning på europeisk nivå. Export från Sverige kommer att redovisas som

Ett ramavtal om åtgärder för att underlätta omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin

hittills i den årliga riksdagsskrivelsen, och då även täcka den export som sker på grundval av ramavtalet.

Fru talman! Exportkontrollrådet fortsätter att verka på samma sätt som tidigare. Vi utgår från att strävan även framdeles blir ett brett politiskt stöd för den förda exportpolitiken. Det betecknar vi som mycket värdefullt.

Exportkontrollrådet fattar i dag inga bindande beslut. Det är samtidigt utskottets mening att en oförändrad tillämpning av det svenska regelverket fordrar att Exportkontrollrådet hörs innan en landlista förhandlas och att rådets utlåtande utgör en viktig grund för den svenska förhandlingsinstruktionen. Detta sista konstaterande är viktigt. Det är viktigt att vi så snabbt som möjligt bör komma väl in i fungerande rutiner.

Slutligen vill jag säga att alla de här sex LOI-länderna har förbundit sig att respektera EU:s uppförandekod för krigsmaterielexport. Däri ligger att vi har en gemensam plattform för exportkontrollbedömningar. Med det vill jag stanna.

Anf. 17 LARS OHLY (v) replik:

Fru talman! Carina Hägg efterlyser ett alternativ. Om man förespråkar att vi ska gå in i ett ramavtal med fem andra länder ska motståndarna till detta avkrävas ett alternativ i form av andra länder som man vill samarbeta med. Det tycker jag är ett märkligt resonemang. Det är som om Folkpartiet skulle kunna kräva att vi som är motståndare till svenskt medlemskap i Nato måste ha ett alternativ i form av en annan militärallians att gå med i. Vi vill inte ha det här ramavtalet, Carina Hägg.

Min fråga till Carina Hägg handlar om öppenheten. Om man är för öppenhet och vill att beslut ska kunna granskas av journalister och allmänhet är det väl ändå rimligt att vi vet till vilka länder svensk krigsmateriel exporteras? Vad är argumentet för att avslå reservationen om ofentliggörande av landlistor, Carina Hägg?

Anf. 18 CARINA HÄGG (s) replik:

Fru talman! Lars Ohly tar först upp det som jag nämnde i mitt anförande om vilka länder det handlar om. Det bygger på Lars Ohlys anförande där han talade om att det var västeuropeiska länder och att det var det negativa. Då är det naturligt att komma med en motfråga.

Över huvud taget är det något som utmärker den här typen av frågor, att det kan finnas kritik och ibland frågetecken som kan vara berättigade och som är viktiga att reda ut. Men det går ändå en tråd genom denna typ av frågor, att det inte finns några alternativ presenterade. Det gör också att debatten naturligtvis haltar. Det vore lättare om vi visste vad vi debatterade mot. Det saknas.

Sedan tar Lars Ohly upp den viktiga frågan om öppenhet. Det är klart att det är viktigt att vi kan skapa största möjliga öppenhet i dessa frågor och att vi kan göra det och flytta fram positionen när det gäller samarbetsländer och över huvud taget när det gäller dessa frågor.

Sedan har vi företagssekretess, så detta är en avvägning när det gäller kammarens berättigade krav att veta så mycket som möjligt om till vilka länder man exporterar, att veta under vilka kriterier det sker och att lagstiftningen följs upp.

Det är alltså fråga om en avvägning, och jag tycker att vi i det här betänkandet har gjort en god avvägning mellan olika intressen på ett sätt som följer den lagstiftning som vi har.

Anf. 19 LARS OHLY (v) replik:

Fru talman! Den enda vägens politik kommer jag att tänka på när jag lyssnar till Carina Hägg, därför att det är tydligt att vi som anser att detta ramavtal är fel väg ska avkrävas förslag till annat ramavtal med andra länder. Varför skulle vi behöva stå till svars för det? Vi anser att detta ramavtal är fel väg. Det ökar slutenheten, det minskar restriktiviteten, det liberaliserar vapenhandeln, och det ifrågasätter den svenska alliansfriheten. Räcker inte det som skäl för att säga nej till ramavtalet?

Anf. 20 CARINA HÄGG (s) replik:

Fru talman! Jag tolkar Lars Ohlys inlägg som att han dementerar det som han sade i sitt inlägg, att detta är fel länder och att det inte är det som är grunden för den kritik han har utan att det är någonting annat. Det kanske vi får utveckla vid något senare tillfälle. Men jag har fortfarande inte hört något alternativ till detta ramavtal från Vänsterpartiets sida.

Anf. 21 KARIN ENSTRÖM (m):

Fru talman! Jag vill inleda med att understryka att moderaterna anser att det ramavtal som debatten i dag gäller är en viktig del i byggandet av en framtida gemensam europeisk säkerhetsordning. Det är viktigt för etablerandet av EU:s militära krishanteringsförmåga med ett minskat USA-beroende och Natoberoende avseende materiel. Och det är viktigt för att behålla nationell och europeisk försvarsindustrikapacitet.

Ramavtalet innebär att det kommer att bli lättare att samarbeta och att genomföra gemensamma projekt. Men det är också viktigt att notera att detta ramavtal inte berör existerande materiel eller redan påbörjade projekt, utan detta gäller framtida projekt.

Om man anser att vi ska kunna ha, och att det är värdefullt att ha, en fungerande europeisk och svensk försvarsindustri, så är samarbete en nödvändighet. Det är också nödvändigt att fler europeiska försvarsindustrier påbörjar den omstrukturering som Sverige redan har inlett.

Försvarsindustrin i Sverige präglas av hög kompetens och konkurrenskraft. Och den kommer i och med detta ramavtal att ha större möjligheter att samarbeta med andra försvarsindustrier i dessa länder i olika projekt. Ramavtalet kommer också att innebära ett ökat ömsesidigt beroende mellan våra sex länder. Detta kan leda till en alliansliknande situation. Det ser vi moderater inte som något negativt, snarare tvärtom. Men vi tycker att det är viktigt att även regeringen talar öppet kring konsekvenserna av detta avtal. Därför är det glädjande att försvarsministern deltar i debatten i dag och kanske även kan ge sin syn på denna aspekt. Annars anser jag att regeringen och försvarsministern har skött arbetet bra avseende ramavtalet. Men jag efterlyser tydlighet avseende konsekvenserna.

Vi moderater har dessutom föreslagit ett nästa steg på detta område, nämligen att Sverige i Europeiska unionen ska inleda eller driva ett arbete med att få fram gemensamma exportregler för krigsmateriel. Som de flesta deltagare i debatten känner till och har talat om så har vi redan en

Prot. 2000/01:87
28 mars

Ett ramavtal om åtgärder för att underlätta omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin

uppförandekod i EU som också kommer att vara styrande i ramavtalet. Den innehåller bl.a. mekanismer för konsultationer och informationsutbyte. Detta är bra, men det skulle vara ännu bättre att få helt gemensamma exportregler i EU.

Anf. 22 LARS ÅNGSTRÖM (mp) replik:

Fru talman! Jag skulle vilja ha ett klarläggande från Moderata samlingspartiets sida just när det gäller export till diktaturer och kanske framför allt krigsmaterielexport till kommunistiska diktaturer. Det vore så lätt att säga antingen ja, vi kommer att verka mot sådan export, eller nej, vi kommer att tillåta sådan export. Jag tror att det är viktigt också för allmänhetens tilltro till vad som sägs i andra sammanhang att vi får ett tydligt klarläggande på den här punkten från Karin Enström.

Anf. 23 KARIN ENSTRÖM (m) replik:

Fru talman! Den här frågan är svår för mig att svara på i detalj, eftersom jag inte sitter i Exportkontrollrådet. Men principen som de flesta partierna är överens om är att vi inte ska exportera till krigförande länder, till länder som kränker de mänskliga rättigheterna eller till länder som i övrigt är diktatoriska. Om Lars Ångström sedan hänvisar till något fall som finns eller som är aktuellt så känner inte jag till det.

Anf. 24 LARS ÅNGSTRÖM (mp) replik:

Fru talman! Jag tror inte att det är så komplicerat. Man behöver inte känna till några detaljer. Detta är en övergripande ideologisk inställning om huruvida man är beredd att medverka till krigsmaterielexport till kommunistiska diktaturer eller inte. Även ett icke-svar från Moderata samlingspartiets sida på denna fråga är ju ett väldigt tydligt svar, om man nu inte är beredd att säga nej till krigsmaterielexport till kommunistiska diktaturer. Men jag vore tacksam om vi kunde få ett enkelt ja eller nej, eftersom det är en ideologisk och övergripande fråga som inte har något att göra med detaljer eller vad som händer i Exportkontrollrådet. Det handlar om att redovisa en ideologisk syn från Moderata samlingspartiets sida.

Anf. 25 KARIN ENSTRÖM (m) replik:

Fru talman! Om Lars Ångström frågar mig så tycker jag naturligtvis att vi inte ska exportera till kommunistiska diktaturer. Det är ingenting som moderaterna har varit kända för att vilja göra eller uppmuntra i andra sammanhang heller.

Anf. 26 HOLGER GUSTAFSSON (kd):

Fru talman! Kristdemokraterna har inga reservationer, men jag har ändå begärt ordet för att kommentera det ramavtal som vi ska fatta beslut om i kammaren.

Vi tycker att bakgrunden till att vi kan fatta beslut om ett sådant här ramavtal är glädjande och positiv, nämligen att vi nu kan se ett stabilare Europa. Det gläder naturligtvis oss Europavänner att det är på det sättet. Vi kan naturligtvis också i de skiljelinjer som dras upp här i kammaren se vilka som ser möjligheterna och det positiva i att vi inte behöver så

många vapen i Europa som tidigare. Vi tillhör dem som uppskattar detta. Den överproduktion som för närvarande sker har naturligtvis en tendens att sänka priserna och på det sättet också öka trycket på vapenexporten ut i världen. Det är mycket märkligt att inte den situationen förstås av dem som är bekymrade för vapenexporten dit jag också räknar mig.

Vi tycker att det är positivt av flera skäl att detta avtal kommer, inte minst att det då äntligen också kommer på riksdagens och andra parlaments bord att det finns ett ramavtal. Min personliga uppfattning är att det redan har tagits många steg från industrins sida för att skapa allianser ute i Europa, även från svensk sida. Den allmänna debatten kanske inte riktigt följer med i det tempot. Men nu har vi ett avtal på bordet, och vi kan följa det och debattera det på det sätt som vi önskar och följa det i fortsättningen.

Tre punkter vill jag peka på som är viktiga för oss och som gör att vi är positiva till detta.

Vi tycker att det finns värde i att Sverige är med i det här sammanhanget av rent tekniska skäl och får behålla den kunskap och den kompetens som finns inom vår industri även i fortsättningen.

Punkt två är att vi tror att det faktiskt är väldigt viktigt för alliansfriheten och säkerhetspolitiken. För att vi ska kunna ha en hake på andra leverantörer och tillverkare i Europa behöver vi vara med i det här sammanhanget för att försäkra oss själva om att få tillgång till vapen i en krissituation och på det sättet behålla den alliansfrihet som vi står för framöver. Skulle vi vara helt beroende av andra, skulle vi inte ha den möjligheten att vi har ett beroendeförhållande mellan de olika vapentillverkarna.

Slutligen när det gäller restriktioner för export vill jag säga att Kristdemokraterna självklart står för stor restriktivitet. Vi tycker att de kriterier som finns i dag är bra och ska följas så strikt som det bara är möjligt. Vi ser också en möjlighet här att föra ut de restriktionerna också på det europeiska planet. Självklart förutsätter vi att regeringens företrädare tar med sig våra traditioner i det här sammanhanget och försöker att implementera dem så långt det bara går i det nya sammanhanget.

Jag vill också kommentera Lars Ångströms försök att med ett trick ifrågasätta Kristdemokraternas hållning när det gäller export. Det är naturligtvis bara ett försök att skapa ett politiskt område där Ångström skulle vara ensam att försvara detta. Vi har minst lika stora ambitioner, och har haft det under all tid bakåt, att vara restriktiva när det gäller vapenexporten och att bevaka det här området. Jag kan rekommendera Ångström att läsa vårt principprogram från 1996, det gäller. Vi håller just nu på att revidera vårt principprogram, och vi behåller vår hållning även i det här programmet. Det finns mycket annat som kan vara värdefullt för Ångström att läsa om det här området i vårt principprogram. Det gäller fortfarande. Det är min kommentar.

Anf. 27 LARS ÅNGSTRÖM (mp) replik:

Fru talman! Det är viktigt att klargöra de olika partiernas inställning till krigsmaterielexporten, för den kommer att belysa lite hur man kommer att hantera de här frågorna när vi sedan har ramavtalet, om det nu går igenom. Ett svar som går ut på att Moderaterna inte är beredda att säga

Ett ramavtal om åtgärder för att underlätta omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin

nej till krigsmaterielexport till kommunistiska diktaturer som parti är klargörande för hur de kommer att hantera exporten inom ramavtalet.

Det är tillfredsställande, om jag tolkar Holger Gustafsson rätt, att Kristdemokraternas uppfattning är att krigsmaterielexport från svensk sida ska begränsas till stabila demokratier. Om det är vad som gäller för Kristdemokraterna är det ett mycket värdefullt tillkännagivande både för oss i kammaren och för allmänheten. Har jag tolkat Holger Gustafsson korrekt?

Anf. 28 HOLGER GUSTAFSSON (kd) replik:

Fru talman! Det är fullständigt korrekt tolkat. Det behöver inte tolkas, för det är solklart i våra politiska program.

Anf. 29 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s):

Fru talman! Jag vill börja med att säga att jag är glad över att få delta i denna debatt kring propositionen angående ramavtalet om åtgärder för att underlätta omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin. Det är ett viktigt avtal för försvarspolitiken, ja, för säkerhetspolitiken och därmed också en mycket viktig diskussion. Det är också positivt att i dag i kammaren få lyssna på inläggen från företrädare för Socialdemokraterna, Moderata samlingspartiet, Kristdemokraterna och Folkpartiet. Jag sluter mig till att också Centerpartiet har samma inställning.

Fru talman! Jag vill nämna några ord om betydelsen av förändringarna inom försvarsindustrin relaterat till några viktiga politikområden.

Det första är säkerhetspolitiken, det andra är industristrukturen och därmed globaliseringen. En tredje faktor som påverkar detta område är teknikutvecklingen. Dessa tre faktorer påverkar hur vårt land utvecklar sin försvarsmaterielförsörjning och därmed svensk försvarsindustri.

De säkerhetspolitiska förändringarna hänger naturligtvis samman med det kalla krigets slut. Krigshotet i Europa har sakta tynat bort och därmed behovet av det stora territoriella försvar med hög beredskap som vi har haft, en försvarsstruktur som för Sveriges del krävde en bred nationell förmåga att producera krigsmateriel. Det var det pris som vi då måste betala på grund av det tydliga krigets hot och vår oberoende position. Och det var mot den bakgrunden som vi utvecklade den svenska försvarsindustrin. Det var en försvarsindustri med stor bredd vad gäller kompetens och hög teknologisk nivå. Det är något som vi har nytta av i dag.

Men förutsättningarna har förändrats från ett nationellt oberoende till ett ömsesidigt beroende, vilket resulterat i att vi inte har samma behov av nationell försvarsindustrikapacitet. Att i dag ha förmåga att ha industriell kapacitet i takt med den tekniska utvecklingen är omöjligt för de flesta länder. Storbritannien, Tyskland och Frankrike väljer i allt större utsträckning internationellt samarbete för sin materielförsörjning. Att utveckla moderna försvarssystem ryms inte längre i ländernas nationella budget. Det är i stort sett bara Förenta staterna som förmår att utveckla en heltäckande förmåga.

Det ser vi också på ägarstrukturerna. Nästan alla våra stora företag inom försvarsindustrin har i dag någon form av utländskt ägande – Saab med British Aerospace Systems, Hägglund med Alvis Group, Bofors Defence med United Defence och Kockums med HDW.

Den internationella ägarstrukturen är alltså ett faktum, och den svenska regeringen och riksdagen har ställt sig positiva till denna förändrade ägarbild. Det utländska ägandet ger de svenska företagen en bredare kunskapsbas inför framtiden och, vill jag framhålla, vice versa.

Det nya svenska försvaret ska kännetecknas av en hög teknologisk nivå. Vår insatsorganisation ska ha de allra modernaste vapensystemen och sensorsystemen. Vårt land ska ha tillgång till och kunskap om dagens och morgondagens tekniska system. Det innebär att vi måste ha en försvarsmaterielpolitik som bygger på internationell samverkan. Försvarsindustrins internationalisering är därmed en av förutsättningarna för vår försvars- och säkerhetspolitik.

Det var mot denna bakgrund som regeringen inledde förhandlingar med Storbritannien, Tyskland, Frankrike, Italien och Spanien kring ett ramverk för ett utvecklat materielsamarbete. Och det är naturligtvis i sin tur anledningen till att vi har den här debatten här i kammaren. Förhandlingarna har gett oss ett avtal om åtgärder för att underlätta omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin, eller LOI-avtalet, som vi oftast säger. *Letter of Intent* var den form som den första framgångsrika förhandlingen oss emellan ledde till. Det ger vårt land möjligheter att utveckla samarbetet mellan de sex länder som i dag står för över 90 % av Europas försvarsindustrikapacitet. Avtalet reglerar, på folkrättslig grund, förhållandet mellan länderna på ett sätt som liknar en inre marknad. Avtalet skapar förutsättningar för ett ömsesidigt samarbete samtidigt som det säkerställer möjligheter till oberoende.

Sverige som ett alliansfritt land har två vägar att gå. Å ena sidan kan vi välja att ha en försvarsindustri som tillgodoser alla våra behov när det gäller säkerhet och försvarsmateriel och därmed ett försvar som har materiel för varje tänkbart hot. Å andra sidan har vi möjligheten att importera vapen och andra materielsystem vid behov. Det är något som vi inte skulle kunna göra utan samarbete. Varför skulle andra länder ställa sina resurser till vårt förfogande om vi valt isolationism? En ökad säkerhet i materielleveranser ger oss en starkare säkerhetspolitisk position som i ett kärvare säkerhetspolitiskt läge ger oss möjlighet att importera det som vi då kan behöva. Import kräver export och vice versa.

Jag kan tillägga att en egen försvarsindustri som skulle tillgodose alla behov för vårt land kanske skulle innebära en fördubbling av försvarsbudgeten som i dag ligger på ca 43 miljarder. Jag tror inte att vi är villiga att ställa upp på det.

Fru talman! En annan viktig fråga som behandlas i avtalet är synen på krigsmaterielexport. Vårt land har sedan länge en restriktiv inställning till export. Denna hållning har varit ett av våra ingångsvärden i förhandlingarna som ledde fram till avtalet. Min uppfattning är att avtalet motsvarar den väg vi valt i svensk politik, och vi kan konstatera att de övriga länderna intagit samma hållning. En förändrad syn på exportfrågan hos våra samarbetspartner har öppnat möjligheterna för samsyn.

Om vi inte inleder ett närmare samarbete med de viktigare producentländerna i Europa kommer vi på sikt att tappa kontrollen över försvarsindustrins verksamhet. Produktionen förläggs då till de länder som har de mest tilltalande exportreglerna, och vi får en konkurrenssituation som troligen på sikt skulle ge liberalare exportkontrollkrav. Det avtal som de

Ett ramavtal om åtgärder för att underlätta omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin

sex länderna nu har uppnått ger goda förutsättningar för en ansvarsfull, kollektiv exportkontrollpolitik.

Sverige får både insyn i och en möjlighet att påverka exporten från andra länder i Europa på ett sätt som var otänkbart bara för något år sedan.

Vi kommer samtidigt att behålla vår nationella exportkontroll för de produkter som svensk försvarsindustri hittills tagit fram och marknadsfört på export. Avtalet gäller framtida produkter och utvecklingen av nästa generations försvarsmateriel till den svenska försvarsmakten. Grunden för kontrollen är Europeiska unionens politiskt bindande uppförandekod för vapenexport. Kontrollen kommer att bygga på listor med godkända destinationer för varje enskild produkt. Listorna måste beslutas enhälligt, och varje land bibehåller därför sitt inflytande över exportpolitiken. Avtalet är också i övrigt helt förenligt med det gällande svenska regelverket för exportkontroll. Inga förändringar behöver göras i vår exportkontrollagstiftning.

Fru talman! Jag vill sammanfattningsvis framhålla att det ramavtal som kammaren i dag har att ta ställning till är ett viktigt led i en mycket större process, nämligen Sveriges anpassning till de nya förutsättningar för vår försvars- och säkerhetspolitik som uppstått genom det kalla krigets slut – detta för att trygga en effektiv materielförsörjning till det svenska försvaret i fred såväl som under en anpassningsperiod med ett kärvare säkerhetspolitiskt klimat.

Andra element i denna förändringsprocess är Försvarsmaktens omstrukturering och vårt ökade engagemang i internationella fredsbevarande och humanitära insatser. De olika delarna i denna ekvation är beroende av varandra för att helheten ska kunna uppnås. Utan en ökad internationalisering av försvarsindustrin kommer vi i praktiken att få stora svårigheter att på en och samma gång uppnå målet med ett smalare, men vassare försvar – ett försvar utrustat med högteknologisk, men också interoperabel materiel.

Målet är att begränsa våra försvarsuppgifter till en rimlig nivå i förhållande till det säkerhetspolitiska läget och att bibehålla vår militära alliansfrihet. Ramavtalet säkrar förutsättningarna för försvarsindustrins internationalisering utan att göra avkall på vår militära alliansfrihet. Avtalet tar samtidigt på ett betryggande sätt hand om internationaliseringens konsekvenser för vår exportpolitik, för vår försvarsforskning och för den militära sekretessen – för att nämna några av de aspekter som behandlas i avtalstexten.

Fru talman! Jag vill därför varmt tillstyrka att kammarens ledamöter ställer sig bakom propositionen.

Anf. 30 LARS OHLY (v) replik:

Fru talman! Försvarsministern valde att berömma vissa deltagare i debatten medan han inte var lika glad över att lyssna på vissa andra. Själv lyssnar jag även på dem som tycker annorlunda än jag själv, eftersom jag ser en öppen diskussion som förutsättningen för att vi ska kunna fatta bra beslut.

Karin Enström från Moderaterna sade att nästa steg, enligt moderaternas syn, är helt gemensamma regler för all vapenexport och krigsmate-

rielexport inom EU. Anser försvarsministern att det är ett logiskt nästa steg efter att detta avtal har trätt i kraft?

En annan fråga gäller den nu avslöjade skandalen om brittisk export av kanoner till Marocko. Marocko håller just nu på att rusta upp. Längs en 160 mil lång militär mur placeras offensiva vapen riktade mot Västsahara. Nu har det visat sig att den brittiska regeringen har brutit mot EU:s uppförandekod, eftersom man har exporterat 30 stycken 105 millimeters kanoner till Marocko. Varför ska vi lita på att ens EU:s uppförandekod kommer att följas i framtiden?

Anf. 31 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s) replik:

Fru talman! Jag tycker att det är positivt att Europeiska unionen går in för att ta fram ett gemensamt statistiskt system som gör att unionens länder kan redovisa krigsmaterielexport och möjligen också i en framtid vissa delar av importen. Det tycker jag är positivt. Jag anser att EU:s uppförandekod är ett betydande framsteg.

När vi inom kretsen av de sex länderna har diskuterat frågan vidare har vi sett det som naturligt att orientera EU-organen om vad vi gör. Men jag vill säga att det inte finns någon gemensam ståndpunkt mellan de sex som skulle innebära att dagens åtaganden skulle föras över till Europeiska unionen.

Har Storbritannien brutit mot *Code of conduct*? Jag kan inte uttala mig om det. Men anta att avtalet hade trätt i kraft! Anta att det gällde krigsmateriel där det fanns gemensamma komponenter där några länder hade varit inblandade! Då hade det varit fråga om ett gemensamt beslutsfattande. Dessutom: Hade avtalet varit i kraft hade vi säkerligen haft en större insyn i vad Storbritannien, även med en ren nationell produktion, har för exportavsikter. Följaktligen kan exportregimen bli mera åtkomlig för påverkan genom avtalet än utan avtalet.

Anf. 32 LARS OHLY (v) replik:

Fru talman! Det är den brittiska parlamentskommittén som har utfrågat den tidigare utrikesministern Jeff Hoon och den nuvarande utrikesministern Robin Cook. Man har konstaterat att den brittiska exporten till Marocko med största sannolikhet ej är förenlig med den av EU antagna uppförandekoden. Det är inte första gången som sådan här export har ägt rum. Redan 1999 beviljades en export värd 2 miljoner pund. Den här exporten av kanoner var värd ca 1,5 miljoner pund.

Frågan är då: Är det svensk syn på vapenexport, den restriktiva synen och den öppna redovisningen, som kommer att påverka de andra fem i ramavtalet? Eller finns det någon som helst risk att den mer slutna synen på vapenexport och den mer liberala synen på export till länder som vi inte vill exportera till kommer att påverka även Sverige?

Anf. 33 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s) replik:

Fru talman! Mitt intryck är att det under de senaste åren har skett en betydande förändring i inställningen i de länder som vi ska samarbeta med. Det beror bl.a. på förändringar i den politiska bilden.

Tyskland är ett viktigt land. Tyskland har enligt min bedömning snarast kommit att inta en hållning som i mycket stor utsträckning påminner om den svenska.

Prot. 2000/01:87
28 mars

Ett ramavtal om åtgärder för att underlätta omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin

Jag har den föreställningen och förhoppningen att när det handlar om gemensamma materielsystem – och där har Sverige naturligtvis en icke obetydlig andel – kommer vi att ha goda möjligheter att göra våra åsikter hörda om hur regelverk och *Code of conduct* ska tillämpas.

Ginge vi på Vänsterpartiets och Miljöpartiets inställning, dvs. att avslå tillträde till avtal, vad vore då våra möjligheter att påverka i den riktning som vi vill se?

Anf. 34 KARIN ENSTRÖM (m) replik:

Fru talman! Som jag nämnde i mitt anförande skulle jag vilja fråga försvarsministern hur han ser på det ökade ömsesidiga beroendet, om det inte i sin tur i verkligheten också leder till en alliansliknande situation. Det är min fråga till försvarsministern.

Anf. 35 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s) replik:

Fru talman! Det har varit intressant att få klart för sig under det här arbetet att Nato-länderna egentligen inte har haft ett fastare försvarsmaterielsamarbete. Inom Natoalliansen råder det ett korstryck mellan olika aktörer, och det är inte alls så att alla Natos länder har tillträde till samma materielsystem. För mig förefaller det som om Nato-länderna genom det här avtalet har kommit varandra närmare i ett viktigt hänseende, materielsamverkan. Men det är klart att de har det som är grunden i Natoavtalet, nämligen ömsesidiga garantier för varandra i händelse av att de blir angripna.

Vi har behov av att kunna stå på vår alliansfria position och ha ett oberoende. Hur ska vi kunna värna detta om vi icke kan vara säkra på att vi kan få importera den allra mest kvalificerade krigsmateriel m.m. som behövs för vårt försvar? Vi når genom samarbetet i den här kretsen en mycket stor trygghet. Den tryggheten ger oss säkerhetspolitiska möjligheter att vidhålla den säkerhetspolitiska alliansfrihet som vi vill kunna stå kvar vid.

Anf. 36 KARIN ENSTRÖM (m) replik:

Fru talman! Som försvarsministern vet tycker vi moderater att det är ett bra avtal och att ramavtalet leder till flera bra saker, inklusive det ömsesidiga beroendet.

Men jag tycker ändå inte riktigt att jag får ett svar på frågan. Man kan tolka konsekvenserna på två sätt, antingen att vi blir mindre beroende eller att vi blir mer beroende. Min tolkning är att vi blir mer beroende och därmed hamnar i en alliansliknande situation med de här länderna.

Anf. 37 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s) replik:

Fru talman! Anta att vi inte hade avtalet. Det är ju en position som drivs av Vänsterpartiet och Miljöpartiet. Vad skulle vi då ha för situation om vi skulle behöva göra materielinköp men blev nekade därför att exportörerna skulle säga att de har andra order som de låter gå före, därför att de går till regeringar som tillhör Nato t.ex.? Det skulle vara en försvagad position som, om den drevs långt, vore till skada för vår alliansfria position och vår säkerhetspolitiska frihet.

Min bedömning är att detta avtal, som är accepterat av de fem länder som tillhör Nato, ger oss en ökad möjlighet att värna om vår handlingsfrihet.

Anf. 38 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! Att svensk försvarsindustri har ett starkt behov av ökat samarbete såväl med europeisk som med amerikansk försvarsindustri framhöll jag i mitt anförande. Jag tycker att det är viktigt att påpeka att det endast är samarbetets innehåll och förutsättningarna i det enskilda fallet som ska avgöra valet av samarbetspartner.

Jag skulle vilja fråga försvarsministern om det här avtalet på något sätt innebär några restriktioner för Sverige att vid sidan av de andra fem länderna sluta avtal med t.ex. USA eller något annat land när det gäller försvarsindustrisamarbete.

Det andra gäller Exportkontrollrådet. Det är viktigt att Exportkontrollrådet kommer in så tidigt som möjligt i processen. Man kan ju tänka sig ett scenario där Exportkontrollrådet kommer in lite sent i en process och därmed har svårt att påverka. Sveriges position när det gäller att möta de andra fem länderna kan bli ganska bakbunden och innebära att Sverige inte har samma kraft utan passivt lägger sig. Därför är det viktigt att Exportkontrollrådet kommer in tidigt i processen, så att man redan då kan påverka utvecklingen av samarbetet på ett speciellt område.

Anf. 39 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s) replik:

Fru talman! Det kanske inte var en slump att den tidigare administrationen, Clintonadministrationen i Förenta staterna, för ungefär ett år sedan började lägga fram förändringsförslag vad gäller tillämpningen av de amerikanska exportreglerna. Min fråga har varit: Skulle dessa förändringar ha kommit i gång om icke vi sex hade börjat vårt förhandlingsarbete och där mycket pekar på att vi kommer att lyckas?

Förenta staternas administration lade fram vissa förändringar. Från den svenska sidan är vi bilateralt sett icke nöjda med de öppningar som har gjorts. Men jag har en viss optimism i frågan efter att ha talat med företrädare för både den avgångna och den nyttillträdda administrationen. Förenta staternas kongress har en tendens att in i detalj reglera exportreglerna i Förenta staterna och med en rätt merkantilistisk hållning.

Min bedömning är att om den här konstruktionen lyckas – särskilt givetvis om den fylls av reellt innehåll i form av gemensamma projekt som icke behöver utesluta deltagande av industrier med t.ex. ett amerikanskt ägande – kommer det att öka incitamenten i det politiska systemet i Washington att bejaka en fördjupad samverkan, t.ex. bilateralt med Sverige. Och det är min avsikt att vi ska kunna gå den vägen.

Anf. 40 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! Jag får tacka för svaret. Det är den uppfattning som vi också har, att det är viktigt att man nu lyckas med detta och att man inte måste gå via det här samarbetsavtalet för att sluta ett avtal med USA, utan man ska kunna göra det bilateralt. Den öppningen måste finnas menar vi. De andra samarbetsparterna ska inte behöva påverka den utvecklingen.

Prot. 2000/01:87
28 mars

Ett ramavtal om åtgärder för att underlätta omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin

Jag har också en fråga som gäller Exportkontrollrådet som jag vore tacksam att få svar på. Det ligger någonting i mitt resonemang att det är viktigt att Exportkontrollrådet kommer in tidigt för att vi ska ha en bra förhandlingsposition och inte kommer ned med bakbundna händer när vi ska diskutera avtal med de andra parterna. Det parlamentariskt sammansatta Exportkontrollrådet kan då få ett reellt inflytande.

Anf. 41 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s) replik:

Fru talman! Jag har inte den insynen i hur Exportkontrollrådet fungerar i dag. Jag föreställer mig dock som en utomstående att det t.o.m. kan bli en fördel med system som vi nu ska ha och som har kritiserats från en del här i kammaren, nämligen med länderlistor per materielslag. Jag föreställer mig att det kan bli en mer systematiserad form av beredning i vårt exportkontrollråd. Men jag får göra den reservationen att jag inte har insyn i hur arbetet är upplagt.

Får jag också göra ett påpekande och ge ett svar med anledning av den förra diskussionsomgången. Jag ser framåt mot att vi ska kunna göra en liknande samverkan med t.ex. de nordiska länderna. Det är min förhoppning att det ska vara möjligt att förhandla fram ett ungefärligen liknande system med våra nordiska grannländer. Det ska vara ett system liknande det som vi nu har liggande här för kammarens ställningstagande.

Anf. 42 LARS ÅNGSTRÖM (mp) replik:

Fru talman! Karin Enströms fråga alldeles nyss till försvarsministern om just risken för ett allt närmare allianssamarbete är intressant, och försvarsministerns svar är ännu intressantare.

Försvarsministern konstaterar att vapensamarbetet blir allt fastare inom Nato. Det är något som man tidigare inte har haft. Nu kommer också Sverige att delta i det fastare vapensamarbetet. Genom avtalet skriver vi också under på att fortsätta att leverera vapen även om militäralliansen hamnar i krig.

Detta måste ändå betraktas som en otydlighet kring den svenska alliansfriheten. Jag undrar hur det står i förhållande till de samtida deklarationerna från utrikesministern om att Sverige ska bibehålla sin alliansfrihet och t.o.m. fylla den med ett nytt innehåll nu när neutraliteten avskaffas.

Jag får inte riktigt de två olika signalerna från regeringen att gå ihop. Det måste ändå betraktas som ett problem. Jag vill att försvarsministern utvecklar resonemanget lite kring den problematiken.

Anf. 43 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s) replik:

Fru talman! Jag är säker på att det har redovisats under båda utskottens behandling. Men jag lägger gärna fram regeringens bedömning här.

Vi har fört en helt öppen förhandling med de andra fem länderna. Det har betytt att vi redovisat att Sverige är ett icke allierat land. Sverige är ett land som har möjlighet att i enlighet med internationell rätt kunna välja t.ex. en förklaring om neutralitet, en position som innebär att Sverige är icke krigförande land eller annat i anslutning till det som vi önskar forma som vår säkerhetspolitik i händelse av krig. Det gäller både i vårt närområde och på annat sätt.

Vi har redovisat detta. Det har de fem länderna accepterat. Det redovisas bl.a. i artiklarna 10 och 11 som finns i avtalet. Frågeställningen är klar. Den svenska säkerhetspolitikens möjligheter finns. Det är t.o.m., vilket jag betraktar som ett betydande framsteg, accepterat av våra samarbetspartner.

Anf. 44 LARS ÅNGSTRÖM (mp) replik:

Fru talman! Jag märker att försvarsministern i sitt svar betonar ordet öppenhet i förhandlingarna. Min andra fråga till försvarsministern gäller just det. I och med att det inte strider mot avtalet att göra landlistorna offentliga är min fråga: Varför inte låta dem vara offentliga för insyn och samhällsdebatt?

Det finns tre områden – kvinnoprostitution och barnsexhandel, narkotikaförsäljning och vapenförsäljning – som är de mest lukrativa branscherna i världen. De har en sak gemensamt. Det är att de trivs bäst i mörker. Det är ljusskygg verksamhet. De två förstnämnda har vi inga problem med, eftersom de är förbjudna enligt lagstiftning. Men just krigsmaterielexporten är tillåten med restriktioner.

Varför tillåter vi inte att landlistorna blir offentliga i Sverige? Därigenom möjliggör vi en offentlig debatt där beslutsfattarna faktiskt kan ställas till svars, svara på folkets frågor och försvara besluten. Varför ska denna verksamhet ske i skymundan, dold bakom hemligstämplar?

Anf. 45 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s) replik:

Fru talman! Låt oss tänka på vår egen import. Är vi beredda att minutöst redovisa all vår krigsmaterielimport? Det är inte så säkert. Det beror på omständigheterna och det säkerhetspolitiska läget. Vi befinner oss ändå i en del av världen där omständigheterna i betydande utsträckning är förutsägbara, där det råder låg spänning och där vi har demokratier som grannar.

Hur är det i andra delar av världen? Det gäller även länder som också är demokratier. Är deras förutsättningar lika gynnsamma för import? Det är vad som har gjort och gör att många länder säger sig vilja ha en restriktiv syn. Jag menar egentligen att detta icke gäller utifrån ett exportperspektiv utan från ett importperspektiv.

Det är min förhoppning att "samsningen" mellan de sex länderna och samarbete inom EU-kretsen och kanske inom det s.k. Wassenaarsystemet successivt kan leda till alltmer av öppenhet. Vi avser att försöka övertyga våra kolleger om att det är bättre att gå den vägen. Men i dag kan regeringen inte föreslå riksdagen annat än det som ligger i avtalet, dvs. listorna kan inte vara offentliga.

Däremot har vi i vårt land ett som vi anser gott parlamentariskt kontrollsystem och en god redovisning inför både offentligheten och kammaren varje år av huvuddragen i vår exportinriktning.

Anf. 46 BERIT JÓHANNESSEN (v):

Fru talman, bästa ledamöter och åhörare! Lars Ohly har tagit upp de övergripande frågorna kring avtalet. Jag ska ta upp den tråden och spinna vidare på den.

Det föreliggande förslaget till avtal bygger på att man vill utveckla en konkurrenskraftig försvarsindustri i Europa. Det ska i första hand ske i de

Prot. 2000/01:87
28 mars

Ett ramavtal om åtgärder för att underlätta omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin

Ett ramavtal om åtgärder för att underlätta omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin

sex länder som initialt ratificerar avtalet, men det ska också kunna skrivas under av andra. Regeringen och utskottet menar att man sedan på lika villkor ska kunna konkurrera med USA. Kan man inte konkurrera kommer köparna i stället att gå till andra säljare.

Som en liten jämförelse kan nämnas att USA satsar 38 miljarder dollar bara på försvarsforskning jämfört med de europeiska Natoländernas 11 miljarder dollar. Men det är inte bara för att konkurrera med den helt dominerande amerikanska försvarsindustrin som avtalet kommit till. Man vill också ha möjlighet att samarbeta på lika villkor, som man säger, med USA.

Avtalet är inte bara till för att ge de europeiska försvarsmakterna billigare produkter. Det är naturligtvis också så att man vill bevara vunna exportmarknader och vinna nya. Propositionen och utskottets betänkande, och här också försvarsministern, andas tillförsikt att avtalet ska ge möjlighet att behålla de svenska reglerna för vapenexport. Vi som är emot avtalet hyser inte samma tilltro.

Vad gäller vapenexportkontrollen är det enligt Vänsterpartiet i synnerhet tre aspekter av avtalet som ger anledning till oro. Avtalet riskerar att leda till en liberalisering av krigsmaterielexportpolitiken, minskad öppenhet samt stora svårigheter att stoppa exporten om situationen i destinationslandet förvärras.

Men den svenska riksdagen kan besluta om åtgärder för att värna om öppenheten och en restriktiv exportpolitik. I vår motion visar vi på en mängd punkter där vi ser hoten mot de svenska reglerna och föreslår att Sverige ska agera.

Sex europeiska länder med olika tradition ska enligt avtalet för varje försvarsindustriprojekt i konsensus utarbeta s.k. vita listor över de godkända destinationsländerna. Sverige är i sammanhanget ett litet land. Ska man samarbeta om försvarsexport och få ett konsensusbeslut måste en gemensam nämnare skapas. Därmed skulle med stor sannolikhet Sveriges restriktivitet minskas. Som, kära åhörare, i ett äktenskap så kommer kantighet och hävdandet av den egna åsikten att slipas för husfridens skull.

Samtliga av de länder som initialt ska omfattas av avtalet har i dag vapenexport till Colombia, Egypten, Kuwait, Saudiarabien och Turkiet. Några av länderna har dessutom export till Indonesien, Indien och Kina. I denna familjs tradition och bland dessa försvarsindustriella förväntningar ska samarbetet ske. Det är svårt att se hur Sverige med ramavtalets nuvarande utformning ska kunna förmå de andra länderna att utesluta destinationsländer som alla samarbetsländer utom Sverige godkänt för vapenexport tidigare.

Inom EU har alla länder anslutit sig till den s.k. uppförandekoden för vapenexport. Det är ett fantastiskt dokument! Man har formulerat rekommendationen i åtta kriterier. Om länderna levde efter detta dokument skulle vi inte behöva diskutera frågorna längre. Men problemet är att det inte efterlevs. Enligt reglerna i den europeiska uppförandekoden skulle Colombia, Egypten, Kuwait och de andra destinationsländerna som jag räknade upp inte godkännas för vapenexport. Men trots att alla länder i Europa har undertecknat koden så bryter man emot den.

Försvarsindustrin har en stark ställning i Europa – också här. Den trycker på för att få exportera sina produkter till så många länder som

möjligt. Svensk vapenexport satte rekord i fjol, kunde man läsa i en artikel från början av mars i år. En talesman för Sveriges Försvarsindustri-förening uttryckte sin glädje över ett bra resultat. När hemmamarknaden viker har svensk försvarsindustri lyckats sälja bra utomlands, sade man.

Fru talman! Vänsterpartiet har en reservation tillsammans med Miljöpartiet där vi avslår förslaget till avtal. Men vi kräver också förändringar i syfte att här i Sverige öka öppenheten och behålla en restriktiv export-politik.

Nu övergår jag till de krav som vi har ställt genom motionerna.

V, fp och mp har en gemensam reservation där vi föreslår att Sverige ska offentliggöra landlistorna över godkända exportländer efter det att de godkänts av avtalsländerna. Detta är en demokratifråga. Det handlar om att allmänheten ska få insyn i vilka länder Sverige är med och exporterar vapen till. Här hänvisar utskottet till sekretess och påtalar att riktlinjen på området bör vara så stor offentlighet som möjligt med respekt för det som parterna i ramavtalet har kommit överens om.

Vi anser att detta är en mycket viktig och allvarlig fråga. Utskottets svar rimmar illa med den svenska regeringens målsättning att öka öppenheten i Sverige och i EU. Vi ser ingen anledning till att inte offentliggöra listorna. Det är ju efter det att beslutet är fattat av de olika länderna som detta skulle ske.

Det kan förflyta en avsevärd tid mellan det att en landlista är antagen och till dess att export ska ske. Men det finns ingen rutin inbyggd för förnyad prövning av listorna. Utskottet anser det olämpligt att regelmässigt överpröva ett lämnat förhandsbesked i ett slutskede. Man hävdar att en förändrad slutsats i detta skede kan ge upphov till stor förtroendeskada såväl för Sverige som land som för industrin.

Utskottet säger att man ska uppmärksamma förändringar så tidigt som möjligt och då genomföra en ny prövning. Vi håller naturligtvis med om att man ska se förändringar så tidigt som möjligt. Men för övrigt delar vi inte ståndpunkten.

Vi anser att Exportkontrollrådet också ska ha rätt att utvärdera landlistorna innan ett definitivt beslut fattas. I avtalet står att ett land får strykas endast om betydande förändringar av dess interna förhållanden, t.ex. fullt inbördeskrig eller en allvarlig försämring av läget för de mänskliga rättigheterna, skett.

Man räknar med att det tar ungefär tre månader innan beslut om att ta bort ett land från listan kan fattas.

Erfarenheten visar att förändringar kan ske mycket snabbt när en konflikt utvecklas. Under denna tid kan många människoliv spillas. Det är till större skada för förtroendet om export sker till länder som har utvecklat en konflikt. Därför anser vi att Exportkontrollrådet ska granska listorna när produktionen är klar och innan export sker.

Vänsterpartiet har i ett särskilt yttrande tillsammans med Folkpartiet och Miljöpartiet tagit upp farhågorna för att redovisning av exporten av materiel som producerats tillsammans kommer att försämrats i ländernas årliga rapporter om krigsmaterielexport. Vi befärar att det i den svenska rapporten bara kommer att redovisas utförsel till samarbetsländerna, och inte i vilket land den slutliga produkten hamnar. Redan i dag är rapporten begränsad och innehåller inte så mycket information som man i vissa andra av de avtalsslutande länderna ger sina parlament. Därför anser vi

Prot. 2000/01:87
28 mars

Ett ramavtal om åtgärder för att underlätta omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin

Ett ramavtal om åtgärder för att underlätta omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin

Mänskliga rättigheter m.m. – länder, områden och enskilda folkgrupper

att export som är gemensamt producerad också ska redovisas i regeringens årliga rapporter.

Fru talman! Det är Vänsterpartiets åsikt att Sveriges deltagande i detta avtal kommer att leda till att svenska vapen eller vapendelar kommer att exporteras till länder som Sverige i dag inte exporterar till. Det är länder där mänskliga rättigheter kränks och där konfliktrisken är stor. Vi tror att detta kommer att försvåra våra möjligheter till förebyggande konfliktlösning och att vår trovärdighet i detta avseende kommer att ifrågasättas.

Vapen är inte varor i vanlig bemärkelse. Vapen används inte bara till att ha ett defensivt försvar om man blir angripen, eller av en försvarsmakt för säkerhets skull. Vapen används offensivt i konflikter då länder med våld behärskar grannar eller den egna befolkningen.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till reservationerna 2, 3 och 5.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 13 §.)

10 § Mänskliga rättigheter m.m. – länder, områden och enskilda folkgrupper

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande 2000/01:UU10
Mänskliga rättigheter m.m. – länder, områden och enskilda folkgrupper.

Anf. 47 GÖRAN LENNMARKER (m):

Fru talman! Låt mig först säga att jag inte heter Liselotte Wågö, utan Göran Lennmarker. Liselotte Wågö var den som skulle föra debatten för Moderaterna, men hon har tyvärr blivit sjuk. Jag har hastigt fått hoppa in i hennes ställe.

Låt mig också nämna en ren ordningsfråga. Det gäller reservation 10 under mom. 68 i betänkandet. Den handlar om officiellt utbyte med Taiwan, och den reservationen står också Moderaterna bakom tillsammans med Centern, Folkpartiet och Miljöpartiet. Det ligger ett rättelseblad på bänkarna.

Bertil Persson kommer för vår del att beröra frågor vad gäller Afrika och mänskliga rättigheter. Sten Tolgfors ska tala om Kina – ett område som innehåller många reservationer. Karin Enström ska beröra diskrimineringsfrågor.

Därmed har jag berättat något om den moderata uppställningen i dagens debatt.

Fru talman! Det råder bred enighet om betänkandet – och det är en stor sak. Det är en viktig styrka att kunna ha en bred enighet när man diskuterar mänskliga rättigheter i riksdagen och när man agerar internationellt i detta. Jag vill bara erinra om att detta är ett relativt sent fenomen i den svenska riksdagen. Det har funnits tider när mänskliga rättigheter inte alls har varit något lika självklart enande i riksdagen, utan tvärtom ganska delande.

Vi behöver inte gå tillbaka så lång tid i historien, utan bara till mitten av 1980-talet då vi hade en socialdemokratisk utrikesminister som fak-

tiskt förklarade att vi inte fick kritisera systemet i östra Europa – enskilda händelser må vara, men inte systemet. Det var antisovjetiskt att tala för högt om demokrati och mänskliga rättigheter. Och det var det naturligtvis, eftersom Sovjetunionen systematiskt förtryckte sitt folk och bröt mot de mänskliga rättigheterna. I Sverige hade vi tyvärr en låg profil när det gällde de mänskliga rättigheterna. Det är lätt att glömma bort det nu, och man kan lätt i efterhand försöka säga att vi alltid har stått upp. Men så har det alltså inte varit.

Vi hade också en lång strid om frågan om ifall Sverige fullt ut skulle vara med i Europarådets konvention om mänskliga rättigheter och fundamentala friheter. Jag tror att det var först i början på 1990-talet som Sverige fullt ut kom med i det viktigaste system som vi har i Europa, nämligen Europarådets system för att skydda mänskliga rättigheter och göra det möjligt för enskilda svenskar att få ett skydd om den egna statsmakten skulle svika.

Vi hade också länge en debatt om u-världen. Det ansågs näst intill oförskämt att säga att bistånd var tveksamt om det gick till regimer som förtryckte sitt folk och att vi borde ha en mycket mer ingående debatt om villkoren för biståndet. Det var t.o.m. så att åtskilliga, kanske inte i den här kammaren men i dåtidens kammare, hade något slags beundran för revolutionsromantik. Det fanns t.o.m. föreställningar om att förtryck nog var nödvändigt för att man skulle få mat på bordet. Det skulle vara ett sätt att bekämpa fattigdom och svält.

Jag vill säga detta eftersom jag tror att det är viktigt att se på vår egen situation och minnas vårt eget förflutna. Sverige är ju ibland snar att kritisera andra. Det är klokt att också minnas sina egna tillkortakommanden. Därför är det viktigt att vi har detta i minnet när vi nu diskuterar mänskliga rättigheter och återigen med glädje kan konstatera att det råder en bred enighet i de här frågorna.

Frågan om mänskliga rättigheter och demokrati var alltså länge delande inte bara i Sverige utan i världen. Det var ganska få länder som faktiskt erkände mänskliga rättigheter och demokrati. I stora delar av världen ansåg man att det i grunden t.o.m. var fel. I dag har vi en situation där mänskliga rättigheter och demokrati sprider sig i världen. Det är ju en del av globaliseringen. Jag tycker att man i globaliseringsdebatten alltför ofta ensidigt för debatten som om det bara gällde marknadsekonomi, frihandel och fria kapitalrörelser. Det är viktiga saker som är nödvändiga för att få bort fattigdom, men mänskliga rättigheter och demokrati är också viktiga.

Den andra stora saken som sker, fru talman, är att från att ha varit västliga värderingar, som de facto bara har respekterats i en liten grupp länder på jorden, är mänskliga rättigheter och demokrati i dag på väg att bli en verklig global värdering. I dag är det få länder och få regimer som öppet säger att man inte respekterar mänskliga rättigheter. Det finns de som fortfarande gör det, men de är mycket färre.

Ett exempel på detta är debatten om s.k. *Asian values*, dvs. asiatiska värderingar, som framför allt Malaysias premiärminister har drivit. Den idén går ut på att man kan ha auktoritära regimer med hårda nypor bara de lyckas väl när det gäller utvecklingen. Man har sin legitimitet i sina prestationer, men man behöver inte ha sin legitimitet i demokrati och mänskliga rättigheter. Glädjande nog sker faktiskt betydande förändring-

Prot. 2000/01:87
28 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda
folkgrupper*

ar i hans eget område, Asien. Jordens fjärde största land, Indonesien, befinner sig i en demokratiseringsprocess. Andra asiatiska länder är inte så våldsamt förtjusta i den Mahathiriska tesen.

Det finns dock fortfarande länder som även direkt försvarar förtrycket, fast de är få. Det är enpartistater. De finns väl också i delar av den islamiska världen, men inte i hela. Jag tycker att man ska vara noggrann när man säger detta. Det finns delar av den mer fundamentalistiska islamiska världen som menar att det inte är demokrati och mänskliga rättigheter som gäller utan att andra värderingar ska vara överordnade. Men det är återigen mera undantag än regel också i den islamiska världen. Det måste sägas så att vi inte målar en bred felaktig bild av detta.

Fru talman! Det är en glädje att konstatera att det finns en ganska stor global enighet om värdet av mänskliga rättigheter och demokrati. Det här blir verkligen globala värderingar, och det är en central del i globaliseringen. Det innebär inte att alla regimer som säger att detta är bra och att man ska respektera mänskliga rättigheter också gör det. Det fuskas också av demokratiska regimer när det gäller efterlevnaden av mänskliga rättigheter. Det sker i smått, och ibland även i stort.

Därför är det så viktigt att vi har den här typen av debatter i Sverige, i andra europeiska parlament och över huvud taget i andra parlament på jorden. Det är viktigt att belysa detta och ha det öppna utbytet mellan demokratiskt valda parlament där vi tar upp varandras tillkortakommanden.

Vi moderater menar dessutom att man borde ha en sådan här debatt i FN:s generalförsamling. Det räcker inte med att ha en kommission för mänskliga rättigheter i Genève. Den gör ett väldigt viktigt arbete, men man borde också föra den debatten i själva hjärtat av det internationella systemet, nämligen generalförsamlingen i New York. Fördelen med det skulle vara att man tydliggjorde det som på engelska kallas *name and shame*, dvs. att man tydliggjorde de länder som faktiskt bryter mot mänskliga rättigheter. Då har de anledning att stå upp och försvara detta i stället för att hålla tjugiga tal och glömma bort allt det förfärliga man gör på hemmaplan. Tyvärr har vi inte nått någon framgång i detta, men trägen vinner. Jag är ganska övertygad om att vi kommer att få en debatt i FN:s generalförsamling om mänskliga rättigheter förr eller senare. De som tjänar på att det inte blir någon debatt är naturligtvis de länder som grovt bryter mot mänskliga rättigheter.

Fru talman! Låt mig sedan ta upp den specifika fråga där Moderaterna har en reservation. Det gäller reservation nr 5 om flygförbudszoner i Irak. Det är mom. 42. Jag ber att få yrka bifall till den reservationen. Det handlar helt enkelt om när man har rätt att agera för att förhindra grova brott mot mänskliga rättigheter.

Vi har ett system som innebär att FN:s säkerhetsråd har till uppgift att garantera internationell fred och säkerhet. Det är en oerhört viktig uppgift. Det är FN:s säkerhetsråd som ska ha det här ansvaret. Men vad händer om säkerhetsrådet inte förmår att ta sitt ansvar? Vad händer om säkerhetsrådet antingen genom veto, majoritetsbeslut eller helt enkelt genom att titta bort inte agerar när grova brott mot mänskliga rättigheter begås eller planeras? Hur ska man agera då? Ska man då säga att man är hemskt ledsen att man inte har något mandat från säkerhetsrådet och

därför får låta det förskräckliga ske? Eller finns det en moralisk rätt att agera ändå? Här ligger själva kärnpunkten i den här reservationen.

Under 90-talet har vi sett att säkerhetsrådet tittade bort när det gäller folkmordet i Rwanda. Det är möjligen det största folkmord som har varit sedan andra världskriget. Det skedde ingenting. Folkmordet fullföljdes. Vi blundade. Det var säkerhetsrådet som hade ansvaret och blundade hårdast. Skulle det ha varit fel om någon hade ingripit för att förhindra det folkmordet även utan ett mandat från säkerhetsrådet? Det hade det naturligtvis inte varit.

En annan fråga som vi minns är ju förtrycket i Kosovo. Det är två år sedan detta utspelades. Det finns två andra saker som pågår. En sak som jag tycker att vi ska fundera över just i dag är vad som sker i Makedonien. Ett av de bästa beslut som vi någonsin har fattat var beslutet om den förebyggande FN-styrkan i Makedonien. Det beslutet fattades 1992. Det var ett riktigt bra beslut. Det var så bra att sedan har ingen förstått vad som har skett eftersom det inte blir några rubriker när man gör någonting bra. När man undviker konflikter syns det ju varken i tidningar eller TV.

Sedan tvingades man avveckla den operationen genom ett kinesiskt veto. FN:s säkerhetsråd kunde inte fullfölja operationen. Den här operationen hette Unpredep, och svenska soldater var med där tillsammans med finnar, amerikaner, norrmän och danskar. Det var en nordisk-amerikansk operation i FN-regi. Den skedde just i de områden i norra Makedonien där vi i dag ser strider. Jag ska väl kanske säga den f.d. jugoslaviska republiken Makedonien för att vara alldeles korrekt när jag står i riksdagens talarstol. Vi kan ju tänka oss hur det hade varit om den här styrkan hade varit kvar. Då hade vi förmodligen inte sett det som vi har sett de senaste dagarna i Makedonien. Där har vi ett exempel på att FN:s säkerhetsråd inte förmår fullfölja en briljant idé som man själv har initierat därför att ett land lägger in sitt veto. De har dessutom inget som helst rationellt skäl för sitt veto. Det handlar helt om kinesisk politik och inte ett skvatt om säkerhetsfrågor på Balkan.

Sedan har vi den fråga som just den här reservationen handlar om, nämligen skyddet av kurderna i norra Irak. Den irakiska regimen har planer på ett folkmord på kurderna. Den planen heter Anfal och syftar till att man ska begå folkmord på eller driva ut kurderna från norra Irak. Det är väl känt, och vi har t.o.m. en UD-skrift som berör detta.

Efter Gulfkriget 1991 inrättas skyddszoner för kurderna i norra Irak. Det innebär att den irakiska regeringen inte har makt över norra delen av sitt land – det som vi i dagligt tal kallar Kurdistan. Förutsättningen för att detta ska fungera är naturligtvis att det finns ett vapenskydd som gör det omöjligt för Saddam Husseins regim att ta makten i norra Irak.

I detta ingår att man inte kan flyga över norra Irak, en flygförbudszon. Bekymret är att detta inte har stöd i FN-mandatet. Det finns inget beslut i FN:s säkerhetsråd om detta. Därför hamnar utskottet i en mycket konstig formulering. Jag tycker att detta är något av de mest anmärkningsvärda som den svenska riksdagen har hamnat i. Man stöder sig på en formalitet och säger att eftersom det här mandatet inte finns, bör flygförbudszone i princip upphöra. Då vet vi vad som sker. Det går inte att upprätthålla skyddet, och då fullföljs väl folkmordet. Sannolikt kommer de flesta att fly innan det fullföljs.

Prot. 2000/01:87
28 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda
folkgrupper*

Detta är en alldeles orimlig position. Det viktiga att slå vakt om är inte FN-stadgan som mekanism utan FN-stadgans principer, som vi så klokt uttrycker det i EU-sammanhang. FN-stadgan är inte bara ett system för beslutsfattande utan innehåller också värderingar kring mänskliga rättigheter och demokrati. Vi har en folkmordskommission som en del av FN-systemet. Det grövsta brott som man kan begå är väl folkmord. Detta kommer naturligtvis in i skenet av vad som skedde under andra världskriget.

Skulle det då vara ett brott, ett fel, att se till att folkmord inte begås, att se till att konventionen mot folkmord faktiskt i praktiken efterlevs? Skulle det vara ett fel därför att FN-stadgans beslutsmekanismer inte är följda, därför att FN:s säkerhetsråd inte förmår att ge ett mandat till USA och Storbritannien som – tack, gode Gud! – ser till att det inte blir ett folkmord i norra Irak?

Här får jag säga att utskottsmajoriteten har anledning att fundera rejält. Jag tycker att det är ett grovt felaktigt ställningstagande som utskottsmajoriteten har gjort i det här avseendet. Det är en plump i protokollet i ett annars mycket bra betänkande, som vi har stor enighet om. Det finns andra punkter i våra reservationer som mera rör nyanser, men det här rör faktiskt en av de mest centrala delarna i hela vår strävan att upprätthålla respekt för mänskliga rättigheter, den moraliska rätten att ingripa mot folkmord.

Anf. 48 MURAD ARTIN (v):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till reservationerna nr 4 och nr 6.

Initiativet till FN:s konvention om de mänskliga rättigheterna togs av människor som genomlidit de nazistiska koncentrationslägrens inferno, människor som tog som sin livsuppgift att förhindra att något liknande skulle hända igen.

Men snart nog ansåg sig en del likafullt kunna bryta mot de mänskliga rättigheterna, därför att de tyckte att annat var viktigare. Det kunde vara kampen mot kommunismen, kampen mot kapitalismens återinförande och kampen mot s.k. statsfiender. Mänskliga rättigheter sågs visserligen som något bra, viktigt och fint, men i det kalla krigets stormaktspolitiska spel prioriterade man likafullt annat. Konventionen sågs sannolikt av en del som utopisk.

I dag är det kalla kriget slut. Vi måste utan skygglappar se var brotten inträffar, oavsett i vilket land de sker. De kan variera i omfattning, och de inträffar i Colombia såväl som på Kuba, i Irak, i Turkiet, i Israel, i Kina, i Ryssland och i USA.

Fru talman! Mänskliga rättigheter och folkrätt är två begrepp som på senare tid har ställts mot varandra. Det har sagts att tyngdpunkten förskjutits från folkrätten till de mänskliga rättigheterna. Jag anser detta vara ett felaktigt synsätt. Folkrätten och mänskliga rättigheter ligger inte i olika skålar på samma våg, så att när den ena skålen sjunker stiger den andra, utan i stället hänger de intimt samman.

Det sades under Kosovokriget att man kunde bryta mot folkrätten för att upprätthålla de mänskliga rättigheterna. När vi nu ser i backspegeln bör vi nog kritiskt ställa oss frågan om läget när det gäller mänskliga rättigheter blev bättre genom bombningarna av Jugoslavien.

Fru talman! I Palestina pågår ett långvarigt brott mot folkrätten, som resulterat i allt allvarligare brott mot de mänskliga rättigheterna. De palestinska områdena är ockuperade av Israel, vilket i sig är ett folkrättsbrott. Men de israeliska myndigheterna nöjer sig inte med detta. Man har i årtal byggt ut israeliska bosättningar på ockuperat område. Detta strider mot Genèvekonventionen, och så sent som i förra veckan beslöt Shavons regering om ytterligare bosättningar.

Dessa brott leder också till alltför många brott mot mänskliga rättigheter. Folkrätten och de mänskliga rättigheterna hänger samman. När folkrätten inte respekteras medför det brister i respekten för mänskliga rättigheter och vice versa.

Den politik som i dag förs av den ny tillsatta Sharonregeringen är militant antipalestinsk. Man utsätter palestinerna för en belägrings-, utpressnings- och utsvaltningspolitik. Vad kan man vänta sig av en desperat palestinsk befolkning annat än protester och demonstrationer?

Den politik som den israeliska regeringen för är en äventyrspolitik. Man förlitar sig på sina vapen och militär överlägsenhet. Vad kan man förvänta sig av palestinerna när den israeliska regeringen leds av en person som efter massakrerna på oskyldiga civila i Sabra och Shatila inte kan ses som annat än krigsförbrytare?

Här krävs att Sverige som ordförandeland i EU manar den israeliska regeringen till besinning – och gör det eftertryckligt. För här hotas freden på allvar, och då hotas inte bara palestinerna utan i slutändan även den israeliska statens existens.

Fru talman! Brott mot folkrätten har även begåtts på andra håll. I dag bombar USA och Storbritannien Irak utan att detta har något som helst stöd i folkrätten.

Från att Saddam Hussein har varit en av USA:s såta vänner under Iraks krig med Iran blev Irak USA:s värsta fiende. Det skedde när Saddam Hussein gick till angrepp mot Kuwait. Det följande Gulfkriget blev ett bakslag för Saddam Hussein, men han avlägsnades inte från makten. Han blev kvar, och hans förbrytelser kunde fortsätta. Han och en liten privilegierad grupp kring honom håller sig kvar vid makten. Han förtrycker sitt eget folk. Han har dragit på sig sanktioner som drabbar det irakiska folket oerhört hårt.

Det är uppenbart att dessa sanktioner inte fungerar som det är tänkt. En och en halv miljon människor – varav en halv miljon barn – har dött till följd av sanktionerna, men Saddam Hussein sitter kvar, t.o.m. politiskt stärkt. USA och Storbritannien har fortsatt att bomba i landet, nu inte bara för att upprätthålla FN:s flygförbudszoner. Man bombar också i andra delar av landet. Man förstör transportvägar, dammar och annan infrastruktur. Sjukdom och död blir följden, och Saddam Hussein sitter kvar.

Vi anser att sanktionerna måste upphävas – åtminstone i den form som de har i dag. Men vi anser att det är mycket viktigt att flygförbudszonerna – den övervakning som syftar till skydd för befolkningen i norra Irak, i irakiska Kurdistan – absolut måste upprätthållas. De flygförbudszoner som är en del av sanktionerna mot Irak har medfört att livet för den kurdiska befolkningen temporärt har förbättrats.

Jag blir förvånad när både Moderaterna och Folkpartiet vill att bombningarna av Irak utanför förbudszonerna ska fortsätta, trots att de inte har stöd i någon FN-resolution.

Fru talman! De mänskliga rättigheterna är eftersatta i flera länder i Mellanöstern. Turkiet är ett exempel. När Turkiet blev kandidatland till EU utlovade landets premiärminister Ecevit bättring. Likafullt har situationen försämrats.

Den dåliga traditionen kan sökas i historien. I det ottomanska riket härskade sultanen genom att söndra, genom pogromer och förföljelser av minoriteter. Då genomfördes folkmord på armenier, assyrier/syrianer och kaldéer. Dessa brott ska dagens Turkiet inte lastas för. De begicks av en annan statsbildning än dagens.

Dagens Turkiet vägrar dock tala om folkmord. Man talar om tragedier och i bästa fall om massakrer. Och man släpar människor som den assyriska prästen Yusuf Akbulut inför rätta för att han talat om folkmord.

Varför kan Turkiet inte erkänna sitt förflutna på samma sätt som Tyskland erkänner sitt? Dagens tyska statsbildning är verkligen en annan än den nazistiska.

Förra året fastslog vi i utrikesutskottet och här i kammaren att det handlade om ett folkmord på armenierna. Men erkänner man folkmordet på armenierna måste man rimligen också göra det när det gäller assyrier/syrianer och kaldéer. De drabbas i samma utsträckning. Dessa folk måste rimligen behandlas lika. Det ena mördade folkslaget är inte mindre viktigt än det andra.

Många assyrier/syrianer och kaldéer har lämnat Turkiet. De har flytt till andra delar av världen. Det innebär att betydligt fler assyrier/syrianer och kaldéer bor utanför Turkiet än i själva Turkiet. För den minoritetspolitiken ska även dagens Turkiet kritiseras.

Sammantaget: Utskottsmajoritetens förslag till skrivning i betänkandet är inkonsekvent och illa genomtänkt. Skulle det likafullt vara genomtänkt gömmer betänkandets beskedliga formuleringar en politisk skandal.

Tänk efter vilket stöd utrikesutskottets betänkande skulle ge Yusuf Akbulut när han den 5 april för tredje gången släpas inför rätta.

Anf. 49 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:

Fru talman! Murad Artin ska nog fundera en smula på hur man kan upprätthålla en skyddszon för kurderna i norra Irak. De som gör det, gör det med risk för sina egna liv. Det ska vi vara medvetna om. De upprätthåller inte en skyddszon enkelt. Det görs med risk för egna liv av de piloter som patrullerar. De ser till att Saddam Hussein och hans flygvapen inte kan komma in över norra Irak. De piloterna gör en viktig och stor insats för att förhindra folkmord. Det är självklart att de måste få det skydd de behöver. I det skyddet ingår att bekämpa luftvärnsmissiler och robotar som strävar efter att skjuta ned de flygplan som skyddar flygförbudszonen i norra Irak. Om man säger att det är omöjligt försvinner skyddszonen i norra Irak. Då kommer 4 miljoner kurder att utsättas för ett akut hot om folkmord.

Man kan inte drömma bort det, Murad Artin, och tro att det finns ett mirakulöst enkelt sätt att införa en skyddszon mot en extremt brutal diktator med ett extremt brutalt program. De amerikanska och brittiska flygare som vågar sitt liv över norra Irak behöver ha en rimlig chans att

skydda sig mot de irakiska styrkor, dvs. det irakiska luftväret, som försöker skjuta ned dem. Bekämpning av luftväret är en nödvändig del för att kunna ha en skyddszon över norra Irak. Om man inte ser det blundar man för realiteterna. Vi får inte blunda för realiteter.

Anf. 50 MURAD ARTIN (v) replik:

Fru talman! Den 16 mars 1988 gasade Saddam Hussein ihjäl 5 000 kurder. Då lades en resolution fram i FN:s säkerhetsråd. USA röstade faktiskt emot den.

Nu, den 16 mars 2001, förekom manifestationer till minne av Halabja. Jag undrar var solidariteten från moderaterna har varit. Har någon av moderaterna visat sig vid de manifestationerna, i Stockholm, Örebro, Malmö och Linköping, i Sverige över huvud taget? Var är solidariteten med det kurdiska folket?

Göran Lennmarker menar att bombningarna är humana och rättvisa om de görs av USA. Men om andra gör det är det inte humant och rättvist. Vi ska vara konsekventa i vår kritik. Bomberna är lika vidriga antingen de faller över Tjetjenien eller Irak utanför flygförbudszonerna. De drabbar den civila befolkningen i de länderna.

Anf. 51 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:

Fru talman! Nu har Murad Artin fel. Vi skiljer på av vilken orsak man tillgriper vapenmakt. I FN-stadgans artikel 51 talar man om den naturliga rätten till självförsvar. Man har rätt att försvara någon mot folkmord, angrepp och brutalitet. Däremot är det de mest avskyvärda brotten som finns, om man själv bedriver angreppskrig, folkfördrivning och folkmord.

Om det ska vara möjligt att skydda kurderna i norra Irak måste det finnas en flygförbudszon. Det tar t.o.m. Murad Artin upp i sitt första inlägg. Det är rätt och riktigt. Men om det ska vara möjligt att upprätthålla en sådan zon måste man skydda sina piloter.

När den svenska riksdagen beslutar om väpnad makt utomlands, för det gör vi, är vi måna om skyddet för våra soldater. Vi har varit ense i sju partier om de insatser som gjorts med väpnade styrkor under 1990-talet. Riksdagen fattar inte sådana beslut lätt. Vi vet att det kan finnas situationer där våra FN-soldater kan komma hem i plastsäck. Därför lägger vi en stor vikt vid skyddet av våra soldater. Det är klart att USA och Storbritannien måste lägga samma vikt vid skyddet av sina piloter, som ska göra detta tyvärr nödvändiga jobb med en flygförbudszon över norra Irak, för att skydda 4 miljoner kurder från att fördrivas eller utsättas för folkmord. Jag hoppas att Murad Artin och jag är ense i det.

Anf. 52 MURAD ARTIN (v) replik:

Fru talman! Vi är oense på en punkt, nämligen när det gäller att fortsätta bomba Irak utan att ha en resolution. Det står tydligt och klart i vår motion att vi vill ha en ny resolution som ska skydda kurderna och som innebär att flygförbudszonen ska vara kvar. Göran Lennmarker och moderaterna har inte läst den. Vill moderaterna att bombningarna ska fortsätta, oavsett om de sker utanför eller innanför flygförbudszonen?

Göran Lennmarker pratar om folkmord. Vi konstaterade i vårt betänkande förra året att folkmord har begåtts av det ottomanska riket på ar-

Prot. 2000/01:87
28 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda
folkgrupper*

menierna. I år lägger vi fram en motion och konstaterar att det är ett historiskt faktum att det ägt rum ett folkmord på assyrier/syrianer och kaldéer. Men Göran Lennmarker och moderaterna säger inte ett enda ord om det, varken i anförandet här i kammaren eller i betänkandet. Det är ett konstaterande att det har skett ett folkmord på assyrier/syrianer och kaldéer. Göran Lennmarker och moderaterna väljer att inte säga ett enda ord om det.

Däremot talar moderaterna om hur det är i Kurdistan och för det kurdiska folket. Vänsterpartiet vet. Vi har varit i området. Vi vet, genom våra kontakter med kurderna, hurdan deras situation är just i Irak. Vi har dagligen kontakter med det kurdiska folket.

Men var är solidariteten? Har ni visat er solidaritet med det kurdiska folket 1988, när Saddam Hussein gasade ihjäl 5 000 kurder i Halabja?

Anf. 53 MARIANNE ANDERSSON (c):

Fru talman! En av orsakerna till mitt politiska engagemang är att jag alltid upprörts över orättvisor och över att människor behandlats illa. Det gäller alla, oavsett vem det är. Det gäller lika mycket judarna som förtrycks i f.d. Sovjetunionen som palestinierna som förtrycks av Israel i dag och barn som mobbas i skolan i Sverige. De mänskliga rättigheterna är universella. Den som tidigare har blivit kränkt har inte rätt att kränka andra.

FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna innehåller 30 punkter. Alla människors lika värde och rättigheter, frihet från diskriminering, likhet inför lagen, rätt till liv, frihet och säkerhet, frihet från slaveri och rätt till yttrandefrihet – de punkterna känner vi till. Men deklarationen innehåller t.ex. också rätten till utbildning och till rimliga levnadsförhållanden i form av mat och bostad. Skulle alla rapporter om kränkningar av mänskliga rättigheter innehålla allt detta skulle slutsatsen bli att en stor majoritet av världens befolkning är utsatt för sådan kränkning i en värld där antalet fattiga ökar, där hälften av befolkningen lever på mindre än 20 kr per dag.

Mänskliga rättigheter enligt de första punkterna kränks ständigt överallt runtom i världen. I några länder syns en ljusning, men globalt sett pågår brotten mot de mänskliga rättigheterna med oförminskad kraft. Mer än 9 miljoner människor världen över lever som slavar i den globala sexhandeln. En stor del av dessa är barn. Listan över särskilt grymma regimer är lång: Kina, Nordkorea, Iran, Irak, Sudan, Burma, Vitryssland. Det finns fler värstingar och rangordningen kan diskuteras. Men faktum kvarstår: Mänskliga rättigheter kränks i en gigantisk omfattning i världen. Vi ser också hur det ser ut i Zimbabwe och i Mellanöstern. USA brukar kritisera andra, men då kastar man sten i glashus eftersom användningen av dödsstraff ökar så mycket där.

Några ljuspunkter i mörkret kan ändå konstateras. Frågan om mänskliga rättigheter har kommit upp på dagordningen överallt. Frågor som tidigare knappt diskuterades lyfts nu på alla nivåer. FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna, som nu har sin 57:e session i Genève, gör ett viktigt jobb. Kanske är det inte helt rättvist när det gäller en form av värstinglista som man har. Det finns länder som borde vara med, men som inte är det.

Den ökande diskussionen om näringslivets roll och ansvar när det gäller mänskliga rättigheter är också positiv. Kofi Annans initiativ Global Compact är mycket bra och har förutsättningar att inleda en förändring. Under press av en folklig opinion kan den processen gå snabbare. Jag tror inte att debatten om Lundin Oil och dess roll i Sudan hade blivit lika stark om frågan hade kommit upp för 10–15 år sedan. Shells agerande i Nigeria väckte uppmärksamhet men inte i den omfattningen. Oljebolaget Elf har opererat i Kongo-Brazzaville och har stor del i de krig som utspelat sig under 90-talet. Opinionsen mot detta har varit ganska svag.

Det finns en stor enighet och ett stort engagemang för mänskliga rättigheter i Sverige, i riksdagen och i regeringen. Därför är det också viktigt att vi sopar rent framför egen dörr när vi kritiserar andra. Jag tycker att det är något sorgligt att arbetet med att ta fram en handlingsplan för mänskliga rättigheter i Sverige går så oerhört långsamt. Det borde kunna gå fortare.

Det är också viktigt att skolorna i Sverige tar upp frågor om mänskliga rättigheter i ökad omfattning. Svenska Unescorådet har gjort en översättning av boken *Mänskliga rättigheter – frågor och svar*. Den är mycket bra och överskådlig och enkel att använda för skolor. Jag vill göra lite reklam för den.

Unescorådet har även tagit fram en annan bok som heter *Utrymme*, som speglar tonåringars liv världen över och sätter lite vardagsprägel på de frågorna. Den kan vara mycket bra för skolorna att använda.

Jag hinner tyvärr inte ta upp alla angelägna frågor i det här anförandet. Men jag ska ta upp några där jag har en reservation eller ett särskilt yttrande, och en del andra också.

Den första frågan jag tänkte ta upp handlar om att frihet från diskriminering på grund av sexuell läggning också ska tas in bland de mänskliga rättigheterna. Vi har en reservation tillsammans med Vänstern, Miljöpartiet och Folkpartiet. Vi är mycket medvetna om det stora motstånd som finns i många länder mot ett sådant tillägg. Men vi menar att det inte är skäl till att inte försöka. Det är genom att ta upp frågan gång på gång som man till slut kan vinna framgång. Det handlar om att diskutera frågan och att inte sopa den under mattan. Därför vill jag yrka bifall till reservation 2.

Så till Turkiet, som ju är ett fantastiskt land med många möjligheter. Men det är också ett land där mänskliga rättigheter kränks, där förtrycket mot kurderna och andra minoriteter har en lång bakgrund, där yttrandefriheten begränsas, där författare ställs inför rätta och där tortyr hör till ordningen för dagen. Förhållandena på fängelserna är mycket dåliga. Det har vi märkt vid årsskiftet med hungerstrejk och annat.

Som ansökarland till EU har Turkiet ett starkt tryck på sig att förändra lagstiftningen, att implementera de lagar som finns och att efterleva internationella konventioner. Turkiet har nu lämnat sin strategi till EU för hur demokratiska reformer ska genomföras i landet. Den har mötts av ganska stark kritik för att den är vag när det gäller dödsstraffets avskaffande, den kurdiska och andra minoriteters rättigheter och militärens starka roll.

Det är mycket angeläget att föra en tydlig och klar diskussion med Turkiet om de här frågorna, att göra klart att Turkiet är välkommet som

medlem i EU, men först när man uppfyller Köpenhamnskriterierna och de villkor vi nu sätter. Det finns inga genvägar för Turkiet. Det måste göras klart. Jag tror att man ibland tror att man kan gå lite lättare fram, men så kan det inte få vara.

I den flerpartimotion om behandlas i betänkandet finns krav på ett särskilt sändebud i Turkiet. Det kravet avslogs. Jag valde att inte reservera mig. Däremot menar jag att det är mycket viktigt med närvaro i Turkiet och med rapporter om vad som verkligen händer i det turkiska samhället. Det ska uppfattas som ett stöd för alla demokratiska krafter i landet.

Svenska stödkommittén för mänskliga rättigheter i Turkiet arbetar för en konstruktiv dialog med Turkiet, med myndigheter, med regering och parlament på alla nivåer för att föra de här frågorna framåt. Vi gjorde en resa till Turkiet i slutet av förra året, och det finns en rapport från den resan som är tillgänglig.

Den 25 april kommer ett seminarium med titeln Turkiet i Europa att hållas här i riksdagshuset med företrädare på ganska hög nivå både från Sverige och från Turkiet – från forskarsamhället, frivilligorganisationerna och näringslivet från båda länderna. Jag hoppas att det ska vara ett steg på vägen i en konstruktiv dialog.

Fru talman! En fråga som väckt stor uppmärksamhet är motionen om folkmord på assyrier/syrianer och kaldéer i början av förra seklet. Jag ser det som viktigt med största möjliga öppenhet om den egna historien på gott och ont för alla länders demokratiska utveckling. Turkiet bör medverka till en sådan öppenhet, till forskning och till att ge tillträde till historiska arkiv. Vi har ett särskilt yttrande som betonar just de frågorna ihop med Kristdemokraterna och Folkpartiet.

Så till situationen i Irak. När det gäller sanktionerna är det lätt att konstatera att de drabbar folket och inte regimen. Det är i stället så att regimen utnyttjar sanktionerna för egen opinionsbildning, hur fel detta än är.

Om olja-mot-mat-programmet fungerat som avsett skulle inte folket behövt lida som det nu gör. Det framgår inte minst av att programmet fungerar betydligt bättre i norra Irak, där FN har ansvaret.

Alltfler röster höjs nu för att häva sanktionerna, vilket man kan förstå. Men i norra Irak fruktar man den dag sanktionerna hävs, eftersom man med rätta oroar sig för att skyddet för norra Irak skulle upphöra och ge Saddam Hussein fritt spelrum för dödande av kurder. Det kräver bl.a. garantier för internationellt skydd, för att den demokratiska utveckling som pågår i norra Irak får fortsätta. Man vill egentligen ha ett ställningstagande till exakt hur det ska se ut och att Sverige ska driva de här frågorna. Det finns en flerpartimotion där de här frågorna tas upp. Det är oerhört viktigt. Det internationella samfundet får inte svika kurderna i norra Irak. Får man inte garantier om skydd kommer flyktingströmmarna att öka. Det är det ingen som vill.

Det finns en stor medvetenhet om detta i FN. Jag tog upp frågan med Kofi Annan när han var här i höstas och vi hade tillfälle att träffas mycket kort. Hans svar visade att han var mycket medveten om de här frågorna och tog dem på största allvar.

Vi har som svar på motionen fått till stånd en del skrivningar som kanske i sig inte tillfredsställer alla, men vars innebörd är att Sverige ska

arbeta för sådana garantier att den demokratisering som pågår i norra Irak ska fortsätta och att FN-närvaron ska säkras även i framtiden.

Jag kommer självklart att arbeta vidare med den här frågan. Sverige måste också fortsatt driva frågan i FN-sammanhang.

Fru talman! Några ord om Kina, Taiwan och Tibet. Kina bryter konsekvent mot de mänskliga rättigheterna. Oliktankande, religiösa och oppositionella fängslas och torteras. Det är viktigt att Sverige inte är undfallande mot Kina när det gäller brott mot mänskliga rättigheter, vare sig det sker i Fastlands-Kina inklusive Tibet eller när det sker i form av hot mot Taiwan. Vi ska arbeta för att Taiwan åtminstone kan få observatörsstatus i WHO. Jag tycker att det är angeläget. Att arbeta med hälsofrågor kan inte uppfattas som politiskt kontroversiellt på något sätt.

Men vi bör också tydligt visa vårt stöd till Taiwan genom vissa symbolhandlingar som skattebefrielse för Taiwans representationskontor i Stockholm, en ökad svensk representation i Taiwan och beviljad inresa för taiwaneser på samma sätt som besökare från andra viseringspliktiga länder. Jag är med på reservationen som tar upp de här frågorna.

Fru talman! Jag vill också säga något om Västsahara. Det är en sorglig historia. Människor har levt i flyktingläger i mer än 25 år. Folkomröstningen skjuts upp hela tiden. Nu är det ganska osäkert om det över huvud taget blir någon folkomröstning. Många tvivlar på det. Man hoppas verkligen att det ska kunna finnas en lösning. Det är hög tid att EU engagerar sig på allvar för en lösning av Västsaharafrågorna. EU är alldeles för vag i sitt agerande när det gäller Västsahara. En folkomröstning måste komma till stånd.

Jag ska avsluta med några ord om Östtimor. Just innan debatten mötte vi några representanter från Caritas i Östtimor. Man uttryckte en oro inför kommande val på grund av brist på demokratisk utbildning, brist på samordning av biståndsinsatserna och den ökade prostitutionen, även bland barn. Kunderna är troligen FN-folk.

Det är oerhört viktigt att Sverige tar initiativ till en bättre samordning när det gäller samverkan mellan FN-systemet och de många NGO:er som verkar där nere, men som tydligen jobbar var och en på sitt sätt, och stöder den lokala befolkningens möjligheter att arbeta för demokratiseringen av sitt land. Det var som den här kvinnan vi mötte sade: Internationella organisationer har alltid rätt. Med det menade hon att man inte lyssnar på vad folket säger, utan alla kommer dit och vill på något sätt hjälpa till uppifrån. Det är inte så det ska gå till. Man ska faktiskt stödja den lokala befolkningens kraft och stötta den.

Fru talman! Jag står naturligtvis bakom alla reservationer där mitt namn finns med, men för tids vinnande vill jag yrka bifall enbart till reservation nr 2 och i övrigt till hemställan i betänkandet.

Anf. 54 MURAD ARTIN (v) replik:

Fru talman! Det är bra att Marianne Andersson, Centern, tar upp just Turkiet och kränkningarna av mänskliga rättigheter där. Vi har en gemensam motion som också Centerpartiet genom Marianne Andersson har undertecknat. Den gäller folkmordet på assyrier/syrianer och kaldéer.

Marianne Andersson har i sitt anförande just tagit upp den och även sagt att det skulle vara bra om Turkiet öppnade sina arkiv, som är stängda i dag. Men varför följer inte Centerpartiet upp att det är ett histo-

Prot. 2000/01:87
28 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda
folkgrupper*

riskt faktum att det är ett folkmord som begåtts av det ottomanska riket på assyrier/syrianer och kaldéer, som vi gjorde förra året mot Armenien?

Anf. 55 MARIANNE ANDERSSON (c) replik:

Fru talman! Jag är med på ett särskilt yttrande som handlar om de frågorna. Jag tyckte inte att det var den frågan jag ville reservera mig för. Det är en viktig sak, men i den kritiska och konstruktiva dialog som jag tycker att vi ska ha med Turkiet gjorde jag bedömningen att det inte är den kampen som jag tycker är allra viktigast att föra.

Det handlar väldigt mycket om situationen i dag och framåt, om mänskliga rättigheter som kränks i dag. Därför anslöt jag mig till det särskilda yttrandet. Jag tror inte att skillnaden i uppfattning är stor mellan Murad Artin och mig när det gäller den här saken. Det är lite grann fråga om vilka frågor man driver hårdast.

Anf. 56 MURAD ARTIN (v) replik:

Fru talman! Det står helt riktigt i det särskilda yttrande som Marianne Andersson tar upp att när arkiven öppnas och det konstateras att det är ett folkmord, då kan Sverige erkänna det som ett folkmord. Men de här arkiven är stängda och ingen får tillgång till dem annat än historiker som är proturkiska.

Då undrar jag: Gör vi inte Turkiet en otjänst om vi inte erkänner detta folkmord? Det banar vägen för att militären ska behålla den politiska makten över Turkiet.

Jag tycker att det är nödvändigt och viktigt att Centern stöder denna motion som man varit med och undertecknat och som tar upp att det är ett historiskt faktum att det är ett folkmord som har skett på assyrier/syrianer och kaldéer.

Anf. 57 MARIANNE ANDERSSON (c) replik:

Fru talman! Det handlar väldigt mycket om hur man tror att man vinner framgång när man jobbar med de här frågorna. Jag tror ärligen att det är större möjlighet att vinna framgång genom en tydlig och kritisk dialog med Turkiet än genom att gå i konfrontation. Det är lite grann därför som jag valt det särskilda yttrandet, därför att det handlar om att komma framåt. Vi känner väl båda lite grann till den turkiska mentaliteten och hur oerhört starkt man reagerar på kritik. Därför väljer jag kritiken på ett som jag uppfattar konstruktivt sätt. Vi har precis samma uppfattning i själva sakfrågan, Murad Artin och jag, men jag kanske väljer ett lite annat sätt att gå till väga.

För oss i Stödkommittén för mänskliga rättigheter i Turkiet är det väldigt viktigt att vi har en positiv och bra dialog med Turkiet. Vi vill ha det för att konstruktivt försöka förbättra situationen för de människor som i dag förtrycks i Turkiet, t.ex. de som sitter i de turkiska fängelserna. Det är det som vi känner är det allra viktigaste för oss att jobba med, för alla minoriteter, inklusive assyrier/syrianer, kaldéer och kurder, som finns i Turkiet. Så ser jag på saken.

Fru talman! Vi får dagliga rapporter om tillståndet i världen och hur brott mot mänskliga rättigheter begås på alla kontinenter av vårt klot. Vi får det via TV, radio och tidningar. Vi upprörs över dem, och det är därför vi har denna debatt i dag, som bygger på motioner från riksdagsledamöter som vill lyfta fram brott mot mänskliga rättigheter.

En källa som vi ofta går till, och som jag tänkte citera i dag, är Amnesty Internationals årsrapporter. Amnesty International har ett gott renommé. Man litar på vad Amnesty skriver och gör. Jag ska ta upp några exempel från Amnestys senaste rapport.

I fråga om Kina skriver Amnesty att det under året skedde de allvarligaste och mest omfattande tillslagen mot oliktankande i Kina på tio år. Tusentals människor greps godtyckligt för att de utövat sin rätt till att yttra sig, till mötes- och religionsfrihet. Med stöd av ytterst stränga lagar om statens säkerhet och efter bristfälliga rättegångar dömdes en del människor till långa fängelsevistelser, medan andra utan rättslig prövning dömdes till upp till tre års fängelse för omskolning genom hårt arbete. Det är Kina i dag.

När vi diskuterar detta sitter dessa människor i fängelse utan dom och rannsakan.

För ett annat kommunistland, Kuba, säger Amnesty International följande. Dissidenter, däribland journalister, politiska motståndare och människorättsförsvarare, utsattes för grova trakasserier under året. Hundratals människor satt fortfarande fängslade för politiska brott. Amnesty International ansåg att några av dem var samvetsfångar. Vissa av rättegångarna mot samvetsfångarna uppfyller inte internationella normer. Man införde nya lagar om bekämpning av sådana som har avvikande åsikter och om utvidgning av bruket av dödsstraff. Minst 13 människor avrättades, och minst nio människor satt fortfarande i dödszell. Det kom några rapporter om misshandel. Det förekom att fångar utsattes för grym, omänsklig och förnedrande behandling.

Det är Kuba just nu. Det är Kuba dit ett antal riksdagsledamöter är på väg – en del kanske redan är där – för att delta i en IPU-konferens. Jag skulle önska att de hade tillfälle att ställa lite obekväma frågor när de ändå passar på att vara på Kuba det här veckoslutet.

Jag ska ta ytterligare ett par exempel från Amnestys rapport. Jag väljer att göra det därför, som jag sade, att det är stor trovärdighet i rapporten – kanske ibland större trovärdighet än i motioner som riksdagsledamöter väcker. Vad vet jag.

För Burma framgår följande. Ett mycket stort antal människor greps av politiska skäl, och 200, av vilka en del var samvetsfångar, dömdes till långa fängelsestraff. Mer än 1 200 politiska fångar som hade gripits tidigare, däribland 89 samvetsfångar och hundratals som skulle kunna vara det, kvarhölls. Ja, ni hörde det: 1 200! Militären fortsatte att gripa civila som tillhörde etniska minoritetsgrupper och använde dem som tvångsarbetsare.

För Zimbabwe säger Amnesty International följande. Situationen för de mänskliga rättigheterna försämrades under året. Det går alltså åt fel håll. I januari kom för första gången sedan slutet av 1980-talet rapporter om politiskt motiverad tortyr. Det är det Zimbabwe som Sverige har biståndsarbete tillsammans med. President Mugabe bedriver fortfarande

sin kampanj mot homosexuella med hatiska tal, och han har därmed rättfärdigat diskrimineringen. Flera medlemmar i organisationer för homosexuella som finns där kunde också rapportera en ökning av utpressningsförsöken mot homosexuella.

Jag har tillsammans med några en reservation just på temat homosexuellas situation i världen. FN har inget uttryckligt sagt om detta i sin deklaration. Vi tycker att det är tid att även i FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna föra in just de homosexuella, som har en mycket svår situation i många länder.

Jag skulle kunna gå vidare med Sudan. Sudan är aktuellt. Här finns också en stark kritik mot Sudan. Det är ett ämne som är aktuellt. Vi såg senast i går i Aftonbladet en rapportering från landet. Ibland går det att känna en viss förtvivlan över att det måste till något extra spektakulärt för att det ska komma upp på dagordningen. Sudanproblemet har pågått i decennier.

Vi har alltså mycket fakta på bordet. Vi känner väl alla en viss frustration att ingenting händer och sker när man vet att just i detta ögonblick pågår allt detta. Vi måste alltså på något sätt gå från ord till handling. Vi måste markera, med ord, med debatt, men även med handling – det är viktigt. Folkpartiet menar att det är viktigt att markera tydligt, att säga ifrån. Vi har vissa instrument. De länder som går åt fel håll, som inte premierar demokrati och mänskliga rättigheter, men som vi har nära kontakt med, med biståndsoverföringar, med bilaterala kontakter på biståndsområdet, måste vi vara tydliga mot. Vi måste också ge signalen, att om vi inte ser någon ändring är vi inte beredda att använda svenska skattebetalares pengar för att pumpa in i olika projekt. Då får vi försöka agera på annat sätt, t.ex. via enskilda organisationer.

Vi har gjort vissa sådana markeringar. Men jag tycker att vi är lite för flata och långsamma. Jag brukar fundera på Indien och provsprängningarna. Då var vi snabba att dra in biståndet. Vad är det för stor skillnad? Det är en gräslig handling att utföra provsprängningar. Men vilken gräslig handling är det inte att förfölja sitt eget folk? De markeringarna måste finnas.

Jag upplever att det finns en större förståelse i dag än vad det har funnits tidigare. Vi börjar lite smått förstå att vi inte kan sitta passiva när det gäller sådana saker, utan vi måste agera konkret – demokratibistånd.

Jag hade tillfälle att tillsammans med några kamrater här i salen besöka Israel och Palestina för några veckor sedan. Vi upplevde barnens situation i flyktinglägren.

Bortse från alla andra frågor kring skuld och vem som gör vad osv., och tänk i stället på barnen. I Gaza finns det ca 1,3 miljoner människor. Man räknar med att mer än 50 % av dem är under 14 år. Det är barn. Det är barn som inte har föräldrar som kan åka till jobbet. Det är barn som inte har bra skolgång. Det är barn som får illa.

Bortsett från allting annat är det en humanitär katastrof. Det är dessa barn som i sin förtvivlan kastar sten ibland, därför att det finns ett sådant samhällsklimat. De blir besvarade med gummikulor, som gör dem invalidiserade och ibland dödar dem.

Det är en skam att det internationella samfundet kan låta dessa barn växa upp under sådana förhållanden. Här borde det internationella sam-

fundet och FN kunna göra mer. Problemet är nu att pengarna tryter för UNWRA, som har uppdraget att ta hand om dessa flyktingläger.

Jag skulle också lite grann vilja beröra en ö som går i rätt riktning – jag nämnde tidigare Kuba, som går i fel riktning – nämligen Taiwan, som blir demokratiskt och öppet. Det gäller då att föra in Taiwan i värmen, att på olika sätt uppmuntra allt det arbete som Taiwan gör i dag, samtidigt mot bakgrund av hotet från det stora Kina.

Vi har reservationer från olika partier just på temat hur man ska underlätta för Taiwan, bl.a. att ta upp frågan om medlemskap i FN och i FN:s underorgan. Varför ska inte en demokratisk stat kunna vara med där? Jag vet att det är ett problem med Kina, men Taiwan skulle ändå kunna vara med i FN parallellt.

Vi föreslår också skattebefrielse för Taiwans representation här i Stockholm, liksom vi kan ha det i Taiwan – varför inte?

EU:s representation borde förstärkas i Taiwan. Det offentliga utbytet med Taiwan är också väldigt viktigt. Det förekommer alltså att taiwaneser inte får åka in i Sverige, från ett demokratiskt land.

Jag ska slutligen ta upp det som har varit uppe här tidigare om assyrier, syrianer och kaldéer. Jag tycker att det är en väldigt svår fråga – jag erkänner gärna det. Det finns en inkonsekvens i de resonemang som jag har hört och läst. Det är bl.a. detta att alla som talar i den här frågan, antingen i majoritetstexten, i reservationstexten eller i det särskilda yttrandet, säger att detta är viktigt och att förutsättningen är att man får en öppen och förutsättningslös forskning kring det hela. Det tycker jag är jättebra. Det är det man ska gå in på, att försöka få fram det materialet och den forskningen och sedan ta ställning.

Nu gör reservanterna tvärtom. De tar ställning och säger att det sedan behövs forskning på området och att arkiv ska öppnas. Det är mycket möjligt att när man så småningom får resultatet kommer man fram till att detta var ett rent folkmord.

Det viktiga är också att vi i samband med olika oroligheter i världen ofta säger att varför ska vi alltid söka skuldfrågan; det finns många områden på vårt klot där sådana här saker har skett, i Europa, i Amerika och i Afrika. Ska vi då ständigt koncentrera oss på skuldfrågan, eller ska vi försöka vara konstruktiva och göra någonting inför framtiden?

Fru talman! Det var vad jag önskade säga. Jag hoppas att jag har yrkat bifall till reservation 10, och om jag inte har gjort det gör jag det nu.

Anf. 59 MURAD ARTIN (v) replik:

Fru talman! Jag vill säga till Karl-Göran Biörsmark att det är bra att man går in på Amnestys hemsida och hämtar den information som är värdefull när det gäller mänskliga rättigheter.

Jag vill också hedra Karl-Göran Biörsmark för att han tar upp de palestinska barnens situation i Palestina och i flyktinglägren. Det är väldigt bra att man från Folkpartiet lyfter upp den frågan.

Jag noterade också att vad Amnesty säger om Turkiet har inte Karl-Göran Biörsmark tagit upp. Men man kan inte ta upp alla länder, precis som han sade.

Karl-Göran Biörsmark sade också om folkmordet på assyrier, syrianer och kaldéer att de som har skrivit det särskilda yttrandet vill att man

Prot. 2000/01:87
28 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, områden och enskilda
folkgrupper*

först ska forska och sedan konstatera. Han frågade varför man ska göra tvärtom, som reservanterna vill.

Vi gjorde precis så förra året, när vi sade att det folkmord som skedde på armenierna 1914–1918 var ett historiskt faktum, att det ska vara öppet för alla forskare och att det ska göras en internationell forskning kring detta. Varför gör vi inte på samma sätt i detta fall när det gäller assyrier, syrianer och kaldéer? Är det inte samma folkmord vi pratar om?

Anf. 60 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! Det är en mycket relevant fråga som Murad Artin ställer, och det är den jag har brottats med. Jag har känt att om man går in på den här andra vägen, att först fördöma eller konstatera – vi skulle kunna göra på det sättet i fråga om många folkmord – är det fel väg att gå.

Jag erkänner gärna att jag själv skulle behöva ha mer kunskap i fråga om detta även om jag har rest i östra Turkiet och varit i Diyarbakir, Mardin och Midiat och i klostren Ma Gabriel och Safaran, och jag har talat med folk. Det är olika uppfattningar och olika diskussioner. Det är väldigt svårt att ha en absolut klar linje. Det har jag känt. För att kunna ha en egen ståndpunkt vill jag ha mer av forskning och mer av öppenhet. Det är det vi ska söka.

Vi ska naturligtvis fördöma den behandling som de som bor i Turkiet får, t.ex. den assyriske prästen, därför att de lyfter upp frågan. Det ska vi naturligtvis reagera stenhårt på. Vi ska ta upp det till ytan och diskutera det. Men jag har, som sagt var, själv känt att jag måste ha lite mer på fötterna. Det kan forskningen hjälpa till med.

Anf. 61 MURAD ARTIN (v) replik:

Fru talman! Det är väldigt bra att Karl-Göran Biörsmark tar upp behandlingen av minoriteter i Turkiet.

Den assyriske prästen Yusuf Akbulut har sagt att detta folkmord på armenierna har drabbat även assyrier, syrianer och kaldéer. Det är väldigt viktigt att vi tar upp det också. Den assyriske prästen Yusuf Akbulut har i Turkiet ställts inför rätta, och han kanske får livstids fängelse för detta uttalande. Det är väldigt viktigt att vi kritiserar dessa handlingar och fördömer dem, precis som Karl-Göran Biörsmark säger.

Att konstatera att det är ett historiskt faktum att folkmordet har skett är väldigt viktigt för just alla dessa assyrier, syrianer och kaldéer, för deras historia. Det fanns över 4 miljoner assyrier, syrianer och kaldéer i området, och i dag finns knappt 50 000 människor där. Vad handlar detta om? Handlar det inte om folkmord? Handlar det bara om en tragedi, enligt den turkiska statens propaganda?

Anf. 62 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! Återigen understryker jag vikten av att backa upp de människor som för upp det här till ytan och talar om det, precis som Murad Artin gör här. Vi bor i ett fritt land och kan göra det utan att få bekymmer för det. Det sätt på vilket Turkiet behandlar sina medborgare är helt fel. Det är det första jag kan konstatera.

Det andra är det jag sade tidigare, att jag skulle vilja se forskningen först. Jag vill se öppnade arkiv. Jag vill se fakta på bordet. Jag känner naturligtvis till det här folkets lidande, men att gå ut och anklaga någon

för ett folkmord är ett ganska stort steg. Därför har jag tagit ställning för att i det här fallet inte reservera mig utan nöja mig med ett särskilt yttrande, där vi lyfter fram just den här problematiken.

Slutligen vill jag än en gång säga att både majoritetstexten, reservationstexten och det särskilda yttrandet säger samma sak. Vi måste ha forskning. Då tycker jag att det är en liten kullerbytta att man först gör ett konstaterande och sedan begär forskning. Jag begär forskning, och sedan kommer konstaterandet.

Anf. 63 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Fru talman! Det betänkande som vi nu behandlar är ett betänkande där utskottet behandlar de många motioner som väcks i riksdagen årligen om mänskliga rättigheter. Det är oerhört angeläget, som jag ser det, att riksdagen arbetar mycket med mänskliga rättigheter och agerar för att försöka förhindra övergrepp på människor. Betänkandet blir dock lite historia, för under tiden pågår det tyvärr en massa övergrepp som skulle behöva tas upp i debatten och också finnas med i betänkandet.

Det övergripande, som jag heller inte tycker att vi riktigt debatterar, är hur man ska förhindra övergrepp och hur man ska kunna få en politik som leder fram till att vi får färre övergrepp i världen.

De brott som hela tiden pågår mot mänskliga rättigheter och mot människors möjligheter att vara den de är och den de vill vara är kärnan i kravet på att människor ska ha rätt att vara den de är. I ett flertal motioner som tas upp i detta betänkande finns det med. Det gäller också behovet av att lyfta frågor till FN-nivå för att få internationella konventioner som bättre tar vara på människors behov och människors möjligheter att få vara den de är i ett land som inte alltid tar vara på det.

Som jag ser det finns det anledning att titta på kommande frågor, som kommer att leda till större problem i världen. En del av det är ju miljöfrågorna. Det gäller t.ex. vattenfrågan och matfrågan. 2005 anses det att två tredjedelar av världens befolkning kommer att lida av vattenbrist. Fundera lite grann över konsekvenserna av detta när det gäller människors möjligheter att få leva under värdiga förhållanden.

Tar man ett land som Kina kan man se att grundvattennivån sjunker med 1,6 meter per år. Vi kan bara fundera lite grann över vad som händer med mänskliga rättigheter i Kina när man kanske inte längre kan få upp vatten för att odla det ris som är en av de viktiga grundstommarna i Kinas ekonomi.

För fem år sedan fanns det 25 miljoner miljöflyktingar i världen. Hur många de är i dag är det ingen som riktigt vet, men de har tyvärr inte blivit färre under årens lopp. Klimatfrågorna och vattenfrågorna måste i detta sammanhang lyftas in som viktiga för att människor ska ha möjligheter att leva i en bra miljö där också de mänskliga rättigheterna tas till vara.

En annan del i detta är naturligtvis krigets roll. Egentligen skulle jag önska att man kunde förbjuda alla krig, därför att krig alltid leder till övergrepp på människor. Vi kan se en mängd exempel på krig som pågår och som innebär stora övergrepp på människor – i Sudan och Demokratiska republiken Kongo, för att bara nämna ett par länder som har varit relativt aktuella i debatten. Det finns en mängd krig som pågår och som kanske är mer tysta krig, därför att de har pågått så länge att ingen riktigt

Prot. 2000/01:87
28 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda
folkgrupper*

längre orkar bry sig. Men inte ens när freden kommer kan man säga att det finns mänskliga rättigheter i ett land som varit krigsdrabbat.

Ta minorna som ett exempel. Vad är det för mänskliga rättigheter man har kvar när man inte längre som litet barn kan springa runt i sin boendemiljö utan att känna rädsla för att trampa på en mina som kanske innebär att resten av livet är förstört eller i alla fall väldigt begränsat av ett handikapp som man kan bli tvingad att leva med?

De här grundläggande delarna tror jag att det är oerhört angeläget att man också tar itu med om man menar någonting med mänskliga rättigheter på lång sikt. Om man inte kommer åt det kommer man inte heller åt de mänskliga rättigheterna.

Naturresurserna är andra delar i detta som också ofta leder till övergrepp på mänskliga rättigheter. Ursprungsbefolkningarna runtom vår värld har fått se och uppleva hur deras krav på mänskliga rättigheter, kultur och livsmiljö i deras ursprungsmiljö ofta har blivit begränsade på grund av naturresursintressen vad gäller olja, mineral och andra naturtillgångar som krockar med deras rätt att få bo, leva och idka den kultur som de har haft som sin under generationer. Det här kan vi se i länder som Sudan, Kongo och USA.

Man tror att USA borde vara ett föregångsland när det gäller demokrati, men vi kan fortfarande se hur indianerna får flytta på sig på grundval av intresset för att komma åt naturresurser. Chile och Mexiko är andra länder där man märker av detta.

Förutom att vi har en del reservationer som jag naturligtvis stöder tänker jag yrka bifall till reservationerna 3 och 4. I övrigt stöder jag naturligtvis de reservationer vi har, men för tids vinnande tänker jag inte ta upp dem till omröstning.

I detta sammanhang tycker jag att det är viktigt att lyfta in kurderna och kurdernas situation. Det är ett folk som under många år har varit förtryckt – det kanske mest förtryckta folket i världen. Deras mänskliga och naturliga rättigheter kränks ständigt – dagligen, skulle jag vilja säga.

Nyligen var jag på Sergels torg för en demonstration som anordnades av kurderna med anledning av att det var 13 år sedan övergreppet i Halabja inträffade – en massaker som innebar att en hel by förintades på bara några minuter. Kanske 10 000 människor försvann och finns inte längre kvar. Det var ett stort övergrepp med fruktansvärda konsekvenser för dem som levde där och för deras nära och kära, naturligtvis. Det här är bara en bild av hur mycket det irakiska folket har fått vara med om och tvingats utstå. Vi har stor förståelse för många människor från dessa länder. Kurderna har tvingats fly och bosätta sig i länder där de kanske egentligen inte skulle vilja bo, men omständigheterna gör att de tvingas leva på flykt.

Därför är det oerhört angeläget, som jag ser det, att just kurdernas situation uppmärksammas mer och tydligare. Vi skulle gärna se att Sverige drev frågan om att det behövs en särskild FN-konferens just om kurdernas situation för att lyfta den frågan internationellt och för att, om möjligt, också komma fram till någon form av lösning som innebär att de får tillbaka sina möjligheter till någon form av rättigheter i det område som de faktiskt en gång blev födda i.

Men det finns naturligtvis fler länder som är med i det här. Armenierna, assyrierna, kaldéerna och deras situation har vi behandlat i utskottet.

Jag tycker att det är oerhört angeläget att de här frågorna tas upp. Man kan kanske tycka att historien inte alltid är så viktig utan att framtiden är viktigare. Men för att klara av de framtida frågorna måste man också analysera och komma till rätta med de historiska frågorna. Just när det gäller armeniernas historia borde de här frågorna kunna tas upp och hanteras lite annorlunda också i utskottet, som jag ser det.

Det finns också fler närliggande folkmord som det finns anledning att uppmärksamma. När det gäller Östtimor träffade jag, liksom Marianne Andersson, representanter från Caritas i morse här i Riksdagshuset. Det är faktiskt mycket aktuellt att fundera över vad som händer där framöver. Jag förstår att människorna där känner en stor oro över vad som kommer att hända framöver. Det är nu FN-styrt. Förhoppningsvis ska de så småningom kunna ha ett demokratiskt val. Men det finns också krav på att man faktiskt ska komma till rätta med ansvarsfrågan när det gäller dem som en gång begick övergreppen. En viktig del är väl att vi i Sverige kan vara med och hjälpa till, med de kontakter vi i dag har med Östtimor, för att se till att Östtimor nu kan gå in i en fungerande demokrati där människorna som bor i landet också har möjlighet att känna att de är delaktiga och att deras rättigheter tas till vara. De känner med all rätta en viss oro inför vad som kommer hända när valrörelsen drar i gång och den internationella bevakningen så småningom drar sig tillbaka. Det är viktigt att man också har en fortsatt öppen och aktiv roll tillsammans med Östtimor.

I det här betänkandet tas också upp en motion som egentligen kanske inte skulle behandlas i det här betänkandet utan i betänkandet om FN:s roll och framtid, men nu hamnade den här. Därför tänker jag ändå nämna den. Det är en motion som vi har väckt om att det behövs en särskild FN-konferens om djurens rättigheter. Den senaste tidens debatt om djurens situation och matfrågorna visar väl med all tydlighet att det inte längre är nationella frågor. Det är internationella frågor. Djuren har blivit en industriprodukt, och det tas inte längre hänsyn till deras naturliga beteenden och förhållanden. Liksom man har haft en FN-konferens om den biologiska mångfalden finns det all anledning att ha en FN-konferens om djurens rättigheter för att belysa den internationalisering som sker också på det området.

Anf. 64 MARIANNE JÖNSSON (s):

Fru talman! Vi lever i en värld där det fortfarande år 2001 begås brott mot mänskligheten. Det är en värld där stater förtrycker medborgare, där de mänskliga rättigheterna kränks, där människor diskrimineras på grund av åsikt, kön, etnicitet, funktionshinder, sexuell läggning eller av andra anledningar. Det är en värld där rättsövergrepp begås, där oskyldiga fängslas och torteras för sin strävan och längtan efter demokrati och frihet. Det är en värld där TV och radio kontrolleras av auktoritära regimer. Listan kan göras lång.

Kampen för demokrati och mänskliga rättigheter är en kamp som måste föras på flera fronter genom olika former av bistånd från det internationella samfundet, från länder och organisationer. Ibland ser vi inte alls eller inte förrän efter mycket lång tid frukten av de insatser som gjorts. Ibland sker det överraskande och glädjande nog snabbt och stundtals helt utanför vår kontroll.

Prot. 2000/01:87
28 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda
folkgrupper*

Många gånger handlar det också om ett långsiktigt förändringsarbete, ett arbete som inbegriper kontakter och utbyte för en uppbyggnad av fred, demokrati och mänskliga rättigheter. Det är också här barnen kommer in. För några veckor sedan debatterade vi här i kammaren barnens rättigheter. Här nämndes då inte minst utbildningens stora betydelse.

Utbildningsväsendet är en viktig källa för demokrati. Att tre fjärdedelar av barn i utvecklingsländerna numera skrivs in i grundskolan är en utveckling i positiv riktning. Samtidigt finns det dyster statistik som säger att ett av fyra barn som börjar skolan inte fullföljer fem klasser. I Sydostasien slutar mer än 40 % av eleverna, och i Afrika, söder om Sahara, slutar var tredje elev före femte klass. Det är uppgifter som tål att funderas på en stund.

Om det inte är dagens barn och ungdomar som utgör framtidens normbildare, vilka är det då? Dagens barn och ungdomar är framtidens samhällsbyggare och makthavare, framtidens kunskapsingenjörer i världen.

Fru talman! Inte minst därför är det viktigt med utbyte mellan unga och mellan grupper av ungdomar i världen, mellan t.ex. studenter i olika länder.

Sedan flera år tillbaka driver det socialdemokratiska studentförbundet ett demokratiprojekt i Burma. Projektet syftar till att sprida kunskap och demokratiska idéer hos de organisationer som verkar för politisk förändring i Burma. Som vi vet är Burma, som K-G Biörsmark också har tagit upp tidigare, ett land där övergreppen mot de mänskliga rättigheterna är omfattande. Sedan 1988 styrs landet av en militärregim som hittills vägrat att föra en dialog med den demokratiska oppositionen, även om vissa framsteg nu kan märkas.

Det var således studenterna i Burma som stod i första ledet för den demokratiseringsprocess som så blodigt slogs ned för tio år sedan. Sedan dess har många studenter tvingats fly till gränsområden och lever i dag som flyktingar i exil. Efter snart 40 år av auktoritärt militärstyre finns behov av att utbilda människor som kan leda och aktivt delta i en demokratisk process när en sådan väl kommer till stånd. Kunskaper i t.ex. praktiskt utövande av demokratiarbete är därför viktiga.

Burma är följaktligen ett land i behov av en demokratisk utveckling men också ett land där det kan finnas utsikter för en utveckling i rätt riktning. Den senaste utvecklingen i Burma ger mycket riktigt upphov till en försiktig optimism, som vi i utskottet uttrycker det. Tidigare i år frigav militärregimen den främste företrädaren för den demokratiska oppositionen. En trevande dialog har inletts mellan parterna, och oppositionen menar att det är det mest positiva som har hänt på flera år i Burma.

Fru talman! I vårt betänkande behandlas en motion angående Moldavien. Den handlar om personer som blivit fängslade utan rättegång, däribland en man vid namn Ilie Ilascu. Vid det tillfälle då motionen behandlades fick utskottet information om att Ilascu hade släppts och invalts i det rumänska parlamentet. I går nåddes vi av uppgifter om att det tyvärr råder oklarhet om Ilascu verkligen har blivit frigiven. Mycket pekar på att så inte är fallet. Därför förutsätter jag att OSSE följer fallet och att vi snart får korrekta uppgifter om Ilascus situation och om vad som verkligen har hänt.

Till vårt betänkande har fogats tio reservationer. Jag tänker kommentera några.

En reservation som redan blivit mycket omdebatterad här i dag är den som handlar om folkmordet på assyrier/syrianer och kaldéer. Denna reservation bygger på en motion som har väckt stort intresse och stora förhoppningar hos dem som den berör. Jag har stor förståelse för betydelsen av det sätt på vilket assyrier/syrianers och kaldéers historia beskrivs. Jag har också förståelse för att man vill bli rättfärdigad och få en rättvis behandling. Jag motsäger inte på något sätt att detta folk har dömts, fördrivits och förföljts på ett mycket brutalt sätt. Utskottet har i ett flertal betänkanden uttryckt starka fördömanden av hur framför allt assyrier/syrianer har behandlats i Turkiet. Vi har uttalat oss om det angelägna i att dessa folkgruppers mänskliga rättigheter blir respekterade. Vi har beskrivit den svåra situation de levt i och det förtryck de utsatts för såväl av turkisk regering som av PKK i Turkiet. Dessa uttalanden har utskottet kunnat göra med stöd av rapportering från många olika källor, bl.a. MR-organisationer och FN-organ.

Motionärerna vill ha samma erkännande för assyrier/syrianer och kaldéer som armenierna fått när det gäller folkmord. Detta fastslogs i en FN-resolution 1985.

Med vår skrivning i detta betänkande förnekar vi naturligtvis inte något som har hänt assyrier/syrianer och kaldéer. Det skulle mycket väl kunna vara sant att det var ett folkmord – det förnekar vi inte – som dessa folkgrupper utsattes för. Men det är samtidigt en omöjlighet för oss att uttala oss om detta. Vi kan inte som ett utskott i Sveriges riksdag ta på oss att göra en sådan folkrättslig prövning. Folkmord är ett väl definierat folkrättsligt begrepp som inte kan användas utan att en omfattande opartisk bevisning föreligger. Sådan bevisning har vi inte haft tillgång till. Hade den funnits hade FN tagit upp detta i en resolution.

Jag måste fråga: Hur ska vi kunna kräva en noggrann efterlevnad av folkrätten i Turkiet om vi samtidigt själva är slarviga med begreppen?

Detta har de flesta partiföreträdarna i utskottet förstått. Därför är det bara Vänstern och Miljöpartiet som står för reservationen. Det är viktigt att vi ställer krav på att de historiska brott som begåtts tas fram i ljuset. Jag anser precis som motionärerna att ju större öppenhet Turkiet visar i dessa frågor, desto mer bidrar detta till att stärka Turkiets demokratiska identitet och trovärdighet.

Jag vill också kommentera reservation 5, som handlar om bombningarna i Irak. Jag ser att Göran Lennmarker, som talade för Moderaterna i den här frågan, inte finns kvar i kammaren, men jag riktar mig till honom och även till Folkpartiets representant.

I denna reservation försvarar Moderaterna och Folkpartiet bombningarna över Irak. Det är ett häpnadsväckande ställningstagande.

Det ni deklarerar betyder att ni helt och hållet underminerar FN:s auktoritet och att ni totalt saknar känsla för vad vi står upp för. Det är inte rätt att partiföreträdare i Sveriges riksdag kan underminera det goda stöd som FN faktiskt har i Sverige. Jag tror att ni drivs mer av att rättfärdiga USA:s handlande än av att visa omsorg om kurderna. Mig veterligt har Moderaterna aldrig skrivit en motion om kurderna. Enda gången ni reagerar till förmån för kurderna är när USA:s agerande ifrågasätts.

Prot. 2000/01:87
28 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda
folkgrupper*

Ni skriver att bristen på mandat inte får vara ett hinder för agerande. Menar verkligen ni moderater och folkpartister att det är fritt fram, att alla kan göra precis som de vill och att det går bra att strunta i FN-stadgan? Hur ska vi kunna begära av Saddam Hussein att han ska efterleva FN:s säkerhetsråds resolutioner när det gäller mänskliga rättigheter och folkrätt när vi själva anser oss befriade från FN-stadgan, som USA gör i det här fallet?

Jag vill också säga några ord om reservation 6. I den här reservationen beskrivs hur det irakiska folket har drabbats av att sanktionerna inte haft avsedd verkan. Sanktioner är ofta trubbiga instrument. Trots att FN försökt mildra verkningarna för civilbefolkningen genom olja-mot-mat-programmet är situationen mycket svår. Vi kan konstatera och erkänna att försöken att tvinga regimen till samarbete har misslyckats. Det pågår ett arbete i FN med att förfina sanktionsinstrumenten, och vi måste snart se resultat av detta. Men det krävs någon form av handling av Saddam Hussein. Han driver ett ohyggligt maktspel för att få FN på knä. Han håller undan nödvändiga varor för att vända folket mot omvärlden och för att peka ut en fiende. Sanktionerna i sin nuvarande form måste upphöra – men inte utan motprestation från Saddam Hussein. Sverige hör till de största givarna av humanitärt bistånd till Irak. Jag kan alltså konstatera att FN och Sverige värnar mycket mer om det irakiska folket än vad Saddam Hussein gör.

Jag vill avsluta med att yrka bifall till hemställan i betänkandet och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 65 MARIANNE ANDERSSON (c) replik:

Fru talman! Först vill jag fråga Marianne Jönsson om Östtimor. Det är sant som det står i betänkandet att Sverige har ett stort engagemang, satsar biståndsmedel och har gjort flera besök där. Vi var några som i dag träffade företrädare för Caritas, och det vi fick höra inger ändå oro. Det handlar om prostitution med internationella kunder. Det handlar om brist på samordning mellan de 78 NGO:er, fick vi höra, som finns där. Dessa tävlar mer om att synas själva än vad de jobbar för det östtimoresiska folket. Jag undrar om Marianne Jönsson är beredd att arbeta för ett initiativ för att få till stånd en bättre samordning där man stöder det östtimoresiska folkets väg till utveckling i stället för att, som det nu verkar vara i stor utsträckning, låta detta komma uppifrån. Det var min ena fråga.

Sedan vill jag fråga om den defensiva hållningen när det gäller att få in frågan om sexuell läggning i FN:s deklaration om mänskliga rättigheter. När förutsättningarna finns för att driva frågan framåt ska ni göra någonting, säger ni. Som jag ser det handlar det inte om att sitta still och vänta tills de förutsättningarna finns. Det handlar faktiskt om att medverka till att skapa de förutsättningarna genom att ideligen ta upp den här svåra frågan – för vi vet att den är svår i det internationella arbetet. Genom att göra det medverkar man till att skapa ett klimat som gör att detta kan komma framåt något fortare än om man bara sitter och väntar. Jag skulle vilja ha en synpunkt på det.

Jag skulle även vilja säga något om Taiwan. De flesta reservationer som finns här handlar om Sveriges representation, skattebefrielse och sådana saker. Det är inga svåra frågor. Detta borde Sverige kunna gå med på lite enklare.

Anf. 66 MARIANNE JÖNSSON (s) replik:

Fru talman! Det var många frågor på en gång.

Jag börjar med att kommentera er reservation när det gäller diskriminering av homo- och bisexuella. Först vill jag säga att det inte råder någon motsättning mellan majoriteten och reservanterna när det gäller viljan att stärka skyddet för homo- och bisexuella bl.a. genom att få också deras rättigheter uttryckligen erkända av hela det internationella samfundet. Det vill vi också. Men vi menar att det måste finnas rätt förutsättningar. Jag uppfattar att motionärerna vill driva frågan till en omröstning i FN. På goda grunder vet vi att den omröstningen kommer vi att förlora, och då förlorar också de homosexuella på det.

Vi tycker att man ska driva frågan, men kanske inte till sin spets. Vilket ansvar tar Marianne Andersson, som menar att man ska framkalla en negativ reaktion, som i så fall blir väldigt svår? Och vilket resultat blir det för de grupper som är utsatta med ert förslag? Är det inte bättre att påtala problemen och inrikta sina ansträngningar på att få en majoritet av medlemsländerna att ändra sin syn? Är det inte bättre att vi går den vägen? Först då tycker jag att man ska driva fram en omröstning i FN, och den situationen har vi tyvärr inte i dag.

När det gäller Östra Timor tror jag säkert att vi är helt överens om att uppbyggnaden bör ske med en samordning och att det bör ske så friktionsfritt som möjligt. Vi vet ju att en stor del av samhället var nedbränt och bara bestod av förkolnade rester. Jag får återkomma till detta senare.

Anf. 67 MARIANNE ANDERSSON (c) replik:

Fru talman! Beträffande det sistnämnda vill jag bara ställa en följdfråga: Är Marianne Jönsson alltså beredd att ta initiativ när det gäller samordning och bättre förhållanden i Östra Timor? Det är det jag vill ha ett ja eller nej på.

Sedan till det här med sexuell läggning. Det är intressant att höra om detta. Hur tänker ni? Vad gör socialdemokraterna, och vad gör regeringen, för att åstadkomma ändrade förutsättningar? Det är precis det som vi reservanter också vill, att det ska bli ändrade förutsättningar. Vi menar att man måste jobba tydligt och visa att det här är en fråga som vi tycker är viktig. Om vi driver den till omröstning eller inte är kanske inte det väsentliga, men vi borde ändå ta upp frågan i FN och jobba med den. Det är det som är det mest angelägna. Vad gör då regeringen, och hur tänker sig Marianne Jönsson att detta rent konkret ska gå till? Det fick jag inget svar på.

Anf. 68 MARIANNE JÖNSSON (s) replik:

Fru talman! Det är väl känt att Sverige driver den här linjen i alla internationella sammanhang, alltså att diskriminering och bestraffning av personer på grund av sexuell läggning står i strid med den grundläggande principen om alla människors lika värde och rättigheter. Det här driver vi i kontakten med biståndsländer och kandidatländer för att så småningom komma fram till målet att man känner att det inom FN finns en majoritet och att det på det sättet kan fattas ett beslut.

Jag tyckte inte heller att jag fick något riktigt svar på mina frågor. Det får väl anstå till nästa gång.

Anf. 69 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! Först vill jag kommentera den reservation som jag står bakom tillsammans med moderaterna om flygförbudszone. Det är ju ofta så att man hör människor säga: Varför gör inte FN något? Det gäller t.ex. när det sker massmord på människor, som i det här fallet kurderna. Det är klart att skulle inte den här skyddszone finnas – vi har pratat mycket om folkutrotning här i dag – är det en folkutrotning på gång. Det är just detta som vi måste förhindra.

Sedan begärde jag också ordet för att gå vidare på samma tema som Marianne Andersson. Jag är inte riktigt nöjd med det svar som hon fick. Det är ju så att FN:s stadga om de mänskliga rättigheterna tar upp sådant som ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk och annan uppfattning osv. Vad vi vill är att man ska förtydliga att det också gäller sexuell läggning. Detta är ett jätteproblem i många länder. Det är fängslanden och förföljelser. T.o.m. dödsstraff förekommer på det här området.

Jag förstår inte riktigt resonemanget att det inte är läge att driva frågan nu. Då är frågan: När är det läge att göra det? När uppstår det läget?

Anf. 70 MARIANNE JÖNSSON (s) replik:

Fru talman! Jo, det är läge att driva frågan, men inte till en omröstning, som motionärerna vill. Det är det som vi har reagerat på i det här sammanhanget.

Sedan tyckte jag att K-G Biörsmark mycket enkelt slank undan svaret för att ni har ett ställningstagande där ni menar att man kan göra precis som man vill och att man bara kan strunta i FN-stadgan. Är det så K-G Biörsmark ser på FN:s principer?

Anf. 71 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! Det är det naturligtvis inte. Vi har haft den här diskussionen många gånger, och jag vet att vi har olika uppfattningar även på det här området. Vi har ju från vår sida arbetat för att ändra FN-stadgan så att man ska kunna gå in i interna konflikter med ett FN-mandat. Det kan man inte göra i dag. Det har även gällt agerandet från EU:s sida, att man kan agera enligt FN:s principer. Här är det faktiskt fråga om folk-mord.

Sedan vill jag gå tillbaka till den fråga som jag egentligen inte fick svar på. Marianne Jönsson säger att man inte ska driva det här till omröstning för man vet att man förlorar. Tänk om vi hade den attityden här i kammaren! Jag vet ofta att jag ska förlora omröstningar här. Jag gör det i fråga om det här betänkandet i dag och jag gör det i andra sammanhang. Skulle det betyda att jag inte driver frågorna?

Det finns en opinionsbildande del i detta att argumentera och votera. Eventuellt förlorar man sin votering. Men det betyder inte att man har gjort ett felaktigt eller dåligt arbete. Tvärtom är det kanske då det blir tydligt, när man sätter sig i FN och voterar om detta eller försöker driva fram det till en votering. Varför driver vissa länder frågor år ut och år in och förlorar? Man vinner kanske det ena landet efter det andra. Det är ju så opinionsbildning och politiskt arbete går till.

Jag förstår inte resonemanget att det skulle vara något konstigt att man driver det här för att man vet att man ska förlora en votering. I en demokratisk process är det helt naturligt att man gör så.

Anf. 72 MARIANNE JÖNSSON (s) replik:

Fru talman! Men, K-G Biörsmark, vilka är det som blir förlorarna om man driver frågan till sin spets? Jo, det är just de homosexuella. Det är just dem som vi vill värna. Det är för dem vi vill driva frågan om att man inte ska diskriminera och bestraffa. Vi har inte samma uppfattning, K-G Biörsmark.

Anf. 73 MURAD ARTIN (v) replik:

Fru talman! Jag har egentligen två frågor till Marianne Jönsson. Den ena handlar om Turkiet, och den andra handlar om Irak. Jag tar först upp frågan om Turkiet. Lennart Värmbj, riksdagsledamot för Vänsterpartiet, Jonas Sjöstedt, EU-parlamentariker för Vänsterpartiet, Yilmaz Kerimo, riksdagsledamot för Socialdemokraterna och Carina Hägg, likaså, har varit i Turkiet och bevakat rättegången mot den syrisk-ortodoxa prästen Yusuf Akbulut. Jag hoppas att Marianne Jönsson vet varför Yusuf Akbulut har anklagats.

Det har kommit flera brev just från den turkiska ambassadören. Jag har breven här. Jag har också propaganda som kommer från Turkiet, som är från den turkiska staten direkt till utskottsledamöterna. Också Marianne Jönsson har fått det här. Där står det om folkmordet på assyrier/syrianer och kaldéer att vi ska rösta mot denna motion. Man uppmanar precis alla riksdagsledamöter som sitter i utrikesutskottet att rösta mot. Man säger att detta är en tragisk händelse, enligt de papper som finns här. Det står också att vi ska lämna detta åt historiker och att inte politiker ska fatta beslut om detta.

Det är precis det som Marianne Jönsson också säger. Just de orden står i betänkandet, att det är en tragisk händelse, att detta inte har hänt. Samtidigt säger Marianne Jönsson att hon inte förnekar att det är ett folkmord. Men varför säger man inte detta i betänkandet?

Anf. 74 MARIANNE JÖNSSON (s) replik:

Fru talman! Det har jag ju förklarat för Murad Artin för en liten stund sedan. Jag har sagt att folkmord är ett definierat folkrättsligt begrepp och att man inte kan använda det hur som helst. Man måste ha en bevisning.

Nu frågar jag Murad Artin: Vilka belägg har Murad Artin för att kunna konstatera detta? Denna motion har ju väckt en känslostorm som Murad Artin måste ta ansvar för.

Allt det som vi har sagt i tidigare betänkanden i denna fråga är ju inte uttraderat. Den uppfattning som vi har i denna fråga finns ju med.

Anf. 75 MURAD ARTIN (v) replik:

Fru talman! Marianne Jönsson vill ha bevis. Yilmaz Kerimo som sitter här är ett bevis. Han är assyrier, och hans farföräldrar blev utplånade av just det ottomanska riket. Andra assyrier/syrianer och armenier som i dag inte finns i Turkiet är bevis på att det har varit en utplåning av just dessa folkgrupper. Det var flera miljoner som bodde i området. I dag finns det bara 50 000. Detta är bevis.

Marianne Jönsson säger att hon inte förnekar det. Men när det gäller de ord som finns i propagandan som kommer från den turkiska staten så stod det i betänkandet att det är en tragedi – precis samma ord.

Prot. 2000/01:87

28 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda
folkgrupper*

Min andra fråga handlar om Irak. Det är bra att Marianne Jönsson tar upp detta. Jag stöder till punkt och pricka det som hon har sagt när det gäller moderater och folkpartister, att de stöder bombningarna av Irak.

Marianne Jönsson säger också att hon tycker att sanktionerna så som de är utformade i dag inte är bra. Men varför är Marianne Jönsson och Socialdemokraterna inte beredda att jobba aktivt för att sanktionerna ska hävas och ersättas med andra sanktionsmetoder? De nuvarande sanktionerna är vidriga och drabbar det irakiska folket. En och en halv miljon människor har dött på grund av dessa sanktioner.

Anf. 76 MARIANNE JÖNSSON (s) replik:

Fru talman! I detta sammanhang har vi ingen annan uppfattning. Men jag vill påstå att Sverige är drivande i frågan om att förändra sanktionerna. Men vi kan inte låta sanktionerna upphöra helt utan att vi får en motprestation av Saddam Hussein. Vi får inte glömma varför de infördes. Men vi arbetar aktivt med att förändra och försöka specialisera sanktionerna så att de verkligen drabbar regimen och inte folket. Det arbetet pågår, och jag sade också att jag hoppas att vi snart får se ett resultat.

Jag ska sedan återgå till frågan om assyrier/syrianer. Jag tyckte inte att jag fick något tillfredsställande svar på min fråga, vilka belägg som Murad Artin har. I stället försöker Murad Artin att få det att se ut som om Turkiet har påverkat min inställning. Sveriges inställning när det gäller Turkiet är mycket väl känd. Det är också mycket väl känt att vår utrikesminister har gjort flera besök i Turkiet för att där påtala de kränkningar av mänskliga rättigheter och den diskriminering som förekommer mot minoriteter. Jag tycker att det var ett ganska fullt påhopp.

Jag vill också fråga hur vi ska kunna kräva en noggrann efterlevnad av folkrätten från Turkiets sida om vi samtidigt slarvar med de begrepp som handlar om det folkrättsliga.

Anf. 77 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Fru talman! Jag vill också ta upp frågan om kurdernas situation och regeringens agerande i Turkiet. Vi påpekar ju från utskottets sida att det är ett problem fortsättningsvis i Turkiet när det gäller mänskliga rättigheter. Då vill jag veta lite grann hur det socialdemokratiska partiet och regeringen tänker agera inom EU när det gäller Turkiet som ansökarland. Det som vi har sett är att man har varit ganska tystlåten i Turkietfrågan efter att Turkiet antogs som ett tänkbart medlemsland i EU. Jag skulle vilja ha en redogörelse för hur man agerar för att Turkiet ska leva upp till kraven på mänskliga rättigheter.

Anf. 78 MARIANNE JÖNSSON (s) replik:

Fru talman! Marianne Samuelssons fråga förvånar mig väldigt mycket. Det är ju ingen hemlighet, som jag tidigare nämnde, att vår utrikesminister har gjort flera resor till Turkiet och där försökt påverka Turkiet att verkligen efterleva kraven i Köpenhamnskriterierna som handlar om mänskliga rättigheter, att inte diskriminera minoriteter, osv.

Marianne Samuelsson har fogat en reservation till betänkandet som jag tycker bygger på ett väldigt otydligt yrkande. Den handlar nämligen om att man vill att det ska utses ett sändebud. Jag måste fråga Marianne

Samuelsson: Vilket sändebud handlar det om, och varifrån ska detta sändebud sändas? Hur är det tänkt när det gäller den frågan?

Prot. 2000/01:87
28 mars

Anf. 79 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Fru talman! Jag tycker inte att jag blev särskilt mycket klokare när det gäller vad regeringen gör annat än att Anna Lindh har varit i Turkiet ett flertal gånger. Det är väl fler som har varit i Turkiet, och alla har inte varit särskilt nöjda när de har kommit hem i fråga om vad Turkiet i dag gör när det gäller mänskliga rättigheter utan snarare varit väldigt upprörda över att det görs alldeles för lite. Jag tycker alltså inte att jag fick svar på min fråga när det gäller hur regeringen agerar för att Turkiet ska leva upp till kraven på mänskliga rättigheter för att över huvud taget vara värdigt att ingå i EU. Detta är ju oerhört viktigt, eftersom det är nu som man har en möjlighet, som jag ser det, att ändå försöka förändra och påverka Turkiet när det gäller dessa frågor om mänskliga rättigheter och framför allt hur man hanterar den kurdiska befolkningen i detta sammanhang.

Jag tycker att det är ganska tydligt när vi säger att det behövs ett särskilt FN-sändebud som bevakar de mänskliga rättigheterna i Turkiet. Det har ju Socialdemokraterna i det här fallet inte tyckt. Det räcker tydligen att Anna Lindh åker dit då och då. Vi skulle vilja ha en kontinuerlig bevakning som finns på plats hela tiden.

Anf. 80 MARIANNE JÖNSSON (s) replik:

Fru talman! Jag vill ändå påstå att Sverige är mer pådrivande när det gäller mänskliga rättigheter i Turkiet än andra länder. Och det som Marianne Samuelsson säger är mycket riktigt, nämligen att många av oss har besökt Turkiet och kan rapportera om de problem som förekommer. Och det är väl bra att de kommer fram i ljuset.

Sedan tyckte jag inte att jag fick något besked om det särskilda sändebudet. Det är väldigt otydligt. Är det EU, OSSE eller FN som ska utse särskilda sändebud? Det kan ju inte vara Sverige. Sverige har ingen möjlighet att utse ett sändebud på det sättet. Det är inte så det fungerar. Dessutom får dessa sändebud vanligtvis inte komma in i dessa länder utan måste operera utanför. Jag tycker att den kontakt som vi har med Turkiet är god och innebär att vi har en bra dialog med Turkiet i dessa frågor.

Anf. 81 JAN ERIK ÅGREN (kd):

Fru talman! Vi som bor och lever i Sverige har det bra på många sätt. Vi får fritt uttrycka våra politiska åsikter. Vi har såväl medborgerliga och civila som ekonomiska, kulturella och sociala rättigheter. Vi vet mycket väl att det inte alls är så runtom i världen.

Det är bra att vi i riksdagen är någorlunda överens om de mänskliga rättigheterna och att det finns en stor samsyn om vikten av att driva dessa frågor. Vi jobbar hårt för att fler människor i världen ska kunna få sina mänskliga rättigheter garanterade. Det är nödvändigt och bra.

Jag skulle kunna stå här i dag och rada upp en mängd olika fall både från Sverige och från andra håll i världen, människoöden som jag har stött på – jag tror att ni andra har sådana exempel – och som gör att jag känner att det behövs ett engagemang och att allt inte fungerar som det

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda
folkgrupper*

borde. Det är viktigt för oss politiker att ta itu med de enskilda människornas livsöden. Det är därför som vi finns, skulle man kunna säga.

Jag tänkte i debatten fokusera mer generella politiska frågor. Innan jag går in på det vill jag lyfta fram de olika frivilligorganisationer som arbetar för enskilda människors rättigheter: Amnesty International, Individuell Människohjälp, Röda korset, Rädda Barnen, Lutherhjälpen, Caritas, Diakonia m.fl. vars företrädare vi möter runtom i världen och också här hemma. Flera av oss är säkert engagerade i dessa organisationer. De gör en jätteinsats för de mänskliga rättigheterna.

Jag skulle först vilja lyfta upp frågan om mänskliga rättigheter ur ett ideologiskt perspektiv och sedan diskutera några områden som vi kristdemokrater särskilt vill betona och vissa fall där regeringen kunde göra mera.

Låt mig börja med att konstatera att vi ofta hänvisar till de mänskliga rättigheterna, men mera sällan konkretiserar diskussionen. Vad är mänskliga rättigheter, vilka är de och vad betyder de? Vilka problem skapar rättigheterna i sin relation till varandra? Jag tror att det behövs en betydligt mer teoretisk och ideologisk diskussion om mänskliga rättigheter. Finns det universella rättigheter, eller är de kulturellt betingade? Vad innebär utvecklandet av en global etik? Vilka rättigheter är absoluta, och vilka är underordnade eller beroende av varandra?

Vi kristdemokrater menar att en viktig utgångspunkt är att mänskliga rättigheter och grundläggande friheter är något som tillkommer alla människor i samma utsträckning. De mänskliga rättigheterna är odelbara och beroende av varandra. Det innebär bl.a. att rättigheterna inom de ekonomiska, sociala och politiska områdena är lika viktiga som de inom de medborgerliga, civila och politiska områdena. Inte förrän alla rättigheter garanteras värnas människovärdet fullständigt.

Även om det finns stora skillnader mellan olika kulturer och religioner menar vi att det finns vissa grundläggande värden som är giltiga inom de flesta kulturer. Att kulturer och religioner skiljer sig åt vad gäller seder och bruk behöver inte innebära att de skiljer sig åt vad gäller grundläggande värden och normer. Dessutom måste frågan om vilka värden och normer som kulturer och religioner i praktiken har skiljas från frågan om deras giltighet.

Risken med att vi inte djupare diskuterar den ideologiska dimensionen om de mänskliga rättigheterna är att alla kan hänvisa till dem som politiska slagord. Men det är faktiskt så att mänskliga rättigheter är ett tydligt icke-socialistiskt begrepp. Mänskliga rättigheter har sitt ursprung i individens rättigheter gentemot staten. I det socialdemokratiska Sverige talas det ofta om principen lika för alla. I stället för att detta alltid betyder lika möjligheter för alla blir resultatet ibland en begränsande likriktning. Som motsats handlar mänskliga rättigheter, såsom de uttrycks i olika FN-deklarationer, om individen och hennes eller hans möjligheter att förverkligas, utvecklas och leva i gemenskap med andra. Människor är olika och behöver olika möjligheter att utvecklas.

Fru talman! Det råder ingen tvekan om att regeringen arbetar för mänskliga rättigheter. Skrivelser om mänskliga rättigheter i svensk utrikespolitik och mänskliga rättigheter i utvecklingssamarbetet är ett bevis på att det i ord finns en god vilja, och jag tror att det är lite mer än så. Dessutom säger vi ofta att mänskliga rättigheter ska genomsyra hela

politiken, i alla olika områden och i alla dess olika vinklar. Men ibland hänger ord och handling inte riktigt ihop. Jag skulle vilja visa på några saker här hemma.

Mänskliga rättigheter kränks i hela världen, och Sverige är tyvärr inget undantag. Vi har blivit kritiserade i Europadomstolen för kränkningar av privatlivet, skyddsstatus mot staten, äganderätten och individens rätt att driva fall mot staten. Vi har dessutom i Sverige blivit kritiserade av bl.a. Rädda Barnen för att inte uppfylla barnkonventionen. Vi är också det land som har fällts flest gånger i FN:s kommitté mot tortyr. Det måste kunna bli mycket bättre också i Sverige, även om situationen är mycket bättre här än i de flesta andra länder. Om vi med trovärdighet ska gå ut i världen och kämpa för mänskliga rättigheter måste vi sopa rent framför egen dörr också.

Sverige saknar en nationell handlingsplan för mänskliga rättigheter. Vi kristdemokrater har flera gånger påpekat detta för regeringen. Vid en FN-konferens 1993 uppmanades alla FN:s medlemsländer att göra nationella handlingsplaner för mänskliga rättigheter. Sverige har tyvärr släpat efter i det arbetet och i stället sänt årliga, vad man skulle kunna kalla, glädjerapporter om hur bra allt är ställt i Sverige. Nu arbetar i alla fall en interdepartemental arbetsgrupp med att ta fram en nationell handlingsplan för Sverige. Det är bra. Vi ser fram emot den och hoppas att den blir tydlig och konkret och att där erkänns bristerna i vårt svenska samhälle. Det är synd att regeringen inte har valt att inbjuda riksdagspartierna i detta arbete, men det kanske ligger i linje med socialdemokratisk tradition att inte göra det.

Fru talman! På den internationella arenan finns det oändligt mycket att säga om de mänskliga rättigheterna. Dödsstraffet finns kvar i många länder, människor torteras på många ställen, politiska friheter är begränsade och minoriteters rättigheter förtrycks av ledande folkgrupper. För att nämna några länder tänker jag på situationen i Indonesien, Ryssland med Tjetjenien, Colombia och Kina. Listan skulle kunna göras lång, alltför lång, om man räknade upp alla länder.

Jag kan inte heller låta bli att tänka på Sudan. Vi kristdemokrater försöker sedan en tid att få den svenska regeringen att uppmärksamma denna glömda konflikt, ofta kallad världens största inbördeskrig. I 18 år har kriget pågått, med över 2 miljoner dödade och mer än 4 miljoner människor på flykt. Regeringen bombar civilbefolkningen, och med oljepengar blir stridsutrustningen alltmer sofistikerad.

Detta leder mig in på en av de stora utmaningarna inför framtiden i vårt globala samhälle. Det gäller att inse att alla människor och aktörer har ett ansvar för samhällsutvecklingen, mänskliga rättigheter och miljö.

Det gäller regeringar, organisationer, företag eller enskilda människor. Det duger därför inte att säga som Lundin Oil, att man bara bryr sig om att borra efter olja. Om företags olika investeringar leder till social degradering, brott mot mänskliga rättigheter och en sämre miljö måste vi säga ifrån.

När det gäller fallet Sudan och exemplet Lundin Oil är det naturligtvis bra med ekonomiska investeringar. Det är detta som i längden kan skapa utveckling och framtidshopp i landet, men det får inte ske på bekostnad av att människovärdet kränks så brutalt och av att människoliv

Prot. 2000/01:87
28 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda
folkgrupper*

spills. Först fred och mänskliga rättigheter, sedan ekonomiska investeringar och utveckling. Företagen kan spela en viktig roll. Den svenska regeringen borde lära av Kofi Annan och Global Compact som har bildats inom FN – ett samarbete mellan regeringar, internationella organisationer och företag för att slå fast etiska koder och främja utveckling, mänskliga rättigheter och miljön.

Fru talman! Låt mig belysa en annan dimension av arbetet med mänskliga rättigheter och dess koppling till bistånd och utvecklingssamarbetet. Mänskliga rättigheter och utveckling delar en gemensam vision och ett gemensamt mål, nämligen att garantera frihet, välbefinnande och ett människovärde för alla. Inom biståndspolitikens borde mänskliga rättigheter vara såväl ett medel som ett mål. Ekonomisk och social utveckling är nödvändigt för att man ska kunna uppleva mänskliga rättigheter, och mänskliga rättigheter är en förutsättning för tillväxt och utveckling.

Även om den svenska regeringen talar om ett rättighetsbaserat bistånd tror jag att vi ännu tydligare måste lyfta biståndet för demokrati och mänskliga rättigheter. Det är alldeles för dåligt i dag. Vi fokuserar alltför ofta på det materiella biståndet och glömmar de viktiga grundläggande förutsättningarna för att samhällsresurserna ska kunna fördelas och åtnjutas av så många som möjligt, nämligen en demokratisk samhällsstyrning och en god respekt för mänskliga rättigheter. Mänskliga rättigheter är ett mål i sig.

Ett annat område där vi måste lyfta MR-perspektivet är säkerhetspolitiken. Alltför ofta talar regeringen, och ibland även vänstern, om folkrätten som något statiskt och om FN-stadgan i begränsande termer. I stället för att fokusera på grova brott mot mänskliga rättigheter och vad vi kan göra för att skydda människor i nöd hänvisar regeringen till den föråldrade säkerhetsdoktrinen och en folkrätt i restriktiva termer.

Nej, regeringen borde hårdare driva en rättsutveckling som sätter människors säkerhet i centrum och inte enbart staters säkerhet. Vi kan inte tillåta att enväldshärskare bakom suveränitetsprinciper förbryter sig mot enskilda människor, och vi kan inte stillatigande se på när folkmord sker; det kan väl ingen göra.

En viktig del av vår diskussion i dag har handlat om den historiska synen på folkmorden på assyrier, syrianer, kaldéer och armenier. Där har vi kristdemokrater inte ansett utskottsmajoritetens skrivning tillräckligt tydlig och klar. Därför har vi bifogat ett särskilt yttrande som också Centern och Folkpartiet har ställt sig bakom, som vi här har hört. I yttrandet skriver vi:

”Det är viktigt att det genomförs en förutsättningslös och oberoende internationell forskning om de folkmord som drabbade minoriteterna i det ottomanska riket. Den turkiska regeringen har, liksom alla regeringar, ett ansvar att uppmuntra och underlätta historisk forskning samt fritt tillträde till historiska arkiv. Vi menar att det är viktigt för Turkiets anpassning till EU att visa stor öppenhet när det gäller klarläggande av händelser av stor vikt i landets tidigare historia. Ger ovan nämnda forskning belägg för misstankarna om folkmord även på assyrier/syrianer liksom kaldéer måste detta också erkännas av Sverige och världssamfundet.” Vi kristdemokrater kommer att rösta ”gult” när den frågan kommer upp till omröstning i dag.

I det här sammanhanget vill jag också nämna att vi kristdemokrater har skickat ett protestbrev till den turkiske ambassadören när det gäller rättegången mot fader Yusuf Akbulut från Diyarbakir där vi kräver att rättegången mot honom måste läggas ned. Det måste finnas yttrandefrihet i Turkiet. Det som nu håller på att ske är ett tydligt exempel på att yttrandefriheten inte fungerar.

Fru talman! Avslutningsvis är det två viktiga principer som jag vill belysa. Till att börja med behövs det ett skifte och en attitydförändring när det gäller inställningen till det internationella arbetet med de mänskliga rättigheterna. Alldeles för ofta har det handlat om att peka ut syndaren, bestraffa dem som inte följer normen och införa sanktioner mot dem som bryter mot de mänskliga rättigheterna.

Det är naturligtvis viktigt att det finns rättsliga åtgärder att vidta då brott mot internationella lagar begås, men när det gäller att främja mänskliga rättigheter behövs det en ökad användning av positiva verkningssmedel. Samarbete och stöd måste bli mera av ledord.

Sedan tror jag att lika viktigt som det är att främja mänskliga rättigheter är det att öka förståelsen för andra kulturer och regioner. Det finns en uppenbar risk att FN-konventionerna uppfattas som enbart eller alltför västerländska. Därför måste spridningen av de mänskliga rättigheterna kombineras med strukturer för ett interkulturellt utbyte. Det behövs även en ödmjukhet inför andra människors kulturella seder och bruk. Olika metoder och tillvägagångssätt i andra länder behöver inte betyda skillnader i värdegrund eller i synen på mänskliga rättigheter. Olika demokratiska samhällssystem behöver inte betyda att rätten till politisk delaktighet och åsiktsfrihet kränks. Olika välfärdsmodeller och olika skolsystem behöver inte heller betyda att rätten till ekonomisk utveckling och utbildning inte respekteras.

I arbetet för de mänskliga rättigheterna måste vi drivas av både kamplust och samarbetsvilja, liksom av både ödmjukhet och förståelse inför andra människors kulturer. Alla människors lika värde gäller!

Avslutningsvis vill jag säga att när det gäller reservation 8 under mom. 63 stöder också vi kristdemokrater den reservationen. Vi står också bakom det särskilda yttrandet som gäller utvecklingen i Kuba. I övrigt stöder vi utskottets förslag i betänkandet.

Anf. 82 MURAD ARTIN (v) replik:

Fru talman! Det är bra att Jan Erik Ågren tar upp fallet med prästen Yusuf Akbulut. I flera pressmeddelanden har alla riksdagspartier skrivit under uppmaningen om stöd för Yusuf Akbulut och att åtalet mot honom ska läggas ned.

Partiledaren för Kristdemokraterna, Alf Svensson, har tillsammans med bl.a. historiker skrivit under ett upprop där man erkänner att det har skett ett folkmord på armenier, syrianer, assyrier och kaldéer. Det stod klart och tydligt att det var ett historiskt faktum och att Turkiet bör erkänna att detta folkmord har skett. Varför gör Jan Erik Ågren en annan bedömning än partiledaren Alf Svensson?

Anf. 83 JAN ERIK ÅGREN (kd) replik:

Fru talman! Det är riktigt och viktigt att vi agerar i fallet fader Yusuf Akbulut. Det finns inte skäl för att han ska dömas i en rättegång för det

som han har sagt. Vi måste fortsätta att agera tills han släpps fri igen, och vi ska använda alla goda tänkbara medel som finns för det. Jag tycker att det är väldigt bra att vi har så bred uppslutning kring detta.

När det gäller frågan om folkmord vet jag inte vilket brev som Murad Artin åsyftar. Men jag kan säga att vi i utskottet ser det som väldigt viktigt att vi klarar ut den här frågan. Man skulle kunna säga att det har blivit som ett öppet sår som vi måste rensa upp för att det ska kunna läka. Men vi har bedömt att det bästa sättet att göra det är, som vi nämner i det särskilda yttrandet, att se till att vi har mer fakta på fötterna för att vi ska kunna hävda och besluta detta i riksdagen. För att det ska få tyngd är det också viktigt att vi är eniga i utskottet, men det blev vi inte. Det fanns inte underlag för det i de diskussioner som vi hade, och vi har inte sett de belägg som jag menar behövs för att vi ska kunna göra det ställningstagandet.

Jag tror att det har begåtts ett folkmord, men jag har inte de bevis som jag behöver för att kunna ställa mig bakom reservationen.

Anf. 84 MURAD ARTIN (v) replik:

Fru talman! Jag tycker att det är bra att Jan Erik Ågren har protesterat mot den turkiske ambassadörens brev som han har skickat till utrikesutskottets ledamöter, där han skriver att vi ska rösta emot en sådan motion. Turkiet blandar sig i vad vi ska säga här i riksdagen när de inte har något med det att göra.

När vi förra året behandlade en motion som handlade om armenierna var vi eniga, precis som Jan Erik Ågren säger. Det här är en del av det folkmord som drabbade just assyrier, syrianer och kaldéer. Yusuf Akbulut är anklagad just för att han sagt detta. Varför gör ni inte samma bedömning som ni gjorde förra året? Det är beklagligt att Kristdemokraterna inte gör det.

Anf. 85 JAN ERIK ÅGREN (kd) replik:

Fru talman! Jag vill ytterligare till det som jag sade om behandlingen av fader Yusuf Akbulut säga att vi har bett att få träffa ambassadören för att få en diskussion med honom. Sedan vill jag tillägga att även jag har varit i Turkiet och Diyarbakir ett antal gånger just på grund av min oro för de brott mot mänskliga rättigheter som jag uppfattar begås där.

Det är viktigt att det som vi säger och gör från utskott och riksdag inte får ge anledning att uppfattas som att vi faller undan för påtryckningar, hot eller uppfattningar utifrån, utan vi måste ta ställning utifrån det faktaunderlag som vi har och som vi kan bedöma är objektivt, giltigt och riktigt.

Jag tycker också att det är viktigt när vi tar ställning att vi försöker att se hur vi kan komma fram till en lösning på frågan. Det viktigaste är inte att göra en markering som inte leder till ett resultat, utan det är att försöka se till att vi får ett faktaunderlag som gör att vi gemensamt i riksdagen kan fastställa om en sådan utredning som vi förordar handlar om folkmord. Då ska vi kunna vara helt överens i riksdagen och gå vidare med det. Då kan det också hända något i frågan om Turkiet.

Fru talman! Taiwan kan tjäna som modell och inspirationskälla för demokratiseringen av hela den kinesiska kultursfären. Taiwan är den första varaktiga och fullvärdiga demokratin i Kinas historia.

När Taiwan på något decennium har gått från auktoritärt styre till demokrati och fria val med respekt för mänskliga fri- och rättigheter, har ledarna i Peking sökt befästa sin makt med våld och förtryck. När Folkrepubliken Kina fortfarande har att ta steget till marknadsekonomiska institutioner har Taiwan redan nått fram. När jämställdheten i Taiwan har kommit så långt att 25 % av ministrarna är kvinnor, försvinner fortfarande tusentals och åter tusentals flickebarn i Kina.

Att demokratiseringsprocessen i Taiwan verkligen är genomgripande visas av att oppositionen till det tidigare statsbärande partiet, Koumintang, har vunnit och erhållit landets högsta politiska ämbeten. Först vann han borgmästarposten i huvudstaden Taipei och i senaste presidentvalet också presidentposten.

När president Lee år 2000 överlämnade makten till oppositionens vinnande kandidat Chen Shui-bian stod det som symbol för mognaden i landets demokratiseringsprocess.

Att Kina har försökt styra demokratiska val i grannlandet Taiwan är särskilt allvarligt. I stället för att respektera folkets vilja försöker Folkrepubliken Kinas regering skrämman människor till efterrättelse.

Taiwan visar också att sunda värden ger förutsättningar för långsiktig tillväxt. Landets betoning på småföretagande, kunskapsuppbyggnad och folkbildning, och sedan något decennium tillbaka demokrati, mänskliga rättigheter och marknadsekonomiska institutioner, har grundlagt en lika långvarig som stark ekonomisk tillväxt. Taiwan är en av världens 20 största ekonomier, vars handel är av stor betydelse för Sverige.

I taiwanesisk utrikespolitik har Europa uppvärderats de senaste åren, vilket jag välkomnar. Det är centralt att Sverige och Europa kontinuerligt markerar sitt stöd för den taiwanesiska demokratin inom den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken. Den är nämligen satt under hård press av Folkrepubliken Kina.

När Taiwan 1996 höll sitt första fria presidentval hotade Kina landet med invasion, försatte armén i högsta beredskap, höll flottövningar i Taiwansundet, placerade ut robotar och avfyra också missiler mot Taiwan. Sammanlagt lär det röra sig om 100 missiler som Kina har avsant i Taiwansundet.

Kina har också vid ett antal andra tillfällen gjort allt för att påverka valdebatten i Taiwan. Under det senaste presidentvalet, förra året, då bl.a. förhållandet till Kina diskuterades, hotades Taiwan ånyo med invasion och militära maktmedel. Men i stället för att huka under hoten genomförde Taiwan ytterligare ett lyckat demokratiskt presidentval. Demokratien stärktes därmed.

Det som Kina fruktar är förmodligen det goda exemplet. Framgångssagan Taiwan visar att demokrati av västerländsk modell, marknadsekonomi och respekt för mänskliga rättigheter alldeles utmärkt låter sig kombineras med kinesisk kultur. Varför ska bara drygt 20 miljoner kineser och inte 1,3 miljarder åtnjuta dessa värden?

Sverige har och bör ha en ett-Kina-politik. Men Sverige bör inte behandla Kina och Taiwan som om de vore lika goda kåsupare. Sverige

måste hävda yttrandefrihetens, demokratins och rättsstatens fundamentala och universella värden, liksom att hot om militärt våld från Folkrepubliken Kina måste avvisas. De militära hoten kommer nämligen enbart från ett håll, och det är från Folkrepubliken Kina. Taiwan har inga offensiva ambitioner. Dem avskaffade man redan 1991, för tio år sedan, men Kina har dem fortfarande kvar.

I alla sammanhang hyllar Sverige folkens rätt att i val välja sin väg. Detta gäller i all synnerhet för Taiwans folk, som i fria val kan uttrycka sin uppfattning.

Ledningen i Kina måste inse att man bara genom att demokratisera sitt land kan locka Taiwan till återförening. Många människor i Taiwan önskar en återförening med Kina, men knappast någon är beredd att offra demokratin och den personliga friheten för den. En återförening måste ske på demokratisk grund.

Fru talman! Det är centralt att i alla sammanhang där det är möjligt låta Taiwan vara delaktigt i internationellt samarbete. Sjukdomar känner inga gränser. När det gäller kunskap, information och forskning om hälsofrågor är det extra viktigt med samarbete. Taiwan bör därför få komma med i samarbetet kring hälsofrågor i WTO.

Fru talman! President Bush har valt att stärka kontakterna med och stödet för de asiatiska demokratierna Sydkorea, Japan och Taiwan under mottot ”Vännerna först”. Kina ses numera som en strategisk konkurrent som bör behandlas med betydande tydlighet. Jag tror att det ligger en del i detta. Kinas konventionella och nukleära upprustning, liksom de grava brott mot mänskliga rättigheter som regimen svarar för, kräver stor tydlighet i omvärldens reaktioner. De problem som inte löses i dag kan komma att bli oöverstigliga i ett längre perspektiv.

Att Kina har en snabb ekonomisk tillväxt och säkerligen kommer att ha stor betydelse som handelspartner i framtiden får inte tillåtas mildra kritik när sådan är befogad. Förhoppningar om framtiden gör inte att vi kan strunta i ansvar att påtala kränkningar av mänskliga rättigheter och landets militära rustningar. Kina ska mätas med samma måttstock som alla andra länder.

Vi vet att oppositionella förtrycks, oliktankande förtrycks och människor interneras och förföljs av regeringen. Yttrandefrihet finns över huvud taget inte. Tusentals människor fängslas för kontrarevolutionär verksamhet. 200 000–250 000 personer, dvs. nästan en kvarts miljon, har fängslats och sätts till arbetsläger för att omskolas genom tvångsarbete. Det är något som är mycket lite uppmärksammat i vår del av världen.

Kina är världens dominerande dödsstraffland. Över 1 700 människor dömdes år 1999 till döden i Kina. Vi vet att åtminstone 1 100 av dem verkligen avrättades. Drygt 27 000 personer dömdes under 90-talet. Fler än 18 000 avrättades också såvitt känt. Hur stora de verkliga siffrorna är vet ingen.

Samtidigt som Sverige i EU måste reagera med stor tydlighet mot diktaturen i Folkrepubliken Kina måste vi uppmuntra handel som skapar välstånd, öppnar landet för kontakter, underbygger uppbyggnaden av marknadsekonomin och skapar kontakter som kan driva fram krav på demokrati. Det goda exemplet är stort.

Sverige har tyvärr visat för mycket eftergivenhet genom åren mot Kina. Den taiwanesiske vicepresidenten nekades inresa i Sverige för

några år sedan trots att han kom som vetenskapsman och inte som politiker. Det är inte acceptabelt. UD försökte förutse, antecipera, Kinas reaktioner. Dessvärre är det fortfarande svårt att glömma statsministerns famösa uttalande om stabiliteten i politiken i Kina.

Fru talman! Folkrepubliken Kina har nu 250 missiler riktade mot Taiwan längs Fujiankusten som Taiwan står närmast försvarslöst inför. Enligt amerikanska uppgifter är antalet missiler ännu större, ca 300, och antalet ökar med 50 per år. Amerikanska satelliter har också upptäckt en ny missilbas i Taiwans närhet. Till år 2005 avser Folkrepubliken Kina att ha 600 missiler utplacerade längs sundet.

Det visar att det är Kina som ensidigt driver upprustningen och utgör en destabiliserande faktor i regionen. Kina upprustar trots att styrkeförhållandena redan är ojämna. Kina har t.ex. 96 operativa ubåtar varav vissa högteknologiska, medan Taiwan har fyra varav två är från 1946. Andra länder har förvisso större kärnvapenarsenaler än Kina, men det är Kinas ambition som är intressant. Man arbetar aktivt för att skaffa sig ny kapacitet vad gäller både stridsspetsar och missilteknik.

Att Sverige verkar för att stoppa Kinas upprustning och hoten mot grannar är en mycket angelägen uppgift för freden. Att Sverige verkar för att regeringen i Kina börjar behandla sina medborgare med full respekt för mänskliga fri- och rättigheter är också en avgörande fråga för den långsiktiga utvecklingen i regionen.

Anf. 87 Andre vice talman EVA ZETTERBERG (v):

Fru talman! Mänskliga rättigheter är afrikanska rättigheter, de är också asiatiska rättigheter, de är europeiska rättigheter och de är amerikanska rättigheter. De tillhör inte någon regering, och de är inte begränsade till någon kontinent. De är grundläggande och tillhör mänskligheten själv. Det är ett citat från FN:s generalsekreterare Kofi Annan som jag tycker är en god bakgrund till vår diskussion här i dag.

Självklart är ämnet mänskliga rättigheter oerhört stort och vitt. Vi tänker kanske främst på de individuella rättigheterna som medborgare och den personliga friheten och yttrandefriheten. Men jag menar att vi definitivt också måste se till de grundläggande överlevnadskraven, dvs. grundläggande kollektiva krav. Där måste kampen mot fattigdomen, rätten till hälsa, utbildning, bostad, osv. finnas med.

Vi vet att mänskliga rättigheter kränks men också respekteras världen över. Ingen världsdel går fri från anklagelser, allra minst Europa. Där har vi senast upplevt kriget på västra Balkan, som i dag återigen blossar upp i Makedonien. Men också Sverige har fått berättigad kritik.

I detta betänkande har vi lyft fram frågor som tagits upp i olika motioner. Det är inte heltäckande. Varken jag eller någon annan av oss kan göra en heltäckande beskrivning av situationen runtom i världen. Murad Artin har här tidigare för Vänsterpartiets räkning lyft fram några av Vänsterpartiets krav. Det gäller bl.a. det viktiga kravet på ett erkännande av att det ägt rum ett folkmord på assyrier/syrianer och kaldéer. På samma sätt har utrikesutskottet i riksdagen tidigare tagit upp erkännande av folkmordet på armenier. Murad Artin har också berört den viktiga frågan om sanktionerna mot Irak. Jag ska därför gå in på andra områden.

Nyligen besökte utrikesutskottet Sida. Det var förstas inte första gången. Den här gången uppehöll vi oss i väldigt stor utsträckning vid

Prot. 2000/01:87
28 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, områden
och enskilda folkgrupper*

frågan om bistånd och miljö och miljö som mänskliga rättigheter. Det var väldigt viktigt att lyfta fram och se på hur nära sammanbunden frågan om miljö och hållbar utveckling är med mänskliga rättigheter.

Vi har det aktuella exemplet med Sudan och det svenska företaget Lundin Oil i Sudan. Enligt de rapporter som inkommit från Amnesty m.fl. förefaller det som att man uppenbarligen har kränkt mänskliga rättigheter, bidragit till att stridigheter har kunnat genomföras och ökat i intensitet och bidragit till folkförflyttningar.

Det är ingen ny fråga. Det vet vi alla som har intresserat oss för ämnet. Det gäller exempelvis Ken Saro-Wiwa i Nigeria, som blev avrättad år 1995. Vi har frågan om de stora dammarna runtom i världen. Urrådammen i Colombia har orsakat enorma problem för ursprungsbefolkningen, embera-katioindianerna m.fl.

Vi har ett annat exempel med oljeledningar i Tchad och Kamerun som har varit aktuellt. Där har Världsbanken med Sveriges goda minne gått in och understött byggandet av oljeledningar. Pengar har där använts direkt till att rusta upp arméer.

Jag menar att vi måste fundera vidare på den här frågan. Vänsterpartiet har i motioner och i andra sammanhang lyft fram exempelvis Exportrådets viktiga funktion. Avsaknaden av insyn och parlamentariskt deltagande i besluten är uppenbar. Vi vill se en förändring just därför att miljö och hållbar utveckling hör ihop med mänskliga rättigheter.

Fru talman! Jag vill peka på kvinnors och barns rättigheter. De är fundamentala, och de är allas mänskliga rättigheter. Vi har fortfarande år 2001 hedersmord, stening och exempel på könsstympning och könshandel. Enbart i Europa säljs ungefär 500 000 kvinnor och barn.

Vänsterpartiet står tillsammans med andra partier bakom en reservation. Vi tycker att vi i Sverige ska driva på om en FN-konvention mot diskriminering av homosexuella och människor med olika sexuella läggningar. Tyvärr har majoriteten inte riktigt förstått det. Det handlar inte om det Marianne Jönsson var inne på tidigare, dvs. om man ska driva frågan så att man blir nedröstad i FN eller inte. Det handlar om att hitta lämpliga sätt att driva frågan på. Jag beklagar att vi inte har majoritet i den frågan.

Inom detta område har det gjorts många framsteg. Ett exempel är krigsförbrytartribunalen i Haag som nu drar krigsförbrytare inför rätta. Där är våldtäkt anklagelsen. Det är unikt och ett nytt steg framåt att det erkänns som krigsförbrytelse.

Det finns fler frågor på detta område som bör belysas. Aids och hiv är en farsot som framför allt i Afrika drabbar kvinnor, barn och hela befolkningen urskillningslöst. Där finns botemedlen inte för dem som saknar pengar.

Vi har i dagarna fått en proposition från regeringen på det här området som också är viktig. Det gäller ILO-konventionen mot skadligt barnarbete. Där kan vi åtminstone någorlunda lägga en grund för internationella bestämmelser om var barn absolut inte bör och ska behöva vara med.

En annan generell rättighet gäller de människor som är funktionshindrade och som i dag står utanför sina rättigheter i många länder. Där måste frågan om standardreglerna drivas med eftertryck. Detta kan man lyfta fram på olika sätt. Ett gott exempel är hur Sverige i dag stöder organisationer i Peru som ska vara med och bevaka valet för att se till att

just funktionshindrade får sina möjligheter att delta i demokratiska val tillgodosedda. Det finns fler.

På det allmänna området vill jag också peka på dödsstraffet. I betänkandet lyfter vi fram USA:s negativa roll. Riksdagen har på olika sätt agerat. Självfallet går det inte heller att gå förbi Kina på det här området, där dödsstraff utdöms till tusentals människor. Jag tänker också på upprepade kränkningar av mänskliga rättigheter på andra sätt, där falungong och andra rörelser samt oppositionella har drabbats mycket hårt.

Fru talman! Jag vill också gå in på några enskilda länder och regioner. Ett område som vi har pekat på i betänkandet är Iran, där de mänskliga rättigheterna inte respekteras. Det kommer ständigt nya rapporter om hur man stänger tidningar och om hur hot mot oppositionella hör till vardagen. Sverige för en kritisk dialog, men vi från Vänsterpartiet och andra frågar oss om man inte ibland måste ta till punktsanktioner och markera tydligt och praktiskt konkret och inte bara genom en dialog.

Det är svårt att på några minuter dra fram det väsentliga i situationen i Afrika. Men andra, t.ex. Yvonne Oscarsson, kommer att beröra situationen vid de stora sjöarna och Kongo som är mycket allvarlig. Man lider fortfarande i dag av konsekvenserna av folkmorden i Rwanda och Burundi. Situationen i Zimbabwe är också oerhört allvarlig. Det finns också ett land som är nytt på den kartan, vilket smärtar många av oss, nämligen Tanzania. Övergreppen på Zanzibar mot oppositionella är mycket allvarliga händelser, som har föregåtts av andra bud tidigare. Det är inga nyheter, men intensiteten i övergreppen har ökat. Här finns det starka förhoppningar från svensk sida och från EU. Vi måste driva på och se till att man i Tanzania, där man i övrigt har uppnått mycket när det gäller mänskliga rättigheter, fred, stabilitet och bidrag till grannländernas säkerhet, ska komma till rätta med problemen och acceptera att oppositionen har rättigheter.

Jag vill också peka på västra Sahara, även om Gunilla Wallén kommer in på det senare och lyfter fram ytterligare frågor. Från Vänsterpartiet har vi efterlyst att regeringen tydligt och klart driver frågan inom EU. Den måste komma upp på dagordningen utifrån det självklara perspektivet att vi står bakom FN:s ansträngningar att få en folkomröstning till stånd.

Också i Asien har stora omvälvningar ägt rum. Det är stora förbättringar som har skett vad gäller Sydkorea och Taiwan, som andra har varit inne på här. Det gäller också i viss mån Burma och Indonesien.

Det som många av oss är intresserade av är Östra Timor. Marianne Andersson och andra har varit inne på hur folkomröstningen, som utlöste massakrer men som nu har gått över i förberedelser till demokratiska val senare i sommar, i augusti. Vi ser hur svåra de här förberedelserna är. Man tycker kanske att det går för hastigt. FN har kanske inte klarat sin uppgift att leda landet i en övergångsregering så väl. Det finns uppenbara problem. Där måste Sverige delta och understödja arbetet för demokrati och mänskliga rättigheter.

Latinamerika har också genomgått enorma förändringar. I Chile, Peru och Guatemala har det svenska biståndet varit koncentrerat på mänskliga rättigheter och demokrati. Bolivia är ett land där vi har starkt bistånd – inte bara på området MR och demokrati utan också för annat. Där finns

Prot. 2000/01:87

28 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda
folkgrupper*

klara problem, men det är viktigt att Sverige finns med och bevakar och försöker påverka på detta område.

Jag vill naturligtvis också beröra Colombia, där man i MR-kommissionen har förberett en rapport. Den kommer upp under kommissionens arbete nu i Genève. FN:s kommissionär för mänskliga rättigheter, Mary Robinson, har i en lång rapport belyst de enorma problem som finns vad gäller respekten för mänskliga rättigheter i Colombia. Hon pekar på internflyktingar, fortsatta massakrer och övergrepp och på hur indianer och svarta drabbats mycket hårt, men också på hur regeringen inte kan sätta stopp för paramilitära grupper och inte kan garantera den egna befolkningen säkerhet. På motsvarande sätt respekterar inte gerillan internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter.

Rapporten är väldigt allvarlig. Jag tror att många från enskilda organisationer i Colombia och i Sverige hoppas på att den ska leda inte bara till ett ordförandeuttalande, utan till en resolution i Genève.

I sammanhanget finns också i betänkandet och i vår motion om Colombia frågan om Plan Colombia. Många av oss som studerat frågan är oerhört negativa. Vi är inte negativa till att försöka komma till rätta med de enorma narkotikaproblem som finns i landet, men till att denna plan i huvudsak är en militär plan med starkt stöd från USA. De pengar man satsar går till 70 % till militär upprustning. Det är knappast den hjälp som Colombia och Colombias folk behöver, utan det är till en förhandlad fredlig lösning som man behöver hjälp.

Den strategi vi efterlyser som ska utarbetas av den svenska regeringen måste gå ut på ett klart samarbete med enskilda organisationer i Colombia, men också i Sverige, där det finns många som är intresserade av detta område. Jag och många med mig hoppas på ett starkt svenskt fortsatt bidrag till fredsprocessen och att förra årets seminarium här i Sverige inom kort kan följas upp av fler inbjudningar där Sverige är pådrivande.

Till slut, fru talman, vill jag konstatera att vi i mångt och mycket från utskottets sida är överens om de grundläggande frågorna vad gäller mänskliga rättigheter. Men det finns också grundläggande skillnader oss emellan. Där är det viktigt att peka på att enligt oss i Vänsterpartiet så måste man se allt i ett större sammanhang när man diskuterar mänskliga rättigheter. Jag tänker på krigsmaterielexporten och det tidigare ärende som var uppe om ramavtalet. Där deltar ju också Sverige i en krigsmaterielexport som faktiskt leder till fler krig och ökade konflikter runtom i världen. Detta måste stoppas. Vi menar också att man måste se till flyktingsituationen och den humanitära flyktingpolitik som blir allt svårare för Sverige att föra utifrån bl.a. Schengenavtalet. Där kan vi inte vara eniga med utskottet, och där menar vi att det bredare perspektivet måste finnas med.

Fru talman! Jag vill hänvisa till de motioner som Vänsterpartiet har på området – ensamt eller tillsammans med andra partier. Jag instämmer också i de yrkanden som Murad Artin redan har gjort på reservationerna 4 och 6.

Anf. 88 CARINA HÄGG (s):

Fru talman! Marianne Jönsson har här i dag väl framfört majoritetens ståndpunkter. Mitt inlägg blir begränsat till en enda fråga – dödsstraffet.

För Sverige är kampen mot dödsstraff en prioriterad fråga. Jag har tidigare på ett övergripande sätt lyft fram just dödsstraffet. Jag ser ett värde i en uppföljning och i att få en mer heltäckande bild av läget redovisat här i kammaren.

Taiwan utdömer i ökad omfattning dödsstraff, vilket finns närmare beskrivet i betänkandet.

Fru talman! FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna från 1948 är grunden för arbetet mot dödsstraff. Sverige är en av de tio grundarna av Europarådet, som den 5 maj 1949 grundades i London. Uppdraget var och är att bidra till Europas utveckling vad gäller demokrati, mänskliga rättigheter och rättstrygghet. Kampen mot dödsstraff prioriteras.

I dag har Europarådet 41 medlemmar. Av dessa är det bara Ryssland och Turkiet som har kvar dödsstraffet. Rysslands konstitutionsdomstol har beslutat om ett moratorium, och president Jeltsin omvandlade 1999 alla dödsdomar till fängelsestraff.

Turkiet, som antagits som ansökarland till EU, har kvar dödsstraff i sin lagstiftning och fortsätter utdöma det. Den senaste avrättningen ägde rum 1984. Uttalanden har hörts i positiv riktning för att möta EU:s alltmer ökade krav på området. Vi väntar bara på det praktiska genomförandet. Det räcker inte att säga, man måste också göra.

Ukraina däremot förbjöd dödsstraffet i februari förra året. Det var något som vi välkomnade.

Ett annat land, Vitryssland, genomför avrättningar. Uppgifterna om antalet dödsdomar och avrättningar är svåra att få eftersom de räknas som statshemligheter i Vitryssland. Antalen kan vara mycket högre än vad vi vet i dag.

Azerbajdzjan, Georgien och Moldavien har avskaffat dödsstraffet. I Armenien finns dödsstraffet kvar, men avrättningar har inte genomförts under senare år. Albanien, Bosnien-Hercegovina, Cypern och Lettland har kvar dödsstraffet endast för militära brott i fredstid. Cypern och Lettland tillhör EU:s kandidatländer.

Fru talman! Om vi lämnar Europa och flyttar oss till Asien ser vi att Kambodja, Nepal och Turkmenistan helt har avskaffat dödsstraffet. Kirgizistan har infört ett moratorium och Kazakstan, Tadzjikistan och Uzbekistan har reducerat antalet brott som kan föranleda dödsstraff, vilket får betraktas som något mycket positivt.

Men vi har tyvärr också sett bakslag. Filippinerna återinförde dödsstraffet 1993, och sedan återinförandet har 1 400 fångar dömts till döden. Antalet avrättningar är dock avsevärt lägre. Ytterligare ett bakslag har aviserats. Sri Lankas president sade 1999 att landet tänker återuppta avrättningarna, men vi får gå tillbaka till 1976 för att finna någon verkställd avrättning. Pakistan dömde den 5 augusti Mohammad Yousuf Ali till döden för hädelse. I landet har mer än 3 000 personer dömts till döden.

Sedan kommer vi till Kina, det land i världen som har avrättat flest personer. Detta vet vi trots att statistiken är ofullständig. Japan avrättade sex män 1998 och ytterligare 1 000 personer väntar i dödsceller på sina avrättningar. Jag har tidigare sagt att det ökande antalet dödsdomar i Taiwan finns i betänkandet. Det är första gången som Taiwan över huvud taget behandlas i ett betänkande.

Länderna i Stilla havet har antingen avskaffat dödsstraffet i lag eller inte genomfört några avrättningar på många år.

Fru talman! President Eduardo Frei i Chile har sagt att: ”Jag kan inte tro att staten, för att värna liv och straffa den som dödar, i sin tur ska döda. Dödsstraffet är lika omänskligt som det brott som föranleder det.”

Venezuela blev 1863 det första land i världen som avskaffade dödsstraffet för alla brott. Många andra latinamerikanska länder var också tidigt ute med beslut. Släpar efter gör Argentina, Brasilien, Mexiko och Peru som fortfarande har kvar dödsstraffet för brott i krigstid.

Om man lämnar fastlandet och tar sig ut i den karibiska övärlden finner man att många fortfarande har kvar dödsstraffet och att det dessutom finns en tendens att utdömandet ökar. Utvecklingen på Trinidad och Tobago är beklaglig, liksom den på Kuba. Bermuda har gått mot den här strömmen och avskaffat dödsstraffet 1999. På Jamaica har också positiva ställningstaganden gjorts.

I USA har 38 delstater samt den federala nivån kvar dödsstraffet i sin lagstiftning. Högsta domstolen har även slagit fast att det inte strider mot författningen att avrätta förståndshandikappade, men Nebraska och elva andra delstater har delstatslagar som förbjuder avrättningar av förståndshandikappade. Antalet avrättningar i USA ökar varje år. Ca 3 600 fångar väntar i dödsceller på sina avrättningar.

Fru talman! Jag ska säga något om Mellanöstern och Nordafrika i det här sammanhanget. Israel har i sin lagstiftning avskaffat dödsstraffet med undantag för vissa brott i krigstid. Den palestinska myndigheten har infört dödsstraff. Iran, Irak och Saudiarabien är de länder i regionen som avrättat flest personer. I Egypten har man dödsstraff kvar för narkotika-handel, mord och terrorism.

Fru talman! Kap Verde var det första land i Afrika som 1981 avskaffade dödsstraffet. Under senare år har Malawis president lovat att några avrättningar inte ska genomföras i landet. Sammantaget har i dag ett femtontal länder i Afrika i lag eller i praktiken avskaffat dödsstraffet. Bland de länder som har kvar dödsstraffet är Kongo-Kinshasa det land som avrättat flest.

Jag ska avsluta mitt anförande med en dyster statistik. Jag ska säga något om de avrättningar som är kända av Amnesty enligt den senaste statistiken. Den är från 1999. Det har inte kommit någon statistik för år 2000 ännu.

Så här ser statistiken för år 1999 ut: Afghanistan 13 avrättade, Burundi 1, Egypten 16, Filippinerna 6, Förenade Arabemiraten 2, Irak 100-tals, Iran 165, Yemen 35, Jordanien 12, Kina 1 077, Kongo 100, Kuba 13, Nigeria 3, Pakistan 13, Palestinska myndigheten 1, Ryssland 13. Ryssland har sedan tidigare ett moratorium, som jag tidigare sade, men avrättningar har rapporterats från Tjetjenien. Dessa 13 fall är i Tjetjenien. Saudiarabien 103 avrättningar, Singapore 11, Somalia flera. Jag har inte fått några närmare uppgifter än så. Syrien 2 avrättningar, Tadzjikistan 2 avrättningar, Taiwan 24, Thailand 16, Trinidad och Tobago 10, Uganda 28, USA 98, Uzbekistan 6, Vietnam 8, Vitryssland 29.

Där var den dystra statistiken slut.

När man tittar på detta i sin helhet ser vi att det trots allt har skett väldigt stora framsteg i synen på dödsstraff, tillämpningen av dödsstraff och attityderna i största allmänhet. Det finns framgångar och det finns bak-

slag. Men det känns ändå att det arbete som vi ibland inte ser några konkreta resultat av är till nytta på sikt.

Jag ska bara göra ett tillägg till något som Jan Erik Ågren sade i sitt anförande. Han berörde det arbete som görs när det gäller en kartläggning av MR-frågorna här i landet. Jag delar hans uppfattning att det är väldigt viktigt att vi här i kammaren har möjlighet att delta i det fortsatta arbetet. Regeringen har gjort en kartläggning som finns att tillgå. Men precis som Jan Erik Ågren tycker jag att det är väldigt viktigt att vi i riksdagen har möjlighet att påverka det fortsatta arbetet framöver.

Sedan kan jag inte låta bli att göra en annan kommentar. Det är någonting som har slagit mig när jag har suttit här och lyssnat på debatten under dagen. Jag hade nyligen en interpellationsdebatt som behandlade mänskliga rättigheter i det forna Sovjetunionen kontra de kontakter som har varit gentemot Sverige. Jag tänker på de s.k. kirunasvenskarna. Jag hade en debatt med företrädare för Vänsterpartiet här i kammaren. Den omsorg om mänskliga rättigheter bakåt i historien som man kan ibland kan höra från talarstolen här omfattar inte det som man själv har varit en del av. Den omfattar inte den egna historien. Jag tycker att man alltid ska börja med att titta på sig själv. Jag hoppas att Eva Zetterberg och Murad Artin framöver kommer att hjälpa till att reda ut den egna historien och gå till botten med kirunasvenskarnas öde och kommunistpartiets, i dag Vänsterpartiets, ansvar i de här frågorna.

Anf. 89 MARGARETA VIKLUND (kd):

Fru talman! Jag vill inleda med att säga att jag blev mycket glad, men kanske också förvånad, när jag i betänkandet, som svar på min motion, läste att parlamentarikern Ilie Ilascu är frisläppt. Han är en politiker som hållits i fängelse sedan 1992 i Moldavien utan en fri och rättvis rättegång. Sverige har, bl.a. i OSSE, agerat kraftfullt för att just den mannen och hans tre medfångar i den s.k. Ilascugruppen skulle få en fri och rättvis rättegång.

Eftersom jag är så pass inblandad i den mannens situation genom bl.a. aktiviteter i OSSE-sammanhang, har jag naturligtvis efterforskat om det verkligen stämmer att han är frisläppt. Jag tyckte att jag i så fall borde ha fått reda på det på grund av mitt redan nämnda engagemang. Tyvärr måste jag säga att han fortfarande är fängslad i Tiraspol i Transnistrien i Moldavien, som vi tidigare har hört här. Jag kan också meddela att han inte längre är parlamentsledamot i Moldavien. Men vid parlamentsvalet i november år 2000 valdes han till ledamot i Rumäniens senat. Före den kandidaturen sade han enligt uppgift upp sitt moldaviska medborgarskap och fick rumänskt medborgarskap. Han är också medlem av den rumänska delegationen i Europarådets parlamentariska församling. Hans olagliga fängslande utan en fri och rättvis rättegång innebär givetvis att han inte kunnat utöva de mandat han fått av väljare först i Moldavien och sedan i Rumänien. Han är således fortfarande i fängelse i Moldavien. Han har suttit där i snart tio år.

Jag skulle ha velat ställa en fråga till utrikesutskottets socialdemokratiska representant här i dag Marianne Jönsson, men hon verkar ha gått ut ur kammaren. Jag skulle då i stället vilja fråga de övriga företrädarna för utrikesutskottet varifrån de har fått uppgiften att Ilascu skulle vara frisläppt och varför det påståendet inte varit mera underbyggt i betänkandet.

Prot. 2000/01:87

28 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda
folkgrupper*

För mig och många andra är detta en trovärdighetsfråga. Kraven i den motion som jag väckt om Ilascus situation kvarstår således. Jag inser förstås att det inte är realistiskt att begära en återremiss, som jag egentligen skulle vilja. I stället ber jag allvarligt utskottets ordförande, i dag i skepnad av Marianne Jönsson som nu inte är här, att ge kammaren ett löfte om att utskottet ska hålla sig informerat om ärendets fortsättning och tillse att Sverige gör allt som står i dess makt för att Ilie Ilascu och hans grupp ska få en rättvis rättegång, alltså att man inte ska släppa frågan.

Fru talman! Nu över till något helt annat. Världen har genom bl.a. den tekniska och elektroniska utvecklingen krympt. Andra människors verklighet har kommit närmare och ibland t.o.m. mycket nära.

Jag anser att sådana brott mot mänskliga rättigheter som är riktade mot flickor eller kvinnor, oavsett i vilket land som de utförs, indirekt drabbar alla flickor och kvinnor. De drabbar också dem som råkar bo i världens mest jämställda land, dvs. vårt. Självklart tar flickorna i vårt land både direkt och indirekt åt sig av många länders brott mot flickors eller kvinnors mänskliga rättigheter. Genom dagliga TV-rapporter från olika sammanhang i hela världen både ser och hör flickan att hon är mindre värd och egentligen inte har någon integritet. Självförtroendet minskar, och självbilden förvanskas. Pojkarnas syn på flickor påverkas naturligtvis också.

Arbetet med att stärka flickans och kvinnans ställning måste ha hög prioritet oavsett inom vilken kultur som hon är född och var hon bor. Det handlar inte enbart om en människorätts- och jämställdhetsfråga, utan det handlar också om ekonomi och utveckling. Äntligen tycks man börja inse att ett sätt att minska fattigdomen i världen är att höja kvinnans status.

Arbetet för mänskliga rättigheter och jämställdhet är oerhört angeläget i såväl internationella som nationella sammanhang. Därför är det viktigt att hedersmord, *trafficking* och annat kvinnoförnedrande lyfts fram i den allmänna debatten och fördöms som brott mot mänskliga rättigheter.

Hedersmord är ett vedervärdigt exempel på hur man värderar människor olika, och det är helt emot kristdemokraternas uppfattning om människovärde och mänskliga rättigheter. En persons värde varken kan eller får bestämmas av kön. Kvinnor är lika mycket värda som män och kan aldrig vara någons egendom. Enligt FN:s deklaration är vi alla födda fria och med samma mänskliga rättigheter. Det är hög tid att sätta de s.k. hedersmorden högt upp på FN:s dagordning.

Den svenska regeringen har under sin ordförandeperiod en speciell möjlighet att med kraft driva frågan om hedersmord vidare genom EU och FN. Vi är många som har de förväntningarna.

Fru talman! Från början var de ungefär 80 miljoner, men i dag finns det ca 3 miljoner assyrier/syrianer kvar. Mer än 1 ½ miljon lever i Irak, om de inte har flytt därifrån, men de finns också i Iran, Syrien, Turkiet och Libanon och i Europa, USA och Australien. I Sverige finns det ungefär 70 000 assyrier/syrianer.

Assyrierna var bland de första som accepterade kristendomen. De berättade om sin tro för hela Mellanöstern och blev på grund av det mördade och massakrerade. En förföljelse startade som i princip har pågått sedan dess. Visserligen har de förlorat sin makt, men de har bevarat sitt

språk, sin etniska tillhörighet och sammanhållning samt sin religiösa identitet. Många assyrier/syrianer lever i dag under FN:s beskydd i norra Irak, men många försöker också lämna Irak, oavsett om de kommer från den norra delen eller någon annan del av landet.

Under de år som jag varit med i presidiet för SKA, Svenska Kommitén för Assyrier, har jag mött assyriska flyktingar som under vedervärdiga förhållanden har levt under jorden i exempelvis Istanbul, Turkiet. Barnen i en familj på 16 medlemmar fick t.ex. försörja hela familjen. De äldre vågade sig inte ut och fick väl inte heller något arbete. De hade flytt från Irak, där de fått all sin egendom konfiskerad och blivit hotade till livet.

På krokiga vägar och under stor hemlighet besökte jag den här familjen. Jag kan aldrig glömma familjens vädjan om att jag åtminstone skulle ta med mig ett av deras barn. Det dröjde faktiskt några sekunder innan jag förstod att man ville ge mig ett barn för att åtminstone någon i familjen skulle bli räddad.

Jag har mött unga pojkar i Turkiet som av polisen tillfångatagits, torterats och utsatts för olika grymheter bara för att de varit assyrier. Jag har i Turkiet mött modiga assyriska journalister som varit beredda att vilken minut som helst gå under jorden, då de har utsatts för hot och kränkningar.

I Jordanien finns i dag ett stort antal assyriska flyktingar från Irak, ca 300 000. De lever i en fruktansvärd misär. För att över huvud taget klara sin överlevnad tvingas familjerna t.o.m. att sälja sina barn och att skicka ut sina unga döttrar på gatan till prostitution.

Situationen för assyrierna/syrianerna i Jordanien är relativt okänd – eller kan det vara så att man skäms över att tala om den?

Fru talman! Turkiet har en het önskan om att bli antaget som EU-medlem. Inom EU står de mänskliga rättigheterna högt på dagordningen, och de blivande ansökarländerna måste i praktisk handling visa att de tillämpar mänskliga rättigheter. Därför är det angeläget att Turkiet erkänner sina minoriteter och deras kulturhistoriska arv för att visa att landet är ett värdigt ansökarland.

Det assyriska/syrianska folket *är* ett folk, men liksom många andra folk tillhör det många kristna kyrkor och församlingar. Som exempel kan nämnas den kaldeiska, den syrianska, den ortodoxa, den romerskkatolska och den protestantiska kyrkan. Det är en mänsklig rättighet för ett folk att bli erkänt som det folk det är och att få utöva sin tro och sin religion.

Utrikesutskottets majoritet ser folkmordet på assyrierna som en tragedi. I betänkandet föreslås att företrädare för assyrier/syrianer tillsammans med turkarna ska komma överens om en gemensam syn på frågan om assyriernas situation.

Men, fru talman, hur ska det gå till? För att över huvud taget ha framgång kan man inte bara *säga* att det krävs total öppenhet och förutsättningslös forskning gällande assyrierna/syrianernas historia, eller att den turkiska regeringen liksom alla regeringar har ett ansvar för att uppmuntra och underlätta historisk forskning och ge fri tillgång till sina historiska arkiv. Orden måste vara förenade med handling om de ska ha framgång. På vad sätt har socialdemokraterna tänkt att de här överläggningarna skulle ske? Vilken kraft har man satt bakom sina ord? Hur har man tänkt?

Prot. 2000/01:87
28 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, områden och enskilda
folkgrupper*

Förföljelserna av assyrierna/syrianerna är inte bara en tragedi utan en nu och sedan länge pågående etnisk rensning och ett folkmord.

Att FN inte har deklarerat sin uppfattning om folkmordet på assyrier/syrianer betyder inte att det inte har ägt rum. Det enda som behövs för att konstatera att ett folkmord har skett är att syna den turkiska statens handlingar i ljuset av FN:s folkmordskonvention, som tillkom 1948 med anledning av Nazitysklands etniska rensning av judarna.

Syftet med FN-konventionen var ju inte att enbart brännmärka Nazitysklands illgärningar. Konventionen finns till för att användas även då det politiskt kan tyckas vara obekvämt eller omöjligt att nå resultat. De röster i Turkiet som har tagit upp frågan om folkmordet på armenier, assyrier/syrianer och kaldéer har trakasserats och anklagats i turkiska massmedier och inför domstol för att vara landsförrädare. Ett aktuellt fall är den pågående rättegången mot fader Yusuf Akbulut i Diyarbakır i sydöstra Turkiet, som har nämnts här tidigare.

Det är dags att erkänna folkmordet på assyrier/syrianer och kaldéer. Det är en angelägen fråga för regeringen att ta upp i EU och FN. Vad jag vet finns inga lagar, förordningar eller deklARATIONER som talar om erkännanden av tragedier, utan det handlar om att sätta namn på tragedier för att de ska ha giltighet som underlag för konkret handlande.

Jag kommer att lägga min röst på reservation 4.

Fru talman! Mitt sista ämne i debatten är hiv/aids. Mycket har gjorts och görs för att komma till rätta med problemet. Sverige har t.ex. satsat hundratals miljoner kronor för att bekämpa hiv och aids i tredje världen. Trots det är insatserna långt ifrån tillräckliga.

Enligt det internationella samordningsorganet UNAIDS sprids hiv och aids tre gånger så snabbt som de medel som tilldelas för att få kontroll över epidemin. Eftersom Sverige finns med i de hiv/aidsbekämpande internationella sammanhangen och dessutom har en stor erfarenhet av lyckade insatser i vårt eget land, måste de svenska rösterna bli starkare och Sverige bli ännu mer aktivt inom UNAIDS. Vi har all anledning att vara pådrivande i de frågorna.

Den möjlighet som västvärlden har till vård och medicin för hiv/aids, som reducerat sjukdom och förlängt livet för de drabbade i våra länder, måste också öppnas för utvecklingsländerna som saknar ekonomiska möjligheter att använda den medicinen. Det är inte acceptabelt att ha hjälpmedel till mänsklighetens tjänst och sedan inte använda dem, dvs. att inte låta alla få ta del av dem. Här måste västvärlden ta sitt ansvar inte bara i ord utan också i handling. Detta är en fråga som måste behandlas med förtur i internationella sammanhang. Många av ledarna i framför allt Sydafrika måste också fås att ändra sin inställning till både sexualitet och hiv/aids.

Jag har sagt det förut i kammaren och jag vill säga det igen: Även om man inte utgår från mänskliga rättigheter i synen på hiv/aids och menar att alla människor, oavsett ålder, kön och status på samhällsstegen osv., ska få hjälp om det finns att få, borde man ändå av ren självbevaringsdrift bromsa eller stoppa den hiv/aidsepidemi som vi har bl.a. i vårt närområde. Jag tänker på Ryssland och de baltiska staterna. Det är områden som enligt prognoser, efter Asien, inte kommer att ligga långt efter Afrika, om inget görs för att bromsa den negativa utvecklingen. Jag vet att Sverige gör en hel del även i de sammanhangen. Men det måste till en

samordning av alla nationella och internationella insatser om de ska få optimal effekt.

I de säkerhetspolitiska bedömningar som nu görs när det gäller den s.k. anpassningen av vårt lands försvar borde det också finnas utrustning för förebyggande av katastrofer på det medicinska och biologiska området. Jag anser att det är dags att vidga säkerhetsbegreppet till att också gälla farsoter av olika slag, när man av framfarten för aids i Afrika kan se vilken utslagningsmekanism epidemin har. Miljontals människor har redan dött. För epidemier finns inga gränser.

Fru talman! Insatser mot hiv/aids är en fråga om mänskliga rättigheter. Det handlar om utrikes- och biståndspolitik. Men det handlar också om säkerhetspolitik.

Mänskliga rättigheter handlar om enskilda individer. I det här fallet har jag nämnt Ilie Ilascu. Det handlar om människosyn och jämställdhet, arbete mot förföljelse och etnisk rensning av folk, solidarisk hjälp och förebyggande insatser när det gäller livshotande epidemier.

Anf. 90 CARINA HÄGG (s) replik:

Fru talman! Margareta Viklund efterlyste mer information om bakgrunden till att det kunde bli ett sakfel i betänkandet angående det fall som Margareta Viklund sedan länge är engagerad i. Det gäller Ilie Ilascu. Jag har inte så mycket mer information att komma med. Jag kan dela uppfattningen att det naturligtvis inte borde få ske. Det har ändå uppstått ett fel. Att eftersöka källor kan vara direkt olämpligt eller rentav olagligt för en politiker. Jag vill varna för att gå den vägen.

Jag kan instämma i att det är angeläget att vi fortsätter att bevaka fallet och arbetar för en positiv lösning så småningom.

Margareta Viklund frågade vad vi gör praktiskt för assyrier/syrianer och kaldéer. En konkret sak är att jag, tillsammans med min kollega Yilmaz Kerimo, avser att åka ned för att övervaka den rättegång som kommer att påbörjas den femte i nästa månad. Vi åker ned till Turkiet för tredje gången för att övervaka rättegången i säkerhetsdomstolen i Diyarbakır. Det är ett bra exempel på praktisk politik, som naturligtvis ska kombineras med en mycket kraftfull dialog med Turkiet. Resan är ett exempel på en kombination av dialog, kritisk granskning och praktiskt arbete.

Anf. 91 MARGARETA VIKLUND (kd) replik:

Fru talman! Det är en fin insats som ni gör, när flera från olika partier åker ned och övervakar rättegången i Diyarbakır mot Yusuf Akbulut. Som jag sade tidigare är jag med i Svenska Kommittén för Assyrier, och vi kommer också att sända en representant till rättegången.

Jag har under många år arbetat med den assyriska/syrianska frågan. Jag känner till situationen. Jag har också kännedom om det svåra läget för assyrier/syrianer i olika länder. Det är positivt att ni tar steget. Det är en tvärpolitisk organisation jag är med i. Den är egentligen opolitisk, men där finns många politiker från olika partier.

Den information som jag har fått om Ilie Ilascu är inte svår att få. Den är hämtad från OSSE och IPU. Det är inte svårt att få information om hans situation.

Prot. 2000/01:87
28 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, områden
och enskilda folkgrupper*

Anf. 92 CARINA HÄGG (s) replik:

Fru talman! Det är självklart att vi ska hjälpas åt och använda oss av den information vi kan få från OSSE. Det har gjorts i stor utsträckning. Ändå finns en tydlig brist i betänkandet. Det kanske också vore bra om man hjälpte till med kommunikationerna internt. Den kritik vi nu hör från talarstolen har jag inte kunnat hitta från kd i betänkandet. Vi ska kanske vara försiktiga med de hårda orden. Här finns ett bredare ansvarstagande än vad Margareta Viklund vill göra gällande.

Man har tydligen spridda uppfattningar i kd när det gäller assyrier/syrianer. Jag har hört att Margareta Viklund uttrycker sig annorlunda än vad utskottets representant från kd har gjort. Det är ett konstaterande.

Anf. 93 MARGARETA VIKLUND (kd) replik:

Fru talman! Jag har varit oerhört engagerad i frågan om Ilie Ilascu. Jag hade inte insikt om att den frågan behandlades i det här sammanhanget.

När det gäller engagemanget för assyrier/syrianer och rätttegången i Diyarbakır kan jag bara beklaga att vi inte är med.

Anf. 94 BERTIL PERSSON (m):

Fru talman! När jag började i den här kammaren 1988 var Margareta af Ugglas tämligen ensam om att stå i den här talarstolen och tala om respekt för mänskliga rättigheter och att ställa det som ett krav för det svenska biståndet.

Den gången handlade det i övrigt i debatterna om att stå på talefot med regimerna i rader av vanstyrda länder och att inte störa den dialogen med den här typen av krav. Man kan konstatera att i dag är vi alla överens om att krav på MR är någonting som ska drivas konsekvent.

När Margareta af Ugglas blev utrikesminister började riksdagen få rapporter om MR-läget i våra biståndsländer. När Pierre Schori tog över som bistandsminister försvann rapporterna. Under Maj-Inger Klingvalls tid har vi fått dem tillbaka, och det är alldeles utmärkt. Det är bra att kraven på mänskliga rättigheter ställs alltmer högljutt allteftersom vi också inser betydelsen av att de respekteras.

Det är också viktigt att vi i FN driver samma krav på mänskliga rättigheter. Jag menar att mänskliga rättigheter inte får vara någonting som bara diskuteras i Genève. Det måste också diskuteras i generalförsamlingen i New York. Det är ändå där de viktigaste politiska beslutsfattarna agerar. En MR-debatt i generalförsamlingen kommer att leda till *name and shame*, och detta kommer att få stor betydelse för framtiden.

Vad är då deklarationen om mänskliga rättigheter? Jo, det är ett framgångsrikt försök att skapa en gemensam etisk kod som kan gälla världen över oberoende av religion och livsåskådning, att få en universell etik som alla kan rätta in sig efter. Rättigheterna bygger på den grundläggande principen om alla människors lika värde. De bygger också på de fyra viktiga etiska principerna godhetsprincipen, icke-skada-principen, självbestämmandeprincipen och rättvisepincipen.

Det är det som också gör att man måste ta de mänskliga rättigheterna helt och fullt, och inte styckevis och delat. Det går inte att som vissa regimer säga att man uppfyller vissa mänskliga rättigheter. Det finns nämli-

gen en gemensam tanke bakom hela det mänskliga rättighetspaketet, och det får man inte glömma bort.

De mänskliga rättigheterna överträds på många håll. Inte minst sker detta i Afrika. Ett av de stora problemen i Afrika är det presidentstyre vi har där. Det har inte bara gjort anfallskrig och den typen av grava kränkningar möjliga utan har också lett till rader av upprepade brott mot de mänskliga rättigheterna.

Situationen är inte lätt i Afrika söder om Sahara. Presidenterna har i regel bara två val. Antingen måste de sitta kvar och tvinga sig kvar på posten, eller också hamnar de i fängelse. Det tredje alternativ som fanns förr, att dra sig i väg till Moskva eller Libyen, står inte öppet längre. Det här gör situationen påtagligt svårhanterlig.

Många av dem anser, precis som ledningen i Malaysia, att det väsentliga för en regim är att leverera mat och att man inte ska behöva störas så mycket av krav på demokrati och mänskliga rättigheter.

De har också en annan besvärlig situation, nämligen att utveckling i deras länder leder till en rubbad maktbalans. Får de en medelklass som växer upp i landet börjar den ställa krav på medbestämmande. Då är det inte bara eliten som man behöver ta hänsyn till. Då måste man också skapa utrymme för medinflytande, för ökad demokrati, för en stärkt ställning för parlamentet och för en ökad kontroll av presidentmakten.

Just detta tycker jag gör det nödvändigt för oss att hålla MR-dialogen levande i den biståndsdiallog vi för med regimerna i de afrikanska länderna. Jag tror också att det är viktigt att vi är beredda att reagera där det gör mest ont, nämligen i plånboken hos regimföreträdarna.

Det innebär enligt min uppfattning att i direkt vanstyrda länder ska biståndet också redovisa vårt missnöje med vad som förekommer. Då får man i stället hjälpa länderna via enskilda organisationer, via NGO:er. Men det ställer också krav på att man ska vara beredd, när en korrupt regim faller och en ny utvecklingsorienterad regim träder till, att skuldsanera. Man ska låta dem slippa bära bördorna från den gamla korrupta regimen. Vi var först med att anslå särskilda poster för skuldsanering i Afrika. Men det handlar naturligtvis inte bara om villkorslösa checkar. Det kräver att den nya regimen visar klara tecken på en utveckling mot demokrati och – ännu viktigare – respekt för de mänskliga rättigheterna.

I vårt parti, som sätter fattigdomsutrotningen som det främsta målet för biståndet, är naturligtvis brist på respekt för mänskliga rättigheter i ett land ett av de allra största fattigdomstecknen. Det är bra att den här debatten visar på en bred enighet om betydelsen av respekt för de mänskliga rättigheterna. Det är bra att vi driver frågan också i FN, så att respekten för en universell etik sprider sig. Jag tror att det är viktigt att vi låter det genomlysas all vår utrikespolitik.

Jag vill avsluta, fru talman, med att peka på att freden som vi nu avnjutit i mer än ett halvt sekel i Europa först och främst byggdes på skapandet av Europarådet och dess domstol och den bevakning av de mänskliga rättigheterna som Europarådet har stått för.

Anf. 95 ROSITA RUNEGRUND (kd):

Fru talman! Jag skulle vilja göra ett litet inlägg när det gäller de mänskliga rättigheterna med anledning av en motion som är inlämnad

Prot. 2000/01:87
28 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda
folkgrupper*

angående Kongo-Brazzaville. Det är representanter från de olika politiska partierna som har skrivit den.

I kristdemokraternas motion om mänskliga rättigheter påpekar vi att den generella bilden av Afrika som ofta presenteras i medierna är ensidig och pessimistisk. Afrika ses många gånger som ett enda land som är drabbat av svält, sjukdomar, inbördeskrig och naturkatastrofer. De olika länderna som tillsammans utgör Afrika har dock fler sidor än de till synes hopplösa. Det lönar sig att engagera sig för en förändring i de många fall där människors rättigheter kränks.

Jag har själv erfarenhet av att bo i Afrika. Jag är ytterligt tacksam för att jag fick tillbringa fyra år i en kultur som verkade främmande men som jag i dag känner ett hjärtligt förhållande till och respekt för.

Respekt för varandras människor och för varandras kulturer är viktigt om vi aktivt ska kunna vara med i ett förändringsarbete i samverkan med ländernas egna frivilliga och bärande institutioner och organisationer.

I utskottets övervägande när det gäller motionen om Kongo-Brazzaville skriver man att det finns positiva tecken som tyder på att freden kan vara bestående och att grunden för en process mot demokrati och utveckling har lagts. Man skriver att EU verkar för att freden ska bestå och att utvecklingen mot demokrati ska få fart.

Här tycker jag faktiskt att utskottet, och socialdemokraterna i synnerhet, gömmer sig bakom uttrycket EU. Menar man med det uttrycket att Sverige aktivt verkar, eller?

Man talar också om att stödja ansträngningar att nå en fredlig lösning.

Motionärerna efterlyser här ett fördjupat engagemang från Sveriges sida. Efter att Missionsförbundet har verkat i Kongo i hundra år är det ett förtroendekapital som Sverige har i Kongostaterna.

Det nämns också att ett embargo mot vapenförsäljning diskuteras inom EU. Det jag vill fråga är: Hur aktivt är Sverige i dessa sammanhang?

Jag fick förmånen att för tre veckor sedan delta i en konferens i Brazzaville som Awepa ordnat. Jag fick också fira den internationella kvinnodagen, den 8 mars, där. Sångare uppträdde. Budskapet i det de sjöng var: Vi vill inte ha containrar lastade med vapen utan med mat.

Det jag också upplevde – nu talar jag inte franska, utan fick ha översättare hela tiden – var att alla som jag kom i kontakt med kände till Sverige. Det hade gjort stort intryck att ett stort flygplan kom lastat med paket – som bl.a. hade packats i Lidköping – som innehöll mat och kläder i stället för vapen.

I utskottets överväganden säger man också, och det tycker jag är glädjande: ”På biståndssidan kommer Sverige, i syfte att minska lidandet för de mest utsatta i konflikten, att fortsätta stödja det humanitära arbetet, främst genom FN-systemet och internationella enskilda organisationer.”

Det arbete som vi vet bedrivs i dag av svenska samfund och andra enskilda organisationer på bl.a. undervisnings- och hälsoområdet kommer också att fortsätta och erhålla stöd.

När jag har sett hur mycket som betalas ut till de olika organisationerna har jag sett att t.ex. Unicef från Sveriges sida – Sverige är ju en stor biståndsgivare till Unicef – fått 2 miljoner som betalas till Republiken Kongo.

Jag var djupt imponerad av Unicefs arbete nere i Kongo-Brazzaville. Jag ska ge er en kort inblick i ett möte. Vi vet att av de 800 000 människor som flydde ut i skogen var ca 100 000 kvinnor. Man räknar med att 6–7 % av de kvinnorna blev systematiskt våldtagna och att det var mycket traumatiska upplevelser. Unicef hade ett hem där man tog sig an de här kvinnorna medicinskt, psykologiskt och socialt.

Jag som har sett mycket nöd och elände, som har känt lukten av död, fick sitta i ett rum med fyra kvinnor och en psykolog. Det var ett så starkt intryck. Jag fick se en 16-årig flicka sitta där med frukten av en våldtäkt, ett barn som var lite mer än ett år, i sitt knä. Jag kunde se hur denna unga flicka var djupt kränkt. Det tog mig fruktansvärt hårt.

Där har Sverige en uppgift. Där finns en gryende demokrati som jag tycker att Sverige ska ta vara på. Man ska inte låta sig övertalas med att det inte är någon idé, att det snart blir krig igen, utan man ska se på det som ändå sker i kampen för mänskliga rättigheter. Det är vår skyldighet att stödja detta.

Marianne Jönsson tog förut i dag upp barnen som kunskapsbärare. Vi fick också besöka hem för pojkar, alltså gatubarn. Regeringen ville samla ihop dem till någon typ av arbetsläger. Unicef tog ansvar för detta och hade ett projekt just för de här pojkarna, för att ge dem undervisning.

Jag frågade en av de här killarna i tioårsåldern vad han tänkte bli när han blev stor. Han skulle bli pilot. Kunskapsbärare och morgondagens makthavare.

Det finns en bok som heter *Förtvivlan och framtidstro*, som är skriven av Missionsförbundet. Jag uppmanar riksdagsledamöterna att läsa denna bok. Den är en beskrivning av hur läget är, av det negativa som har hänt, men också av det positiva som man ska ta vara på.

Jag vill avsluta med ett citat ur denna bok. Det är en kvinna som heter Anna-Carin Rindeskog som har gjort anteckningar från den 14 till den 25 december. Hon känner sorg och vrede inför det som hänt under kriget.

”Till sorgen över allt detta fogar sig vreden över ett världssamfund som inte bryr sig om att ett litet land krossas och förblöder på grund av makthungliga staters oljetörst. Där finns också vreden över alla medier, alla journalister, som inte vill ta upp ett sådant övervåld därför att det inte finns bilder på det, eller som inte törs granska det för att inte trampa ett mäktigt europeiskt land på tårna.

Alla dessa tankar och känslor finns kvar. Men där finns också medvetandet om en ny kallelse för en gammal pensionär. När jag med både sorg och glädje i hjärtat, och fortfarande med en känsla av svek, nyårsaf-ton 1998 lämnade Pointe-Noire, sa en kongolesisk vän: ’Åk hem! Var vårt ögonvittne!’

Det är det jag försöker vara.”

Anf. 96 GUNILLA WAHLÉN (v):

Fru talman! Mänskliga rättigheter är, som den här debatten har visat, ett mycket stort, brett och världsomspännande ämne. Jag vill inleda med att hålla med om det som sades i de anföranden som Murad Artin och Eva Zetterberg har hållit tidigare och tillstyrker reservationerna 4 och 6.

Jag tänker i mitt anförande uppehålla mig vid ett land, ett land som ännu inte har några demokratiska rättigheter.

Den 24 februari i år var över 200 personer, politiker, ambassadörer, solidaritetsarbetare, FN- och EU-representanter, maratonlöpare, kvinnoorganisationer och ungdomar från hela världen samlade till en manifestation i södra Algeriet, i flyktinglägren utanför Tindouf.

Syftet med manifestationen var att inför hela världen uppmärksamma att det västsahariska folket tvingats bo och leva som flyktingar i 25 år. En hel befolkning har tvingats bo i den södra algeriska öknen i 25 år. De lever där med hjälp av bistånd från övriga världen. Allting är provisoriskt. De har nästan ingen produktion av mat, kläder eller andra varor. De har inga arbeten och äger nästan ingenting.

Sedan 1988 har Marocko och Polisario undertecknat en FN-plan för en folkomröstning. Denna folkomröstning har flyttats fram fem gånger. I dag finns inget datum för en folkomröstning.

Folkomröstningen ska besluta om västsaharierna ska tillhöra ockupationsmakten Marocko eller om de ska tillåtas leva i ett självständigt demokratiskt Västsahara.

Jag var i flyktinglägren i Västsahara under den här manifestationen. Jag bodde där tillsammans med de familjer som ofrivilligt bor där. Jag gjorde studiebesök på vårdkliniker och sjukhus, träffade barnmorskor och läkare. Jag träffade barn och ungdomar som alla var födda och uppvuxna i dessa läger. Jag träffade gravida kvinnor som inte hade något hopp om att deras nya lilla familj inom en förutsägbar framtid skulle få återvända till ett demokratiskt och fritt Västsahara.

Flera generationer lever i öknen, utan demokratiska rättigheter, utan rättigheter att skapa sin framtid. Vad har dessa barn och ungdomar för framtid? Hur länge ska de och deras föräldrar orka vänta på att de ska få ta ansvar för och utöva sin rätt till självförsörjande, självbestämmande och andra grundläggande mänskliga rättigheter?

Hotet från Marocko mot den västsahariska befolkningen har inte minskat utan tvärtom ökat. Marocko ökar sitt militära hot mot dessa människor, inte minst genom det vapenavtal landet nyligen genomfört med Storbritannien.

Befolkningen förvägras rätten att bygga upp sitt eget land. Ungdomar kan inte välja olika yrken. De har inte tillgång till radio, TV, tidningar, telefoner och utbildningar som andra ungdomar. Hur ska dessa ungdomar få en framtidstro? Varför ska de tro att FN, EU och Sverige gör allt för att deras erkända rättigheter ska bli förverkligade? Hur ska de kunna arbeta för rättvisa, jämställdhet och en ekologiskt hållbar värld när de själva förvägras de mest grundläggande rättigheterna att leva i ett demokratiskt land i ansvar för sin egen befolkning?

Sverige har via vår utrikesminister ett stort ansvar för att under vårt ordförandeskap påskynda och kräva att EU agerar kraftfullt för att folkomröstningen ska komma till stånd snarast.

Sverige har även under ordförandeskapet ett stort ansvar för att tvinga Marocko att dra tillbaka sitt militära hot och fullfölja överenskommelsen om folkomröstningen. Det enda alternativ som annars återstår är att FN och EU gemensamt tvingar Marocko att häva ockupationen utan folkomröstning och låta västsaharierna forma en framtid i ett eget fritt land med egna demokratiska val.

Anf. 97 PER LAGER (mp):

Fru talman! Det här utskottsbetänkandet innehåller förfärligt många intressanta och viktiga frågor. Själv kommer jag att beröra tre olika frågor som bygger på de motioner jag har väckt. Den första frågan är nationen Tibet. Den andra frågan vill jag ägna åt navajoinianerna, som också kallas dinéhindianerna, i Amerika. Den tredje frågan handlar om Mordechaj Vanunu. Den enskilda modiga människan som sitter i Ashkelonfängelset i Israel.

Jag börjar då med Tibet. Vi vet alla att Tibet lever under ett starkt förtryck. Det har varit ockuperat av Kina sedan 1950, och det är ändå en egen stat enligt internationell rätt.

Sedan 1959 lever Dalai lama, den religiöse ledaren, i exil. I exil har man också bildat en regering, ett parlament och en domstol.

Det religiösa och politiska förtrycket är extraordinärt. Man har inte rätt att utse sina egna religiösa ledare. Barnen utsätts hela tiden för olika trakasserier. Man får inte ägna sig åt den religion man vill. Det går så långt att barn torteras. Det råder fullständigt oacceptabla förhållanden i Tibet.

Tibet har en specifik kultur, har en specifik religion och har ett språk som inte alls liknar kinesiskan. Tibet består av ett etniskt specifikt folkslag.

Under alla år har man hoppats på att de kinesiska ledarna ska komma till ett förhandlingsbord. Det har gjorts många försök att få dem dit. Det senaste är att Dalai lama t.o.m. har givit upp tanken på självständighet. Han talar i stället om genuin autonomi. Han vill att folket ska få avgöra och rösta om sin framtid.

Så sent som den 5 februari i år dog en 28-årig nunna, Ngawang Lochoe. Hon avtjänade ett tioårigt fängelsestraff efter en fredlig demonstration. Hon hade ett år kvar på det straffet. Det finns inga noteringar om varför hon dog.

Kina är väldigt besvärat av situationen i Tibet. Ledningen är rädd för att den s.k. separatismen ska frigöra Tibet från Kina. Det känner vi igen från många länder och situationer i världen.

Jag har begärt att regeringen ska försöka göra någonting mer än vad som har gjorts hittills. Det behövs villkorlösa förhandlingar mellan tibetanska exilregeringen och kinesiska ledningen. Vi i Sverige bör hjälpa till i detta. Vi bör mana på, och vi bör se till att FN får med en representant i processen.

I utskottsbetänkandet framgår det att sådana försök hittills har misslyckats. Av den anledningen ska vi inte ge upp. Jag vill mana på regeringen ytterligare att inte ge efter utan hela tiden i alla bilaterala sammanhang kräva av Kina att man ställer upp på en förhandling.

Vad gäller Kina i övrigt känner vi till det förtryck som sker inom Kinas övriga områden. Det senaste rör en speciell grupp som jag bara hastigt ska nämna, nämligen falungongrörelsen. Den 14 mars hölls ett seminarium i riksdagen. Vi vet att det är 50–70 miljoner människor som ägnar sig åt den rörelsens aktiviteter. Det handlar om kroppsövningar. Det finns tre ledande ord – sanning, godhet och uthållighet. De borde inte leda till någons misstanke, men det gör de när det gäller den kinesiska ledningen. Det här är en fråga som vi måste våga stå upp för. Det handlar om grundläggande mänskliga rättigheter.

Prot. 2000/01:87

28 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda
folkgrupper*

Herr talman! Jag går då över till den andra fråga jag tänkte ta upp och som jag också har motionerat om. Den handlar om indianerna i Big Mountain-området i sydöstra Arizona. Där är situationen också fruktansvärt dålig. En lag från 1974, *Relocation Act*, innebar att indianer tvångsförflyttades efter en fabricerad konflikt som iscensattes mellan hopi- och dinéstammarna. Man förflyttade folk från området. Det är ett oerhört viktigt område för indianerna. Där har de sina begravnings- och kultplatser. Där har de funnits i alla tider. De känner också att hela kulturen klipps av. Det är ett kulturmord som pågår därborta. Man har tvångsförflyttat 12 000 indianer från området.

Varför har det gjorts? Jo, därför att det finns stora kolfyndigheter. Den federala regeringen är inblandad i bolaget Peabody Coal Company som driver verksamheten där. Man har förgiftat området, samtidigt som man har startat brytningen. Det är väldigt svårt att leva där.

Vad man gjorde sedan var att man flyttade indianerna till något som man kallar för *new lands*. Det är ett område som ligger intill Rio Puerco-floden, där man hade en stor olycka 1979 med en damm som brast full av uran och kärnavfall. Den förorenade alltså marken och vattnet. Det är omöjligt att leva där, egentligen. Hälften av de indianer som flyttades dit är döda i dag.

År 1996 kom ytterligare en lag, som kallades *accommodation agreement*, som innebär att indianerna som är kvar på Big Mountain får hyra sin mark i 75 år framåt. Man får ha ett begränsat antal djur. Man får inte begrava människor. Det är hela tiden restriktioner som ändras, och det är omöjligt att försörja sig under de villkor de har där. Detta är ett brott mot mänskliga rättigheter.

De sista indianerna som skulle förflyttas i februari 2000 kunde stanna kvar på grund av en massiv aktion från olika frivilliga organisationer i världen, som hjälpte indianerna att stämna staten när det gäller brutna avtal. För det var så en gång, att när staten inrättade reservat sade man att indianerna skulle få bo där så länge gräset växer och vattnet flyter. I dag är det bara några få indianer kvar.

Det här leder mig till att försöka få regeringen uppmärksam på problemet. Den gällande lagstiftningen måste radikalt ändras eller upphävas. Vi måste kräva av USA att man följer Wiendeklarationen om ursprungsfolkens rätt och FN-deklarationen om mänskliga rättigheter och biologisk mångfald.

Detta har diskuterats i FN – det vet jag – men det har inte kommit så långt. Jag menar att Sverige måste föra upp frågan på FN:s agenda igen och i alla bilaterala sammanhang med USA:s regering.

Så kommer vi till den tredje och sista frågan jag tänkte ta upp, som jag också har motionerat om. Det handlar om Mordechai Vanunu.

Det är en israel – en f.d. kärntekniker – som kidnappades 1986 av den israeliska säkerhetstjänsten. Han dömdes bakom lyckta dörrar för landsförräderi till 18 års fängelse i isoleringscell på två gånger tre meter. Han har alltså nu suttit i över 14 år i Ashkelonfängelset. Hans brott var att han avslöjade Israels kärnvapenprogram i kärnteknikanläggningen Dimona, där han arbetade.

År 1987 fick han det alternativa Nobelpriset, och sedan har han fått en mängd andra utmärkelser. Det har också varit en massiv uppslutning i världen för hans sak. Nobelpristagare och olika vetenskapsgrupper – män

och kvinnor – har ställt upp för hans sak. I EU-parlamentet har man skrivit flera resolutioner som har krävt en annan behandling och frigivning av Mordechai Vanunu. Här i Sverige har vi en särskild Vanunukommitté som jobbar för hans sak. Vi har demonstrationer en gång om året den 30 september, när han kidnappades, på Sergels torg. Vi hade också ett seminarium den 8 december i samband med det alternativa Nobelpriset. Det är rätt märkligt att vi har en pristagare som fått det alternativa Nobelpriset och som hela tiden sedan han fick priset har suttit i ett fängelse i Israel.

Situationen är oerhört besvärlig. Han trakasseras ständigt. Det var en ljusning 1998, när det såg ut som om Israel skulle lätta på de regler som styr hans verksamhet i fängelset. Vi trodde t.o.m. att Israels 50-årsjubileum skulle innebära att han frigavs, men icke. Han har inte fått någon bättre situation, och hans psykiska hälsa är väldigt pressad just nu.

Jag menar att bl.a. ändrade relationer med Israel skulle kunna innebära en större möjlighet för Sverige att påverka Israels regering när det gäller Mordechai Vanunu. Sverige, menar jag, måste kräva Vanunus omedelbara frigivning. Det kan man göra i direkta samtal med Israels regering. Skulle inte detta hjälpa menar jag att man måste föra upp Mordechai Vanunu, även om det är ett enskilt fall, på FN:s agenda. Det finns många olika sätt att göra detta på. Sverige borde inte tveka en sekund att göra vad man kan.

Hans brott är inget brott. Han har fått ett fängelsestraff som saknar proportioner. Det finns över huvud taget ingen anledning att han sitter i ett fängelse. I stället borde han hyllas som en människa som sätter de mänskliga rättigheterna över nationella intressen. Därför menar jag att Sverige måste göra ytterligare insatser för just hans sak.

Anf. 98 LENNART FRIDÉN (m):

Herr talman! Jag tänker ta upp två saker i detta betänkande. Det ena rör Iran – ett land vars problem jag har ägnat mig en hel del åt och också motionerat om. Det är en motion som behandlas i detta betänkande. Det andra är en fråga som har dykt upp under debattens gång i dag som det finns all anledning att ta fasta på.

Det är intressant att man i betänkandet hänvisar till en FN-resolution som talar om att det som har hänt utgör allvarliga försämringar av MR-läget i Iran. Det kunde man nästan förutse, med tanke på den blåögdhet med vilken man har agerat på olika håll. Det är ett slags snällhet mot iranierna som de tolkar som svaghet. Det finns alltså inte, som jag ser det, de riktiga krafttag mot den regimen som borde till.

Det står vidare i betänkandet om dödsstraff, tortyr och inhuman och förnedrande bestraffning. Så, i slutet på det första avsnittet står det så här: "Även spöstraff, stening och stympningar förekommer." Det är uppräknat ungefär som om det vore något likvärdigt.

Stening är som jag ser det ett av de allra mest grymma – ett av de mest barbariska – sätten att avrätta människor på. Det är ingenting som man bara kan svälja genom att skicka in det som ett ord i en mening på detta sätt. Det förekommer.

Vi vet att det inte bara, som det står här, rutinmässigt utdöms dödsstraff för – man räknar upp det som kan betraktas som kriminella handlingar – narkotikahandel, mord, väpnat rån osv. Det förekommer också

Prot. 2000/01:87
28 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda
folkgrupper*

för vad vi skulle kunna kalla för moraliska förseelser. Det finns alltså all anledning att även på det sättet reagera genom att ta avstånd från det på ett kraftfullt sätt och inte som sker i dag.

Jag har skrivit, och det citeras helt riktigt här, att ”Sverige liksom EU har visat en påfallande passivitet och undfallenhet mot den iranska regimen som är en av världens blodigaste.” Ändå kommer man så småningom, när man har hållit med om vissa saker, fram till att utskottet konstaterar att Sverige agerar kraftfullt. Hur då? I vad består den kraftfullheten? Man konstaterar att Sverige agerat kraftfullt. Av detta har jag, herr talman, inte sett ett endaste dugg.

Det är bra att man från EU:s sida för närvarande förbereder, nu när Sverige dessutom är ordförandeland, arbetet för att uppmärksamma situationen för de mänskliga rättigheterna i Iran i den kommande sessionen av MR-kommissionen i april.

Jag vill gärna uppmana alla att mana på vår utrikesminister och de ansvariga från Sverige i den här frågan så att det verkligen sker någonting på det här området. Men vad man kommer fram till är att man ska vädja till Iran att ta emot den särskilde representanten från FN. Är det någon som tror att det kommer att innebära någon förbättring för det förtryckta iranska folket? Då är man bra blåögd.

Herr talman! Jag hade faktiskt väntat mig mycket mer av utskottet i det här sammanhanget. Man avslutar med att skriva: ”Med vad som ovan anförts anser utskottet att motionerna ...” – man räknar upp några stycken, däribland min – ”kan besvaras.” Om ”yxskaff” är svar på ”goddag”, som i den gamla berättelsen, är det klart att de kan sägas vara besvarade.

En annan sak jag tänkte beröra är att jag tillsammans med en kollega i januari var i Mellersta Östern. Vi diskuterade väldigt mycket MR-frågor i olika länder. Jag har min lilla anteckningsbok från resan med mig här, och det var nästan så att jag tappade den när vi ställde frågan hur det var med hedersmord i landet. Jag gjorde följande anteckningar: Ja, det förekommer ju, men allt som kallas hedersmord är det inte. Hedersmord förekommer även för att öka söners arvslotter. Lagar finns, men bara kort fängelsevistelse är vanligt. Otrohet måste bevisas av fyra oberoende personer – även religionen kräver det – men då åsidosätter man både lagen och religionen och utför hedersmorden.

När vi frågade hur det kommer sig att man utdömer så ringa straff och att en del slipper undan kom svaret: Unga, underåriga söner tubbas av fäderna till att utföra mordet. Då slipper de undan straff.

Tänk er motsvarande situation i Sverige: en underårig, icke straffmyndig, 14½ år gammal gosse som av sin far tubbas att slå ihjäl sin 20-åriga syster. Oavsett om det är därför att man tror att hon har umgåtts med folk på ett sätt som familjen inte accepterar eller om det är för att öka sönernas arvslott är det förfärande att höra detta.

Jag måste säga att jag höll på att tappa min anteckningsbok när de talade om detta. De talade sedan om hur många hedersmord som sker i det landet. Vi besökte fyra olika länder i Mellersta Östern, och jag behöver inte säga vilket land det är därför att det var ungefär likadant i alla dessa länder. Det är 25–30 hedersmord per år plus mörkertalet. Det kan vara stort – lika stort eller t.o.m. ännu större.

Herr talman! Det här är en fråga som t.o.m. har berört vårt eget land. Det pågår en rättegång i Sverige som berör ett s.k. hedersmord. Det här

är, som jag ser det, utan tvekan en av de frågor som man i det internationella arbetet för mänskliga rättigheter bör prioritera mycket högt – detta tillsammans med stympning av flickor och annat.

Hedersmord är för det första en styggelse, som beteckning för någonting som jag betraktar som ett vanligt mord, och för det andra någonting som används på ett sätt, som den ledande politikern i detta land berättade för oss, som vi aldrig kan acceptera. Vi måste tvärtom motarbeta det på det allra starkaste sätt som vi över huvud taget kan.

Herr talman! Jag ska bara återknyta till det jag inledde med. Ska man komma till rätta med dessa problem som vi kan se i Iran kan man inte bara säga fy och ajabaja, utan man måste från Sveriges sida och från EU:s sida reagera kraftfullt. Då menar jag kraftfullt, och inte på det sätt som det står i betänkandet.

Jag kan också lägga till att jag förra veckan blev uppringd av en av mina iranska vänner, som nu hade fått information hemifrån om att årets fjärde stening hade genomförts i Iran. Stening är det grymmaste och det mest barbariska av alla sätt att ta död på folk. Vi måste reagera med kraft, inte bara med tomma ord.

Anf. 99 YVONNE OSCARSSON (v):

Herr talman! Jag tänker också prata om Kongo, som Rosita Runegrund pratade om, men också om Demokratiska Republiken Kongo, alltså Kongo-Kinshasa.

Jag ska börja med Kongo-Brazzaville. Liksom flera andra i riksdagen har jag varit med om att skriva en motion om Kongo-Brazzaville.

Liksom många andra afrikanska länder har Kongo-Brazzaville en tämligen våldsam historia. Befolkningen har fått genomlida flera militärkupper, och många har tappat tron på att det någonsin är möjligt att få leva i en demokrati.

I mars i fjol var jag tillsammans med andra riksdagsledamöter på besök i de båda Kongostaterna. I Brazzaville var delar av staden sönderskjutna. Den nuvarande presidenten Sassou Nguesso hade en egen privat armé förutom landets och hade därför en mycket stor militär makt. Den makten har han också använt. Det berättas om ett stort antal brott mot de mänskliga rättigheterna. Städer och byar har bränts ned, och befolkningen har jagats ut i skogen där de tvingats leva som laglösa. Sassou har inte tvekat att beskjuta kyrkor där människor befunnit sig för att be om fred. Han har stått bakom skändning och dödande av kvinnor och barn och även använt barnsoldater för att utföra bestialiska handlingar. När löner till soldaterna inte har varit möjliga att betala ut i pengar har han givit soldaterna tillåtelse att plundra människors bostäder för att ta vad de vill ha. För bara några dagar sedan har jag fått höra direkt från Kongo att t.o.m. på den internationella böndagen blev två kvinnor på väg till kyrkan våldtagna av angolanska soldater.

Vänsterpartiet tycker att det är mycket viktigt att Sverige fortsätter att stödja och framför allt ge röst ute i världen åt vad som förekommer i landet, som Rosita Runegrund också pratade om.

Under frågestunden för två veckor sedan ställdes en fråga av Rosita Runegrund till vice statsminister Lena Hjelm-Wallén om Sveriges engagemang i Kongo-Brazzaville. Svaret var glädjande. Det är fleras ansvar att fortsätta att stödja landets demokratiseringsprocess genom EU och

Prot. 2000/01:87
28 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda
folkgrupper*

FN, och då främst genom Unicef, som flera har sagt. Sverige har också missionärer i Kongo som kan hålla oss informerade om vad som händer, och de behöver naturligtvis också stöd i sitt arbete.

Jag håller med Rosita Runegrund om att det är glädjande att det finns positiva händelser i Brazzaville, men jag tror ändå att det är vi som har varit där och även andra som har uppgiften att fortsätta att berätta om vad vi såg för att Kongo inte ska glömmas bort.

Herr talman! Jag går nu över till Kongo-Kinshasa. Jag vill börja med att påminna om att enligt regeringens deklaration är situationen i Kongo den allvarligaste i hela Afrika. Många länder är inblandade i oroligheterna i landet. Rwanda, Uganda, Sudan, Zimbabwe och Angola har egna trupper eller stöder trupper i Kongo-Kinshasa.

I januari i år mördades president Kabila av, som det sägs, sin egen livvakt. Hans son Joseph Kabila tog över.

70 % av landets befolkning lever under fattigdomsstrecket, och rätts-säkerheten är helt satt ur spel. Röda Korset menar att kriget bara sedan 1997 har krävt två miljoner dödsoffer. Trots det har massmedier både i Sverige och i övriga världen ägnat mycket lite tid och plats åt situationen i Kongo. Stora delar av landet fungerar nu enbart på grund av att kyrkor och biståndsorganisationer har övertagit skolor och sjukvård.

Amnesty International vittnar om att de mänskliga rättigheterna ständigt kränks. Det är svårt att veta hur många politiska fångar det finns, men ett stort antal familjer rapporterar om saknade familjemedlemmar. Fortfarande befinner sig ett stort antal människor på flykt, och vissa uppskattar antalet till mellan en och två miljoner. Barn fångslas och blir utsatta för övergrepp av både väktare och medfångar. Sverige utvisar dessutom personer på flykt från Kongo-Kinshasa som riskerar att torteras och även dödas i sitt hemland.

För snart två år sedan undertecknades ett fredsavtal i Lusaka, men det följs inte. Det innebär bl.a. att främmande militära styrkor ska dra sig tillbaka så att FN kan sända dit de observationsstyrkor som man beslutat om.

I torsdags hade vi i Vänsterpartiet besök av Franklin Kanyinda, som bor i Sverige och är kontaktperson för det fredliga oppositionella partiet UDPS. Han berättade att den kongolesiske ledaren för UDPS Etienne Tshisekedi har lagt fram ett förslag till fred, och alla människor och grupperingar som vill hitta fredliga lösningar måste enligt Kanyinda få stöd av demokratiska länder. Där kan Sverige vara ett föregångsland. Sverige måste genom vårt ordförandeskap i EU lägga fram konkreta förslag för att stödja fredsinitiativ från Kongo. Utrikesminister Anna Lindh har uttalat att hon är villig till stöd för att stärka landets egna kapacitet och att det är ett starkt svenskt intresse att Kongo ur ett längre perspektiv ges stöd för att lösa väpnade konflikter. Även när det gäller Kongo-Kinshasa måste Sverige både i EU och FN söka samarbete, så att landet får hjälp med krishantering och med att bygga upp demokratiska system.

Herr talman! För befolkningen i Kongo är vi svenskar ett fredsivrande och solidariskt folk. Jag hoppas att vi fortsätter att visa att det är sant.

Herr talman! Jag ska i mitt korta anförande koncentrera mig på en fråga, nämligen den om kurdernas situation. Närmare bestämt gäller det en del av den frågan, nämligen det kurdiska självstyret i norra Irak eller irakiska Kurdistan, beroende på hur man ser det. Jag skulle självklart också vilja säga någonting om situationen för kurderna i Turkiet och Iran – där händer ju mycket nu – men jag väljer att just i dag tala om irakiska Kurdistan.

Skälet är att man nu i FN diskuterar att häva eller i varje fall mildra sanktionerna mot Irak. I det sammanhanget diskuteras också flygförbudszonerna, som infördes av USA, Storbritannien och Frankrike 1991 för att skydda befolkningen mot Saddam Husseins angrepp. I norr gäller flygförbudet irakiskt flyg norr om den 36:e breddgraden.

Det finns en stark och berättigad oro i det här området för vad som kan komma att hända om sanktionerna och flygförbudet hävs. Minnena av Saddam Husseins tidigare övergrepp mot kurderna är starka. Om Saddam Hussein återigen skulle få fria händer i norr riskerar vi ett blodbad. Så är realiteten. Det är inte konstigt om människor nu flyr från området. Det är extremt viktigt att omvärlden talar om att kurdernas säkerhet i norra Irak måste garanteras av FN om sanktionerna och flygförbudszonerna hävs. Det duger inte i längden med allmänna deklarationer. Säkerheten måste garanteras handfast och konkret av FN. Jag tror att FN har lärt sig av de fruktansvärda krigen på Balkan att man aldrig kan lita på despoter och på enkla ord skrivna på papper.

I utrikesutskottet har man i fullständig enighet kommit fram till en formulering på den här punkten om att kurdernas säkerhet bör garanteras genom fortsatt FN-närvaro om flygförbudszonerna hävs. Det är ett viktigt steg i rätt riktning av Sveriges riksdag. Visst skulle man kanske önska sig starkare skrivningar, men det viktiga är att ta fasta på vad det här egentligen betyder, att tolka det offensivt och att med det i ryggen driva frågan vidare, framför allt i FN. Skrivningen blir också starkare av att det råder partipolitisk enighet kring den. Moderaternas och Folkpartiets reservation gäller ju inte den formuleringen utan en annan fråga.

Jag lyssnade också noga på Marianne Andersson från Centern tidigare i dag. Det är ju hennes motion som ligger till grund för de här skrivningarna. Det känns bra att vi har en samsyn om att de här skrivningarna ska tolkas offensivt. På det sättet kan riksdagsbeslutet faktiskt medverka till att uppmärksamma omvärlden på att man inte kan avveckla sanktionen och flygförbudet hur som helst. Det finns ett folk i norr som är i behov av skydd, och detta folk får FN inte svika.

Förutom att säkerheten ska garanteras måste också det kurdiska självstyret, som byggts upp sedan 1991, garanteras om det blir tal om att häva sanktionerna och flygförbudet. Det kurdiska självstyret, med ett valt parlament, är unikt på många sätt. Det har också varit framgångsrikt när det gäller att utveckla demokrati och mänskliga rättigheter. Det finns i detta självstyre en storartad chans för kurder att visa de andra staterna i regionen just vad demokrati och mänskliga rättigheter innebär i praktiken. Det är ju tunnsått med demokratier i Mellanöstern.

Det är viktigt att omvärlden slår vakt om det här självstyret. I botten finns dessutom ett avtal om autonomi mellan den irakiska regimen och kurderna från 1970. Jag har ingen som helst tro på att Saddam Hussein

vill hålla sig till det. Tvärtom skulle han nog göra allt för att avskaffa det om han bara fick chansen. Han har gjort det tidigare. Det är därför viktigt att från omvärldens sida tala om att det självstyre som byggts upp måste respekteras av Irak om sanktionerna och flygförbudet hävs. Samtidigt ska man hålla i minnet att Irak alltså är en suverän stat. Det är svårt för en stat som Sverige som historiskt sett alltid låtit sig styras av folkrättsliga principer att föreskriva för andra länder hur de ska organiseras. Men en liten bit på den vägen kan man gå, och det gör man också i utskottsbeaktandet. Där skriver man att hänsyn bör tas till den demokratiska institutionaliseringen, som skett i norra Irak, om flygförbudszonerna hävs. Avslutningsvis, herr talman...

Anf. 101 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Tiden är redan slut, med råge. Det gäller fyra minuter för efteranmälda talare.

Jag får erinra om att det i dagens debatt rörande utrikesutskottets betänkande nr 10 bara är två talare som har hållit sig till de tider som de själva har angett. Vi kan inte planera kammarens arbete utifrån tider som inte hålls.

Anf. 102 LENNART VÄRMBY (v):

Herr talman! Torsdagen den 22 februari i år, cirka klockan 10 på förmiddagen, stod Yusuf Akbulut, präst i den syriansk-ortodoxa lilla församlingen i Diyarbakir i östra Turkiet inför domarna i säkerhetsdomstolen. Efter drygt 15 minuter var rättegången över – för den här gången. Det var nämligen fortsättningen på en rättegång som började i december förra året och som nu fortsätter den 5 april.

Yusuf Akbulut åtalas för att han har uttalat sin åsikt på ett sätt som den turkiska staten inte tolererar. Det han sade var att det dåvarande ottomanska riket, föregångaren till dagens Turkiet, mördade och förföljt inte bara armenier utan också andra minoriteter som assyrier/syrianer och kaldéer. Men vad den turkiske åklagaren inte hade räknat med var att den lilla församlingen i Diyarbakir hade många vänner världen runt. Dessa, i huvudsak flyktade assyrier/syrianer, mobiliserade i sin tur demokratiska representanter som ställde upp vid den första rättegången i december. Denna solidaritet med ledamöter från Sveriges riksdag och andra länder fick domstolen att skjuta på rättegången till februari i år, troligen i förhoppning om att den internationella solidariteten då inte skulle fortsätta. Men än en gång var vi många som ställde upp. Yilmaz Kerimo och Carina Hägg från Socialdemokraterna och undertecknad från Vänsterpartiet, en kristdemokrat och en socialdemokrat från Tyskland och flera från andra länder deltog i den här rättegången. Tillsammans med massmedia-uppbådet blev det än en gång för mycket för den dom som annars hade varit given.

Det här lilla exemplet visar på vikten av internationell solidaritet och ständig vaksamhet vad gäller just mänskliga rättigheter. Det hemska är att säkerhetsdomstolen i Diyarbakir inte är ensam om att förfölja och döma folk när det gäller mänskliga rättigheter. Det är uppenbart att Turkiet inte lever upp till sina åtaganden, att man inte lever upp till de krav som måste ställas på ett land som vill bli medlem av den europeiska

unionen. Därför måste Sverige öka aktiviteterna och stödet för demokrati och mänskliga rättigheter i Turkiet och i övriga världen.

Vid vår resa till den här rättegången hade vi svenskar mycket gott stöd av det svenska konsulatet i Istanbul. Den svenske konsuln, Sture Theolin, ställde personligen upp och deltog i resan liksom i mötet med överåklagaren i Diyarbakir där vi hade tillfälle att framföra våra bestämda uppfattningar om att den här rättegången och många andra över huvud taget inte borde äga rum. Det är bra när svenska utlandsbeskickningar inte bara främjar ökad handel utan också engagerar sig för mänskliga rättigheter. På grund av situationen i Turkiet och Turkiets strävan att bli en del av Europeiska unionen bör det här konsulatet i Istanbul finnas kvar, enligt min mening, som en viktig kontaktyta.

Den här rättegången sköts alltså upp till den 5 april i år. Även då kommer vi från Vänsterpartiet att ställa upp för Yusuf Akbulut och för de mänskliga rättigheterna.

Jag vill också passa på tillfället här att vädja till den svenska regeringen om något helt annat, nämligen amnesti för alla som har sökt asyl men som på grund av avslag har tvingats till en tillvaro under jord här i Sverige. Personligen är jag sedan flera år engagerad i en kurdisk familj som har fått avslag gång på gång. Med de allt hårdare gränskontroller som Schengen har skänkt oss vore det inte helt fel att tända ett humanismens ljus, gott folk. Det ljuset skulle kunna vara en amnesti från den svenska regeringen, så att min kurdiske vän Ahmet Bingöl med familj skulle kunna börja ett människovärdigt liv här i Sverige efter nära tio år i exil och flykt från förföljelse i Turkiet. Om han utvisas till Diyarbakir väntar nämligen fortsatt förföljelse och rättegång, och då är det inte säkert att domaren är lika medgivande som jag hoppas och tror att han blir vad gäller Yusuf Akbulut.

Ett Turkiet utan förföljelse och förtryck skulle göra detta vackra land också till ett människovärdigt och vänligt land för alla människor. Det vore ett land värt att besöka utan att vara tvungen att samtidigt besöka rättegångar.

Anf. 103 HILLEVI LARSSON (s):

Herr talman! Jag ska försöka anstränga mig för att bli den fjärde som håller tiden här i dag. Om jag inte lyckas får herr talmannen gärna stoppa mig.

Även jag vill uppehålla mig kring kurdernas situation i Irak. Efter Gulfkriget 1990 startade kurderna ett uppror mot den irakiska regimen. Men Natos stöd uteblev, och kurderna tvingades upp i bergen. När massmediebilderna kablades ut över världen växte en opinion för kurderna fram, och en säkerhetszon inrättades för att beskydda kurderna. Det rör sig om ungefär 3,5 miljoner människor, som haft självstyre sedan dess. Men förhållandet till Irak har aldrig riktigt klargjorts. Detta behöver göras för kurdernas skull.

Efter kriget infördes sanktioner som bl.a. berörde Iraks utrikeshandel. Nu har man börjat tvivla på att sanktionerna har fått den effekt som man avsett. Man har även sett att civilbefolkningen lider. Nu talar man om att eventuellt häva dessa sanktioner. Det är väldigt viktigt att inte blanda ihop hävning av sanktioner som ska leda att den irakiska civilbefolkning-

Prot. 2000/01:87
28 mars

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, om-
råden och enskilda
folkgrupper*

en får mat och medicin med den irakiska arméns tillträde till de kurdiska områdena, vilkas skydd fortfarande bör garanteras.

Det man kan befara är nämligen det som har hänt historiskt: massmord på den kurdiska befolkningen med kemiska vapen. Detta måste naturligtvis undvikas med alla medel. Alltså måste hävningen av sanktionerna villkoras. Vi bör i EU verkar för att EU och FN ser till att självstyret består och förhållandet mellan irakiska Kurdistan och Irak klargörs. Det bör också finnas FN-beredskap för att skydda detta område, dvs. inte bara närvaro utan att man verkligen garanterar kurdernas säkerhet.

Sammanfattningsvis kan man säga att vi tagit ett första steg i det här utskottsbetänkandet. Men vi bör ännu mer klargöra fortsättningen på detta och driva frågorna vidare offensivt både inom EU och inom FN.

Anf. 104 BERNDT EKHOLM (s):

Herr talman! Jag ska använda mina få minuter till några repliker. Eftersom jag inte hållit något anförande fick jag inte replikera – en ordning som man kanske kan ifrågasätta om den är bra. Nu har en del av dem jag ska svara lämnat kammaren, men jag tar det ändå i turordning.

Först gällde det Kongo. Rosita Runegrund sitter kvar i alla fall. Vi har från utskottsmajoriteten formulerat oss som vi gjort när det gäller EU därför att vi tror att den instans som har förmågan att göra en verklig insats, både i Kongo-Brazzaville och i Kongo-Kinshasa, är EU. Sverige kan göra biståndsinsatser och gör också sådana, både när det gäller fredsbyggande och när det gäller humanitära insatser. Men när det gäller att åstadkomma fredsbyggande är nog EU, och FN naturligtvis, de aktörer vi får ty oss till.

Gunilla Wahlén nämnde Västsahara. Jag vill bara stryka under att vi i utskottsbetänkandet står fast vid kravet på en folkomröstning när det gäller Västsahara. Vi stöder FN i det arbetet och ser naturligtvis att EU också gör insatser för att denna folkomröstning kommer att förverkligas, även om det har sett trögt ut väldigt länge.

Per Lager tog upp dineh-indianerna i en av sina kommentarer. Jag vill också där stryka under att vi i utskottet är väldigt tydliga i fråga om att även en stor stat som USA måste respektera de internationella konventioner om mänskliga rättigheter och ursprungsbefolkningar som det här gäller. Vi kan inte göra någon skillnad på USA och andra stater, utan vi ställer samma krav på USA som på andra att respektera de här konventionerna. Utskottet förutsätter också att regeringen ser till att även USA efterlever det här internationella regelverket, utan att vi för den skull från utskottets sida kan sätta oss in i varje detalj i just det här aktuella fallet.

Lennart Fridén gjorde en markering mot utskottet för att vi hade varit svaga i våra texter när det gäller spöstraff, stening och stympningar. Det kan man förstå om man läser texten på det sätt som Fridén gjorde. Detta är nämligen en ren faktatext återgiven från Amnesty International utan några som helst värderingar, en uppräkningslista av antalet avrättningar och av straffformer som förekommer. Självklart är detta någonting avskräckande. Någonting annat kan inte sägas om sådana straffformer. Även om vi för den skull i utskottets överväganden inte har kommenterat detta gör jag det nu från talarstolen.

Därmed tror jag att jag har gett repliker, i formen av ett anförande, på några av de inlägg som har hållits, herr talman.

Prot. 2000/01:87
28 mars

Anf. 105 ROSITA RUNEGRUND (kd):

Herr talman! Jag kan förstå att man använder EU i utskottstexten. Men fortfarande finns det inom EU länder som har försökt lägga locket på under de konflikter som varit i Kongo-Brazzaville. Jag tänker på Frankrike, vars agerande är tvivelaktigt både när det gäller oljeutvinningen och Elfs engagemang i detta och när det gäller vapen. Därför undrar jag om Sverige är berett att gå in mer aktivt i fredsbyggandet inom EU. Det skulle jag vilja ha klarlagt när det gäller Kongo-Brazzaville.

*Mänskliga rättigheter
m.m. – länder, områden
och enskilda folk-
grupper*

Anf. 106 BERNDT EKHOLM (s):

Herr talman! Enligt alla informationer som jag har, och jag har talat med dem som jobbar med de här frågorna, gör Sverige det. Det finns en särskild arbetsgrupp, jag tror att det är för båda Kongostaterna, inom ramen för EU-arbetet. I anslutning till den gruppen har Sverige drivit att man måste ta ett solidariskt ansvar för de här länderna och också tagit upp den debatt som har cirkulerat kring Frankrikes roll i det här sammanhanget.

Anf. 107 ROSITA RUNEGRUND (kd):

Herr talman! Jag tycker att det är bra att Berndt Ekholm klarlägger detta. Men jag är envis. Jag undrar om Berndt Ekholm är villig att driva på detta ytterligare. Just med tanke på det förtroendekapital som Sverige har i Kongo-Brazzaville tror jag att det är viktigt att både den svenska allmänheten och också folket i Kongo-Brazzaville får de här uppgifterna, dvs. att Sverige är aktivt i fredsbyggandet.

Anf. 108 BERNDT EKHOLM (s):

Herr talman! Jag menar att vi är det. Det syns på hur vi besvarar den motion som är väckt. Den får ett mycket positivt svar. I princip ställer vi upp på motionens tankegångar, och det betyder naturligtvis att vi för de här frågorna vidare. Jag tycker att det är det tydligaste svar jag kan ge.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 13 §.)

11 § Vissa frågor rörande föräldrabalken

*Vissa frågor rörande
föräldrabalken*

Föredrogs
lagutskottets betänkande 2000/01:LU15
Vissa frågor rörande föräldrabalken.

Anf. 109 BERIT ADOLFSSON (m):

Herr talman! Ärade ledamöter och åhörare! Nu ska vi debattera det som rör alla människor som omfattas av svensk lagstiftning, nämligen familjerätten. Den kommer in i och styr en stor del av människors vardag. Tyvärr, får jag väl säga, är lagen mest aktuell när något tar slut, dvs.

när samlevnaden, delaktigheten, gemenskapen och dess förutsättning kärleken upphör. Egentligen skulle man som i en annan form av delaktighet, t.ex. handelsbolag eller enkelt bolag, träffa ett avtal som har till syfte att skilja parterna åt på ett för alla acceptabelt sätt. I associationsrätten finns tvång på avtal om hur man ska handskas med resultatet av de gemensamma ansträngningarna när man skiljs åt.

Resultatet av samlivet i familjen är ofta en del egendomar, döda ting, men också i högsta grad levande barn. Regler som styr vårdens av dem finns i familjerätten. Drömmen om evig kärlek delar man säkert när barn blir till. Men när kärleken är slut kan det bli en dragkamp och stridigheter som kan ta årtal och som kan sätta djupa spår i speciellt barn. Det vore bra om man satte sig in ordentligt i vad som fordras av en människa som sätter en annan människa till världen, helst innan man också gör det.

I betänkandet LU15 finns 40 avvisade lagändringsförslag, alltså avslag på motioner. Ändå är det just därför vi riksdagsledamöter är här i riksdagen; för att stifta, förändra eller ta bort lagar eller paragrafer. Men hundra procents avslag – ja då är det inte svårt att dra slutsatsen att detta är stört omöjligt, och att en rationell människa inte borde ägna så mycket kraft åt att föreslå förändringar här.

Men skam den som ger sig, verkar riksdagsledamöterna tänka. Förhoppningsvis ska droppen en gång urholka stenen. En övertygelse finns naturligtvis också hos de borgerliga ledamöterna om att de efter nästa val ska ingå i en majoritet och därmed ta idéerna med sig in i maktens korridorer. Fram till dess har vi endast att ta skeden i vacker hand och yrka bifall till de egna förslagen. Då har man i alla fall gjort vad man kan under rådande omständigheter. Därför, herr talman, vill jag yrka bifall till reservation 1 under mom. 1, och avstår för tids vinnande från att yrka bifall till de andra moderata reservationerna, som jag naturligtvis står bakom.

De moderata riksdagsledamöterna är flitiga motionärer inom familjerättens område. L421 handlar om den äldre generationens självklara bidrag till barnbarns utveckling och behov av beröring, ömhet och kontakt. Far- och morföräldrar har i nuvarande lagstiftning ingen möjlighet att få delta i barnbarnens liv om det inte passar vårdnadshavaren efter ett dödsfall eller en skilsmässa. Mor- och farföräldrar är viktiga för ett barns utveckling. Om inte ett barns vårdnadshavare förstår detta borde mor- och farföräldrar kunna väcka talan i domstol om barnens rätt till umgänge. Det måste ingå i epitetet ”barnens bästa”.

Man kan undra om den förälder *vill* barnets bästa som nekar det att ha kontakt med dess förälders mamma och pappa. I USA finns en sådan rätt, och den kallas *grandparent visitation rights*. Alla delstater har lagstiftning som ger far- och morföräldrar rätt att i domstol föra talan om umgängesrätt med sina barnbarn. T.o.m. om barnens föräldrar är gifta kan man få rätt att umgås med barnbarnen även om inte föräldrarna ger sitt samtycke. Det visar att man där har förstått att barn behöver den äldre generationen för sin utveckling.

Detta är ett tips till justitieministern och jag kan inte, trots livlig fantasi, hitta ett enda vägande skäl till att barnbarnen ska förvägras umgänge med den äldre generationen. Jag kan förresten inte heller hitta ett enda bra skäl till att socialförvaltningen ska vara bättre skickad att föra barnens talan i domstol.

I motion L429 är grundtanken också barnens bästa. Då gäller det utsatta barn som i många fall inte har någon vuxen att lita till. Jag talar om stöd för barn i familjer där missbruk, misshandel och psykisk sjukdom förekommer. Där föreslås att barn ska få samma möjligheter till stöd som äldre människor som inte kan klara sin dagliga privata skötsel, som inte klarar ekonomin och som står utan stöd av anhöriga.

Förslaget är att en god man ska utses till stöd för barnen så att dessa tillförsäkras tillsyn och omsorg trots att deras föräldrar kan falla på den punkten. Jag har själv varit god man och tror att det är en utmärkt lösning.

Många är de vittnesmål som numera vuxna barn har lämnat. T.ex. har Suzanne Osten i en teaterpjäs beskrivit sin kaotiska barndom med en sjuk mor. Alla går inte lika starka som hon ur sin barndom, utan många blir själva sjuka eller missbrukare.

Har vi något hum om hur många barn det rör sig om? Jag har inga färskare uppgifter än Barnombudsmannens årsrapport 1997, som visade att 10–15 % av svenska barn har någon förälder som är missbrukare. Det innebär att uppskattningsvis 150 000 barn i åldrarna 0–12 år lever i alkoholistfamiljer.

200 000 barn lever med psykiskt sjuka föräldrar. Det ger det enorma antalet 350 000 barn som lever under samma tak som föräldrar som inte ens är kapabla att ta hand om sig själva. Barnen medverkar ofta själva till att dölja sina svårigheter. Detta ställer ännu större krav på omvärlden.

I 4 § 11 kap. föräldrabalken står det skrivet: Om någon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person, ska rätten, om det behövs, besluta att anordna god man för honom eller henne.

Där står ingenting om åldern på personen. Det står inte att det inte gäller barn. Att reglerna i föräldrabalken om god man inte skulle vara avsedda för barn utan fungerande föräldrar har jag heller inte hittat, varken i lagen eller i förarbetena. Om det skulle vara så illa att denna möjlighet inte är beskriven trots att den inte är förbjuden så vore det väl en enkel sak att besluta att lagen också ska gälla barn där förmyndarna inte förstår eller klarar av att ge sina barn den bästa barndomen. Om det, mot förmodan, inte ingår är det lätt att vidga användningsområdet. Det borde falla under FN:s barnkonvention om mänskliga rättigheter, att man ska ha en vuxen i sin närhet som kan ta ansvar.

Herr talman! Av en god man krävs bl.a. sunt förnuft och ett ansvarsfullt förhållningssätt. Allt man i motionen kräver är att regeringen bör ges i uppdrag att utreda om lagstiftningen rörande god man kan förändras så att barn i utsatta miljöer kan få tillgång till en vuxen person som i vardagslag följer barnet och ser till att det får en human barndom.

I motion L416 handlar det om mänskliga rättigheter, som jag uppfattar det. Det handlar om rätten för en man att inte felaktigt förklaras vara fader, rätten att inte felaktigt förklaras vara barn till någon samt rätten för efterlevande att väcka talan i domstol vid misstanke om att så skett.

Kriteriet på en myndig människa är att kunna väcka talan i domstol. Att undandra den rättigheten är en demokratisk brist. För människor som anser sig förfördelade i t.ex. arvstvister och som försöker hävda sin rätt är detta en tragedi. Modern teknik kan numera ge möjlighet att utröna om

faderskap föreligger. Om domar fattas på felaktiga grunder, ska detta kunna rättas till genom att domstolen förordnar om ett enkelt blodprov. Att vid vuxen ålder få veta att den som tilldömts vara ens far inte är det kan säkert vara frustrerande, men vederbörande har då i alla fall möjlighet att leta efter sin riktiga pappa. Detta förvägras dem nu.

En ordentlig utredning av särkullbarns arvsrätt och faderskaps hävdande i arvstviser måste till, om inte annat av hänsyn till barnets bästa, efterlevandes bästa, rättstrygghet och demokrati. Denna fråga har varit föremål för många motioner genom åren, och det är min övertygelse att den är mycket nära ett bifall. Nästa gång denna motion väcks kanske en majoritet gillar den.

I motion L406 begärs en översyn av den samlade adoptionslagstiftningen. Då kan man utvärdera dels om 25 år är den bästa åldern för att adoptera barn, dels om ensamståendeoptioner är i linje med barnets bästa. En sådan översyn har inte varit föremål för diskussion i den nyss avslutade kommittén rörande adoptioner. Därför är denna motion viktig. Den är inriktad på det barns bästa som har ryckts upp ur sin miljö och kanske från sitt hemland. Enligt tillgänglig statistik får många av dessa barn illa i Sverige.

Övriga motioner rörande adoptioner är avvisade med hänsyn till kommande proposition, då vi får tillfälle att diskutera dessa frågor.

Med detta, herr talman, har jag motiverat våra moderata ställningstaganden, och jag upprepar för säkerhets skull att jag yrkar bifall till reservation 1 under mom. 1.

Anf. 110 KJELL ELDENSJÖ (kd):

Herr talman! Det här motionsbetänkandet, *Vissa frågor rörande föräldrabalken*, handlar ytterst om att barnen i sin uppväxtsituation och sina relationer med föräldrarna ska må så bra som möjligt. De ska kunna utvecklas till harmoniska vuxna människor och ha sina närstående relationer i största möjliga mån intakta under uppväxtåren.

I betänkandet behandlas ett fyrtiotal yrkanden. En del av dem har lett till reservationer. Jag tänkte börja med att yrka bifall till en av dessa, nämligen reservation 2 under mom. 3.

Vi kristdemokrater står givetvis bakom också de två övriga reservationerna där vi finns med, men för tids vinnande nöjer jag mig med detta enda bifallsyrkande.

Herr talman! Först några ord om motioner inom området Vårdnad, boende och umgänge. Motionsyrkandena handlar om sådana för barnet mycket viktiga saker som umgänge med båda föräldrarna vid separationer, att motverka umgängessabotage, att det är barnets behov som ska styra utformningen av umgänget och ytterligare utveckling av dagens samarbetssamtal och andra närliggande frågor. Alla de här sakerna är naturligtvis angelägna att lösa på ett bra sätt för barnets bästa.

Självklart är det viktigt att frågor av den här typen inom området fortlöpande blir föremål för översyn och förbättringar vad gäller lagstiftning och regelverk. Därför beslutade ju också riksdagen förra året på förslag från lagutskottet om ett tillkännagivande till regeringen om en utvärdering av 1998 års föräldrabalksreform. Många av de yrkanden som behandlas i det nu debatterade betänkandet ryms i utvärderingen, vilken också, som jag förstår, har inletts. Därför avstyrker lagutskottet yrkan-

dena och hänvisar till utvärderingen och vill inte föregripa vad den kommer fram till.

Herr talman! Jag vill nu kortfattat ta upp en motion som handlar om förslag om att barn till missbrukande föräldrar ska få en god man till sitt stöd. I motionen sägs bl.a. att barn till missbrukare, psykiskt sjuka och våldsverkare väldigt sällan har någon utomstående vuxenkontakt och är, om föräldraskapet fallerar, de mest utsatta i samhället i dag. Då är, menar motionären, en av tingsrätten utsedd god man eller förmyndare en bra lösning.

Det är väl värt att överväga förslaget och att ge regeringen i uppdrag att utreda om lagstiftningen rörande godmanskap och förmyndarskap kan förändras så att barn i utsatta miljöer kan få en sådan vuxenkontakt till sin hjälp. Vi kristdemokrater ställer oss bakom reservationen om en utredning av om lagstiftningen rörande god man kan förändras i den riktning som föreslås i motionen.

Herr talman! Jag går nu över till tre motioner som handlar om talerätt vid hävande av faderskap. De här frågeställningarna kommer ju upp varje år, men de är inte mindre viktiga för det.

Som framgår av reservationen där vi finns med så kan rättsläget i vissa fall betraktas som oklart. I andra fall är reglerna inte tillräckliga. I dag är ju dessutom tekniken så utvecklad att faderskap kan fastställas långt efter det att den utpekade fadern har avlidit.

Vi anser att det är dags för en förutsättningslös utredning där olika aspekter på problemen och de olika intressen som gör sig gällande blir noggrant genomlysta och reserverar oss med anledning av avstyrkandet av de aktuella motionsyrkandena.

Herr talman! Nästa ämne som jag tänkte ta upp rör adoptioner, och jag börjar med bakgrunden till reservation 2 som jag inledningsvis yrkade bifall till med anledning av motionen L406 och motionen Sf241 yrkande 1.

I motionerna begärs en översyn av den samlade adoptionslagstiftningen, och i L406 finns också yrkanden om 25-årsgränsen för att få adoptera, liksom ensamståendes rätt att provas som adoptivföräldrar. Bestämmelserna om ensamståendes rätt till prövning för adoption kom för övrigt till så tidigt som 1917. Synen på barns behov och många andra saker när det gäller barn har genomgått förändringar i många hänseenden sedan dess, så bara i den delen kan man se ett behov av översyn.

I det nyligen avlämnade utredningsbetänkandet av Kommittén om barn i homosexuella familjer har flera experter i kommittén i ett särskilt yttrande påtalat behovet av att den svenska adoptionslagstiftningen ses över i ett större perspektiv.

Bl.a. framförs följande av dessa experter:

”Det är viktigt att utvärdera den befintliga verksamheten innan den utvidgas ytterligare.”

Ytterligare ett citat lyder:

”En översyn av adoptionslagstiftningen måste göras i samspel med aktuell forskning om adoptivbarn och de adopterades egna berättelse för att undersöka om lagstiftningen är anpassad till dagens barnperspektiv. Vid denna översyn bör undersökas vad som är bäst för barnet enligt forskarna och vilken familjekonstellation som är till fördel för barnet.”

Herr talman! Jag vill nu ägna en stund åt att kommentera den inriktning som ett antal motioner har, nämligen att homosexuella ska få adoptera och att lesbiska ska få insemineras. Motionerna har visserligen avstyrkts med hänvisning till och i avvaktan på regeringens fortsatta behandling av utredningsbetänkandet *Barn i homosexuella familjer*. Trots detta kan det vara värt att nämna en del om den uppseendeväckande överkörning av experterna som den politiska majoriteten i utredningen gjort.

Det finns mycket att säga om detta, men jag ska till att börja med citera ur ett särskilt yttrande från fem experter i utredningen.

”Vi anser att utredningens arbete inte i tillräcklig grad utgått från principen om barnets bästa. Den har i stället i alltför hög grad fokuserat på vuxnas rättigheter. Hur angelägna de än må vara får barnen aldrig bli verktyg för att tillgodose en grupp vuxnas intressen.”

Ytterligare ett citat:

”Utredningen konstaterar att den samlade forskningen visar att barn med homosexuella föräldrar utvecklas psykologiskt och socialt på liknande sätt som de barn de jämförts med. Vi anser inte att sådana slutsatser med säkerhet kan dras på grundval av den tillgängliga forskningen.”

Den ena experten efter den andra i utredningen anför starka skäl för att inte tillåta homosexuella par att adoptera. T.ex. skriver en av experterna vad gäller betänkandets ståndpunkt, ställt i relation till Haagkonventionen, som inte omfattar homosexuella adoptioner men som är den konvention som har störst betydelse i dag när det gäller internationella adoptioner, följande:

”Jag anser att detta trots allt är ett problem, inte juridiskt men etiskt, som kommittén inte tagit på allvar. Att kringgå en konvention som bygger på 'barnets bästa' och som verkar för att de adoptioner som genomförs är juridiskt och etiskt godtagbara är häpnadsväckande.”

Herr talman! Ur dagens betänkandetext framgår att kommittén i utredningsbetänkandet *Homosexuella och samhället*, SOU 1984:63, anför att det saknas förankring i det allmänna rättsmedvetandet för att två personer av samma kön ska få adoptera barn. Vidare framgår det att få givarländer skulle acceptera att deras medborgare skulle få adopteras av två personer av samma kön.

Men ingenting har ju förändrats i detta avseende sedan dess. Samma slutsatser kan dras i dag.

Partnerskapskommittén hade i sitt betänkande SOU 1993:98 samma insikt vad gäller givarländernas syn. I betänkandet sägs att det enligt kommittén skulle drabba alla de personer som vill adoptera utländska barn.

Det här gäller ju fortfarande. Ingenting har förändrats i det avseendet.

Om försiktighetsprincipen gällde tidigare så borde den i än högre grad gälla nu. Detta gör att det behövs mer forskning om adopterade barn också till heterosexuella par. Vi behöver veta mer om hur barnen har mått och hur de har tacklat att befinna sig i denna speciella situation under uppväxtåren och hur det har gått senare i livet. Det här är inte minst viktigt när det gäller adopterade från andra länder.

Det behövs, som jag tidigare nämnt, en ordentlig genomlysning och översyn av hela adoptionslagen, inte minst vad gäller adoption till ensamstående.

Herr talman! Eftersom frågan om huruvida homosexuella ska få rätt att prövas som adoptivföräldrar inte är en beslutsfråga i dag så ska jag inte förlänga debatten så mycket, men jag vill ändå till slut konstatera att när det gäller huvudfrågan, dvs. generell rätt för homosexuella att prövas som adoptivföräldrar, så står det nu klart, efter det att utredningens betänkande lagts fram, att en politikermajoritet av partiföreträdarna i utredningen bestående av ledamöter från Socialdemokraterna, Vänsterpartiet, Folkpartiet, Centerpartiet och Miljöpartiet står emot barnexperterna, Barnombudsmannen, barnpsykologisk expertis, Rädda Barnen, Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor, NIA, och adoptionsorganisationerna, som alla har intagit samma ståndpunkt och är negativa till en lagändring. Politikermajoriteten står också emot Adopterades röst, en organisation för adopterade som också är emot en lagändring.

Majoriteten står också emot länder som i dag är givarländer, speciellt de länder varifrån en majoritet av de från utlandet adopterade i dag kommer, och svenska folket som i opinionsmätningar visar ett klart avståndstagande från vad politikermajoriteten kommit fram till i utredningen.

Tala om överkörning! Tala om att öka gapet mellan folket och politiker! Tala om att ge grogrund för politikerförakt!

Tyvärr tycks det vara så att ett högljutt RFSL och andra homogrupeer hittills har haft en från deras synpunkt lyckad lobbyverksamhet. Därmed menar jag att detta från min synpunkt kan ses som ett beställningsverk.

Nu är det bara att hoppas att regeringen efter remissomgången mer ser till barnens bästa än till vuxna människors krav på rättigheter.

Kristdemokraternas ställningstagande är klart, och jag vill återge ett kort men sammanfattande utdrag ur Kristdemokraternas reservation i betänkandet *Barn i homosexuella familjer*: Det kan aldrig ses som en rättighet för vuxna att ha barn. Däremot har barn rätt till föräldrar. Varje barn har en biologisk mamma och en biologisk pappa. Att dessa är av olika kön är en förutsättning för att ett nytt liv ska skapas. På grund av olika omständigheter kan en eller båda föräldrarna försvinna ur barnets liv. Det måste vara varje samhälles skyldighet att så långt det står i dess makt medverka till att barnet ändå får en uppväxtsituation som liknar den grundläggande så mycket som möjligt. Adoptionens syfte och innebörd är att ge barnet ersättning för sina biologiska föräldrar.

Anf. 111 ANA MARIA NARTI (fp):

Herr talman! Vi diskuterar relationerna mellan föräldrar och barn och lagar som kan styra dessa relationer. Vi diskuterar alltså viktiga band mellan människor. Det är mycket bra om vi gör det med ödmjukhet och med hänsyn till olika uppfattningar om dessa relationer.

Betänkandet innehåller flera punkter; jag ska inte dröja vid alla. Jag ska försöka tala framför allt om talerätt vid hävande av faderskap och om rätten att väcka talan om umgänge.

När det gäller talerätten vid hävande av faderskap är bakgrunden av diskussionen rätt så känd. Det viktigaste för dem som har skrivit utskottsbetänkandet verkar vara att behålla lagarna såsom de är skrivna. Det är självklart att man måste tänka ordentligt när man vill ändra lagar, men frågan är om vi ibland inte agerar bara av ett slags tröghet i samma riktning som tidigare.

I alla motioner som har väckts i den här frågan finns starka argument. Det talas där om änkor som ställs i en psykologiskt och ekonomiskt svår situation vid makens frånfalle då det uppdagas att det finns en tidigare okänd arvinge. Det talas om regler som är gamla och som innebär brister i rättssäkerheten för efterlevande maka och barn. Det talas om att det ligger i alla partners intresse, i moderns, barnets och den utpekade faderns intresse, att ett faderskap blir riktigt fastställt. Sedan vet vi alla att de vetenskapliga möjligheterna att bevisa faderskap har blivit mycket avancerade i vår tid. Då är det lite konstigt att vi fortfarande håller oss vid det gamla, att vi inte vågar ta steget och acceptera att lagar ändras.

Tidigare fanns det en stor osäkerhet i de här frågorna. Då var det kanske naturligt att försöka överväga olika partners ståndpunkter när man bestämde hur en sådan konflikt skulle få en lösning. I dag har den här osäkerheten nästan försvunnit. Då finns det faktiskt anledning att tänka över lagen och försöka ändra på den.

Därför yrkar jag bifall till reservation 1.

Sedan skulle jag gärna vilja tala mycket mer om rätten att väcka talan om umgänge, om far- och morföräldrarnas rätt att väcka den här talan och umgås med sina barnbarn. Jag tror att vi under en längre tid har levt med en relativt konstig bild över relationerna mellan familj och samhälle. Det verkar som om man tror att samhället bättre företräder barnets intresse än familjen. Jag kan illustrera detta synsätt med direkta citat ur betänkandet. Det står t.ex.: ”När bestämmelsen i 6 kap. 15 a § om umgänge mellan barnet och andra personer än barnets föräldrar infördes, ansågs det mindre lämpligt att var och en som anser sig stå barnet nära skulle kunna föra talan vid domstol om umgänge.”

Det är en konstig fras. Mor- och farföräldrar är inte ”var och en”. Mor- och farföräldrar är i vanliga situationer vuxna som står barnet mycket nära. På ett annat ställe står det: ”Rätten att föra talan anförtröddes socialnämnderna, som ansågs kunna bedöma i vilka fall det är motiverat utifrån barnets bästa att inleda umgängesprocess.” Vidare står det att ”det uteslutande är barnets intresse och behov av att träffa t.ex. mor- och farföräldrar som skall tillgodoses”. Inte ett ord om mor- och farföräldrarnas intresse av att träffa sitt barnbarn! Det är en konstig motsättning. Hur kan man se på en relation bara från en enda synvinkel? Jag tycker t.o.m. att sådana påståenden innehåller en kärna av grymhet och brist på respekt för äldre människor.

Jag tror att vi behöver tänka ordentligt på de här frågorna, att vi på många sätt behöver ompröva äldre ställningstaganden som under en lång tid har betraktats som självklara. Jag påminner alltså om det som vi skrev i vår reservation, att den nuvarande lagstiftningen nedvärderar far- och morföräldrarnas betydelse för barnen och barnens behov av nära kontakter med närstående släktingar. Sådant umgänge är oftast en rikedom för barnen. Sådana relationer verkar i de flesta fall för barnens bästa.

Jag vill också påminna om några andra saker. Vi talar mycket ofta i dag mot segregation, för ett samhälle där människokontakter och människornas möten med varandra är varma, avslappnade och skapande. Ska vi acceptera segregation mellan åldrarna?

Ska vi acceptera att vissa barn växer upp utan att över huvud taget ha kunnat umgås med sina mor- och farföräldrar? Denna syn på relationer mellan äldre och barn är också någonting som i många invandarmiljöer

skapar förundran och ibland också avståndstagande från det svenska samhället.

Hos väldigt många människor som kommer från andra delar av världen är familjens betydelse för barnen oerhört stor. Familjeumgänge är en av de viktigaste grunderna i vardagen. I detta sammanhang tror jag att vissa svenska miljöer har någonting att lära sig av invandrarna.

Jag yrkar alltså bifall till reservation 3 och hoppas på en förändrad attityd hos alla partier.

Sedan vill jag påminna om en mycket vacker svensk film, en av de vackraste filmerna, nämligen Fanny och Alexander. Kom ihåg mormodern i Fanny och Alexander! Kom ihåg den mycket varma relationen mellan mormodern och barnen! Mormodern var på sätt och vis räddningsplankan när de vuxna som stod mellan mormodern och barnen hade tappat kontrollen över vardagen. Jag skulle gärna vilja att vi nästa år ändrar de felaktiga bestämmelserna.

Anf. 112 MARINA PETTERSSON (s):

Herr talman! I dag behandlar vi lagutskottets betänkande LU15, *Vissa frågor rörande föräldrabalken*. I betänkandet behandlar utskottet närmare 40 motionsyrkanden från den allmänna motionstiden år 2000 i olika frågor rörande föräldrabalken.

Inledningsvis vill jag redan nu yrka bifall till förslagen i betänkandet och avslag på samtliga reservationer.

I dag har vi delat på debatten om betänkandet LU15. Marianne Carlström kommer att ägna sig åt de frågor som berör de homosexuellas rätt att adoptera och få assisterad befruktning. Jag kommer att ägna mig åt vårdnad, umgänge samt gode män och förvaltarfrågorna i betänkandet.

Herr talman! Rättsförhållandet mellan föräldrar och barn regleras i föräldrabalken. Föräldrabalken har genomgått betydande förändringar under de senaste decennierna, från början av 1980-talet har barnets rättigheter stärkts i lagstiftningen.

Barnets bästa har varit och är ledstjärnan, som vi lagstiftare har att arbeta under.

Lagstiftaren har också pekat på föräldrarnas möjligheter att i allt större utsträckning genom samarbetssamtal ta det gemensamma ansvaret för att få till stånd lösningar och själva avgöra hur umgänge och boende ska se ut för de aktuella barnen inom just den familjen som bryter upp. Dessa samarbetssamtal ska erbjudas i alla kommuner.

Herr talman! Vi lever i en ständigt föränderlig värld där barnperspektivet alltid ska finnas med i allt offentligt beslutsfattande som rör barn.

Utmaningen för vårt arbete är att skapa ett samhälle där varje barn, oavsett kön eller etniskt ursprung, oberoende av föräldrars sociala eller ekonomiska ställning, kan förverkliga sina personliga drömmar och livsmål, utveckla sina talanger och skapa sig en framtid efter sin egen lust och förmåga.

Barnens rätt att komma till tals i frågor som berör dem själva i bl.a. mål och ärenden om vårdnad och umgänge samt i adoptionsärenden är också en viktig förändring som tillkom den 1 januari 1996 i föräldrabalken.

Prot. 2000/01:87

28 mars

*Vissa frågor rörande
föräldrabalken*

Denna reform innebär att den som verkställer utredning i sådana mål ska, om det inte är olämpligt, söka kartlägga barnets inställning och redovisa den för rätten.

Detta område gällande föräldrabalken är ett lagstiftningsområde som står inför ständiga utvecklingsförändringar i Sverige och internationellt.

Vi kommer, genom vårt beslut om tillkännagivande till regeringen våren 1999, få till stånd en utvärdering av 1998 års föräldrabalksreform.

Herr talman! När det gäller talerätt vid hävande av faderskap så vill man i motionerna L416, L433 och L453 nu ha till stånd en genomgripande utredning där olika aspekter på problemen och de olika intressena blir noggrant genomlysta – detta gällande änkans och barnens talerätt i mål om hävande av faderskap.

I motion L416 skriver man följande: ”Numera ärver efterlevande barn sin döde far även om barnet fötts utom äktenskapet. Många änkor har ställts i en psykologiskt och ekonomiskt svår situation vid sin makes fränfalle, då det plötsligt uppdagats att det finns en tidigare okänd arvinge. Även om änkan misstänker att faderskapet är felaktigt har hon i dag små möjligheter att väcka talan.”

Naturligtvis har inte utskottet någon annan syn på fastställande av faderskap än

- att ingen felaktigt förklaras som far, så långt som möjligt är, och att det ligger i mödrarnas och barnens intresse att faderskap blir riktigt fastställt samt
- att hävande av faderskap generellt ska bygga på tillfredsställande avvägningar mellan de olika intressen som gör sig gällande och att bestämmelserna i hög grad bör präglas av hänsyn till barnets bästa.

De grundläggande reglerna om faderskap finns i föräldrabalken 1 kap.

Är barnets mor gift vid barnets födelse ska maken anses som barnets far. Denna faderskapspresumtion omfattar även den situation att modern är änka och barnet fötts inom sådan tid efter mannens död att det kan vara avlat dessförinnan.

Faderskapspresumtion kan brytas, exempelvis då det är utrett att modern haft samlag med annan man vid tiden för befruktningen eller att en annan man erkänner barnet som sitt.

Mannens maka har här i vissa fall rätt att föra talan, en sådan rätt föreligger i de fall barnets far avlidit före barnets födelse eller visserligen avlidit efter barnets födelse men ej varaktigt sammanbott med barnet och ej heller erkänt det som sitt.

Faderskap kan fastställas också genom bekräftelse. Mannen har då själv skriftligen erkänt barnet som sitt.

Kommer det fram efteråt att han inte är far till barnet ska rätten förklara honom som ej far till barnet. Rätt till sådan talan föreligger för änkan och barnen om det inte har förflutit mer än ett år från den dagen han fick reda på faderskapet och han själv före sin död ej vidtagit några åtgärder för att få faderskapet upphävt.

Faderskap genom dom förutsätter att det är konstaterat att modern haft samlag med den utpekade fadern. I dessa fall är det i dag med blod-

undersökningar med DNA-teknik som man säkert konstaterar vilken man som är far till barnet, oftast med över 99 procents säkerhet.

När det gäller äldre domar krävs det att nya omständigheter har inträffat som gör att faderskapet kan ifrågasättas. Denna begränsningsregel motiverades med att ett barn inte bör riskera att bli faderlöst lång tid efter sin födelse.

Utskottet har behandlat denna fråga tidigare, och vid 1998 års behandling utgick man från att bestämmelserna skulle präglas av hänsyn till barnets bästa.

Utskottet vill också peka på att i den juridiska litteraturen har frågan ställts om att ett rättsligt faderskap, i sådana sammanhang som tas upp i motionerna, inte bör betraktas ur ett perspektiv som även inkluderar respekt för ett socialt faderskap och barnets intresse av att vara bibehållet sin rättsliga status som barn till en viss man.

Herr talman! Gällande talerätten om umgänge har en del motionärer tagit upp mor- och farföräldrars betydelse för barnet och rätten att få till stånd umgänge.

Nuvarande lagstiftning säger att det är vårdnadshavaren som har ett ansvar för att barnets behov av umgänge med närstående så långt som möjligt tillgodoses. Mor- och farföräldrarnas rätt till umgänge med barnet ska ju precis som föräldrarnas rätt ses utifrån barnets behov av umgänge, inte den närståendes behov. Nuvarande ordning innebär att socialnämnden genom stämning – efter utredning och bedömning om det är till fördel för barnet – får ta upp frågan om umgänge med annan person än föräldern.

En utvidgning av kretsen talesberättigade ligger inte i linje med strävandena att så långt som möjligt undvika domstolsprocesser om umgänge. Utskottet är inte berett att föreslå någon förändring. Det kan finnas anledning för regeringen att följa frågan med hänsyn till frågans vikt och de svårigheter som kan finnas vid tillämpningen. Men utskottet förutsätter att så kommer att ske utan något formellt tillkännagivande.

Herr talman! När det gäller barn till missbrukare, misshandlare eller psykiskt sjuka föräldrar finns det i motion L429 ett förslag om inrättande av god man för dessa barn. Denne gode man skulle då följa dessa barn under uppväxten och kunna sökas i barnets närhet. Självklart behöver dessa barn och deras familjer ett stort stöd från samhället. Vi runtomkring som åser förhållanden där barn utsätts för att leva i en familj med missbrukande föräldrar har ett stort samhällsansvar, oavsett om vi är släktingar, vänner, grannar, personal inom offentlig sektor eller myndighet.

Dessa barn får oftast också bli föräldrar till sina föräldrar, vara mycket bekymrade över den vuxnes missbruk och får allt oftare ta ett väldigt stort ansvar för hemmet. När detta har gått för långt brukar det inte finnas något annat att göra än att skilja familjen åt utifrån barnets bästa.

Vi har i Sverige genom mördavårdscentraler, bvc, läkarkontroller, skolsköterskor, skolkuratorer, socialtjänst, lagar och regler m.m. ett socialt skyddsnät som ska se till dessa barn och vidta åtgärder som gagnar just det barnets bästa.

När det gäller socialtjänstens ansvar för barn som finns i familjer med ett sådant här riskbeteende följer handläggarna inom socialnämnden de lagar och regler som vi i riksdagen har beslutat. Varje handläggare har

dessutom ett personligt ansvar för att följa upp de ärenden där det råder misstanke om att barn far illa. Vidare finns det i regel kontaktpersoner utsedda ur närmiljön för de situationer då det lämpar sig bäst. Det finns också möjlighet till avlastningshem.

Berit Adolfsson säger vidare i sin motion att möjligheterna att ta barnet ur miljön till fosterhem ofta är uttömda, eftersom det är ont om fosterföräldrar och man inom socialvården ofta ser barnets närvaro som en möjlighet att förhindra att föräldrarna helt går under.

Jag vill bara i detta sammanhang peka på att länsstyrelsen är tillsynsmyndighet för socialvården, och i socialtjänstlagen, 1980:620, 23 § finns följande lagtext: Varje kommun ansvarar för att det finns tillgång till familjehem och hem för vård eller boende för enskilda och familjer.

Anf. 113 BERIT ADOLFSSON (m) replik:

Herr talman! Det var en väl genomgången redovisning av majoritetens ställningstagande.

Jag skulle bara vilja tala lite grann om god man till utsatta barn. Det är naturligtvis allas ansvar. Marina Pettersson räknade upp sex sju personer som har ansvar för dessa. Men problemet är ju svängdörren i hemmet för dessa barn. Dessutom arbetar handläggarna bara på dagtid. När det gäller socialvården och dess tillsyn har jag motionerat om en översyn av socialtjänstlagen, för jag ser att den brister i många sammanhang.

Men jag undrar vad Marina Pettersson har emot förslaget om en god man. Det är väldigt många argument mot, men skulle det inte vara bra med någon vuxen människa i närheten av barnet som har den här uppgiften, på samma sätt som en god man för äldre människor, som jag själv har varit till flera stycken äldre?

När det gäller samarbetssamtalen, som Marina Pettersson inledde med, undrar jag om Marina Pettersson också har märkt att socialtjänsten inte erbjuder utan tvingar människor till samarbetssamtal, även om barnets far har utövat misshandel i familjen.

När det gäller särskullbarn kan jag inte förstå att det ska vara så svårt att ändra på en lagstiftning som uppenbarligen har sina brister. I tidigare svar på de här motionerna har man sagt att det gäller så få personer att det inte är lönt att ändra detta. Jag tycker att detta är en viktig princip, som jag sade i mitt anförande.

Dessutom säger Marina Pettersson att det är en föränderlig värld, men det trodde jag inte att majoriteten i den här riksdagen hade märkt.

Anf. 114 MARINA PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag förstår Berits goda tanke med förslaget om god man, men som hon själv i viss mån påpekar i sin motion finns det en risk att en god man blir ytterligare en person i svängdörren. Det finns ju en kader av människor, precis som Berit Adolfsson säger i motionen, som ska se till det utsatta barnets bästa. Risken finns faktiskt att det på det här sättet blir en till.

När det gäller samarbetssamtalen är de såvitt jag vet inte tvingande för föräldrarna enligt lagtexten.

Anf. 115 BERIT ADOLFSSON (m) replik:

Herr talman! När det gäller den gode mannen är det min förhoppning att alla de som springer i barnets hem som gör att barnet inte tyr sig till någon ska bytas ut mot en god man. Det är min förhoppning att även majoriteten ska inse detta så småningom.

När det gäller umgänge med far- och morföräldrarna förstår jag inte tanken att sociala myndigheter har större möjligheter att förstå barnens behov än far- och morföräldrarna. Om jag uppfattade texten rätt är sociala myndigheter där för att ge en viss restriktivitet när det gäller domstolsförfarande i de här frågorna. Om det blir ett domstolsärende till kan ju inte spela någon roll, om barnen mår bättre av det. Det kan väl ändå inte vara en begränsning.

Anf. 116 MARINA PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Berit Adolfsson talar i sin replik om mor- och farföräldrarnas roll, och självklart är mor- och farföräldrarnas roll väldigt viktig. För barnens skull hoppas vi att vi i framtiden ska kunna få, precis som Ana Maria Narti sade i sitt anförande, en större gemenskap i samhället mellan familjerna och över generationsgränserna.

När det gäller umgängesrätten för mor- och farföräldrar är det så att om vi nu skulle införa en talerätt för mor- och farföräldrar finns det faktiskt också situationer där det inte är lämpligt med kontakt. Genom att socialnämnderna får föra talan när det gäller umgänge med närstående person har utskottet uppfattningen att det i dag är det allra bästa för barnets bästa.

Anf. 117 TASSO STAFILIDIS (v):

Herr talman! Det här betänkandet behandlar många olika frågor som rör föräldrabalken. Marina Pettersson från Socialdemokraterna har på ett ypperligt sätt beskrivit majoritetens ställningstagande i dessa frågor och orsakerna och anledningen till våra ställningstaganden. Jag kommer att avstå från att gå närmare in på dem. Det har Marina Pettersson gjort väldigt bra. Jag instämmer i de delar där Marina Pettersson har beskrivit majoritetens ställningstaganden.

Herr talman! Kjell Eldensjö tog upp den fråga som jag i stället kommer att ägna mitt anförande åt. Det gäller frågan om homosexuellas möjlighet att adoptera barn och också frågan om lika rättigheter för homosexuella i lagstiftningen.

Kommittén om barn i homosexuella familjer överlämnade den 31 januari 2001 betänkandet *Barn i homosexuella familjer*. Mot bakgrund av vad som har framkommit i forskningen på området anser kommittén att de rättsliga skillnader som finns i dag vad gäller homosexuella respektive heterosexuella pars möjligheter att adoptera inte längre är sakligt motiverade. Kommittén föreslår därför att registrerade partner i likhet med makar ska ges möjlighet att gemensamt prövas som adoptivföräldrar.

Vidare föreslår kommittén att det införs en möjlighet för registrerade partner att adoptera den andra partners barn under samma förutsättningar som i dag gäller för gifta par.

När det gäller assisterad befruktning föreslår kommittén att lesbiska par som registrerat partnerskap eller lever i ett samboförhållande i likhet med heterosexuella makar och sambor ska ges möjlighet att erhålla sådan

befruktning vid allmänt sjukhus. Reglerna för fastställande av rättsligt föräldraskap bör enligt kommitténs uppfattning motsvara de regler som gäller för heterosexuella par.

Kommittén föreslår också att en bestämmelse om moderskapspresumption införs, dvs. om modern är registrerad partner ska hennes partner automatiskt anses som rättslig förälder till ett barn som föds inom det registrerade partnerskapet, precis som det är i heterosexuella förhållanden.

Slutligen föreslår kommittén att en bestämmelse ska införas i föräldrabalken om att uppgift om vem som är spermagivare vid en insemination bör antecknas i socialnämndens akt rörande faderskaps- eller moderskapsutredningen. Därutöver föreslår kommittén att homosexuella par som registrerat partnerskap eller som lever i samboförhållanden ska ges möjlighet att utses till särskilt förordnade vårdnadshavare.

Herr talman! Först och främst är det inte speciellt tändlöst att se till verkligheten och till de barn som redan i dag lever i homosexuella familjer. Såvitt jag förstår gör inte kristdemokraterna och Kjell Eldensjö det. Detta har också varit den största frågan räknat i antalet berörda barn i den statliga utredning som bl.a. jag varit ledamot i. Frågan om internationella adoptioner berör minst antal barn men har å andra sidan varit och är den mest kontroversiella.

Faktum är att det finns många barn i Sverige som inte har samma juridiska rättigheter och skydd som andra barn enbart på grund av att deras föräldrar är homosexuella. Dessa barn och deras familjer osynliggörs i lagstiftningen i dag. Och ser vi till kristdemokraternas ställningstagande – och inte minst den reservation som Kjell Eldensjö läste upp för oss tidigare här i dag – accepteras inte barnen till homosexuella föräldrar, och respekten för dessa familjer lyser med sin frånvaro.

För Vänsterpartiet är det villkorslöst att barnet alltid ska stå i centrum i frågor där barn är inblandade och att beslut som fattas alltid ska utgå från principen om barnets bästa.

En adoption ska alltså innebära att barnen som blir adopterade ska få komma till de bästa möjliga föräldrarna utan att vissa av föräldrarna blivit exkluderade på grund av sin sexuella läggning.

Vad är då detta ”barnets bästa” som det hela tiden hänvisas till och som vi hänvisar till? För mig är barnets bästa bl.a. detsamma som att ha föräldrar som kan ge omsorg, kärlek och trygghet, vilket alla barn har rätt till. Än bättre blir det när barnet är önskat och planerat. Att dessa vuxna råkar tillhöra samma kön är helt ointressant i sammanhanget.

Homosexuella män och lesbiska kvinnor rör sig inte enbart i manliga eller kvinnliga miljöer. Precis som i ett heterosexuellt pars liv finns det flera vuxna förebilder tillgängliga, både i familjernas umgängeskrets och i barnets vardag. Ett mycket stort antal barn växer i dag upp med bara en förälder, och majoriteten av dessa gör det utan att få några psykiska men av detta. Manliga och kvinnliga förebilder behöver med andra ord inte nödvändigtvis finnas inom den trängre familjekretsen.

Ser man på adoptionsfrågan i sig vet vi att det är väldigt speciellt för ett adopterat barn att just vara adopterad. Det finns barn som farit illa och som haft det väldigt jobbigt. Detta faktum ifrågasätter enbart adoptionen över huvud taget och skulle i så fall kunna leda till att adoptioner skulle

stoppas helt. Det tycker inte jag och Vänsterpartiet. Det positiva väger över, och jag tycker att adoptioner ska vara tillåtna.

Däremot ser vi inte i Vänsterpartiet varför just homosexuella skulle innebära en större risk för adoptivbarn än heterosexuella som adopterar. Majoriteten av de adopterade som farit illa och som inte mår bra har trots allt växt upp med heterosexuella föräldrar. Det är alltså heterosexuella föräldrar som inte räckt till eller som utsatt sina adoptivbarn för t.ex. övergrepp. Hur ser kristdemokraterna och Kjell Eldensjö på det? Här har vi svart på vitt, forskning och fakta, som visar på det.

Detta är trots allt inte tillräckligt argument för att stoppa alla adoptioner för heterosexuella. Nej, herr talman, Vänsterpartiet ser inte någon som helst skillnad mellan homosexuellt och heterosexuellt föräldraskap, mer än att i det ena fallet är föräldrarna av samma kön och i det andra av motsatt kön. Föräldrarnas sexualitet har således inget med barnen att göra oavsett om föräldrarna är homo- eller heterosexuella.

Och nej, herr talman, Vänsterpartiet tror inte att föräldrarnas sexuella läggning innebär en större risk än andra risker för barn att bli mobbade i skolan, oavsett om föräldrarna är homo- eller heterosexuella. Samma sak och samma slutsats kan dras av all den forskning som finns både i Sverige och internationellt.

Så till frågan om varför människor skaffar barn. Jag hoppas att det beror på att de vill ha barn, och det är ju så klart själviskt. Detsamma hoppas jag är avgörande när människor adopterar barn, att de adopterar för att de vill ha ett barn som de kan ge kärlek och trygghet till. Jag skulle aldrig önska ett barn att komma till föräldrar som ett biståndsprojekt eller för att de tycker synd om barnet.

Det måste alltid handla om äkta längtan efter barn och att föräldrarna kan ge barnet den bästa möjliga uppväxten. Allt detta återfinns i en hemutredning inför en prövning av adoption och ska gälla lika för alla oavsett sexuell läggning.

Frågan om kärnfamiljen, vilken kristdemokraterna marknadsför som den enda rätta, ser jag som varje familjs eget fria val. Kjell Eldensjö lyfter även upp den frågan i den reservation som kristdemokraterna har som återfinns i betänkandet om barn i homosexuella familjer. Jag ser det som oerhört viktigt att alla samlevnadsformer värderas lika och att alla familjekonstellationer ses som likvärdiga.

Det måste handla om de enskildas egna val, och då ser ju människors val väldigt olika ut. Vissa föredrar mamma, pappa och barn, andra föredrar mamma och barn, eller mamma, mamma och barn, eller pappa, pappa och barn, eller pappa, mamma, mamma och barn eller varför inte mamma, mamma, pappa, pappa och barn, etc.

Inte ens kärnfamiljen, vilken jag starkt ifrågasätter som begrepp, har något med den sexuella läggningen att göra. Jag tror att man hamnar i en återvändsgränd om man ser tillvaron ur ett heteronormativt perspektiv. Då fastnar man i att det ska vara som det alltid har varit, och man avskärmar sig från verkligheten.

Det är just dessa heteronormativa tendenser som förstärker eller föder folks fördomar. Heteronormativitet innebär alltså att normen alltid utgår från ett heterosexuellt perspektiv till varje pris. Detta pris ska ingen behöva betala, vare sig vuxna eller barn. Det är vi i Vänsterpartiet fullt övertygade om.

Prot. 2000/01:87
28 mars

*Vissa frågor rörande
föräldrabalken*

Nej, Kjell Eldensjö, experterna har inte fel! Men de kommer till andra slutsatser än vad majoriteten i den statliga utredningen gör. Det handlar således inte om ett allmänt tyckande. Alla i den statliga utredningen har utgått från samma studier och faktamaterial. Det är alltså omöjligt att lyfta fram en ståndpunkt som den enda sanningen. De slutsatser som utredningen slutligen kommit fram till har självfallet varit politiska bedömningar.

Alla våra experter har varit oerhört viktiga, och de har delat med sig av sina erfarenheter och sitt professionella kunnande. Ingen av de experter som ställt sig mot förslaget hade någonsin kommit i kontakt med internationellt adopterade barn till homosexuella föräldrar. Alltså var inte det en erfarenhet som de kunde uttala sig om.

Det handlar uteslutande om att göra de olika bedömningarna utifrån vilka slutsatser man drar. Det är inte konstigare än att vi kommer till olika slutsatser och har gjort olika bedömningar. Alla har vi utgått från principen om barnets bästa. Det som är än mer intressant är det faktum att ledande tjänstemän gång på gång påpekat att om det skulle finnas problem i homosexuella familjer så hade det kommit till deras kännedom. Och så har inte varit fallet.

Visste ni om att homosexuella kan få barn och att många redan har det? Vissa har tydligen inte förstått det här. Ingen har väl någonsin påstått att två personer av samma kön kan få biologiska barn med varandra. Men trots det påpekas detta faktum ideligen av skrämda människor och skrämda ledamöter.

Hur svårt är det att få en spermadonator? Det är inte alls svårt! Homosexuella är lika fertila som heterosexuella. Varje enskild individ är kapabel till befruktning, precis som heterosexuella. Det är också så de flesta barnen tillkommit i homosexuella familjer.

När vi diskuterar barns utveckling och sambanden mellan föräldrarnas sexuella läggning och barnens psykos sexuella utveckling vill jag hänvisa till utredningens betänkande. Det finns mycket forskning kring barn som växt upp med homosexuella föräldrar. De slutsatser man kan dra av forskningen är bl.a. att det inte förekommer några skillnader i utveckling mellan barn som växt upp med homosexuella föräldrar och barn som växt upp med heterosexuella föräldrar.

Frågan återkommer om vilka den statliga utredningen har lyssnat till, och varför vissa av experternas slutsatser inte har fått gehör, liksom den befängda tanken eller anklagelsen mot riksdagen eller regeringen att utredningen skulle vara ett beställningsverk.

Den statliga utredningen har lyssnat till de adopterade. Men som jag har nämnt tidigare har det visat sig att alla adopterade faktiskt inte har samma åsikter. Det finns flera olika organisationer, Kjell Eldensjö. Alla de adopterade tycker inte precis likadant, och alla adopterade tycker alltså inte som Kristdemokraterna i den här frågan. De är individer och enskilda människor allihop. Precis som debattörerna tidigare har tagit upp tycker alltså de adopterade olika. Det är självklart. Frågan är varför vi ska välja att lyssna på dem som tycker som Kristdemokraterna i stället för att lyssna på dem som tycker som majoriteten i kommittén. Nu har vi lyssnat till båda, och kommittén har dragit sina slutsatser av det.

De slutsatser som utredningen har dragit har uteslutande handlat om politiska sammanvägningar, än en gång med utgångspunkt i principen

om barnets bästa. Då har det inte varit särskilt svårt att komma fram till det resultat som nu presenterats.

Återigen vill jag poängtera, herr talman, att föräldraskapet inte har något med den sexuella läggningen att göra.

Varför ifrågasätter inte Kristdemokraterna och även Moderaterna de heterosexuellas möjligheter att provas för adoption? Kan det bli tydligare än så här?

Herr talman! Betänkandet om barn i homosexuella familjer är ett mycket stort steg framåt i strävandena att behandla alla människor lika oavsett sexuell läggning. Mot denna bakgrund anser vi det mycket angeläget att beredningen av frågan ges hög prioritet inom Regeringskansliet så att ett lagförslag i enlighet med kommitténs förslag kan föreläggas riksdagen under det kommande riksdagsåret.

Vi i Vänsterpartiet har inte ansett det erforderligt att avge någon formell reservation till förmån för de motioner där vi vill ha till stånd en ordning som innebär rätt för alla människor att bli prövade som adoptivföräldrar. Vi utgår nämligen från att regeringen kommer att utforma sin proposition i frågan i enlighet med kommitténs betänkande om barn i homosexuella familjer.

Anf. 118 KJELL ELDENSJÖ (kd) replik:

Herr talman! Nej, Tasso Stafilidis, vi är inte skrämda. Men vi har en ståndpunkt som vi står fast vid.

Jag skulle vilja peka på något ytterligare från utredningen. Det är ett tjockt betänkande – ungefär 1 000 sidor sammanlagt i de två böckerna. Jag tycker ändå att materialet för det ställningstagande som majoriteten har gjort är ganska tunt.

Tasso Stafilidis talar om att det finns forskning och utredningar som visar att allt är så bra när det gäller barn i homosexuella familjer.

I betänkandet finns t.ex. en undersökning av barn som lever med homosexuella föräldrar och hur de har upplevt sin situation. I undersökningen finns endast 20 barn med. Vi har tidigare hört talas om att det skulle finnas 40 000 barn. I och för sig hör vi sällan den siffran, men det måste ändå finnas många fler än så här. Det är en ganska liten undersökning, får man väl säga. Dessutom är dessa barn inte slumpmässigt utvalda, utan de har frivilligt anmält sig. Då kan man förstå att resultatet blir något helt annat än om man hade haft ett slumpmässigt urval av barnen.

Över huvud taget är det dåligt med forskning om adoptioner. Det är också därför som vi har föreslagit i en reservation att man ska göra en utredning av hela adoptionslagen.

Jag skulle vilja fråga Tasso Stafilidis om han tycker att han utifrån detta underlag, som jag tycker i många fall är väldigt grunt trots volym och tjocklek, kan bevisa att det i ett livsperspektiv går bra för barn som har växt upp i homosexuella familjer.

Anf. 119 TASSO STAFILIDIS (v) replik:

Herr talman! Mitt direkta svar på Kjell Eldensjös fråga är: Självfallet kan jag det! Vänsterpartiet och jag står bakom det förslag som kommittén har lagt fram. Detta krav har också Vänsterpartiet ställt här i kammaren tidigare.

Prot. 2000/01:87

28 mars

*Vissa frågor rörande
föräldrabalken*

Jag hoppas att Kjell Eldensjö får möjlighet att läsa de 1 000 sidorna i betänkandet. Där kommer även Kjell Eldensjö nämligen att finna på vilket sätt forskningen har gjorts och på vilket sätt den är relevant. Kjell Eldensjö har bl.a. missat att det som ligger till grund för slutsatserna i utredningen inte enbart handlar om den svenska forskningen och de svenska studierna. Det rör sig om ett fyrtiotal andra studier som är gjorda runtom i hela världen.

Jag vill ändå lyfta fram den fråga om forskningen som Kjell Eldensjö själv tar upp. Vad är det som Kjell Eldensjö efterlyser och som forskningen kommer att visa?

Jag vill än en gång påminna om den fråga som jag ställde i mitt anförande. Kjell Eldensjö och Kristdemokraterna påstår att barn behöver föräldrar av båda könen.

Hur ser ni i Kristdemokraterna på de adoptivbarn som i dag lever i homosexuella familjer – för de finns trots allt? Tycker ni att de ska bli fosterhemsplacerade eller omhändertagna? Tycker ni att alla de barn som lever tillsammans med homosexuella föräldrar ska bli omhändertagna? Vill Kristdemokraterna ha en sådan ordning? Och framför allt: Hur ser ni på de adoptivbarn som råkar illa ut i heterosexuella familjer? Jag har aldrig hört någon kristdemokrat ställa sig upp och säga att förhållandena för dessa barn innebär att vi ska hindra heterosexuella från att adoptera barn.

Anf. 120 KJELL ELDENSJÖ (kd) replik:

Herr talman! Tasso Stafilidis säger att man har lyssnat på experterna och organisationerna och att det finns mer än en organisation som utgör de adopterades röst. Jag har hört talas om ytterligare en, och den heter Adopterade och andras röst. Jag tycker att bara namnet talar för sig självt i det här fallet.

Om det skulle finnas två sanningar, vilket jag inte tror att det gör, funderar jag på om det inte kan vara värt att tillämpa en försiktighetsprincip i det sammanhanget och inte utvidga adoptionsrätten så länge man inte har kunnat bevisa att det inte finns några problem med detta.

Jag har en annan fråga i det här sammanhanget. Anser Tasso Stafilidis att de politiker som står bakom ställningstagandet i den här kommittén är mer kompetenta än de experter på barn och adoptioner som har suttit med i utredningen? Man har ju gått emot dem och säger att det är den politiska sanningen som är den riktiga.

Det går säkert att lösa problemen för adoptivbarn i homosexuella familjer på annat sätt, t.ex. genom avtal, testamenten osv. Som jag ser det finns det ingen anledning att öka det antalet ytterligare om det skulle finnas problem, och vi har alltså inga bevis för att så inte är fallet.

Anf. 121 TASSO STAFILIDIS (v) replik:

Herr talman! Nej, Kjell Eldensjö, Vänsterpartiet kan inte se att det skulle finnas någon skillnad på heterosexuella och homosexuella föräldrar. Därför förstår jag inte heller varför försiktighetsprincipen skulle gälla mer för homosexuella föräldrar än för heterosexuella föräldrar. Vi i Vänsterpartiet utgår från barnets bästa. Alla barn ska ha samma juridiska rättigheter och samma juridiska skydd. Lagstiftningen måste behandla barnen med samma respekt oavsett om deras föräldrar är homosexuella

eller heterosexuella. Man ska givetvis utgå från försiktighetsprincipen när man arbetar med och fattar beslut i frågor som rör barn. Men ni i Kristdemokraterna väljer att enbart lyfta upp en viss grupp som ska präglas av försiktighetsprincipen.

Kjell Eldensjö svarade inte på den fråga som jag ställde. Vi har ju svart på vitt. Det finns undersökningar, domslut osv. som visar att det finns adoptivbarn som har råkat väldigt illa ut i Sverige i dag. De har råkat ut för övergrepp och diverse andra hemskheter. De har utsatts för detta av sina heterosexuella föräldrar. Nu har inte Kjell Eldensjö någon mer replik, men tycker Kristdemokraterna att det är fog nog för att stoppa alla internationella adoptioner? Det tycker inte vi i Vänsterpartiet. Vi vill värna om alla barns lika rättigheter. Även lagstiftningen ska acceptera dem och synliggöra dem. Det tycker vi inte att lagstiftningen gör i dag.
(forts. 14 §)

Prot. 2000/01:87
28 mars

*Vissa frågor rörande
föräldrabalken*

Ajournering

Kammaren beslutade kl. 16.53 på förslag av förste vice talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 17.00 då dagens votering skulle äga rum.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 17.00.

12 § Beslut om utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 22 mars

UbU9 Fristående skolor m.m.

Punkt 1 (Rätten att välja skola)

1. utskottet

2. res. 1 i motsvarande del (m, fp)

Votering:

216 för utskottet

86 för res. 1

47 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 116 s, 33 v, 38 kd, 15 c, 14 mp

För res. 1: 72 m, 14 fp

Frånvarande: 15 s, 10 m, 10 v, 4 kd, 3 c, 3 fp, 2 mp

Punkt 2 (Fritt val av gymnasieskolans program m.m.)

1. utskottet

2. res. 2 i motsvarande del (m, kd, c, fp)

Votering:

167 för utskottet

139 för res. 2

43 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 35 v, 15 mp

För res. 2: 72 m, 38 kd, 15 c, 14 fp

Frånvarande: 14 s, 10 m, 8 v, 4 kd, 3 c, 3 fp, 1 mp

Punkt 5 (Villkoren för godkännande av och bidrag till fristående skolor)

1. utskottet

2. res. 5 (m, kd, fp)

3. res. 4 i motsvarande del (v)

Förberedande votering:

124 för res. 5

36 för res. 4

146 avstod

43 frånvarande

Kammaren biträdde res. 5.

Huvudvotering:

146 för utskottet

124 för res. 5

36 avstod

43 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 116 s, 15 c, 15 mp

För res. 5: 72 m, 38 kd, 14 fp

Avstod: 1 s, 35 v

Frånvarande: 14 s, 10 m, 8 v, 4 kd, 3 c, 3 fp, 1 mp

Punkt 9 (Mottagande i fristående skola av elev i behov av särskilt stöd)

1. utskottet

2. res. 2 i motsvarande del (m, kd, c, fp)

Votering:

167 för utskottet

139 för res. 2

43 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 35 v, 15 mp

För res. 2: 72 m, 38 kd, 15 c, 14 fp

Frånvarande: 14 s, 10 m, 8 v, 4 kd, 3 c, 3 fp, 1 mp

Punkt 12 (Lärare vid fristående skolor)

1. utskottet

2. res. 4 i motsvarande del (v)

Votering:

271 för utskottet

35 för res. 4

43 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 72 m, 38 kd, 15 c, 14 fp, 15 mp

För res. 4: 35 v

Frånvarande: 14 s, 10 m, 8 v, 4 kd, 3 c, 3 fp, 1 mp

Övriga punkter

Kammaren biföll utskottets förslag.

UbU10 Gymnasieskolan

Punkt 1 (Differentiering av kärnämneskurser)

1. utskottet

2. res. 1 i motsvarande del (m, kd, fp)

Votering:

183 för utskottet

122 för res. 1

44 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 35 v, 1 kd, 15 c, 15 mp

För res. 1: 72 m, 36 kd, 14 fp

Frånvarande: 14 s, 10 m, 8 v, 5 kd, 3 c, 3 fp, 1 mp

Punkt 2 (Högskolebehörighet som mål för gymnasieutbildningen)

1. utskottet

2. res. 1 i motsvarande del (m, kd, fp)

Votering:

182 för utskottet

124 för res. 1

43 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 35 v, 15 c, 15 mp

För res. 1: 72 m, 38 kd, 14 fp

Frånvarande: 14 s, 10 m, 8 v, 4 kd, 3 c, 3 fp, 1 mp

Prot. 2000/01:87

28 mars

Punkt 3 (Övriga grunddrag i en reformering av gymnasieskolan)

1. utskottet
2. res. 3 i motsvarande del (kd)

Votering:

181 för utskottet

38 för res. 3

87 avstod

43 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 35 v, 14 c, 15 mp

För res. 3: 38 kd

Avstod: 72 m, 1 c, 14 fp

Frånvarande: 14 s, 10 m, 8 v, 4 kd, 3 c, 3 fp, 1 mp

Punkt 4 (Rätt att fullfölja studier i gymnasieskolan)

1. utskottet
2. res. 5 (kd, c)

Votering:

253 för utskottet

53 för res. 5

43 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 72 m, 35 v, 14 fp, 15 mp

För res. 5: 38 kd, 15 c

Frånvarande: 14 s, 10 m, 8 v, 4 kd, 3 c, 3 fp, 1 mp

Punkt 9 (Lärlingsutbildning)

1. utskottet
2. res. 6 i motsvarande del (c)
3. res. 4 i motsvarande del (fp)

Förberedande votering:

18 för res. 6

14 för res. 4

274 avstod

43 frånvarande

Kammaren biträdde res. 6.

Huvudvotering:

171 för utskottet

16 för res. 6

118 avstod

44 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 1 m, 35 v, 4 kd, 14 mp

För res. 6: 15 c, 1 mp

Avstod: 71 m, 33 kd, 14 fp

Frånvarande: 14 s, 10 m, 8 v, 5 kd, 3 c, 3 fp, 1 mp

UbU11 Jämställdhet inom utbildning och forskning

Punkt. 1 (Jämställdhetsarbetet i skolan)

1. utskottet
2. res. 1 i motsvarande del (m, c, fp)

Votering:

203 för utskottet

101 för res. 1

1 avstod

44 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 115 s, 35 v, 38 kd, 15 mp

För res. 1: 72 m, 15 c, 14 fp

Avstod: 1 s

Frånvarande: 15 s, 10 m, 8 v, 4 kd, 3 c, 3 fp, 1 mp

Christina Pettersson (s) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats ha avstått från att rösta.

Punkt 3 (Träning i självförsvar för flickor)

1. utskottet

2. res. 2 (v)

Votering:

262 för utskottet

42 för res. 2

45 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 72 m, 36 kd, 15 c, 14 fp, 8 mp

För res. 2: 35 v, 1 kd, 6 mp

Frånvarande: 14 s, 10 m, 8 v, 5 kd, 3 c, 3 fp, 2 mp

Punkt 6 (Jämställdhetslagstiftning för studenter, innefattande skydd mot sexuella trakasserier)

1. utskottet

2. res. 4 (kd)

Votering:

266 för utskottet

39 för res. 4

44 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 71 m, 35 v, 1 kd, 15 c, 14 fp, 13 mp

För res. 4: 37 kd, 2 mp

Frånvarande: 14 s, 11 m, 8 v, 4 kd, 3 c, 3 fp, 1 mp

Punkt 8 (Genomgång av de senaste årens professorstillsättningar utifrån ett genusperspektiv)

1. utskottet

2. res. 6 (m, fp)

Votering:

218 för utskottet

88 för res. 6

43 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 1 m, 35 v, 37 kd 14 c, 14 mp

För res. 6: 71 m, 1 kd, 1 c, 14 fp, 1 mp

Frånvarande: 14 s, 10 m, 8 v, 4 kd, 3 c, 3 fp, 1 mp

Punkt 9 (Könsfördelning i tjänsteförslagsnämnder)

1. utskottet

2. res. 7 (c)

Votering:

291 för utskottet

15 för res. 7

43 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 72 m, 35 v, 38 kd, 14 fp, 15 mp

För res. 7: 15 c

Frånvarande: 14 s, 10 m, 8 v, 4 kd, 3 c, 3 fp, 1 mp

Övriga punkter

Kammaren biföll utskottets förslag.

13 § Beslut om utskottsbetänkanden som slutdebatterats vid dagens sammanträde

JuU18 Handläggningen av ungdomsmål

Punkt 2 (Föräldrars ersättning för inställelse)

1. utskottet

2. res. 1 (m)

Votering:

233 för utskottet

72 för res. 1

44 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 116 s, 35 v, 38 kd, 15 c, 14 fp, 15 mp

För res. 1: 72 m

Frånvarande: 15 s, 10 m, 8 v, 4 kd, 3 c, 3 fp, 1 mp

Övriga punkter

Kammaren biföll utskottets förslag.

**UU8 Ett ramavtal om åtgärder för att underlätta omstrukturering
och drift av den europeiska försvarsindustrin**

Prot. 2000/01:87
28 mars

Mom. 3 (offentliggörande av landlistor)

1. utskottet

2. res. 2 (v, fp, mp)

Votering:

240 för utskottet

65 för res. 2

44 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 71 m, 37 kd, 15 c

För res. 2: 1 m, 35 v, 14 fp, 15 mp

Frånvarande: 14 s, 10 m, 8 v, 5 kd, 3 c, 3 fp, 1 mp

Mom. 6 (omprövning av Exportkontrollrådet)

1. utskottet

2. res. 3 (v, mp)

Votering:

256 för utskottet

50 för res. 3

43 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 72 m, 38 kd, 15 c, 14 fp

För res. 3: 35 v, 15 mp

Frånvarande: 14 s, 10 m, 8 v, 4 kd, 3 c, 3 fp, 1 mp

Mom. 10 (transatlantiskt samarbete)

1. utskottet

2. res. 4 (fp)

Votering:

278 för utskottet

14 för res. 4

11 avstod

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 115 s, 72 m, 34 v, 38 kd, 15 c, 4 mp

För res. 4: 14 fp

Avstod: 1 v, 10 mp

Frånvarande: 16 s, 10 m, 8 v, 4 kd, 3 c, 3 fp, 2 mp

Mom. 11 (ramavtal mellan Frankrike, Italien, Spanien, Storbritannien, Sverige och Tyskland om åtgärder för att underlätta omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin)

1. utskottet

2. res. 5 (v, mp)

Votering:

256 för utskottet

50 för res. 5

43 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 72 m, 38 kd, 15 c, 14 fp

För res. 5: 35 v, 15 mp

Frånvarande: 14 s, 10 m, 8 v, 4 kd, 3 c, 3 fp, 1 mp

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

UU10 Mänskliga rättigheter m.m. – länder, områden och enskilda folkgrupper

Mom. 23 (FN:s konvention om mänskliga rättigheter och diskriminering på grund av sexuell läggning)

1. utskottet

2. res. 2 (v, c, fp, mp)

Votering:

227 för utskottet

79 för res. 2

43 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 72 m, 38 kd

För res. 2: 35 v, 15 c, 14 fp, 15 mp

Frånvarande: 14 s, 10 m, 8 v, 4 kd, 3 c, 3 fp, 1 mp

Mom. 34 (samarbetet med Turkiet)

1. utskottet

2. res. 3 (mp)

Votering:

290 för utskottet

15 för res. 3

44 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 116 s, 72 m, 35 v, 38 kd, 15 c, 14 fp

För res. 3: 15 mp

Frånvarande: 15 s, 10 m, 8 v, 4 kd, 3 c, 3 fp, 1 mp

Sven-Erik Österberg (s) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats som frånvarande.

Mom. 36 (den historiska synen på assyrier, syrianer, kaldéer och armenier)

1. utskottet

2. res. 4 (v, mp)

Votering:

205 för utskottet

57 för res. 4

42 avstod

45 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 116 s, 71 m, 2 kd, 5 c, 11 fp

För res. 4: 35 v, 5 kd, 1 c, 1 fp, 15 mp

Avstod: 1 s, 30 kd, 9 c, 2 fp

Frånvarande: 14 s, 11 m, 8 v, 5 kd, 3 c, 3 fp, 1 mp

Prot. 2000/01:87

28 mars

Mom. 42 (flygförbudszonerna i Irak)

1. utskottet

2. res. 5 (m, fp)

Votering:

219 för utskottet

87 för res. 5

43 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 1 m, 35 v, 36 kd, 15 c, 15 mp

För res. 5: 71 m, 2 kd, 14 fp

Frånvarande: 14 s, 10 m, 8 v, 4 kd, 3 c, 3 fp, 1 mp

Mom. 43 (förhållandena i Irak)

1. utskottet

2. res. 6 (v)

Votering:

256 för utskottet

35 för res. 6

15 avstod

43 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 72 m, 38 kd, 15 c, 14 fp

För res. 6: 35 v

Avstod: 15 mp

Frånvarande: 14 s, 10 m, 8 v, 4 kd, 3 c, 3 fp, 1 mp

Mom. 68 (det officiella utbytet med Taiwan)

1. utskottet

2. res. 10 (m, c, fp, mp)

Votering:

192 för utskottet

112 för res. 10

45 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 5 m, 35 v, 35 kd

För res. 10: 65 m, 3 kd, 15 c, 14 fp, 15 mp

Frånvarande: 14 s, 12 m, 8 v, 4 kd, 3 c, 3 fp, 1 mp

Anna Lilliehöök (m) anmälde att hon avsett att rösta nej men markerats som frånvarande.

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

*Vissa frågor rörande
föräldrabalken*

14 § (forts. från 11 §) **Vissa frågor rörande föräldrabalken** (forts. LU15)

Anf. 122 VIVIANN GERDIN (c):

Fru talman! Det betänkande som vi nu behandlar gäller lagstiftning som berör familjekonstellationer, adoptioner och talerätt för hävande av faderskap. Jag vill börja med det sistnämnda.

Rättsläget i fråga om fastställande av faderskap är i dag något oklart. Jag påstår detta med hänvisning till att en änka inte kan föra talerätt mot en okänd påstådd arvinge som dyker upp efter makens död. Det borde ligga i allas intresse att en ordentlig undersökning görs för att kunna fastställa faderskapet, men så är det inte i dag. Det gäller barn, oftast vuxna, som inte haft något umgänge och ingen kontakt med den påstådde fadern, som inte existerat såtillvida att det inte tidigare framkommit att det funnits barn.

I ett demokratiskt land borde rättstryggheten vara heltäckande och även omfatta de redan kända arvingarna. Med hänvisning till detta yrkar jag bifall till reservation 1.

Sedan vill jag gå in på frågan om adoptioner. Sedan en tid tillbaka pågår en livlig diskussion angående de homosexuellas rättigheter att bli prövade för adoption av barn. Blir det en förändring av gällande lagstiftning så blir Sverige det första land i världen att godkänna homosexuellas rätt att adoptera barn.

Mitt parti, Centerpartiet, har redan tagit ställning för att homosexuella ska kunna provas för adoption av barn. Men på den här punkten delar jag inte mitt partis ställningstagande, så jag vill därför ge min syn på adoptionsfrågan.

Debatten i adoptionsfrågan har hittills mest fokuserats på vuxenperspektivet och inte på barnperspektivet. En intensiv lobbying har bedrivits av förespråkarna för homosexuellas rätt till adoptioner, men trots detta så är många fortfarande tveksamma.

Bland dem som är tveksamma eller klart säger nej finns en mängd människor med olika erfarenheter och kunskaper. Några är etablerade experter på frågor som rör barn. Representanter för Statens nämnd för internationella adoptioner är kritiska till utredningens förslag. De liksom flera andra hävdar att alltför mycket har fokuserats på de vuxnas rättigheter och behov.

Olika adoptionsorganisationer är också kritiska till kommitténs förslag – Rädda Barnens organisation, tidigare barnombudsman och dessutom ett antal andra barnexperter och barnpsykologer – detta med anledning av att den parlamentariska kommittén, Barn i homosexuella familjer, presenterade sitt ställningstagande i slutet av januari. En majoritet inom kommittén var för att homosexuella ska kunna prövas som adoptivföräldrar. Värt att notera är att biträdande experter på barn har en avvikande mening gentemot majoritetens ställningstagande. De anser bl.a. att underlaget för olika studier har varit bristfälligt, och med hänsyn till att man i dag vet för lite om de adopterade som levt i homosexuella familjer så kunde de inte instämma i majoritetens ställningstagande.

Jag tycker också att det är viktigt att vi försöker efterleva intentionerna i FN:s barnkonvention, som vi står bakom. Det finns även ett påpekande från FN:s kommitté för barnets rättigheter att Sverige saknar ett system för uppföljning av hur det faktiskt går för redan adopterade barn. Det är angeläget att den uppföljningen görs först innan regeringen presenterar förslag som tillgodoser de homosexuellas krav att kunna adoptera barn.

Vi kan heller inte bortse från andra länders åsikter angående homosexuellas adoptionsrätt. De flesta barn för adoptioner är utländska barn. En förändrad lagstiftning i Sverige kan medföra att det blir svårare att adoptera utländska barn för alla, även för de heterosexuella.

Barn kan aldrig bli en rättighet – det är en gåva. Tyvärr är det inte alla förunnat att få egna barn, men det kan knappast betraktas som någon diskriminering att några blir utan barn. Den frågan ligger på ett högre plan.

Jag anser att det är vår skyldighet att lyfta fram barnperspektivet därför att barnen själva inte har någon som för deras talan. Jag är övertygad om att det är en fördel att växa upp i en tvåkönad relation, under förutsättning att relationerna mellan de vuxna är goda. Därför måste barnens rätt till föräldrar av båda könen komma i främsta rummet.

De flesta adopterade barnen kommer från andra länder, med annorlunda utseende. Det vore att dubblera ”annorlundaskapet” om de dessutom skulle ha två mammor, alternativt två pappor. Identitetskriser har också påvisats vara större bland barn och ungdomar som växer upp med en annorlunda omgivning.

Den lilla forskning som finns visar också att adopterade barn har en mer komplicerad identitetsutveckling än andra barn. I olika sammanhang påpekas ofta vikten av förebilder för barn och ungdomar och hur viktigt det är att barn inom dagis har tillgång till manlig personal därför att det är flest kvinnor som jobbar på en sådan arbetsplats. Detta har lyfts fram mer på senare tid därför att många barn lever med endast en förälder och saknar kontinuerlig kontakt med den andra föräldern. Jag tror att det är en viktig vägledande faktor vid olika livssituationer att våra barn och

ungdomar har tillgång till både en man och en kvinna i sin närmaste omgivning.

Det här är ingen lätt fråga. Det är mycket känslor med. Men det handlar inte enbart om vem som är bäst på att ge kärlek och omtanke. Det handlar även om förebilder för identitet, och det handlar om att minimera risker för utanförskap och maximera möjligheter för de adopterade att finna sig väl till rätta och få en bra start i livet.

Nu kommer inte frågan upp till något avgörande i dag. Alla motioner i ämnet har avstyrkts. För att inte föregripa den fortsatta beredningen delar jag lagutskottets ställningstagande. I det fortsatta arbetet hoppas jag att barnperspektivet ges ett större utrymme. Med anledning av detta delar jag uppfattningen i reservation 2, att det behövs en allmän översyn av de nu gällande adoptionslagarna.

I detta anförande instämde Runar Patriksson (fp).

Anf. 123 TASSO STAFILIDIS (v) replik:

Fru talman! Jag ska inleda med att jag känner mig stolt som vänsterpartist över att Centerpartiet har tagit ställning för att även homosexuella ska få bli prövade som adoptivföräldrar. Då ställer jag inte min fråga till Viviann Gerdin i hennes egenskap av centerpartist utan i egenskap av enskild riksdagsledamot.

Viviann Gerdin tar upp frågan att man ser det här i vuxenperspektivet och inte i barnperspektivet. Det är så klart en otroligt viktig fråga. Det är vad även jag tog upp i mitt anförande. Men jag vill fråga Viviann Gerdin, med all respekt för hennes egna synpunkter och åsikter: Var finns barnperspektivet i Viviann Gerdins uppfattning vad gäller alla de barn som i dag lever med föräldrar som är homosexuella, både barn med en biologisk förälder och internationellt adopterade barn? Var finns barnperspektivet för de barnen, Viviann Gerdin?

Anf. 124 VIVIANN GERDIN (c) replik:

Fru talman! Jag vill sätta barnets perspektiv i främsta rummet. I det här sammanhanget gäller det i dag ett ovisst antal barn – man tvistar om det är 40 000 eller färre. För att lösa deras situation måste man naturligtvis också uppmärksamma den juridiska vägen. För mig är ändå den sociala tillhörigheten och identiteten viktigast, att känna tillhörighet och ha förebilder.

Jag anser inte att det i dag finns ett underlag för att drastiskt ändra den lagstiftning som gäller. Sedan borde man väl också göra en ordentligare utredning för att komma fram till hur många barn det är. Det står 40 000 i kommitténs utredning. Det är en siffra som ifrågasätts av andra. Med tanke på att undersökningen baserar sig på 20 barn som dessutom deltagit frivilligt tycker jag att det inte finns rätt underlag för att gå vidare.

Anf. 125 TASSO STAFILIDIS (v) replik:

Fru talman! Jag inleder med att uppmana Viviann Gerdin att läsa kommitténs betänkande. Där står vad undersökningarna bygger på, hur slutsatserna är dragna. Det står att slutsatserna inte enbart är dragna på de studier som visar de svenska barnens situation här i Sverige. Det visar

också hur undersökningarna och forskningen har gått till. Ävenså förklaras siffran med de 40 000 barnen som Viviann Gerdin tar upp.

Det är intressant att höra Viviann Gerdins påpekande om sin syn på barnperspektivet. Jag har aldrig hört Viviann Gerdin i den här talarstolen tala om för oss i kammaren på vilket sätt Viviann Gerdin värnar de här barnen. Oavsett om det är 2 barn, 3 barn, 50 eller 40 000 barn har vi inte hört på vilket sätt barnperspektivet kommer in i fråga om dessa barn som har homosexuella föräldrar och oavsett om de har en biologisk förälder eller är internationellt adopterade.

Viviann Gerdin säger att hon är fullt övertygad om att barn mår bäst i tvåkönade familjer. Jag vill fråga: Vad bygger Viviann Gerdin den övertygelsen på? Vilken forskning bygger Viviann Gerdin den övertygelsen på? Verkligheten ser lite annorlunda ut. Det är väldigt många barn som växer upp med ensamstående föräldrar, ensamstående heterosexuella och ensamstående homosexuella föräldrar. Hur ser Viviann Gerdin på de barnen? Vad bygger Viviann Gerdin sin övertygelse på?

Anf. 126 VIVIANN GERDIN (c) replik:

Fru talman! Jag bygger min övertygelse på de utredningar och den forskning som jag har tagit del av. Då det gäller slutsatserna av den forskningen, både nationellt och internationellt, finns det delade åsikter. Då är frågan: Vad är sanning, den enes eller den andres? Det är en avvägningsfråga.

Jag vet att Tasso Stafilidis och Vänsterpartiet inte accepterar argument emot detta, och därför står vi långt ifrån varandra i denna fråga. Även inom den kommitté som har studerat barn i homosexuella familjer har det uttryckts kritik från de experter som har ingått. Det finns väldigt många luckor och många frågetecken.

När det gäller de barn som i dag lever med homosexuella föräldrar finns stora brister i dagens lagstiftning. Det är därför som jag ställer mig bakom att man ser över lagstiftningen i adoptionsfrågan. Då ska man se över den hela vägen. Då omfattas även de barn som i dag lever med homosexuella föräldrar. Jag är medveten om att det inte är tillfredsställande juridiskt sett.

Anf. 127 MARIANNE CARLSTRÖM (s):

Fru talman! Vi socialdemokrater har delat upp dagens debatt i två avsnitt, och jag tänker endast beröra avsnittet om adoption. Motionerna tar upp dels frågan om översyn av adoptionslagstiftningen, dels frågan om homosexuellas rätt att få bli prövade för adoption.

I utskottets betänkande framgår tydligt hur frågan om homosexuellas rätt att bli prövade som adoptivföräldrar har behandlats i riksdagen och i olika utredningar under drygt 20 års tid.

I början av 1999 tillsattes en utredning som fick till uppgift att undersöka och analysera villkoren för barn i homosexuella familjer och om det fanns några sakliga skäl för homosexuella att inte få adoptera barn. Kommittén överlämnade sitt betänkande den 31 januari i år.

Den huvudsakliga frågan, som kommittén har haft att ta ställning till, var om homosexuell läggning hos föräldrarna är en sådan omständighet som gör det sakligt motiverat att särbehandla homosexuella i fråga om rättsligt föräldraskap. Kommitténs bedömningar gjordes utifrån vad som

Prot. 2000/01:87

28 mars

*Vissa frågor rörande
föräldrabalken*

har utretts i fråga om barn i homosexuella familjer och vad som är känt om adoptivbarns särskilda behov.

Kommittén föreslår att det införs en rätt för homosexuella par som lever i partnerskap att – liksom heterosexuella gifta par – bli prövade som adoptivföräldrar.

Kommittén föreslår också att en person som lever i partnerskap ska ha rätt att adoptera partnerns biologiska barn, alltså s.k. styvbarns- eller närståendeadoption. Detta stärker barnens rättsskydd.

Egentligen hade jag inte tänkt att gå in mera på utredningen, men eftersom det har förekommit ganska hårda angrepp på oss i utredningens majoritet känner jag mig tvingad att göra det. Det gäller Kjell Eldensjös och Viviann Gerdins inlägg.

Kjell Eldensjö säger att vi har gått emot experterna. Det finns inga som är experter på barn som lever med homosexuella föräldrar. Däremot finns det de som är experter på barn, psykologer och andra. Det finns också de som är experter på adoptionsfrågor, men det finns inga experter på barn som lever i homosexuella familjer.

De allra flesta partier säger ja till styvbarnsadoption. Då är det märkligt att man säger nej till rätten att bli prövad för adoption, och vilka signaler ger man då de barn som i dag bor med två homosexuella föräldrar? Man kan inte blunda för hur världen ser ut i dag. Den ser inte likadant ut som för 20–40 år sedan.

Sedan kritiserar man utredningens metoder och frågar: Varför bygger man på frivillighet? Ja, men det fattar ju var och en att detta är en dold population. Det går inte att göra några slumpmässiga urval. Homosexuella registreras inte i vårt land. Då finns det bara ett sätt, och det är att göra precis så som utredningen har gjort, nämligen att vända sig till olika organisationer, gå ut på gayklubbar och annonsera. Då får det bli en frivillighet.

Det rör sig inte om så många barn. Det handlar inte om 40 000 barn. Den siffran har utredningen bortsett ifrån. Vi har insett att det inte går att få fram hur många barn det är som lever med homosexuella föräldrar; det är omöjligt. Samtidigt tycker jag inte att det är så viktigt. Vi vet att det finns barn som lever med homosexuella föräldrar, och hur ska vi ordna det för dem?

Det sägs också att vi har gått emot experterna. Alla experter har vi inte gått emot. Vi har gjort en annan tolkning. Vi har gått emot några adopterade, inte alla. Jag är inte heller säker på att vi har gått emot svenska folket. Det här är en åldersfråga och en kunskapsfråga.

Detta har inte varit ett beställningsverk, utan för oss som har varit med i utredningen har det här varit en process. Vi gick inte med på att arbeta i utredningen för att vi ville vara med och genomföra detta beslut, utan vi har tagit del av all forskning och alla undersökningar. Efter ca 1 ½ år bestämde vi oss, för då var vi tvungna att skriva ned vad vi hade kommit fram till. Så lång tid tog det för oss.

Jag kan förstå att det är lätt att svara nej när man får en enkel fråga i en Sifo-undersökning. Jag anser inte att vi har fallit undan för någon lobbyverksamhet. Vi har haft barnens bästa för ögonen.

Väldigt många barn lever i dag med ensamstående föräldrar, och det kan man inte heller blunda för. Man måste inse att det inte är fel. Det är lika viktigt för ensamstående föräldrar som för ensamstående adoptivför-

äldrar att se till att barnen får förebilder från båda könen, precis som att man på dagis och i skolor är angelägen om att anställa lärare av båda könen.

Nu kommer utredningens förslag att gå ut på remiss, och vi får möjlighet att diskutera den här frågan igen. Innan den beredningen är klar vill majoriteten inte säga ja till en översyn av adoptionslagstiftningen. Det får man i så fall göra senare.

I motionerna tar man upp den 15–20 år gamla forskningen om barn som adopterats av ensamstående. Den visar att dessa barn i högre grad är representerade på psykiatriska mottagningar. Men vad är det för barn som de har fått adoptera? Jo, barn som är tre år gamla och äldre. Dessutom har man i många fall fått adoptera barn som är sjuka och handikappade. Då är det ganska självklart att de i högre grad är representerade på psykiatriska mottagningar. Vi vet ju att barn som är äldre när de kommer hit till landet har svårare att anpassa sig. Det borde naturligtvis vara så att ensamstående skulle få adoptera de riktigt små barnen, som har lättare att anpassa sig.

Det här kan man ändra på nu, i dag. Det behövs ingen lagändring och inga utredningar. Det är bara att sätta i gång.

Jag yrkar avslag på reservation 2.

I detta anförande instämde Marina Pettersson, Christina Nenes, Karin Olsson, Anders Berglöv, Lars Lilja (alla s) samt Tasso Stafilidis och Tanja Linderborg (båda v).
(forts.)

Ajournering

Kammaren beslutade kl. 17.57 på förslag av talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

14 § (forts.) Vissa frågor rörande föräldrabalken (forts. LU15)

Anf. 128 KJELL ELDENSJÖ (kd) replik:

Herr talman! Jag tänkte först ta upp detta med Sifomätningar och andra mätningar där svenska folket inte visat sig vara med på den linje som majoriteten i utredningen har föreslagit. Jag har läst ett debattinlägg i Göteborgs-Posten där Marianne Carlström uttalar att det är väldigt positivt att de unga har högre siffror här. Då skulle jag vilja säga att det är väl i och för sig inte så konstigt, utan att närmare reflektera över det behov av både mamma och pappa som ungdomar kan ha eftersom de inte har så stor livserfarenhet och kanske inte tänker i samma termer. Det är väl i och för sig inte så märkvärdigt. Men vad som är lite konstigt är att

Prot. 2000/01:87
28 mars

*Vissa frågor rörande
föräldrabalken*

Marianne Carlström värderar ungdomarnas åsikter mer än vad hon värderar medelålders och äldres. Det tycker jag är lite märkligt.

I samma tidningsartikel står det: För oss socialdemokrater har ledstjärnan i utredningsarbetet varit skrivelsen i FN:s barnkonvention om att barnets bästa ska vara avgörande för all lagstiftning som rör barn.

Det här har, i alla fall enligt min mening, inte så stor bärighet på det beslut som socialdemokraterna m.fl. har fattat. Nu får man tydligen inte säga att det är experter, men experterna och organisationerna har ju motsatt sig detta och har en annan åsikt. De kallas experter i betänkandet, men det vill inte Marianne Carlström kännas vid att de är.

Min fråga blir därför: Anser socialdemokraterna att de politiker som står bakom majoritetens ställningstagande i utredningen har högre kompetens när det rör barns bästa i adoptionsfrågor än vad barnexpertis, adoptionsorganisationer m.fl. har, eftersom man inte lyssnar på dem? Och varför vill inte socialdemokraterna tillämpa försiktighetsprincipen när åsikterna är så olika?

Anf. 129 MARIANNE CARLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Självklart anser vi inte att vi har högre kompetens. Men vi har tagit del av experternas åsikter under drygt ett och ett halvt år och kom sedan fram till en annan slutsats. Det är väl inte så väldigt konstigt, tycker jag. Dessutom värderar vi ju inte någons synpunkter mer än andras. Men visst kan jag glädja mig åt att ungdomar, som jag tycker verkligen borde veta vilka barnens behov är, har en annan inställning än vad de har som är äldre.

När jag gick in i den här utredningen hade jag heller inga färdiga synpunkter om vad vi skulle komma fram till, så jag kan förstå att mäniskor på en enkel Sifofråga svarar nej. Men jag är övertygad om att ganska många skulle ändra åsikt om de fick gå igenom samma process som vi i majoriteten har gjort. Det tycker jag är väldigt viktigt att komma ihåg.

Anf. 130 KJELL ELDENSJÖ (kd) replik:

Herr talman! Givarländerna tillåter i princip inte homosexuella att adoptera. Då är min fråga: Anser socialdemokraterna att det trots allt är försvarbart att i Sverige införa en lagstiftning som kringgår Haagkonventionen, som i sitt ställningstagande har barnens bästa för ögonen och inte innefattar någon rätt för homosexuella att adoptera?

Sedan vill jag ställa ytterligare en fråga. Den har att göra med en allmän översyn av adoptionslagen i ett vidare perspektiv. Här har experterna – om vi får kalla dem det, för här är det väl ändå fråga om experter på adoptionsfrågor, barns situation osv. – sagt att det borde ske en sådan översyn i ett större perspektiv. Då är frågan: Varför ställer inte socialdemokraterna upp på detta i det betänkande som vi nu behandlar när det alltså finns ett sådant förslag?

Anf. 131 MARIANNE CARLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Majoriteten anser inte att vi kringgår Haagkonventionen. Vi anser att det finns andra utgångspunkter i dag och att vi följer Haagkonventionen.

Sedan vill vi inte nu blanda in en allmän översyn av adoptionslagstiftningen, utan det kan man möjligen göra senare.

Vi vill tillåta att homosexuella prövas för adoption. Det är en prövning det gäller, och det är inte särskilt många det handlar om.

Vi kommer också att respektera givarländernas inställning. Och det har ju visat sig i den undersökning som vi har gjort att givarländerna säger att detta inte kommer att påverka adoption för heterosexuella. Säger man nej så tar vi givetvis hänsyn till detta. Det har aldrig varit tal om något annat.

Anf. 132 VIVIANN GERDIN (c) replik:

Herr talman! Marianne Carlström sade tidigare att det här är en kunskapsfråga. Men det är ju så att kunskapen varierar hos dem som är anhängare av att homosexuella ska få adoptera, precis som kunskapen varierar hos dem som säger nej till det. Jag baserar mig på att det finns delade meningar bland de forskare som har följt frågan om homosexuellas rätt till adoption. Det finns ju verkligen de som har underlag för det som de har uttryckt, och det finns kunskap även hos dem som inte är övertygade. Därför tycker jag att det är lite enkelt att bara säga att vi som är tveksamma till detta inte har kunskap.

En av dem som har mycket kunskap på det här området är representanten Ulla Fredriksson i Statens nämnd för internationella adoptioner. Hon borde ju ha skaffat sig mycket kunskap med tanke på den uppgift som hon har. Hon har också framfört att utredningen har tonat ned en del negativa resultat som har framkommit. Det är väl kanske därför som man mest hör talas om det som är positivt då det gäller att införa en ny lagstiftning.

Anf. 133 MARIANNE CARLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag skulle hemskt gärna vilja veta vilka negativa resultat som vi har tonat ned. Vi har inte tonat ned något. Vi har tagit fram allting som har lagts på bordet. Det som irriterar dem som inte är i majoritet är att vi kom fram till en annan slutsats, men det måste vi ju få göra.

Kunskap kan man ju tala om, men samtidigt anser vi utifrån det som har kommit fram i utredningen att den sexuella läggningen inte har någon betydelse för om man är en bra förälder eller inte. Vi har lyssnat på så många, barn och vuxna, och har kommit fram till den här ståndpunkten, och den står vi fast vid.

Anf. 134 VIVIANN GERDIN (c) replik:

Herr talman! Till Marianne Carlström vill jag också säga att det är ändå fortfarande konfliktladdat i samhället att vara homosexuell. Det är därför som jag tycker – det är min personliga åsikt – att det i dag är för tidigt att säga att man ska pröva alla och därmed öka antalet barn som skulle hamna hos homosexuella föräldrar.

Anf. 135 MARIANNE CARLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag tror att i alla debatter där man har flyttat fram positionerna för homosexuella har några ansett att det har varit för tidigt. Men i mycket av den debatt som har varit efter det att utredningen lämnade

sitt resultat har argumentet framförts att kommitténs förslag om att homosexuella ska ha rätt att bli prövade för adoption skulle vara politiskt trendigt.

För mig framstår det som ett väldigt konstigt debattknep. Jag blev inte politiker för att vara politiskt trendig. Jag blev politiker för att jag trodde att världen kunde förändras både i stort och i smått. Jag tror på människors lika värde och lika möjligheter.

Jag blev inte politiker för att välja den lätta vägen. När alla fakta hade samlats in i utredningen och alla argument hade prövats gällde det att tänka efter och våga göra det man tror på. Det är vad jag har gjort i denna fråga.

Vi har kanske egentligen den här debatten ett år för tidigt. Det återstår att se vad som händer när vi har haft remissomgången och hur långt man sedan kan gå i denna fråga. Det är nästa steg.

Jag anser ändå, och kommer att göra det så länge jag lever, att vi har gjort rätt. Vi har följt vår övertygelse som vi har kommit fram till efter att ha studerat den här frågan noggrant.

Anf. 136 VIVIANN GERDIN (c) replik:

Herr talman! Jag tror inte att vi kommer längre i diskussionen i kväll. Jag kan hålla med Marianne Carlström om att frågan kommer upp först när regeringen har lagt fram sitt förslag.

Det är ändå viktigt att lyfta diskussionen för att höra alla argument. Att vi uppfattar saker och ting olika har också jag konstaterat.

Anf. 137 BERIT ADOLFSSON (m) replik:

Herr talman! Jag hade egentligen samma fråga som Kjell Eldensjö. Varför motsätter sig Marianne Carlström en utredning av hela adoptionslagstiftningen? Beredningsarbetet tar bara fram frågor rörande barn i homosexuella familjer. Jag skulle vilja veta vilken uppfattning Marianne Carlström har om en fullständig utredning.

Jag hörde nyss i ett replikskifte att Marianne Carlström sade: Det finns ingen anledning. Jag undrar vad den meningen skulle ha fortsatt med.

Anf. 138 MARIANNE CARLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! För mig framstår det som lite märkligt. Vi har haft internationella adoptioner ganska länge i Sverige. Det började att bli rätt omfattande någon gång på 70-talet, om jag minns rätt. Det är ganska lång tid. Det är ungefär 30 år. Det finns ganska många barn att forska på. Det har gjorts en del undersökningar. Det är kanske inte tillräckligt. Det kan jag inte bedöma.

När vi får en utredning som handlar om att homosexuella ska ha rätt att bli prövade kommer plötsligt debatten igång om att vi ska pröva hela adoptionslagstiftningen. Jag säger inte nej till det. Men jag tycker inte att det finns någon anledning att göra det just nu. Nu diskuterar vi en annan fråga. Vi diskuterar om homosexuella ska ha rätt att bli prövade.

Det är mycket möjligt att vi om något år eller lite längre fram får se över adoptionslagstiftningen. Det kanske är dags för det. Men jag tycker inte att det har med denna fråga att göra just nu. Därför säger vi nej. Jag tror att det finns anledning att återkomma.

Anf. 139 BERIT ADOLFSSON (m) replik:

Herr talman! Det hoppas jag verkligen. Det lät precis som att Marianne Carlström tyckte att man passar på när frågan är aktuell i en annan del av lagstiftningen. Jag vill säga att alla vi andra som jobbar politiskt också gör det för att förändra till det bättre för t.ex. barn. Jag hoppas att det framgår med all önskvärd tydlighet när vi kämpar för vår sak och det vi tror är bra.

Det finns lagstiftning som är från 1917, efter vad jag hörde i dag, när det gäller ensamståendes adoptioner. Åldersgränsen 25 år är också lite underlig. Det är två saker som är intressanta. Det finns väl ingen anledning att vänta med att ta ett helhetsgrepp över frågan, och då får man också med adoptioner i homosexuella familjer i samma svep. Jag tycker att det skulle vara rationellt.

Anf. 140 MARIANNE CARLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Vi har nu en utredning som många här har sagt är väldigt omfattande och ger väldigt mycket kunskap. Det är tydligen inte tillräckligt mycket kunskap enligt en del, men nu ska den ändå gå ut på remiss.

Varför ska vi fördröja det arbetet och sedan sätta igång en översyn av adoptionslagstiftningen? Jag antar att det blir anledning för en ny utredning, och vi vet att utredningsarbete tar tid.

Jag tycker inte att det är något fel att utredningsarbete tar tid. Men vi behöver inte vänta med denna fråga. Vi kan komma vidare när det gäller frågan om homosexuella ska ha rätt att bli prövade.

Jag vill gärna avsluta med att säga följande. Man kan tro att kommittén var djupt oenig i allt. Men så var det inte. Kommittén var i princip enig om allt utom gemensamma adoptioner.

Frågan har fokuserats på internationella adoptioner. Det beror helt enkelt på att det nästan inte sker några inhemska adoptioner. Det finns inte barn till det. Vi är eniga om nästan allt utom denna fråga.

Det enda parti som har gått emot allt är kd. Annars finns det en enighet i kommittén. Jag är medveten om att det inte gäller i alla partier. Men vi ska inte glömma det. Egentligen rör debatten en väldigt liten del. Vi vet att det sker ganska få adoptioner i dag. Det handlar återigen om rätten att bli prövad.

Låt oss nu invänta det fortsatta arbetet. Det ska bli spännande att se hur det går.

Anf. 141 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Först ber jag om ursäkt för att jag råkade missa min uppsatta tid på talarlistan med någon minut. Nu har det kommit i gång en diskussion om homosexuellas rätt att adoptera. Jag finner då inte anledning att fortsätta med någon längre debatt. Men jag vill ändå deklarerat Centerpartiets uppfattning i den sakfrågan.

Ingen ska ha en oinskränkt rätt att adoptera barn. Det är barnets bästa som ska vara avgörande. Men alla vuxna ska ha rätt att bli prövade lämpliga som adoptivföräldrar oavsett sexuell läggning, kön, osv. Det är den utgångspunkt som vi har i den här frågan.

Just detta med att det är barnets rätt som ska vara avgörande låg också i botten när lagutskottet och sedermera också riksdagen fattade beslut om den utredning nu har suttit och utrett dessa frågor.

Jag tycker att utredningen har gjort ett gott arbete. Det har varit ett omfattande analysarbete och kunskapsinhämtande, och utredningen har också kommit till rätt slutsats.

Nu är det nog som Marianne Carlström sade. Den här debatten kommer egentligen ett år för tidigt. Det är en aktuell fråga som har diskuterats mycket. Det är väl av den anledningen som debatten har kommit till.

Annars har utskottet ingen avvikande mening. Den samlade majoriteten avstyrker de motioner och de krav som finns, däribland Centerpartiets partimotion. Det är den enda partimotion som kräver att alla ska provas om de är lämpliga. Miljöpartiet har också en partimotion.

Utskottet avstyrker med motiveringen att man förutsätter att det förslag som utredningen har lagt fram och som har diskuterats här – och som bl.a. Marianne Carlström föredömligt har försvarat – snabbt ska beredas och att regeringen ska återkomma till riksdagen med förslag.

Jag vill gärna hänvisa till mitt särskilda yttrande i betänkandet. Jag säger där att jag är beredd att avstå från att yrka bifall till partimotionen och avvakta att ett sådant förslag kommer fram.

Jag förutsätter att regeringen efter remissomgången bereder ärendet på ett sådant sätt att det kommer fram ett förslag med den innebörd som vi har yrkat i vår partimotion. Det ska vara möjligt att var och en ska provas lämplig som adoptivförälder. Jag kan inte se någon annan möjlighet utifrån synen på alla människors lika rätt och värde.

Herr talman! Med detta instämmer jag i de yrkanden om bifall till reservationerna nr 1 och nr 2 som här ha gjorts. Under övriga moment yrkar jag bifall till utskottsmajoritetens förslag i betänkandet.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 29 mars.)

15 § Vissa elmarknadsfrågor

Föredrogs
näringsutskottets betänkande 2000/01:NU8
Vissa elmarknadsfrågor.

Anf. 142 KARL GUSTAV ABRAMSSON (s):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till reservation nr 3 och avslag på övriga reservationer i betänkandet.

Egentligen skulle vi kanske kunna slippa en stor del av den här diskussionen och debatten. I just den del som behandlar motionerna på elmarknadsområdet har vi nämligen varit ganska överens. Jag tycker att det egentligen är på marginalen som vi skiljer oss åt, men det kanske måste vara så här.

I varje fall har frågorna om sänkta elpriser intresserat många människor, och tydligen också många elkonsumenter – hushåll och även småföretag och andra. Det har ju skett en ganska omfattande mängd byten av elleverantör. Då är det viktigt att vi, när vi nu har varit överens om att

avreglera elmarknaden och är överens om att vi ska ha system som ger en maximal utdelning för konsumenterna, har så låga elpriser som över huvud taget är möjligt. Det gäller som sagt både hushåll och företag som producerar varor och som har el som en del av sina insatsvaror.

Av de rapporter som kommer har vi kunnat konstatera att systemet inte fungerar tillräckligt bra. Det måste förbättras på olika sätt. En fråga som ofta är uppe till debatt är de relativt höga nätpriserna. De är ganska olika om man ser till hur de olika nätägarna debiterar. De är också olika mellan olika delar av landet och mellan tätort och glesbygd. Denna fråga måste man försöka komma till rätta med. Elnätsutredningen har behandlat frågorna, och de är föremål för beredning i Regeringskansliet. Vi väntar en proposition senare under året.

En fråga som också har diskuterats mycket och som har retat upp konsumenterna och även leverantörerna är de s.k. leverantörsbytena. De fungerar väldigt dåligt. Det finns regler om hur de ska ske och med vilka tidsfrister som man ska göra olika anmälningar. Men tydligen finns det antingen brister i de administrativa systemen eller brister i de ADB-system som man har inrättat. Eller så kan det, som någon påstår, vara en ren ovilja från nätbolagen att klara ut detta på ett effektivt och snabbt sätt. Det vore illa om det skulle vara så. Vi har i dag inte i lagstiftningen ett sanktionssystem som effektivt driver på detta så att det följs upp på ett bra sätt.

Det är på denna punkt som vi egentligen var oeniga om hur man skulle gå till väga, men efter diskussion i utskottet har vi kommit överens om att vi ändå måste sätta in en del åtgärder och helt enkelt skicka en beställning till regeringen för att komma till rätta med bekymren. Det är inte alldeles säkert att detta är en lätt fråga som det är lätt att lagstifta om. Blir det fråga om en förseningsavgift eller en sanktionsavgift så måste man, i vilken form det än må bli, säkerställa att den är rättssäker och kommer att fungera. Man måste ha system som fungerar för att detta ska upplevas som verkningfullt, rättvist och, som jag sade, rättssäkert.

Regeringen har förvisso lovat att se över detta. Trots det har vi i utskottet kommit överens om att göra en beställning på en översyn för att kunna komma åt de felande nätbolagen. Därför vill vi se förslag till den lagändring som vi tror krävs för att man ska kunna komma till rätta med bekymren.

Ett annat område, som i och för sig inte är någon stor fråga som vi trycker särskilt hårt på just nu men som jag tror att vi kommer att få se mer av i framtiden, och det ganska snart, är hur vi ska klara av fjärravläsningen av elkonsumtionen och förbrukningen. Där pågår också utredningar. Det finns ett antal företag som med mycket gott resultat har infört fjärravläsning. Om jag är rätt informerad lär det finnas ett par tre utrustningar som klarar av fjärravläsningar.

Jag och en kollega var för ett par veckor sedan hos Sollentuna Energi och fick information om hur man har arbetat där. Man har infört ett fjärravläsningssystem för alla sina kunder, och man har bara positiva erfarenheter av det. Kunderna är nöjda. Det har kunnat ske till mycket rimliga kostnader för företaget, vilket jag tycker är en viktig sak att säga. Jag tror att det är bra om elleverantörerna verkligen tar tag i frågan och gör någonting åt den. I dag finns det tyvärr alltför mycket av väntan på att det

Prot. 2000/01:87
28 mars

*Vissa elmarknads-
frågor*

också på detta område ska komma regler. Jag tror att de som har gått före här har en stor fördel av det.

Den fråga och diskussion där vi har skilt oss åt och där vi från Socialdemokraterna och Vänstern har reserverat oss gäller strålningsriskerna. Det är naturligtvis ett mycket viktigt område. Det har pågått mycket forskning om detta, men den har inte kunnat fastställa om strålningsriskerna medför de problem som en del vill påstå att de gör. Vi tror från vår sida att man behöver forska mer på området.

Jag tror att majoriteten delar den uppfattningen, men man vill trots detta gå fram med en beställning till regeringen om en utredning om hur man ska öka kunskapen och avveckla de risker som man befarar. Vi tycker att man kommer längre med att understödja forskningen på området och i anslutning till de rön som kommer upp vidta åtgärder. Trots allt så måste ju den utredning som majoriteten nu vill beställa bygga på forskningsresultat och forskningsrön. Därför anser vi att det är en onödig beställning.

Anf. 143 KARIN FALKMER (m):

Herr talman! Näringsutskottsbetänkandet handlar i huvudsak om effekterna av den reformering av elmarknaden som infördes den 1 januari 1996. Avregleringen, som innebär att produktion och handel med el sker i konkurrens, har skapat förutsättningar för sänkta priser samtidigt som valfriheten för elkonsumenterna har ökat. Elkunderna är de stora vinnarna eftersom de har möjlighet att sänka sina elkostnader.

I och med införandet av schablonberäkningen på elmarknaden den 1 november 1999 slopades kravet på timmätare vid byte av elleverantör. Konsumenternas ställning på elmarknaden stärktes med bl.a. kortare uppsägningstid och kostnadsfria byten.

Allt borde vara frid och fröjd. Men det är det inte! Genom alla klagomål som nått utskottet, och nu senast av Energimyndighetens rapportering till regeringen, framgår att systemet ännu inte fungerar som avsett. Förhållandevis få kunder har bytt elleverantör. Många kunder har inte kunnat byta elleverantör, anser de, för att det har tagit så mycket längre tid än planerat.

Energimyndigheten drar slutsatsen att problemen beror på nätföretagens hantering av leverantörsbyten, mätning, beräkning och rapportering.

Regelverket anger klart och tydligt hur berörda aktörer ska agera vid ett leverantörsbyte och vilka tidsfrister som gäller. Nätbolagen ska inom fem arbetsdagar antingen sända ett meddelande om vad som är felaktigt eller ofullständigt i anmälan eller bekräfta densamma.

En anmälan om leverantörsbyte ska innehålla uppgift om anläggningsidentitet. Här brister det. Enligt Energimyndighetens rapportering är denna för leverantörsbytet nödvändiga uppgift ofta okänd för kunden. Reformens och elmarknadens trovärdighet riskerar att skadas om inte rutiner kring leverantörsbyten och rapporteringen av mätvärden snabbt förbättras.

Det är därför mycket bra att vi i näringsutskottet har kunnat enats om en begäran till regeringen om ett skyndsamt införande av ett effektivt sanktionssystem mot de nätbolag som inte uppfyller regelverkets krav vid byte av elleverantör eller gällande föreskrifter om angivande av an-

läggningsidentitet vid mätrapportering. Regeringen ska snarast lägga fram ett förslag till de lagändringar som krävs.

Ett annat problem där vi inte lyckats nå enighet i utskottet är den dåliga prisutvecklingen och de stora skillnader som råder när det gäller nätavgifter. Reformeringen och avregleringen av elmarknaden har varit framgångsrik, inte minst i den meningen att elpriset har sjunkit. Ändå upplever många konsumenter att deras elkostnader är oförändrade eller t.o.m. har ökat. Förklaringen till detta är dels att den socialdemokratiska regeringen har höjt energiskatterna kraftigt, dels att nätföretagen, trots avregleringen, inte är konkurrensutsatta. Nätföretagen har ett s.k. naturligt monopol inom respektive område. Kunden kan inte välja alternativt nät utan måste använda sig av det befintliga nätet för att få tillgång till sin elleverans. Den dåliga prisutvecklingen som följer med elnätens monopol-situation har regeringen inte gjort något för att komma till rätta med.

Det totala elpris som slutkunden får betala utgörs av ett renodlat elpris, nätavgift samt energiskatt och moms. För en elkund som bor i lägenhet och förbrukar 2 000 kilowattimmar per år utgjorde den 1 januari 1999 elpriset 25 %. Energiskatter, moms och produktionsskatter var 35 % och nätavgiften 40 % av totalkostnaden. För en lägenhetskund är alltså bara 25 % av elkostnaden kopplat till den avreglerade marknaden, medan 35 % av kostnaden beror på skatter och 40 % av kostnaden tas ut av nätföretag som har ett naturligt monopol.

Energimyndighetens undersökning från maj 2000 visar att avgiftsskillnaderna mellan nätföretag som verkar inom samma bebyggelse-region är mycket stora. Det finns också stor risk för korssubventionering.

Avregleringen av elmarknaden inleddes för mer än fem år sedan. Regeringen har trots medvetenhet om bristerna när det gäller nätavgifterna ännu inte agerat för att skärpa kraven på nätföretagen. Det är viktigt för konsumenterna att regeringen snabbt ser till att Energimyndighetens tillsyn av nätföretagen omedelbart skärps. Det finns uppskattningar som gör gällande att mer än hälften av avregleringens positiva effekter i form av effektivitetsvinster finns i nätledet. Det duger då inte att, som utskottsmajoriteten vill, förhålla denna för konsumenterna så viktiga fråga.

En fråga som oroar många människor är effekterna av strålning från kraftledningars magnetfält. Ingen kan bättre än forskarna avgöra om det föreligger hälsorisker i detta sammanhang. Vi kan bara konstatera att dagens forskningsresultat om strålningsrisker från kraftledningar är motstridiga. En försiktighetsprincip har utfärdats, vilket är bra. Hittills har nedgrävning av kraftledningar varit det som tillämpats i områden som är tätbebyggda. Men detta löser inte problemet. Nedgrävning påverkar inte i sig magnetfälten.

De motstridiga forskningsresultaten och den betydande oron för de magnetiska fälten som finns bland människor som har kraftledningar nära husknuten, dagis eller skolan gör att man måste ta frågan på stort allvar. Därför begär vi som nu är i majoritet i utskottet att regeringen tillsätter en utredning med uppdrag att undersöka och presentera metoder för att avskärma magnetfältens strålning för att därmed reducera eventuella strålningsrisker och finna incitament för detta. En kostnadsberäkning ska ingå i utredningen.

Prot. 2000/01:87
28 mars

*Vissa elmarknads-
frågor*

Herr talman! Jag står självfallet bakom de moderata reservationerna, men nöjer mig med att yrka bifall till reservation nr 1 och avslag på reservation nr 3.

Anf. 144 LENNART VÄRMBY (v):

Herr talman! Det här betänkandet kan man knappt betrakta som ett av de tyngsta i näringsutskottets historia. Vissa elmarknadsfrågor är en rubrik som täcker ett brett fält, men det viktigaste beslutet, nämligen att omreglera till en elmarknad, är ju redan fattat. Viktiga utvärderings- och analysarbeten pågår nu helt enligt planerna. Senare i år kommer vi rimligen att kunna se vilka förändringar som måste beslutas i denna församling.

Svenska kraftnät, Energimyndigheten och elbörsen själv, Nordpool i Oslo, bedriver nu ett aktivt förändringsarbete för att finslipa elmarknadens funktioner.

De viktigaste punkterna i det här arbetet är enligt Vänsterpartiets uppfattning utan tvivel att för det första få till stånd en effekthandel som ger tydliga prissignaler till oss konsumenter om kostnaderna att kalla vintermåndagar hålla oss med nödvändig el. Omvänt ska vi konsumenter kunna ge tydliga signaler vilket pris vi är beredda att betala per kilo elektroner när vi kravar upp dessa mörka kalla måndagar i januari och februari. Kanske fördrar vi sängens goda värme om effektprisets mekanismer är tydliga nog, och det vore en marknadskrafternas välsignelse, herr talman.

För det andra måste överföringskapaciteten byggas ut så att flaskhalsar i stamnät och regionalnät försvinner. Arbetet med detta pågår redan med högsta prioritet.

Något som egentligen inte berörs under den här marknadsrubriken är den snabba koncentrationsprocess som pågått och pågår inom elbranschen. Vi i Vänsterpartiet har uppmärksammat de här riskerna för en monopolliknande situation i vår motion. Det senaste exemplet är att den stora tyska koncernen E.ON häromveckan lade ett bud för att helt ta över börsnoterade Sydkraft. Sedan tidigare är ju finska Fortum delägare i Birkakoncernen. Statliga Vattenfall, gott folk, är faktiskt det enda hel-svenska energiföretaget av format. Låt oss värna om det bolaget!

En komplikation är att de här tre dominerar elproduktionen med ca 90 %, och det är ett problem när det gäller att få till stånd en marknad med konkurrens.

Om Sydkrafts övriga ägare accepterar budet från E.ON betyder det att en av de största aktörerna på den svenska el- och energimarknaden försvinner från börsen och blir ett helägt tyskt dotterbolag. Det här ökar ägarkoncentrationen, minskar insynen och inflytandet. Det är min bestämda uppfattning att Sydkraft bör leva vidare som börsnoterat, och därmed öppet, företag. Den granskning och den rapportering som börsnoterade företag måste leva upp till, gott folk, är viktig för att vi ska kunna få lite insyn från samhällets sida. Vi kan ju bara se på Ericssons aktiestämman, som kanske t.o.m. pågår just nu om de inte blivit överens på sluttampen.

Jag uppmanar därför de kvarvarande ägarna att säga ett bestämt nej till det här tyska budet. Det gäller norska Statkraft, Malmö, Landskrona och Oskarshamns kommuner som stora ägare samt Alecta och självfallet

de många enskilda aktieägarna. Det är min fromma förhoppning att Aktiespararna med Lars-Erik Forsgårdh i spetsen än en gång reser motståndets fana och slåss för de verkliga marknadskrafterna. Det är nämligen farligt när de stora börjar sluka varandra. Det är då man måste se upp. Det är då konkurrensen kan upphöra.

Trots denna bekymmersamma utveckling har vi ingen reservation i betänkandet i dag när det gäller konkurrensfrågorna, eftersom en utvärdering av elmarknaden snart ska presenteras. Men jag vill betona att vi i Vänsterpartiet noga följer utvecklingen och tänker agera snabbt och bestämt om så behövs.

Jag ska göra några ytterligare nedslag i betänkandet. Vad gäller nätverksamheten och nätavgifterna lät Karin Falkmer från Moderaterna nästan lite upprörd över att detta inte har fungerat perfekt från början. Det är då att betänka att tillsynen över nätverksamheten successivt har skärpts för att pressa kostnaderna inom det här monopolet. Det går inte att införa någon marknad. Vi kan inte rimligen ha flera nät ovanpå varandra. Jag tycker att det är illa nog med alla de master som förekommer inom telekombranschen.

Vi har från Vänsterpartiet i en motion föreslagit att regeringen borde reda ut om det kanske vore bättre att slå ihop den fasta avgiften med den rörliga. Eller uttryckt med andra ord för att göra det begripligt: Vi konsumenter skulle på räkningen betala exakt per kilowatt och ingenting annat. De kostnader som nätbolagen har för sina ledningar tar de sedan ut av det elförsäljande bolaget. Det skulle betyda att till skillnad från nu skulle sparande och effektivisering verkligen stimuleras.

Låt mig ge ett exempel. Om jag köper en tvättmaskin som drar en tredjedel mindre el, gör jag en förtjänst på en knapp tredjedel av elpriset. Den fasta kostnaden ligger, som det nu är, kvar oförändrad. Enligt vår modell skulle konsumenten fullt ut tjäna in hela besparingen per kilowatt. Att utreda detta vore väl inte helt fel.

Jo, säger en elproducenterna tydligen närstående majoritet. Min blygsamhet förbjuder mig att nämna vilket parti som är ensamt om reservation nr 2, som jag härmed livligt yrkar bifall till.

Vi har ytterligare en reservation tillsammans med socialdemokraterna. Självfallet står vi bakom den, men för tids vinnande väljer jag att yrka bifall bara till reservation nr 2.

Vad gäller anslutning av vindkraft och annan förnyelsebar elproduktion, som tas upp på ett förtjänstfullt sätt i motioner av Centern respektive Miljöpartiet, är jag övertygad om att det är en fråga som vi löser när de arbetsgrupper som just nu arbetar för att underlätta för mer vindkraft kommer med sina förslag.

Vidare något om de omdiskuterade riskerna för strålning från kraftledningar. Vi har tillsammans med socialdemokraterna valt att avstyrka förslaget om att tillsätta en utredning. Det gör vi självklart inte av ovilja mot att förebygga eventuella risker, men redan nu finns det en försiktighetsprincip, och såvitt jag vet är berörda myndigheter och företag numera mycket medvetna om farhågorna kring magnetfälten. Forskning pågår och har vårt fulla stöd.

I min hemkommun Växjö och i många andra kommuner finns redan beslut om att successivt flytta, gräva ned och avskärma anläggningar som alstrar magnetfält och strålning, förutom att gällande regler som sagt ger

Prot. 2000/01:87
28 mars

*Vissa elmarknads-
frågor*

alla möjligheter att placera transformatorer, kraftledningar och andra kraftfältsalstrande anläggningar på ett betryggande sätt.

Den föreslagna utredningen har därför enligt vår mening inget ytterligare att tillföra. Men jag faller inga bittra tårar, Karin Falkmer och andra, över att ni i majoriteten, som till och från skiftade i utskottet, för en gångs skull troligen vinner. Det är det som är demokrati.

Omvänt skulle jag bli glad om övriga kan dela mina farhågor vad gäller ägarkoncentrationen av energiföretagen och kan ställa upp för ett Sydkraft som fortsätter att vara en möjlig placering på aktiebörsen för våra pensionsfonder och för fortsatt öppenhet och möjlig granskning av detta bolag. Kan Karin Falkmer svara på den utmaningen?

Till sist vill utskottet ge regeringen uppdraget att skyndsamt utreda de tidigare berörda straffavgifterna för nätbolag som inte snabbt nog ordnar byte av abonnenter. Bra, säger det eniga utskottet. I den enigheten ingår självklart också Vänsterpartiet. Jag är införstådd med detta, men jag kan så här på slutet ändå inte låta bli att jämföra den här snabbheten med trögheten vad gäller att höja skadeståndsansvaret för kärnkraftsägarerna, som gäller betydligt större belopp.

Inget mer om det. Till sist bara en uppmaning till alla glada elkonsumenter: Köp miljömärkt el! Då får ni inte bara energi utan också ett gott samvete.

Anf. 145 KARIN FALKMER (m) replik:

Herr talman! Jag får försöka att utveckla den moderata synen på elmarknaden. Vi tycker att det sammanlänkade elsystem som nu finns gör att man varken i Sverige eller i något land i norra Europa kan styra händelseförloppet. Vi tycker att det är dags att anpassa energipolitiken till de förhållanden som gäller på energimarknaden. På en reformerad och avreglerad energimarknad duger det inte att fortsätta med en energipolitik som är grundad på planeringsmål och omfattande statlig styrning.

De försök till statlig styrning som Lennart Värmbys nu gör sig till talesman för passar inte i den nya verklighet som vi lever med. Det är dags att avveckla den del av energipolitiken som under lång tid har haft som syfte att styra tillförseln, sammansättningen och förbrukningen av energi. Statens roll ska inskränkas till att fastställa spelregler som ska gälla på marknaden i allmänhet och i synnerhet när det gäller miljö, säkerhet och beredskap.

Anf. 146 LENNART VÄRMBY (v) replik:

Herr talman! Jag vet inte om jag riktigt förstod Karin Falkmers inlägg. Man ska anpassa sig till verkligheten, men elmarknaden är en verklighet som skapas av oss människor, bl.a. genom beslut här i riksdagen och av oss som konsumenter när vi väljer vilken elsort vi ska köpa. Jag föredrar då den gröna eller miljömärkta. Jag tycker inte att vi ska planera för ökad statlig styrning. Jag uppmanade inte till en enda statlig krona när jag tog upp Sydkraft, utan jag uppmanade tvärtom de nuvarande ägarna att inte ge upp sitt ägande bara därför att E.ON har passerat 40 % i sitt ägande och därmed lägger bud på hela företaget. Skulle E.ON få igenom denna sin affär försvinner Sydkraft från börsen.

Jag har inte alls argumenterat för något förstatligande. Vi har ett helstatligt och helsvenskt Vattenfall. Jag tycker att det räcker och blir över.

Vi kan förtjänstfullt utveckla det företaget vidare både för abonnenter och för oss som ägare, men en ökad statlig styrning har jag alltså inte argumenterat för.

Visst är norra Europa en enda elmarknad, men vi ska inte ge upp inför de olikheter som finns på denna elmarknad, med de sämre miljövillkor som har gällt i norra Europa, utan vi ska tillsammans med andra goda krafter se till att marknaden ställer miljökrav på produktionen och se till att abonnenterna får säker el ända fram till de två hålen i väggen. Den ska också vara tillräckligt avskärmad, så att man inte när man sticker in kontakten drabbas av strålskador innan man hinner fram till soffan för att se på de goda TV-programmen, som alltför ofta avbryts av alltför dålig reklam.

Anf. 147 KARIN FALKMER (m) replik:

Herr talman! Jag tycker inte att det är en uppgift för oss riksdagsledamöter att från talarstolen tala om för företag hur de ska sköta sin verksamhet. Det klarar företagen bäst själva. Jag kan möjligtvis sträcka mig så långt att jag ger Lennart Värmbys rätt i att det är ett problem att vi har en dominerande aktör som Vattenfall, som är statligt ägd och därmed kan utsättas för politisk styrning. Detta är ett problem som vi skulle kunna lösa från riksdagens sida genom att försälja Vattenfall. Det är mitt förslag till lösning på detta problem.

Jag tycker vidare att det är viktigt att spelreglerna när det gäller miljö- och säkerhetsaspekter är bra och genomtänkta på det här området. Där har vi politiker en roll att spela, men dessa regler ska vara så generella som möjligt. Den utökade fria konkurrensen mellan energislagen kommer då att gälla, och då kommer de energislag som klarar miljö- och säkerhetsaspekter på ett kostnadseffektivt sätt att vinna.

Anf. 148 LENNART VÄRMBY (v) replik:

Herr talman! Jag ställer mig bakom de generella reglerna, men en generell erfarenhet, som jag inte är ensam om att ha gjort efter många års studier av en bister verklighet, är att kapitalismen har en inneboende tendens att fungera så att när de fria marknadskrafterna, som jag alltså inte är emot, fått verka ett tag åter oftast de lite större, effektivare och bättre upp de små. Till slut hamnar man i en situation som är näst intill ett monopol, ett oligopol.

När vi har en ingångssituation på elmarknaden där loppet börjar med stora, ofta statliga eller som i Tyskland delstatliga företag, är det lite svårt att inte försöka bevara möjligheterna för en fungerande konkurrens, bl.a. genom att ha exempelvis ett statligt företag som Vattenfall, som inte är börsnoterat och som inte kan köpas upp. Då har man någon garanti för att det finns någon aktör som inte ägs av E.ON nere i Tyskland. Det företaget är faktiskt större än Vattenfall som koncern.

Jag tror inte att sådana jättebolag gynnar oss konsumenter på sikt. Jag ser gärna generella regler, och jag tror på marknadskrafterna till den grad att jag är villig att lämna över ett stort ansvar till dem. Men jag litar inte på dem fullt ut. Profithungern kan ta kål på förnuftet. Därför är det viktigt att de inte får sitta bakom slutna dörrar. Det var därför som jag inte uppmanade kammaren att på något sätt fatta beslut om Sydkrafts ägande

Prot. 2000/01:87
28 mars

*Vissa elmarknads-
frågor*

utan uppmanade dagens ägare att bevara Sydkraft som börsnoterat företag för att därmed bevara insynen.

Anf. 149 INGER STRÖMBOM (kd):

Herr talman! Jag börjar med att yrka bifall till reservation 4, men kristdemokraterna står naturligtvis även bakom reservation 1.

De flesta motionerna i det här betänkandet berör den avreglerade elmarknaden och innehåller krav på justeringar för att marknaden ska fungera bättre ur konsumentens perspektiv. Avregleringen ledde till sänkta elpriser, och det var ju själva syftet med avregleringen. Men regelverket måste justeras när vi nu i dag ser att det finns några områden som inte fungerar riktigt så som de borde.

Vi kristdemokrater anser att Energimyndigheten måste ges bättre möjligheter till tillsyn och vassare tänder. Vi menar att det är viktigt att nätverksamheten, som ju är ett monopolområde, kan övervakas och att det ska gå att komma till rätta med icke önskvärda ageranden.

Höga och starkt varierande prisnivåer är ett problem, bristande effektivitet i nätverksamheten är ett annat och korssubventionering från nätverksamhet till elhandel är ett tredje.

För konsumentens bästa måste regeringen snarast vidta åtgärder för att komma till rätta med de här problemen. Jag förstår inte varför socialdemokraterna inte riktigt vill klara ut de kvarvarande problemen i den i övrigt så lyckade reformen. Socialdemokraterna hänvisar i dag till El-nätsutredningen. Men om det kommer åtgärder – och vilka och när – vet inte K G Abramsson.

Herr talman! Så till ett annat område. För mig som konsument ska det vara lätt att byta elleverantör om jag kan få billigare el eller bättre service hos ett annat bolag. Men det har visat sig att många elkunder inte kan få sitt byte av elleverantör inom den tidsram som vi i riksdagen har beslutat om och som började gälla för ungefär ett och ett halvt år sedan. Ungefär var fjärde leverantörsbyte försenas. Energimyndigheten har starkt kritiserat detta. Någonting måste göras.

Jag är därför mycket glad över att vi har fått ett enigt utskott att tillkännage för regeringen att ett sanktionssystem mot de nätföretag som inte uppfyller regelverkets krav på leverantörsbyte bör införas.

Herr talman! I många av våra kommuner går kraftledningar genom eller tätt intill bostadsområden. Skolor, daghem och sjukhem ligger ibland mycket nära ledningar. Människor vistas således under lång tid och nästan dagligen i stor närhet av kraftledningar. Då och då har det kommit alarmerande forskarrapporter om strålningsrisker. Men ungefär lika många rapporter har förnekat att det finns några skadliga strålningar. Beroende på osäkerheten i den här frågan har vi i Sverige en försiktighetsprincip som innebär att vi ska sträva efter att minska exponeringen för elektromagnetisk strålning om åtgärderna kan vidtas till rimliga kostnader.

Försiktighetsprincipen ligger kvar även sedan en färsk svensk studie från Institutet för miljömedicin har visat att det inte finns någon ökad risk för barnleukemi för det stora flertalet barn som bor i närheten av kraftledningar. Man har också visat att den lilla cancerrisk som finns endast gäller dem som utsätts för mycket höga strålningsstyrkor.

Herr talman! Jag menar att vi politiker måste ta människors oro på allvar. Det försöker vi göra i många andra sammanhang. Kristdemokraterna anser att vi ska göra det även i frågan om eventuell skadlig strålning från kraftledningar.

Ett sätt att använda försiktighetsprincipen är att försöka avskärma den strålning som bevisligen finns runt ledningar. Det är där som vi kristdemokrater vill ha och har fått majoritet för ett tillkännagivande till regeringen att åtgärder och metoder för att reducera strålningsriskerna från kraftledningar ska utredas.

Så, herr talman, till fjärrvärmemarknaden. Som konsument har du i dag inte möjlighet att välja fjärrvärmeleverantör. Företagen har monopol i ditt område och kan i praktiken sätta de priser de vill. Vi anser att det är en mycket olycklig situation. Vi vill att regeringen ska pröva hur konkurrens kan tillskapas också på det här området. Vi kräver också en tillsyn som bevakar hur kommuner och andra leverantörer sätter sina taxor.

Regeringen säger sig värna om konsumenterna. Detta, menar vi, måste också få genomslag på fjärrvärmemarknaden.

Anf. 150 LENNART VÄRMBY (v) replik:

Herr talman! Jag ska fråga Inger Strömbom och kristdemokraterna vad ni anser om ägarkoncentrationen, som ständigt ökar inom energibranschen. Det är lite motsägelsefullt när vi ska ha en fri marknad som är bra för konkurrensen.

Anser Inger Strömbom och kristdemokraterna att det är fritt fram för E.ON att köpa upp Sydkraft?

En följdfråga: Ställer ni samtidigt upp på att sälja ut det helsvenska Vattenfall rakt ut till börsen och därmed öppna för att E.ON även köper upp Vattenfall?

Anf. 151 INGER STRÖMBOM (kd) replik:

Herr talman! Jag kan rimligen inte här i dag säga om vi ska sälja ut Vattenfall rakt av och när vi ska göra det.

Vi menar att Vattenfall rimligen inte bör förbli i statlig ägo. Sedan måste man naturligtvis se till att utvärdera när det är lämpligt att sälja. Men det bör säljas så snart som det är möjligt.

Vi ser ju på många olika områden hur företag blir större och större. Det är någonting som politikerna svårtligen kan gå in och reglera. Vi vill ha avreglerade marknader. Vi vill ha fri utveckling.

Men samtidigt får vi aldrig glömma bort hur viktigt det är att som politiker skapa möjlighet för de små företagen att starta, att växa, att bli medelstora. Vi behöver både stora företag, medelstora företag och många små företag. Man kan inte se så ensidigt på den här frågan som Lennart Värmbys försöker göra.

På energisidan har vi kristdemokrater bl.a. talat om behovet av att vi också har många små energileverantörer. Jag vet inte om man i Vänsterpartiet har varit så beredd att stödja t.ex. de små vattenkraftföretagen. Gå tillbaka och titta på den vänsterpartistiska politiken!

Anf. 152 LENNART VÄRMBY (v) replik:

Herr talman! Det här med vem som stöder vem bäst får vi kanske ta i en annan omgång. Men tillbaka till själva kärnfrågan.

De politiska partierna och vi som politiska företrädare tillfrågas ständigt och jämt – och vi har dessutom en tendens att skriva in det i våra partiprogram – om mycket detaljerade förslag. Inger Strömbom ger en beskrivning genom att gå runt kärnfrågan som jag ställde om Sydkraft.

Jag vill bara veta om kristdemokraterna tycker att det är bra att Sydkraft köps upp av smutsig tysk kolkraft, för att ta i med argument som har hörts i den här kammaren ibland. Är det verkligen bra för konsumenterna, för marknaden, att E.ON kanske får bli helägare till Sydkraft?

Anf. 153 INGER STRÖMBOM (kd) replik:

Herr talman! Jag tycker att Lennart Värmbys fortfarande frågar lite ensidigt. Jag förstår inte att det spelar någon större roll om det är detta företag eller något annat som eventuellt ska få tillåtelse att köpa Sydkraft.

Sydkraft ska ha möjligheter att agera starkt på marknaden, tycker jag. Om det då är detta företag eller något annat som äger Sydkraft är oväsentligt. Det viktiga för oss konsumenter är att det finns god tillgång till energi till rimliga kostnader.

Det är regelverket kring elmarknaden som vi politiker ska besluta om, inte om vem som köper vem.

Anf. 154 ÅKE SANDSTRÖM (c):

Herr talman! För att skapa fungerande marknader krävs det att alla får tillgång till denna marknad på lika villkor. Elnäten i sig utgör ett naturligt monopol som riskerar att sätta kundernas möjlighet till valfrihet och mångfald ur spel.

Det är även viktigt att begränsa möjligheten till korssubventionering mellan elproduktion och distribution. De partier som finns här i riksdagen är överens om detta, och det måste vi anse som mycket positivt. Detta utgör grunden för att vi även i fortsättningen kommer att utveckla instrument som gör att elmarknaden kommer att fungera ännu bättre.

Ur Centerpartiets synpunkt tycker jag att vi ska fortsätta arbeta för att gemensamt skapa långsiktigt hållbara spelregler på hela energiområdet. Ett steg i den riktningen handlar om att på ett snabbt och smidigt sätt kunna byta elleverantör. Tyvärr har det visat sig att detta inte fungerar på ett tillfredsställande sätt.

Ett enhälligt förslag föreligger i utskottets betänkande om att snabbt utreda dessa möjligheter. Det står faktiskt, herr talman, ”skyndsamt” i betänkandet. Det ger mig förhoppningar. Kanske har vi ett förslag innan det blir en ny sommartid.

Vi bör utreda möjligheten att införa en sanktionsavgift mot de leverantörer som inte når upp till kraven. Det är ett sätt att få marknaden att fungera bättre. Personligen ser jag det som märkligt att en marknad som själv efterfrågar avregleringar och konkurrens inte ställer upp på de krav som detta ställer på företagen själva. Vi kan också notera i betänkandet att det finns stora prisskillnader i fråga om nätavgifter, särskilt mellan småföretag på landsbygd och i tätort. Detta är inte bra.

För att skapa ytterligare konkurrens och ökad valfrihet är det också positivt om flera aktörer på produktionssidan kan tillkomma. Det är inte minst viktigt för det arbete med omställningen av det svenska energisystemet som nu pågår. Det låga elpriset, som självfallet är positivt för konsumenterna, innebär även att intresset nu är lågt bland aktörerna för

att etablera sig på produktionssidan, inte minst på grund av de kostnader som anslutningen till kraftnäten innebär.

Centerpartiet har också lyft fram denna fråga i de överläggningar som har skett i samband med uppföljningen av omställningsprogrammet. Det är också därför en översyn av frågan nu görs. Denna fråga är viktig för de ofta förhållandevis små aktörerna, framför allt vindkraftsproducenterna. Enligt vår uppfattning är frågan om vindkraftens nätanslutning, kostnaderna för nätanslutning, utomordentligt viktig för vindkraftens framtid.

Herr talman! Vi har även rapporter när det gäller nätsystemet, kraftnäten, som talar om eftersläpande underhåll. Det är synnerligen allvarligt. Vi har ju en del stora giganter på området. Det hotas med ytterligare utförsäljningar och koncentrationer. Det kan innebära att vi står med ett enormt koncentrerat ägande, något som i varje fall för stora delar av det glesa Sverige inte kommer att vara positivt. Vi har exempel på att stora energibolag nu också går in och köper infrastrukturen i stora städer. Därmed kontrollerar de både energi och exempelvis vatten och avlopp.

Kraftledningarna utgör en vital del av den svenska infrastrukturen. Sårbarheten i systemet har alltmer kommit att hamna i fokus, inte minst beroende på de avbrott i distributionen som förekommit under senare år. Som tidigare har sagts i debatten finns det också en oro bland de boende i närheten av kraftledningar när det gäller vilken påverkan den strålning och de magnetfält som dessa kraftfält genererar kan ha på folkhälsan.

Jag delar inledarens uppfattning att man i dag inte kan påvisa något direkt påfallande samband mellan ohälsa och kraftledningar, men det finns ändå anledning att iakta stor försiktighet och ta människors oro på allvar. I tillkännagivandet ingår även att utreda möjligheterna till och kostnaderna för att i större utsträckning gräva ned kraftledningarna. Detta skulle innebära att sårbarheten i systemet minskar påtagligt.

Med hänvisning till den omfattande och tydliga diskussion vi har haft här tidigare yrkar jag med det anförda bifall till reservation 1 och avslag på reservation 3.

Anf. 155 EVA FLYBORG (fp):

Herr talman! Den 1 november 1999 trädde den s.k. schablonreformen i kraft. Den syftade till att även de små elkonsumenterna skulle kunna minska sina kostnader genom att enkelt och smidigt byta elleverantör eller omförhandla sina pågående leveransavtal. Processen vid byte av leverantör fungerar dock inte på ett tillfredsställande sätt. Utskottet föreslår därför gemensamt att regeringen skyndsamt ska utreda förutsättningarna och formerna för införande av ett effektivt sanktionssystem mot de nätbolag som inte uppfyller regelverkets krav vid byte av elleverantör. Regeringen ska snarast lägga fram erforderliga förslag till de lagändringar som krävs för ett snabbt införande. Detta är en mycket tydlig beställning.

Det är naturligtvis inte acceptabelt att riksdagens tidigare beslut inte efterlevs av de aktörer som finns på marknaden. För att elmarknadsreformens positiva effekter ska komma konsumenterna till godo fullt ut måste ju administrationen vid själva bytet fungera smidigt. Själva poängen med reformen är just att öka rörligheten för konsumenterna och därigenom också öka konkurrensen med lägre priser som följd. Ett effektivt sanktionssystem verkar tyvärr vara en nödvändighet för att få alla

Prot. 2000/01:87
28 mars

*Vissa elmarknads-
frågor*

inblandade parter att efterleva riksdagens tidigare fattade beslut. Jag tycker att det är glädjande att vi i utskottet har kunnat enas om en beställning till regeringen av ett sådant sanktionssystem. Det kommer i slutändan att gagna elkonsumenterna.

Vägledande för den avreglerade elmarknaden är ju faktiskt omsorgen om konsumenternas intressen. Vi konstaterar att nätavgifterna i vissa fall har ökat sedan omregleringen av elmarknaden inleddes trots de rationaliseringskrav i form av prissänkningar som fastställts av Nätmyndigheten.

Enligt vår mening förutsätter en väl fungerande elmarknad förutom konkurrens inom elhandeln även en effektiv och tillförlitlig nätverksamhet. Eftersom nätverksamheten inte är konkurrensutsatt är det av avgörande betydelse att en effektiv tillsyn av denna verksamhet fungerar. I den nya ellagen, som trädde i kraft den 1 januari 1998, infördes bestämmelser för att skapa förutsättningar för en effektivare tillsyn. Erfarenheterna visar dock att det fortfarande finns en rad problem när det gäller nätverksamheten. Det finns mycket stora avgiftsskillnader mellan nätföretag med likartade förutsättningar, och avgifterna är i genomsnitt relativt höga jämfört med kostnaderna för verksamheten. Detta tyder på bristande effektivitet i nätföretagens verksamhet.

Ett annat problem, herr talman, är korssubventioneringen inom elhandeln med monopolvinster från nätverksamheten. I en motion från Folkpartiet förelås åtgärder för att försvåra möjligheterna till subventionering av elhandeln med monopolvinster. I motionen redovisar vi förslag från Konkurrensverket om att det dels klart ska urskiljas vilka kostnader hos leverantörerna som är att hänföra till nätverksamheten, dels ska utredas om det finns möjlighet att lägga en straffavgift på subventionering av elhandel med monopolvinster inom energiområdet. Regeringen hänvisar till att frågan utreds. Vi anser emellertid att utredningsarbetet bör bedrivas snabbare med hänsyn till den ekonomiska betydelse dessa frågor har för ett stort antal hushåll.

Herr talman! Jag vill tala om kraftledning och strålningsrisker. I september år 2000 presenterade en internationell forskargrupp vid Institutet för miljömedicin den hittills mest omfattande analysen av studier som gjorts om ett eventuellt samband mellan kraftledningarnas magnetfält och barnleukemi. Resultatet av analysen visar att man inte har kunnat belägga någon ökad risk för barnleukemi för det stora flertalet barn som bor i närheten av kraftledningarna och att den cancerrisk som finns primärt gäller dem som utsätts för mycket höga strålningsstyrkor. Det kritiska avståndet till kraftledning kan beräknas till mellan 30 och 50 meter beroende på strålningens eller ledningens styrka.

Problemet med att definitivt belägga ett samband består i att forskarna inte kan förklara hur den lågfrekventa strålningen kan orsaka uppkomsten av leukemi eller andra cancerformer. Trots djurförsök och laboratorieexperiment finns ännu ingen vetenskapligt bevisad biologisk förklaring till cellpåverkande effekter av låg elektromagnetisk strålning. Däremot hävdar jag att det finns en internationell samsyn om att den strålning som människor utsätts för i det moderna samhället i dag är omfattande och att det inte är osannolikt att den påverkar människokroppen på ett negativt sätt. Internationella forskningsresultat stöder denna teori.

Försök har bl.a. visat att det finns en koppling mellan strålning och negativa biologiska effekter. Bl.a. tyder resultaten på att balansen mellan viktiga joner och enzymer i cellerna kan rubbas och att elektromagnetiska fält underlättar bildandet av s.k. fria radikaler – kraftfulla oxidanter som kan förstöra cellernas grundfunktion. Undersökningar som bl.a. har genomförts i Sverige visar att t.ex. mobiltelefonanvändare känner av huvudvärk, koncentrationssvårigheter, sömnrubbingar och trötthet som de förknippar med användningen av dessa telefoner. Exponeringen misstänks också påverka minnet, arvsmassan och ge förändrat blodtryck. Sambandet med tumörer är omdebatterat. Ett forskarlag från Australien har rapporterat om fördubblad cancerfrekvens hos cancerkänsliga möss som utsatts för radiostrålning.

Herr talman! Vårt moderna samhälle har inte mycket gemensamt med den omgivning som var rådande då människokroppen en gång utvecklades och har därför inte utvecklat någon biologisk funktion som på ett naturligt sätt har förmågan att skydda kroppen från sådan strålning. Det finns alla skäl att hantera strålningsfrågor inte med rädsla men med respekt. Det nya systemet Blåtand kommer att göra våra apparater i hemmen sladdlösa. Dessa ska kontinuerligt stråla informationen emellan sig – inga sladdar. Praktiskt, ja visst. Men hur det kommer att påverka oss rent medicinskt är helt okänt. Om vi därmed är modiga eller aningslösa får eftervärlden visa.

Eftersom ett samband mellan kraftledningarnas magnetfält och bl.a. leukemi inte kan uteslutas har Arbetarskyddsstyrelsen, Boverket, Elsäkerhetsverket, Socialstyrelsen och Statens strålskyddsinstitut i samråd utarbetat en s.k. försiktighetsprincip. Försiktighetsprincipen innebär att om åtgärder som generellt minskar exponeringen kan vidtas till rimliga kostnader och konsekvenser i övrigt bör det eftersträvas att reducera fält som avviker starkt från vad som kan anses normalt i den aktuella miljön. När det gäller nya elanläggningar och byggnader bör målet redan vid planeringen vara att utforma och placera dessa så att exponeringen begränsas. Det övergripande syftet med försiktighetsprincipen är ju att på sikt reducera exponeringen för magnetfält för att minska risken för att människor skadas.

Mot bakgrund av att det i dag finns bostadsområden, skolor och daghem som ligger nära kraftledningar bör därför en utredning tillsättas med uppdrag att finna åtgärder och metoder för att reducera strålningsriskerna från kraftledningar. I utredningsuppdraget bör även ingå att ta fram förslag till incitament för kommuner och kraftbolag för sådana åtgärder samt en bedömning av kostnaderna för åtgärderna. Detta bör riksdagen ställa sig bakom.

Jag är mycket glad över att utskottsmajoriteten väljer att uppmärksamma frågan och ge regeringen och omvärlden en mycket tydlig signal.

Jag yrkar bifall till reservation 1 och avslag på reservation 3.

Anf. 156 LENNART VÄRMBY (v) replik:

Herr talman! Är det någonting som förenar oss så tror jag att det är respekten för just strålningsriskerna. Socialdemokraterna och vi har ju inte ställt upp på majoritetens linje därför att det är just i fråga om åtgärderna som vi tvekar. Och man kan nog inte begränsa en utredning till bara kraftledningar, utan en sådan måste röra transformatorstationer,

elcentraler och annat, eftersom strålning inte bara finns runt själva kraftledningarna. Men jag tror i och för sig att vi är ganska överens om respekten för den möjliga strålningsrisken.

Men min egentliga fråga är: Är Folkpartiet inne på samma linje som Moderaterna och, som jag uppfattade det, till stor del Kristdemokraterna i fråga om att vi ska sälja ut all den svenska energin, Vattenfall och det som är kvar av Sydkraft – åtskilliga procent är fortfarande kvar i svensk ägo? Vad anser Folkpartiet om det?

Anf. 157 EVA FLYBORG (fp) replik:

Herr talman! Vi i det här utskottet brukar ju debattera energi allt som oftast i denna kammare. Men om jag inte kommer ihåg fel, Lennart Värmbys, så var det det statliga Vattenfall som köpte in den smutsiga tyska brunkolsenergin med hjälp av Vänsterpartiet för ett tag sedan. Var det inte så, Lennart Värmbys? Det vore väl i så fall i den diskussionen bättre om regeringen och Vänsterpartiet inte lade sig i den svenska energimarknaden. Då kunde vi få en mycket renare energi och en renare luft här i Sverige.

Anf. 158 LENNART VÄRMBY (v) replik:

Herr talman! Det var ju demagogiskt ett fyndigt svar, Eva Flyborg. Men kärnfrågan kvarstår: Tycker Folkpartiet att det är bra att Sydkraft, en av de tre stora på den svenska elmarknaden, köps upp av E.ON, tas bort från börsen och därmed den insyn och den granskning som börsföretagen ändå utsätts för? Som exempel nämnde jag Ericsson vars bolagsstämma pågår i dag. Vattenfall som helstatligt företag är ju utsatt för en synnerligen kraftig genomlysning. Vi riksdagsledamöter kan gå på dess bolagsstämmor, och vi har möjligheter till en väldigt god insyn i detta företag. Och det är dessutom helsvenskt och äger svenska naturtillgångar. Är Folkpartiet helt neutralt och så marknadsliberalt att ägandet inte spelar någon som helst roll när smutsig tysk kolkraft köper in sig i Sverige och rycker undan Sydkraft vars huvudkontor flyttar från Malmö och över bron vidare till Tyskland? Är Folkpartiet positivt till den utvecklingen?

Anf. 159 EVA FLYBORG (fp) replik:

Herr talman! Det är underliga tider när Vänsterpartiets företrädare talar så att säga bolagens lov och börsens och marknadens lov. Men låt gå för det. Men det är lite konstigt när Lennart Värmbys ställer samma fråga till alla och han själv har varit med och påverkat att det statliga Vattenfall köper in smutsig f.d. östtysk brunkol. Det är vänsterpolitiken i verkligheten, Lennart Värmbys, inte det som han talade om i fråga om E.ON. Vi stänger bra, rena och säkra svenska kärnkraftverk och köper i stället in smutsig f.d. östtysk brunkol. Det är väl egentligen lite fånigt att fråga mig om det andra. Men svaret på den frågan, Lennart Värmbys – han har nog ingen mer replik – är väl egentligen ja.

Anf. 160 INGEGERD SAARINEN (mp):

Herr talman! Jag är ledsen, Lennart Värmbys, men ni är inte ensamma om att stå bakom reservation 2. Det gör Miljöpartiet också. Men vi tänker för tids vinnande inte yrka bifall till den.

Jag är lite förvånad över att Karin Falkmer talar om förhållning och att Inger Strömbom tycker att det går alldeles för långsamt när det gäller att vi ska få någon ordning på nätverksamheten. En utredning håller på att remissbehandlas, en proposition väntas i september, och det pågår utvecklingsprojekt av olika slag. Nätnyttomodellen och nätoperatörernas effektivitet håller på att utvecklas i ett annat projekt. Mycket är på gång. Och, som sagt, propositionen väntas i september. Så mycket fortare kan vi väl inte få den.

Nätverksamhet är en lönsam affär. Så verkar det i alla fall. För lönsam tycker de flesta av oss att den verkar vara. Därför är det ju viktigt att titta på detta. Det är ju det som Elnätsutredningen bl.a. har tittat på. Man tar upp de höga avgifterna, den bristande effektiviteten och risken för korssubventioner och annat.

Priserna i glesbygden är betydligt högre än i tätorter. Och det är ett bekymmer. Det är inte bra att kostnaderna för att leva i glesbygd på område efter område är högre än för att leva i tätort. Både stadsbor och landsbygdsbor har intresse av att hela Sverige är bebott och att alla inte tränger ihop sig i städerna.

Nätavgifterna är 30–40 % av priset, så det är betydande kostnader för hushållen som det handlar om. Detta kommer också att tas upp av utredningen, och jag hoppas att det går att göra någonting åt det.

Däremot är det bra att stamnätsavgifterna gradvis blir lägre ju längre norrut man kommer. Det bör ju på något sätt avspeglas i kostnaderna att elen kommer från norr.

I övrigt anser vi att en större andel av kostnaden ska vara rörlig. Det skulle vara en stimulans för sparande och för effektivisering. Det är därför som vi stöder reservation 2.

När det gäller förseningsavgiften så är det enligt oberoende elhandlare så att deras medlemsföretag får in endast 30–40 % av bekräftelserna på elbyten inom de fem föreskrivna dagarna.

Enligt en enkät till nätföretagen däremot besvaras 85 % inom fem dagar. Det jag funderar på är: Kan båda dessa uppgifter vara sanna? Det här skulle i så fall betyda att medlemsföretagen, oberoende elhandlare, mer eller mindre systematiskt behandlas sämre än de stora. Om det skulle vara en riktig slutsats tycker jag att det är förskräckligt.

Vi har i utskottet förstått att det finns många skäl till alla de förseningar som nätföretagen orsakar. Ett av de skälen är bristande motivation för att göra någonting. På grund av det föreslår Svensk Energi ett bonus-system för dem som sköter det bra i stället för ett sanktionssystem för dem som sköter det dåligt. Jag vill därför genast meddela att jag gärna vill ha bonus när jag lämnar in min deklaration i tid och när jag betalar mina räkningar i tid.

Jag är glad att vi till slut fick hela utskottet med på en skarp skrivning. Det börjar att så småningom bli ordning och reda, så att inte de drabbade bolagen alltför länge måste betala kostnader som de försumliga bolagen orsakar.

När det gäller konkurrensfrågor har utskottet understrukit vikten av att konkurrensbegränsningar, snedvridningar och manipulationer förhindras. Det är bra att det ska tillsättas en utredning som ska belysa detta. Jag skulle personligen önska att konkurrensmyndigheterna både i Sverige och i Europa hade betydligt vassare tänder, det tror jag skulle behövas. Men som sagt gläder jag mig åt utredningen i varje fall.

När det gäller vindkraften konstaterar vi i vår motion att det är svårt och dyrt för havsbaserade vindkraftverk att ordna nätöverföringen. Men Energimyndigheten ska redovisa ett uppdrag baserat på vindkraftsutredningen, som ska redovisas den 30 april i år. Där ska också anslutningen av havsbaserade vindkraftverk tas upp. Jag tycker att det är rimligt att avvakta deras slutsatser.

Vi i Miljöpartiet ansluter oss till kravet på en utredning för att hitta metoder för att minimera strålningen från kraftledningar. Strålning är en ny föroreningskälla, och det finns därför starka skäl att vara försiktig.

Det är dessutom befogat att skapa konkurrens inom fjärrverksamheten. Prisskillnaderna är väldigt stora. Det kan ibland vara dubbla priser från en kommun till en annan. Det är naturligtvis inte riktigt rimligt. Därför tycker vi att det finns skäl att titta på detta. Det föreslås att man ska göra produktivitetmätningar, nyckeltal och särredovisningar, en juridisk separation. Det är bra. Dessutom vill man fortsätta att utreda frågan om tredjepartstillträdet. Det tycker jag också är vettigt. Det pågår, så därför ställer vi oss på majoritetens sida. Det är förslag på väg.

Anf. 161 KARIN FALKMER (m):

Herr talman! Jag har en liten kommentar till Ingegerd Saarinen om hennes förvåning över att vi i vår reservation 1 tycker att regeringen går för långsamt fram. Det är Energimyndighetens rapport som visar att problemen finns. Det håller i och för sig Ingegerd Saarinen helt med om. Vi tycker att konsumenterna inte ska behöva vänta på denna långa process som håller på. Vi vet aldrig heller vad som kommer ut i slutändan, trots påpekade problem. Vi pekar på att problemen är fastlagda. Vi vill ha åtgärder så fort som möjligt, snarast. Detta är ett viktigt konsumentintresse. Vi har bombarderats med brev i denna fråga från missnöjda konsumenter som klagat över att de betalar skyhöga nätavgifter. När det är belagt att problemen ser ut som de gör, tycker vi att vi inte ska behöva vänta ytterligare, utan då ska regeringen plocka fram ett förslag för att komma till rätta med detta.

Anf. 162 INGEGERD SAARINEN (mp):

Herr talman! Jag håller helt med om det. Det är precis det som pågår. Propositionen ska som sagt läggas fram i september. Det finns andra saker som pågår. Det är inte helt enkla saker, det är rätt så krångliga saker. Det kanske finns skäl att låta dem titta på dem.

Anf. 163 KARIN FALKMER (m):

Herr talman! I sådana frågor som är lite komplicerade är det väldigt vanligt att det radas upp hinder. Intressegrupper är fenomenalt skickliga på att rada upp hinder. Det är den process som är i gång nu. Vi vet inte vad som kommer ut i september. Vi säger att vi inte behöver vänta på detta nu, vi vet att problem föreligger. Vi vet att konsumenterna är ytter-

ligt otåliga. Vi lyssnar på konsumenterna och tycker att det är dags för regeringen att agera.

Prot. 2000/01:87
28 mars

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 29 mars.)

16 § Ändringar i telelagen avseende nummerportabilitet

Föredrogs
trafikutskottets betänkande 2000/01:TU10
Ändringar i telelagen avseende nummerportabilitet (prop. 2000/01:74).

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 29 mars.)

17 § (forts. från prot. 84) Elever med funktionshinder (forts. UbU12)

*Elever med
funktionshinder*

Anf. 164 ERLING WÄLIVAARA (kd):

Herr talman! Kristdemokraternas grundsyn utgår från en värdegrund förenlig med kristen tradition och västerländsk humanism, vilket innebär att varje människa är unik och har ett absolut värde. Hon besitter därtill en förmåga att utvecklas i gemenskap med andra människor, och det är i relationerna med andra som vi växer, utvecklas och mognar. De värden man väljer som grund för politiken måste kunna ge en helhetsbild av människan – hennes värde, förutsättningar, behov och uppgift.

Alla människor ska i vardagslivet kunna ta sina möjligheter i anspråk. Det är särskilt viktigt att lyssna till just de människor som har svårt att göra sin röst hörd i samhällsdebatten, de som inte orkar eller har förmåga att protestera eller engagera sig.

Herr talman! Vi debatterar i dag betänkandet *Elever med funktionshinder*. De 44 motionsyrkandena handlar om återinförande av specialskolan som skolform för synskadade respektive gravt språkstörda barn, omprövning av beslutet att avveckla de fasta skoldelarna vid Ekeskolan i Örebro och Hällsboskolan i Sigtuna, stöd för elever med funktionshinder i den kommunala skolan, teckenspråkslärare för barn med grav hörselskada, föräldrainflytande över utvecklingsstörda barns skolgång och funktionshindrade barns möjligheter att välja skola.

Sin vana trogen väljer majoriteten i utskottet att avstyrka alla motionsyrkanden. Majoriteten väljer att ta på sig skygglapparna och köra sin låtgåpolitik.

Herr talman! Alla människor har rätt till utbildning. Det är samhällets skyldighet att erbjuda utbildning anpassad till varje enskild människas behov. Tyvärr finns det en tendens i vårt samhälle att utvecklingsstörda blir en andra klassens medborgare. Deras behov tillgodoses inte i samma utsträckning som de människors behov som inte är utvecklingsstörda. Genom att förneka de utvecklingsstörda denna rätt diskrimineras samhällets svagaste grupp. Det kan vi kristdemokrater aldrig acceptera.

Herr talman! För någon månad sedan fick jag ett brev från en funktionshindrad elev i en svensk skola. Brevet var skrivet med stor omsorg – ett brev som säkert tagit lång tid att skriva. Anna berättar i brevet att hon är funktionshindrad. Hon bor hemma tillsammans med sina föräldrar.

Anna går i en vanlig kommunal skola på hemorten. Hon har sin egen skolbänk, visserligen i ett hörn av klassrummet, lite avskilt från de andra eleverna, men ändå. Anna, som är elva år, känner sig ofta övergiven och ensam. Ingen har riktigt tid med henne. Anna är dessutom den enda funktionshindrade på sin skola. Hon skriver i sitt brev att hon inte blir mobbad, men att hon väldigt gärna skulle vilja ha en kompis, en kamrat som är som hon och som har samma intressen. Anna känner sig ensam.

De funktionshindrades skolgång ska så långt som det är möjligt integreras i skolan på hemorten. Principiellt delar kristdemokraterna detta synsätt. Strikt ansvarsmässigt är det varje kommuns uppgift att ansvara för att alla kommuninvånares primära behov tillgodoses, oavsett förutsättningar och ålder. Men, herr talman, frågan är mycket mer komplex än så.

Många kommuner ute i landet har svårt att leva upp till kravet på att integrera de funktionshindrade i skolan och ge dem en meningsfull tillvaro och en god utbildning. Fallet med elvaåriga Anna är inte unikt, utan flera rapporter pekar på att samma förhållande råder i många kommuner.

Säkert har vi alla – åtminstone de flesta av oss i utbildningsutskottet – läst Åsa Pehrssons utredning *Så fungerar den integrerade skolan* från sommaren/hösten 2000. Många kommuner har varken ekonomiska eller personella resurser att ge funktionshindrade en god utbildning och den stimulans som de behöver för att få utvecklas utifrån sina möjligheter.

Den kommunala kompetensen behöver förstärkas när det gäller undervisning av barn med funktionshinder. Detta gäller inte minst tillgången på teckenspråkslärare och teckenspråkskunnig personal i skolan för att tillgodose behovet hos barn med grava hörselskador.

Men vi får inte glömma bort att det finns barn med multifunktionshinder som kräver specialhjälpmedel och personal med specialkompetens. Deras behov kan den enskilda kommunen inte klara. Därför är det viktigt att specialskolor finns att tillgå. Självklart ska den funktionshindrade eleven och dennes vårdnadshavare själva ha rätten att välja specialskola.

Kristdemokraterna anser att beslutet om att avveckla de fasta skoldelarna på Ekeskolan i Örebro och Hällsboskolan i Sigtuna var ett stort misstag. Vi motsatte oss det beslutet, och vi anser att det måste omprövas. Visstidsvistelse på ett resurscenter tillgodoser inte de funktionshindrades behov.

Kristdemokraterna har i sin budgetmotion avsatt medel för att de fasta skoldelarna på Ekeskolan och Hällsboskolan åter kan öppnas.

Herr talman! I januari månad 1996 inleddes en försöksverksamhet med ökat föräldrainflytande över utvecklingsstörda barns skolgång. Det handlar om barn som inte kan nå upp till grundskolans kunskapsmål, därför att de utvecklingsstörda inte får tas emot i särskolan utan vårdnadshavarens medgivande.

Under förra året beslutade riksdagen att förlänga försöksverksamheten till utgången av juni månad år 2005. Kristdemokraterna ansåg då –

liksom vi anser också nu – att det ska vara självklart att för placering i särskola ska vårdnadshavarens medgivande krävas.

Frågan behöver, enligt vår mening, inte längre beredas, utan försöksverksamheten bör permanentas. Det måste vara vårdnadshavarens självklara rätt att ha ett reellt inflytande över sitt barns skolgång.

Herr talman! Självklart står jag bakom alla yrkanden som kristdemokraterna finns med på, men jag nöjer mig för tids vinnande med att yrka bifall till reservation 1 under punkt 2.

Anf. 165 LENNART GUSTAVSSON (v) replik:

Herr talman! Jag tycker att Erling Wälivaara höll ett intressant anförande. Beskrivningen av Annas situation var intressant. Det var också intressant att höra om kristdemokraternas principiella ställningstagande om det kommunala ansvaret för alla medborgare. Erling Wälivaara konstaterade att det fanns varken ekonomiska eller personella resurser i alla kommuner. Det är ju detta som vi från majoriteten successivt har försökt att avhjälpa.

Erling Wälivaara sade också att kommunerna aldrig kan klara alla sina medborgare. Det finns alltså multifunktionshindre som är svåra att klara av. Jag skulle vilja att Erling Wälivaara utvecklade synsättet att kommunerna inte kan klara alla sina medborgare.

Anf. 166 ERLING WÄLIVAARA (kd) replik:

Herr talman! Den principiella uppfattningen som vi kristdemokrater har är att varje individ ska tas om hand i sin egen kommun.

Men vi har gjort studiebesök, och Lennart Gustavsson har ju varit med på dem, på Ekeskolan och sett den specialutrustning som man har där. Då kan varenda en förstå – och jag tror att också Lennart Gustavsson kan förstå det – att en enskild kommun inte klarar detta. Ta Vännäs som exempel! Jag kan aldrig tänka mig att Lennart Gustavsson kan mena att man där har råd att anskaffa all denna tekniska utrustning och specialkompetens. Där är det en lärare som tar hand om en elev.

Det är därför som vi anser att dessa specialskolor med sin specialkompetens behövs. Men principiellt ska varje kommun ansvara för varje individ i kommunen.

Anf. 167 LENNART GUSTAVSSON (v) replik:

Herr talman! Trots allt innebär kristdemokraternas krav på ett införande av specialskolor de facto att dessa elever inte ska vara ett kommunalt ansvar, utan de ska vara ett ansvar för staten.

Jag förstår Erling Wälivaaras resonemang, men jag tycker att det innehåller något slags uppgivenhet inför rättigheten för alla individer att ha möjlighet att omfattas av det kommunala ansvaret.

Jag vill också be Erling Wälivaara kommentera kristdemokraternas syn på utvecklingen i särskolan, en utveckling som innebär att antalet särskoleelever har ökat på ett dramatiskt sätt under 90-talet. Jag tycker att denna fråga är intressant för oss i utbildningsutskottet att bevaka och ta hand om. Vi har också lyckats formulera en hel del bra skrivningar i betänkandet kring den här frågan. Jag undrar hur Erling Wälivaara ser på utvecklingen av särskolan under 90-talet.

Anf. 168 ERLING WÄLIVAARA (kd) replik:

Herr talman! Varje kommun har ansvar för sina invånare, också de funktionshindrade. Men kommunen säger inte ifrån sig allt ansvar. Kommunen hade ju tidigare – nu har Socialdemokraterna tillsammans med Vänstern och Miljöpartiet beslutat om att det inte ska ske några intagningar till Ekeskolan och Hällsboskolan – ett kostnadsansvar för de multifunktionshindrade individerna.

När det gäller att antalet elever i särskolan har ökat har jag ingen avvikande uppfattning.

Anf. 169 BIRGITTA SELLÉN (c):

Herr talman! För Centerpartiet gäller att alla barn ska ha rätt att vistas i en skolmiljö där de känner att de kan växa, där de får den bästa tänkbara undervisningen och där de känner sig trygga. Det gäller för alla, även för elever med funktionshinder.

Vi tycker att det är angeläget att kommunerna har ansvaret för skoltiden även för funktionshindrade. Men om de ska integreras i den kommunala skolan eller om de ska gå i en specialskola med fast skoldel måste föräldrar och barn själva få ta ställning till, anser vi.

Självklart är det bra om barnen har möjlighet att bo hemma med sina föräldrar. Det håller vi med majoriteten i utskottet om. Men då ska föräldrar och barn ha valt det själva därför att de anser att de kan få tillräckligt bra undervisning i kommunens skola. Jag vet att det kan fungera alldeles utmärkt i de flesta fall att funktionshindrade är integrerade i den kommunala grundskolan. Det är t.o.m. berikande för andra skolbarn att få gå i samma klass som ett funktionshindrat barn, för de lär sig att respektera dem som är lite avvikande.

Trots att det finns många positiva effekter att peka på vid integrering, anser vi i Centerpartiet ändå att det måste finnas möjlighet att välja att gå i en specialskola. Den möjligheten ska i första hand gälla för barn med flerhandikapp.

Mindre kommuner som sällan står inför faktumet att klara av att ta emot ett handikappat barn med många speciella handikapp kan få svårigheter att möta deras behov. Inte minst kan de få problem på grund av kostnaderna. Visserligen säger utskottet att staten även i fortsättningen ska ha ett stort ansvar för att stödja kommunerna. Men jag tror inte att jag är någon domedagsprofet när jag ändå sätter upp ett varningens finger för att det i verkligheten kommer att vara tufft för kommunerna och även för den skola som ska ta emot eleven. Det innebär ökade kostnader för fortbildning av personalen och även ombyggnadskostnader. Följden blir för vissa skolor som får en elev med multifunktionshinder att det kostar flera miljoner att handikappanpassa lokalerna. Risken är då att barnen betraktas som ett problem. Man ser inte barnet utan bara handikappet.

Efter att ha kontrollerat med lärare som arbetar med barn som bara har ett handikapp – nämligen gravt synskadade, vilket innebär att eleverna är punktläsare – har jag fått vetskap om att det är den enskilda skolan som fortfarande betalar för personalens vidareutbildning. Det tar en stor del av skolans fortbildningsanslag. Jag säger ”fortfarande”, eftersom det inte har blivit någon förändring sedan jag själv i min klass hade en gravt synskadad elev i sex år som alltså var punktläsare när jag arbetade som lärare.

Det ser också väldigt olika ut runtom i landet när det gäller hur det fungerar med hjälpmedel och hur landstingen tillhandahåller hjälpmedel. Jag frågade också min egen hemkommun hur det ser ut med stöd från staten, med tanke på att man från statens sida har sagt att man även i fortsättningen ska ta ett stort ansvar för att stödja kommunerna. Det enda som de kunde hitta i skrivningar var utvecklingsinsatser och kompetensutveckling för elever i behov av särskilt stöd år 2001. Vad dessa rader innebar visste de inte i min hemkommun, som ändå tar emot en hel del elever med synhandikapp, rörelsehandikapp osv.

Ja, det finns en hel del förbättringar som man kan kräva för elever som är gravt synskadade och som är och *ska vara* integrerade i kommunernas skolor, inte minst vad gäller läromedel till dem. Visserligen har det blivit en klar förbättring för de synskadade nu när tekniken har gått framåt och man har disketter i stället för, som tidigare, punktskriftsböcker. En enkel smal bok på kanske tre centimeter för oss seende kunde då vara över en halv meter. Men förbättringar är alltså på gång tack vare tekniken.

Men, herr talman, det känns svårt att stödja den förändring som blev följden av propositionen om elever med funktionshinder som riksdagen fattade beslut om 1999. Det låter så fint när utskottet säger att verksamheten vid bl.a. Ekeskolan ska stärkas och att eleverna vid behov ska få specialpedagogisk hjälp under en längre eller kortare tid. Vid resurscentret ska det finnas mindre skolenheter för visstidsplaceringar som ska gälla längre tid än för utrednings- och träningsbesöken. Men det låter bara som floskler som personal och föräldrar inte tror på.

Elever som har multihandikapp har behov av ett stabilt boende och en kontinuitet i undervisningen för att göra bästa möjliga framsteg. Och jag hoppas att jag senare i debatten kan få ett svar av socialdemokraternas Torgny Danielsson på hur lång tid en visstidsplacering är. Kan den tiden skapa stabilitet och kontinuitet i undervisningen?

I samband med beslutet om förändringarna vid Ekeskolan och Hällsboskolan var debatten stundtals väldigt häftig. Och av motionerna som fortfarande skrivs borde vi kunna förstå att det fortfarande finns oro runtom i landet över den negativa förändringen. För blinda barn med multifunktionshinder innebär förändringen att elever mot sin och föräldrarnas vilja tvingas till en integration i en kommunal skola som de inte önskar. Även om skolan i hemkommunen är den bästa miljön för många barn, finns det elever som behöver alternativ.

Svårt funktionshindrade elever behöver fortsätta sina studier efter den obligatoriska grundskolan, men då saknas det bra möjligheter att studera vidare. Dessa elever bör precis som alla andra barn ha rätt att gå vidare i sin utbildning och få utvecklas i sin egen takt. Av den anledningen anser vi att regeringen ska undersöka och utreda förutsättningarna för ett riksgymnasium för blinda och synskadade barn med flerfunktionshinder.

Jag yrkar bifall till punkt 5, reservation 3.

Herr talman! I särskolan går i första hand barn med utvecklingsstörningar. Under hela 90-talet har antalet elever i särskolan blivit fler och fler, och under de senaste åtta åren har antalet elever ökat med 52 %. Skolverket har uppmärksammat detta och även påpekat att variationerna över landet är stora. Men olika praxis och synsätt tycks råda i kommunerna om vilka barn som hör hemma i särskolan. En del studier visar att

under 90-talet, när skolklasserna fick höga elevantal och klasserna fick mindre resurser per elev, kunde föräldrar få välja särskoleplacering i stället för att erbjudas ökade resurser till sina barn i den vanliga skolan. Så får det inte vara.

Mycket mer finns att säga om barn med särskilda behov. Vi har dyslektiker, vi har de s.k. bokstavsbarnen m.fl. Vi har tagit upp mer om detta i vår motion *Lust att lära*.

Under 90-talet har det visat sig att det finns barn som feldiagnostiserats och blivit hänvisade till särskolan, vilket har lett till att de gått miste om grundläggande högskolebehörighet. Särskoleeleverna bör därför få möjlighet till högskoleutbildning om de har förutsättningar för det.

Herr talman! Jag står givetvis bakom alla våra reservationer, men jag yrkar alltså bifall bara till reservation 3.

Anf. 170 ULF NILSSON (fp):

Herr talman! Att funktionshinder inte ska behöva leda till en handikappad tillvaro för en människa håller väl nästan alla med om. Men i verkligheten uteblir ofta de där små avgörande besluten som är så väldigt viktiga för en enskild människa med funktionshinder.

I utbildningspolitiken har länge idén om integration varit den bärande principen. För oss liberaler har sedan länge huvudprincipen varit att människor med funktionshinder ska kunna få ett sådant stöd att de kan leva ett självständigt liv och delta i utbildning på samma villkor som alla andra människor. Men människor tycker i verkligheten olika, och föräldrar och elevers önskemål ser väldigt olika ut.

Enligt Folkpartiet ska integration vara en rättighet för föräldrar och elever, men det ska inte vara ett tvång. Därför måste de föräldrar som anser att någon form av specialskola är det bästa alternativet också ha möjlighet att välja specialskola för sina barn. Många hörselskadade föredrar t.ex. specialskolor eftersom de anser att dessa skolor skapar de bästa förutsättningarna för att den hörselskadade ska få en utbildning som ger en bra grund för samhällsliv och yrkesliv.

De beslut om specialskolorna som riksdagen tidigare har fattat innebär att specialskolorna för hörselskadade accepteras medan andra funktionshindrade grupper inte har något annat val än en långt gången integration i skolan.

Riksdagen beslutade år 1999 att lägga ned specialskolorna för flerhandikappade, Ekeskolan och Hällsboskolan. Enligt Folkpartiet var det ett mycket olyckligt beslut som borde rivas upp så länge möjligheten finns. Av samma skäl tycker Folkpartiet att regeringen ska utreda förutsättningarna för ett riksgymnasium för blindade och synskadade ungdomar med flerfunktionshinder.

Barn med ADHD, DAMP eller Aspergers syndrom behöver hjälp tidigt. Därför är det viktigt att lärare och övrig skolpersonal har goda kunskaper om olika typer av behandlingsmetoder. Även när det gäller dessa barn finns det olika uppfattningar om de ska gå i särskilda skolor eller inte.

Skolpolitiken måste helt enkelt utformas så att olika lösningar är möjliga och så att föräldrarna och barnen har möjlighet att välja själva. Vanlig skolgång, boende hemma och boende i den egna kommunen är bra mål. Men om det i verkligheten blir sämre skolgång, mindre frihet och

sämre förberedelse för vuxenlivet kan inte en princip om integration tillämpas utan undantag.

Herr talman! Över huvud taget måste föräldrainflytandet över barnens skolgång finnas med också när det gäller barn med funktionshinder. Vi har haft en försöksverksamhet i Sverige med föräldrainflytande över utvecklingsstörda barns skolgång. Jag tycker att det är dags att permanenta den. Från Folkpartiets sida tycker vi att det är en naturlig utgångspunkt att föräldrarnas medgivande ska krävas när barn ska placeras i särskola eller i någon annan utbildning.

Skolpolitiken för barn med olika funktionshinder hör ihop med en helhetssyn på vilka möjligheter människor med olika hinder ska ha för att få så stor frihet som möjligt. Folkpartiet har tidigare motionerat om att rätten till personlig assistent ska genomföras som den ursprungligen var tänkt. I dag har Bengt Westerbergs handikappreform tyvärr urvattnats, och det har blivit allt svårare att få personlig assistent.

Många elever får i dag inte ta med sig den assistent som han eller hon har hemma när eleven går till skolan. För många, inte minst elever med någon form av psykiska problem, är det ett stort orosmoment att behöva anpassa sig till ny personal när de kommer till skolan.

Herr talman! Ett utbildningssystem som står öppet för alla från förskolan t.o.m. högskolan är en förutsättning för att funktionshindrade ska kunna delta i samhällsliv och yrkesliv. I dag finns det fortfarande för många hinder för funktionshindrade. I dag har en familj med ett funktionshindrat barn alldeles för små möjligheter att bestämma själv.

Av de olika yrkanden som vi har i betänkandet och i reservationer nöjer jag mig med att här yrka bifall till reservation 1 under punkt 2 och till reservation 5 under punkt 6.

Anf. 171 TORGNY DANIELSSON (s):

Herr talman! Dagens debatt handlar om de av våra barn och ungdomar som har ett eller flera funktionshinder. Detta betänkande utgår från ett antal motionsyrkanden under allmänna motionstiden både i höstas och tidigare höst, dvs. de två senaste åren.

Utskottet föreslår avslag på samtliga motionsyrkanden. Det gör vi bl.a. med hänvisning till att dessa frågor diskuterades grundligt i samband med att riksdagen hösten 1999 ställde sig bakom propositionen *Elever med funktionshinder – ansvar för utbildning och stöd*. I övrigt är avslagsyrkandena motiverade av att utskottet vill invänta pågående utredningar och det uppdrag som getts till Skolverket. Därmed vill jag också här i kammaren yrka avslag på samtliga motionsyrkanden och bifall till förslaget i betänkandet.

Herr talman! Att samhället ska vara till för alla är en självklarhet. Att vi ska kunna leva, arbeta, bo och ha roligt tillsammans oavsett bakgrund, kultur, ålder, kön, hudfärg och eventuellt funktionshinder är både naturligt och berikande. Detta måste självklart också gälla under den tid vi går i skolan vare sig det är i förskolan, grundskolan, gymnasiet eller senare i livet som vuxna. Målet att skapa ett samhälle för alla kan inte nås om vi inte lyckas att skapa en skola för alla. Utbildningssektorn är också en av de absolut största delarna i vårt samhälle.

Att skapa en skola för alla innebär att stödja och utveckla rätten till en likvärdig utbildning av god kvalitet för alla. Det handlar om hur vi fullt

ut kan anpassa skolans innehåll utifrån varje elevs förutsättningar, önskemål och behov.

En hörnsten i svensk handikappolitik är principen om att barn och ungdomar med funktionshinder så långt möjligt ska kunna bo med sina föräldrar eller om det inte är möjligt bo i deras närhet. För att detta ska möjliggöras krävs olika samverkande åtgärder, och det krävs inte minst kunskaper och kompetens för att kunna möta de elever som har behov av särskilda stödinsatser. Vi måste sträva efter att kunna erbjuda den för eleven bästa möjliga miljön och den bästa möjliga pedagogiska verksamheten.

Samtidigt får vi inte tappa bort att det är naturligt och en hjärtefråga för alla barn och ungdomar att få bo tillsammans med och dela vardagen med sina föräldrar, syskon och vänner. Det är viktigt inte minst utifrån att vi har en skolplikt i vårt land att inse att vi alltid måste försöka klara av både–och samtidigt, dvs. att både erbjuda en bra skola och möjlighet att få bo hemma.

Detta är inte speciellt lätt med tanke på att de barn och ungdomar som har svårare funktionshinder också har större behov. Men vi kan inte börja med att sänka ambitionen och säga från början att det är omöjligt för vissa. Det är i det ljuset vi måste se de beslut vi tidigare fattat om att minska antalet statliga specialskolor. Samtidigt ökar vi ambitionen vad gäller att erbjuda specialpedagogiskt stöd till kommunerna så att alltför elever med olika funktionshinder ges möjlighet att få en bra skolgång nära hemmet.

Det nya specialpedagogiska institutet som inleder sin verksamhet den 1 juli i år har som uppgift att öka samverkan mellan stat, kommun, landsting och andra aktörer för att på så sätt utveckla och effektivisera det specialpedagogiska stödet till skolorna och till de elever som bl.a. har funktionsnedsättningar av olika slag. Det är i första hand kommunerna som har ansvaret för att ge detta stöd. Men det är viktigt att barn och ungdomar som är i behov av särskilt stöd får tillgång till all den spetskompetens och all den erfarenhet som finns att tillgå.

Den nya förändrade stödorganisationen ska ledas av en styrelse som består av företrädare för såväl staten som kommuner och landsting. Det är viktigt för att alla som är med och tar ansvar också ska ges möjligheter till inflytande över verksamheten och den nya stödorganisationen. På så sätt kan vi också bättre skapa en helhetsbild kring den enskilde eleven. Inte minst viktigt är att förhindra att någon elev med funktionshinder hamnar mellan stolarna. Det blir en ökad tydlighet i ansvarsfördelningen.

Herr talman! Tillgången på kompetens och erfarenhet är central när vi diskuterar funktionshindrade. Det finns ett stort behov av kompetensutveckling av lärare och annan personal i frågor som rör funktionshinder. Bemötandeutredningen har här i dag tidigare nämnts från talarstolen. Den har bl.a. pekat på vilken stor betydelse som bemötandet, förståelsen och attityderna hos de vuxna såväl som andra elever har för självbilden och för möjligheterna för den enskilde eleven med funktionshinder att lyckas i skolan och också senare i livet.

Det är med tanke på möjligheten att satsa på ökad kompetensutveckling nu glädjande att det ställs särskilda medel till förfogande. Det kan då göras en speciell satsning för att stärka kompetensen inom detta område.

Olika specialpedagogiska utbildningar erbjuds redan yrkesverksamma lärare.

Det är också angeläget att peka på att det i de nya lärarutbildningar som nu startar till hösten ges ökade möjligheter till såväl fördjupning som breddning på det specialpedagogiska kompetensområdet.

Fru talman! Skolverket har framhållit att det saknas en systematisk forskning när det gäller undervisning av elever med behov av särskilt stöd och elever med funktionshinder. Det är därför mycket positivt att regeringen nu på olika sätt prioriterar forskningen bl.a. genom att anslå medel och inrätta forskarskolor på området utbildningsvetenskap.

Ett sådant område är kommunikation med inriktning på lärande. Jag vill ta upp några exempel på det. Vi politiker diskuterar ofta vikten av att kunna läsa, skriva och räkna när vi pratar om skolan. Men vi uppmärksammar sällan det som är mer grundläggande, nämligen att varje barn, ungdom och vuxen först ska ha möjlighet till en så bra fungerande kommunikation som möjligt. Vi måste ha ett fungerande språk som gör att vi kan förmedla oss, upprätthålla sociala kontakter och ge och ta emot tankar och erfarenheter m.m.

Konkret kan forskning och kompetensutveckling på det här området handla om att vi blir bättre på att ta reda på hur döva lär sig svenska t.ex. Ett annat exempel är hur vi kan utveckla teckenspråklig kompetens med förbättrad kommunikation mellan lärare och elev och mellan elev och elev. Detta gäller inte minst för gruppen dövblindfödda.

Det kan också handla om hur vi på ett bättre sätt ska kunna hjälpa elever med grava språkstörningar, och det kan handla om hur vi kan utveckla kommunikation med hjälp av IT för synskadade.

Forskning på de här områdena kan inte minst också handla om det som vi många gånger har tagit upp i utbildningsutskottet, nämligen hur vi ska kunna bli bättre på att möta elever med dyslexi.

Det är alltså glädjande att vi nu på ett påtagligt sätt kan lyfta vårt behov av förnyade och förbättrade kunskaper på de här områdena, och stimulera till nya och spännande forskningsprojekt som också med nödvändighet många gånger måste vara mångvetenskapliga.

Fru talman! Avslutningsvis vill jag ge ett exempel på en sådan här aktivitet. Nästa onsdag, den 4 april, anordnar den nya Specialskolemyndigheten för första gången ett stort forskningsforum i Örebro. Då ska man lyfta fram just frågorna kring de dövas och hörselskadades situation i ett forskningsperspektiv.

Anf. 172 ERLING WÄLIVAARA (kd) replik:

Fru talman! Jag har en fråga till Torgny Danielsson: Kan Torgny Danielsson förstå att många små kommuner har svårt att tillgodose de funktionshindrades behov på grund av brist på kompetent personal, men också brist på ekonomiska resurser?

Anf. 173 TORGNY DANIELSSON (s) replik:

Fru talman! Visst kan jag förstå det. Viss är jag medveten om hur verkligheten ser ut. Men jag är också mån om att vi som politiker ska kunna ha modet att gå före och visa vilken inriktning vi vill ha. Jag tycker inte att det ska få vara ett argument att det handlar om så få barn eller

Prot. 2000/01:87

28 mars

*Elever med
funktionshinder*

en så liten kommun. Vi måste våga klara av att ha ambitionen att detta är en rättighet som ska gälla för alla.

Jag vet inte var Kristdemokraterna står. Delar inte Kristdemokraterna den syn som finns bakom de konventioner som handlar om rättigheter för funktionshindrade, t.ex. FN:s standardregler? Jag undrar om Kristdemokraterna, om de kommer i regeringsställning, kommer att säga: Nej, det här håller inte! Det här kommer vi att bryta upp!

Anf. 174 ERLING WÄLIVAARA (kd) replik:

Fru talman! Jag undrar vilken hälsning Torgny Danielsson vill skicka till de kommuner som säger: Vi klarar inte av att tillgodose och stimulera de funktionshindrades behov av skolgång.

Självfallet står Kristdemokraterna bakom konventionerna, för att svara på Torgny Danielssons fråga. Men det finns faktiskt tillfällen då man helt enkelt inte kan säga åt en kommun: Ni får sköta er bäst ni vill! Det kan man inte säga om kommunen ropar på hjälp med att placera sina funktionshindrade.

Vilken hälsning vill Torgny Danielsson skicka till de kommuner ute i glesbygden som känner att situationen är dem övermäktig?

Anf. 175 TORGNY DANIELSSON (s) replik:

Fru talman! Det verkar som att Erling Wälivaara har tappat själva grundprincipen för hela förändringen. Den utgår ju från att vi vill öka möjligheten för kommunerna att ta det här ansvaret. Om en kommun säger att den har svårigheter att klara av detta så tycker jag att det visar att den kommunen också har ett ansvar. Då får vi på bästa sätt tillsammans, genom de resurser som den nya stödorganisationen, det specialpedagogiska institutet, har ge alla elever möjlighet till en förbättrad totalsituation. Jag tror att det är viktigt.

När jag står här så pratar jag inte bara om skolan. Skolan är *en* del av livet. Men för mig är det viktigt att klara av att få en bra lösning både vad gäller möjligheten att bo hemma med en bra social situation för barnet och en så bra skolsituation som möjligt.

Jag kan inte acceptera att man för att få tillgång till en bättre pedagogisk verksamhet måste avstå från en annan rättighet, nämligen rättigheten att bo hemma.

Specialskolorna vänder sig trots allt bara till en bråkdel av de elever som vi pratar om här i dag – elever med funktionshinder. I den personkretsen har vi de allra flesta ute i kommunerna i dag. Min hälsning till de kommunerna är att vi ska ställa upp och ge er möjligheterna att utveckla och lösa detta på hemmaplan.

Anf. 176 BIRGITTA SELLÉN (c) replik:

Fru talman! Jag ställde några frågor i mitt inledningsanförande till Torgny Danielsson som jag hoppas att jag kan få svar på nu eftersom jag inte fick det tidigare. Jag undrar hur lång tid en visstidsplacering avser? Jag tänker då på elever med multihandikapp. Kan den tiden skapa stabilitet och kontinuitet i undervisningen?

Jag är medveten om att Socialdemokraterna pratar om att detta avgörs från fall till fall. Kan det innebära att en elev med multihandikapp kanske kan få gå hela grundskoletiden på en specialskola?

Torgny Danielsson pratade så varmt om att erbjuda specialpedagogik och stöd ute i skolorna till klasser. Det skulle vara intressant att veta om han själv tror att resurserna kommer att räcka till det som egentligen behövs. Om det finns många multihandikappade ute i landet så räcker ju inte specialpedagogerna som har kunskaperna om just de specifika svårigheterna med multihandikappade till. Jag skulle vilja veta hur Torgny Danielsson ser på den frågan.

Anf. 177 TORGNY DANIELSSON (s) replik:

Fru talman! Jag börjar med den sista frågan. Jämfört med dagens situation så kommer de förslag som vi har ställt oss bakom tidigare tillsammans med den ökade satsningen på att förstärka kommunerna och möjligheten att anställa fler vuxna i skolan totalt att flytta fram positionerna betydligt. Det kommer att erbjuda större möjligheter för de multihandikappade barnen.

Det är kanske inte den ekonomiska delen som är viktigast, utan det som jag tog upp i mitt anförande, nämligen betydelsen av bättre kunskap och kompetens om olika funktionshinder. Vi måste också bli bättre på att samverka kring varje enskilt barn, och då handlar det inte bara om skolans personal utan om all den kompetens som finns ute i kommunerna. När jag står här i talarstolen vill jag uttryckligen understryka att jag har stort förtroende för den kunskap och kompetens som finns ute i kommunerna i dag. Men den kan bli bättre. Staten har ett ansvar att ställa upp med forskningsinsatser och vidareutbildning.

Jag tycker att det är lite intressant att jag ständigt får frågan om visstidsbegreppet från borgerliga partier som annars inte så ofta säger att vi ska reglera saker och ting. Varför ska vi politiker nu helt plötsligt lägga oss i och säga att visstidsbegrepp innebär så och så många timmar eller dagar? Här måste vi ju lita på professionen och möjligheten att föräldrarna tillsammans med barnet och personalen, den sakkunskap som finns, kan avgöra från fall till fall vad viss tid är. Men för att det ska vara lyckat och för att vi ska klara av integrationen i samhället i övrigt bör man ha i åtanke att det är i hemkommunen som det här barnet ska leva även fortsättningsvis som vuxen.

Anf. 178 BIRGITTA SELLÉN (c) replik:

Fru talman! Anledning till att jag bl.a. frågar om visstidsbegreppet är att när debatten gick som hetast om Ekeskolan och Hällsboskolan sade Socialdemokraterna att man inte lade ned. Det skapar ju en oerhörd osäkerhet för föräldrarna. Jag kan inte förstå hur de kan klara av den osäkerheten.

Sedan talar Torgny Danielsson om förstärkning av vuxna. Är det detta som är spetskompetensen? Det kändes lite förvånande.

Jag har också stort förtroende för den kompetensutveckling som vi ska få se genom den nya lärarutbildningen. Men utifrån min erfarenhet vill jag också säga att det ändå inte räcker. Jag har själv haft en punktläsande elev i sex års tid. Hade jag varit kvar i skolans verksamhet hade jag fått ta emot lillebror nu i höstas. Jag hade inte varit redo att göra det direkt utan att få ökad kompetensutveckling. När man inte har det dagligen i sitt arbete så glömmer man bort hur det fungerar i verkligheten. Det

är just av den anledningen som vi oroar oss så mycket för detta. Vad kommer att hända med barn med multihandikapp?

Anf. 179 TORGNY DANIELSSON (s) replik:

Fru talman! När det gäller barn med multihandikapp är det viktigt att man inte ställer dem mot varandra eller säger att det är så speciellt att man inte klarar av det och måste hitta särlösningar, eftersom man då gör ett val och bryter möjligheten för en människa att kunna vara integrerad i samhället under hela livet.

Birgitta Sellén tog upp den debatt som jag stundtals tyckte var ganska absurd hösten 1999 om de förslag som finns i den s.k. FUNKIS-utredningen om att Ekeskolan och Hällsboskolan inte skulle läggas ned. Det var ju väldigt mycket en propaganda från borgerlig sida där man målade upp en bild av att vi omedelbart skulle slänga ut de elever som fanns där. Nu har vi verkligen understrukt vikten av att göra den här förändringen så mjuk som möjligt. Det ska också finnas intagningsmöjligheter på Ekeskolan t.o.m. halvårsskiftet i år och på Hällsboskolan t.o.m. nästa år. Alla som är inskrivna kommer att få gå kvar. Det har aldrig varit fråga om annat än att de resurser och kunskaper som finns på de här skolorna också ska vara tillgängliga för fler. Därför säger vi att det ska finnas ett resurscentrum med en viss skodel som ger möjlighet till inskrivning under en kortare tid.

Nu har inte Centern någon mer möjlighet att svara, men jag tycker också att Centern bör fundera på hur ni framstår och om ni står bakom de konventioner som vi pratar om när det gäller funktionshindrades rättigheter. Ni säger ju att det inte gäller alla.

Anf. 180 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Jag skulle vilja ställa en fråga till Torgny Danielsson och Socialdemokraterna. Är Torgny Danielsson verkligen övertygad om att integration och skolgång hemma är det självklart bästa för alla funktionshindrade grupper med undantag av de hörselskadade? Är Torgny Danielsson övertygad om att den kompetens och de resurser som behövs kommer att finnas i svenska kommuner? Spelar det ingen roll att det finns ett stort antal opinionsyttringar av olika företrädare för funktionshindrade och för föräldrar och barn på t.ex. Ekeskolan och Hällsboskolan som vill något helt annat och som menar något helt annat när de säger att de vill hävda sina rättigheter? Är bilden verkligen så självklar inom skolforskning och handikappforskning att vi ska bestämma oss för en enda modell när det gäller skolgång för funktionshindrade?

Anf. 181 TORGNY DANIELSSON (s) replik:

Fru talman! Ulf Nilsson frågar mig om jag tror på att detta kommer att omfatta alla. Frågan kan ju också vändas tillbaka till Folkpartiet. Om nu Folkpartiet inte tror det, vilka grupper är det då som vi ska göra undantag för ytterligare? Till vilka grupper ska vi säga från början att den här rättigheten inte gäller dem på grund av att de har ett speciellt funktionshinder eller multifunktionshinder?

Jag pratar om att våga ta ansvar för alla. Som jag tidigare har sagt är gruppen elever med funktionshinder en stor grupp med olika behov.

Debatten har handlat om två specialskolor med totalt drygt 100 elever. Det är endast dem som ni har pratat om.

Sedan pratar ni om att det ska vara valfrihet, men det är en valfrihet som samtidigt innebär att jag kan få den endast om jag avstår en rättighet, nämligen rättigheten att bo kvar hemma. Hur rimmar det egentligen? Jag tror att de borgerliga partierna vet att det aldrig har varit en rättighet att bli inskriven på en specialskola. Det görs utifrån en bedömning av att det är en lämplig åtgärd.

Jag har en fråga till Folkpartiet också. Vad svarar ni handikapporganisationerna? Står ni bakom de konventioner om funktionshindrades rättigheter som t.ex. ges uttryck för i FN:s standardregler eller inte?

Anf. 182 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Det finns två rättigheter här. Den ena är rättigheten till en bra skolgång, och den andra är rättigheten att kunna leva ett normalt liv hemma. Eftersom verkligheten nu är sådan att en del föräldrar till funktionshindrade inte anser och inte känner att de får en bra skolgång hemma utan värderar högre att kunna få den där specialkompetens och resurser finns, tycker jag att det är väldigt kortsiktigt och obetänkt att ta ifrån dem den rätten. Jag tror, Torgny Danielsson, att vi måste hålla vägarna öppna för olika möjligheter när det gäller den här typen av stöd i skolorna.

Det kan mycket väl vara så att föräldrarna till två olika funktionshindrade önskar olika saker. Det kan vara ganska små nyanser i hur man upplever sin tillvaro som gör att man föredrar det ena eller det andra. Valmöjligheterna kommer utan tvivel att minska för de föräldrar som kanske har störst behov och glädje av att kunna välja för sina barn.

Anf. 183 TORGNY DANIELSSON (s) replik:

Fru talman! Jag vill än en gång säga att det aldrig har varit en rättighet att bli inskriven på en specialskola.

Jag anser att man genom en ökad satsning på hemkommunen eller kommuner i samverkan så nära hemmet som möjligt har möjlighet att utveckla flera alternativa lösningar som mer kan utgå från den enskilda individens behov. Det kan de göra samtidigt som man också kan tillgodosätta rätten att bo hemma och att ha ett socialt umgänge. Hur ska vi annars kunna tro på att det ska fungera med integration i samhället av funktionshindrade? Det gäller inte för vissa under den tid som de går i skolan.

Jag kan också konstatera att Folkpartiet inte heller har redogjort för hur man svarar handikapporganisationerna när det gäller dess ambition att leva upp till FN:s standardregler.

Anf. 184 STEN TOLGFORS (m):

Fru talman! Om tre månader, den 1 juli 2001, antas de sista eleverna till Ekeskolans fasta skoldel, landets bästa skola för blindade och multihandikappade barn. Därefter kommer behövande blindade och synskadade barn med multifunktionshinder att utlämnas till sina hemkommuners varierande kompetens för undervisning av barn i just deras situation.

Det är särskilt allvarligt eftersom i princip alla av Ekeskolans nuvarande elever redan har prövat och misslyckats i ett stort antal skolor i sina hemkommuner. Ingenting tyder på att kommunerna sedan beslutet att

Prot. 2000/01:87
28 mars

*Elever med
funktionshinder*

stänga Ekeskolan fattades har blivit bättre på att erbjuda undervisning för barn med svåra multifunktionshinder. Ingenting reellt har heller gjorts för att så ska bli fallet.

Ingen vet hur det kommer att gå för de berörda barnen när Ekeskolans fasta skoldel stängs. Ingen har undersökt om kommunerna har beredskap att fortsättningsvis undervisa alla barn, också de med de svåraste multifunktionshindren. Nedläggningsbeslutet var ett skott i mörkret.

Vi har hört Torgny Danielsson från talarstolen säga att man måste ha modet att gå före genom att avveckla specialskolorna. Det är att använda barn som politiska slagträn, att leka med deras liv utan att garantera deras förutsättningar. Det finns fortfarande, ett och ett halvt år efter nedläggningsförslaget, ett antal obesvarade frågor.

I propositionen, i riksdagsbeslutet och i direktiven till utredningen om organisatoriska frågor i beslutets efterskalv används ordet "avvecklas" för att beskriva vad som nu händer med Ekeskolan och den fasta skoldelen. Det är inte garanterat att Ekeskolan på sikt kommer att få behålla ens sin resurscentrumdel. Regionansvar Syn placeras nämligen i Stockholm. Det är oklart var ledningen för det sammanslagna Tomteboda-Ekeskolans resurscentrum ska finnas.

Likväl har skolministern liksom socialdemokratiska riksdagsledamöter försökt göra gällande att det egentligene inte blir någon förändring alls för Ekeskolan i framtiden. I så fall kan man fråga sig varför den mycket väl fungerande fasta skoldelen på Ekeskolan ska stängas i strid med barns och föräldrars vilja.

I nedläggningsdebatten menade skolministern att söktrycket till Ekeskolan var lågt. Därför behövdes den inte, enligt henne. Hon gick t.o.m. så långt att hon bortdefinierade ett tiotal av skolans elever. De fanns inte när skolministern beskrev skolans elevantal, eftersom de enligt henne hade fel ålder. Skolministern hävdade upprepade gånger att Ekeskolan hade 21 elever, trots att 31 bevisligen var inskrivna vid skolan.

Nu bidrog debatten till att göra Ekeskolan känd och till att dramatiskt många fler elever har sökt sig till Ekeskolan, eftersom den kommunala skolan inte kunnat ge det stöd och den undervisning som dessa elever behöver.

Just nu står 20 elever i kö till skolan, men hittills har de inte fått plats, eftersom skolan inte fått pengar så att det räcker till alla. Löftet att alla som behövde det skulle få skrivas in fram till halvårsskiftet har hittills svikits av regeringen. Därför gäller inte det som Torgny Danielsson alldeles nyss redovisade från denna talarstol.

Det ökade söktrycket visar att skolan behövs i sin nuvarande form. Det borde i sig vara ett argument för att ompröva stängningsbeslutet.

När den fasta skoldelen stängs ska elever enligt riksdagsbeslutet få komma till det i alla fall kortsiktigt kvarvarande resurscentrumet för besök på, som det heter, visstid. Vad detta med "visstid" innebär finns det dock inget entydigt besked om. Även om – och jag säger om – "visstid" kommer att innebära att man kan fullgöra resterande del av sin skoltid på resurscentrumets mindre skoldel, innebär begreppet i sig en osäkerhet för barnen. De måste få veta, känna och kunna lita på att de får vara kvar. Barnen har nämligen inte rätt ens till visstidsvistelse. Ekonomin lägger förmodligen hinder för detta.

Socialdemokraterna litar inte på skolans bedömning av behovet att gå hela sin skoltid på Ekeskolan, så hur ska föräldrarna kunna lita på att "visstid" kommer att tillgodoses i framtiden?

Kortare visstidsbesök är dock inte något okomplicerat. Ekeskolans föräldraförening säger att återkommande byten av klasskamrater som kommer och försvinner efter kortare eller längre besök är en källa till förvirring. Det blir i många fall störande för elevernas studiero. "Dessa barn har ett starkt behov av att känna trygghet och tillit i hela sin situation och är ofta direkt beroende av en harmonisk och förutsägbar vardag. Detta får de inte med det upplägg som riksdagen förelagt Ekeskolan att genomföra."

Kan Torgny Danielsson säga att föräldrarna har fel?

Till detta kan läggas att många av de barn som den här frågan berör är autistiska. Hur kan någon tro att det är lämpligt att flytta ett autistiskt barn från hemkommunen till visstidsbesök på Ekeskolan? Förslaget är alltså olyckligt både för kvarvarande elever och för de elever som förväntas besöka skolan på "visstid".

Det måste också redas ut hur Ekeskolan ska klara ekonomin när intagningen av elever till specialskolan stoppats men verksamheten ska drivas vidare för kvarvarande elever i takt med vikande elevantal. Inga löften har getts, men förhoppningsvis kan Torgny ge dem här nu i kammararen. I takt med att elever går färdigt blir eleverna på specialskolan färre, men verksamheten ska fortgå, som vi hörde Torgny säga, så länge som något redan intaget barn finns kvar på skolan. Risken är därför betydande och det är beklagligt att specialskolan Ekeskolan tvingas stänga i förtid av ekonomiska skäl.

Som nämndes inledningsvis har det inte undersökts om landets kommuner har beredskap att fortsättningsvis undervisa barn med svåra multifunktionshinder. Jag tycker att det är häpnadsväckande att en specialskola kan stängas av ideologiska skäl innan det utretts hur alternativen ser ut. Många exempel från verkligheten talar för att kommunernas förmåga att ge barn med funktionshinder en fullgod skoltid är starkt varierande. Mycket talar också för att ju svårare ett barns funktionshinder eller kombinationer av funktionshinder är, desto sämre klarar kommunen att möta barnets behov.

Ekeskolans föräldraförening har hela tiden varit glasklar när det gäller att undervisningen i den kommunala skolan ofta inte fungerar. Blir det bättre, Torgny Danielsson, försvinner behovet av Ekeskolan och andra specialskolor av sig självt, och det kommer att visa sig genom att ökat söktryck. Våga låta barnen välja! Fatta inte här i riksdagen överhetsbeslut som sedan barn och föräldrar får ta smällarna av!

Det är mycket angeläget att kvaliteten i skolan för barn med funktionshinder – både med avseende på undervisningens och den sociala situationens kvalitet – nu undersöks och följs i detalj. Att tillse detta vore alldeles särskilt angeläget för dem som röstade för en stängning av Ekeskolan och andra specialskolor.

Det är orimligt att tro att man i alla landets 290 kommuner ska kunna nå samma kunskapsnivå som finns på en specialskola. Jag har inte alls samma tillit som Torgny Danielsson till kommunerna när det gäller vare sig deras ambition eller deras förmåga att leva upp till de kunskapskrav som kommer att ställas. Kommunerna har inte klarat, och kan knappast

Prot. 2000/01:87
28 mars

*Elever med
funktionshinder*

förväntas mer än i undantagsfall klara, att bygga upp det kunnande som krävs för de mycket speciella behov som de berörda barnen har. En speciallärare i en vanlig svensk kommun kanske möter en enda elev med sådana behov som det här är fråga om under hela sin lärarbana. Det säger sig självt att man då inte kan nå samma nivå på kunskap som specialskolorna kan.

Kommunerna kommer rimligen att få stora problem med att bära kostnadsansvaret för barn med multifunktionshinder vars behov kan kosta miljontals kronor. Risken är då att barnen blir betraktade som problem, särskilt i tider av hårt ansträngda kommunala skolbudgetar.

Ingen ekonomisk analys gjordes vare sig i FUNKIS-utredningen, i propositionen eller av utbildningsutskottet av kommunernas möjligheter att ge blinda eller synskadade barn med multifunktionshinder en fullgod utbildning innan beslutet att stänga Ekeskolan fattades. Det är hög tid att detta sker nu, när beslutet ännu kan rivas upp, om det visar sig att uppdraget – vilket mycket tyder på – kan överstiga kommunernas möjligheter.

Förslaget att lägga ned Ekeskolan och i framtiden integrera barn, med eller mot deras vilja, i den kommunala skolan kom inte som ett svar på barns eller föräldrars önskemål eller problembeskrivning. Det stammade ur en överideologisk och systemfixerad syn på skolan. Vinner vi valet så river vi upp stängningsbeslutet, Torgny Danielsson.

Att döma av propositionen framstår det som tydligt att det är två principer som tillåts att väga tyngre för regeringen och socialdemokraterna än barnens och föräldrarnas bästa.

Det första är att barnen som sagt mot eller med sin vilja ska integreras i den vanliga skolan. Går alla andra barn integrerat ska också barn med multifunktionshinder göra det. Det är häpnadsväckande att regeringen tydligen anser att integrerad skolgång inte bara är en rättighet utan fast mer en skyldighet för barnen att uppfylla.

Den andra principen är skolans kommunalisering. Går de flesta andra barn i kommunala skolor ska också blinda multifunktionshindrade barn göra det fullt ut. Men det rör sig om så få barn med så speciella behov att det inte borde vara problematiskt för någon att acceptera deras statliga specialskola. Det är häpnadsväckande, tycker jag, att ett vackert enhetligt kommunalt skolsystem kan vara viktigare än barns och föräldrars egen vilja.

Än konstigare tycker jag att det blir när döva barn får ha kvar sina specialskolor. Vilken rättvisa är det? Då accepterar man specialskolor.

I propositionen om stängningen av Ekeskolan sades målet vara en skola för alla, dvs. en integrerad skola för alla barn. Men det målet har man inte satt upp för att göra berörda föräldrar och barn till viljes. Tvärtom vill många inte ha det på det sättet.

De inser att ett barn inte är integrerat bara för att det vistas i samma byggnad som andra barn om det inte accepteras och inte kan delta i lekar, socialt liv, undervisning eller fritidsaktiviteter. Många av Ekeskolans barn har tidigare gått formellt integrerade, vilket oftast inneburit att de suttit ensamma med en assistent i en skrubb helt vid sidan av de övriga barnens liv. Jag har lyssnat till barnens berättelser, Torgny Danielsson. De är närvarande, men de är inte inkluderade. Tvärtom blir det integrationen som sätter fokus på och understryker utanförskapet.

På Ekeskolan får barnen kamrater i samma situation. De kan delta i skolans aktiviteter och samvaro. De blir delaktiga, de får vänner. Just genom att dessa barn med funktionshinder tillåts lära känna och läsa ihop med andra barn med samma förutsättningar stärks självkänslan. Det säger barnen själva. Vet Torgny Danielsson möjligen bättre? Segregation kan faktiskt vara något positivt under förutsättning att den är självvald.

Varför ska inte blinda barn med multifunktionshinder ha rätt att som alla vi andra gå i skolan med klasskamrater, läsårsvis, med möjlighet att planera sin utbildning? Varför ska de mot sin vilja bussas mellan hemkommunen och visstidsvister på ett resurscentrum i stället för att få fullgöra sin utbildning i trygg miljö på en specialskola som Ekeskolan? Det är okej att gå på ett idrottsgymnasium, men det är inte okej att gå på en specialskola även om man bor på internat i bäge fallen.

Att en del barn har mycket speciella behov som inte kan klaras i varje kommun och att samtliga kommuner heller inte kan nå den nivå på specialpedagogik som en nationell specialskola har går bara inte att bortse från eller att tycka bort.

När Ekeskolan stängs kommer landets kommuner förmodligen tvingas att gå samman och bygga upp nya liknande regionala verksamheter för ett mindre antal barn med mycket speciella behov. Med mindre kommer man inte att klara att möta barnens behov. De kommer då att behöva börja om från början igen eftersom den kompetens som i dag finns på Ekeskolan snabbt kommer att skingras vid en nedläggning.

För att utveckla ny praktisk kunskap är resurscentrumet avhängigt av att det bedrivs en löpande undervisning på Ekeskolan. Såväl den fasta specialskolan som resurscentrumet på Ekeskolan behövs därför.

Blinda och synskadade barn med multifunktionshinder saknar i dag bra möjligheter eller möjligheter att alls studera vidare efter grundskolan, som en av mycket få grupper i landet. Mycket få av ungdomarna läser därför vidare. Men dessa ungdomar har precis som alla andra rätt att gå vidare i sin utbildning och utvecklas i sin egen takt, oavsett ålder.

Det är därför vi säger att Ekeskolan bör kompletteras med ett riksgymnasium för blinda och synskadade barn med multifunktionshinder. Alternativet är att ha det som i dag. För många barn väntar, Torgny Danielsson, förtidspensionering direkt efter grundskolan. Det är knappast ett värdigt förhållande. Likväl accepterar inte socialdemokraterna tanken på ett riksgymnasium.

Jag vill ställa ett antal frågor, fru talman, till Torgny Danielsson.

Torgny stod här i talarstolen och konstaterade att det finns ett stort behov av kompetensutveckling av lärare. Men det behovet finns nu och tar tid att tillfredsställa om det ens är möjligt att fullt ut göra det. Vore det då inte rimligt att utbilda först och stänga sedan?

Min andra fråga är: Bedömer Torgny Danielsson att varje kommun oavsett storlek kan bli bra på varje funktionshinder oavsett hur svårt det är och på att möta de barnens behov i skolan?

Kan Torgny Danielsson avfärda min oro att barn med funktionshinder i än högre grad kommer att bli restposter i kommunala budgetar i framtiden och att föräldrarna får ägna hela sin kraft åt att slåss för barnens rättigheter mot kommunerna?

Jag vill hävda, fru talman, att socialdemokraterna inte förstår innebörden av multifunktionshinder – t.ex. vad det innebär för förmågan att

kommunicera. Man konstaterar att döva anses ha ett eget språk och att de därför har rätt till en egen språkmiljö och därmed till specialskolor. För blinda multihandikappade barn finns det också ett eget språk. Då menar jag eget i bemärkelsen individuellt i många fall. Man använder ett teckenspråk i form av beröring som är individuellt för det enskilda barnet och dem som jobbar med det barnet. Är inte det en egen språkmiljö? Dessutom är det en miljö som är oerhört svår att tillfredsställa där hemma. Så varför neka dessa barn med eget språk och behov av språkmiljö specialskolor?

I betänkandet står det att barnen så långt det är möjligt ska erbjudas en anpassad utbildning i hemkommunen. Ja, Torgny Danielsson, men om det ej är möjligt och om man därför söker sig till specialskolan, vad gör vi då? Alternativen avvecklas ju.

Det går inte att bara stå i riksdagens talarstol och dunka konventioner i huvudet på barn och föräldrar. Det är självklart att man har rätt att bo kvar hemma, att finnas i den kommunala skolan och rätt till integration. Men man har inte en skyldighet.

Det är inte så att vi på den borgerliga kanten står och tycker för egen del. Vi har lyssnat på barn och föräldrar och på hur de beskriver behovet av Ekeskolan och andra specialskolor. Vi tror oss inte veta bättre än dem som är beroende av skolorna.

Avslutningsvis: Varför, Torgny Danielsson, anser socialdemokraterna att det enda sättet att stärka den kommunala kompetensen för barn med funktionshinder är att stänga specialskolorna? Varför ska man ställa barn och elever i specialskolor mot de andra barnen med liknande behov som finns hemma i kommunerna? Är det inte tvärtom så att i ett anständigt samhälle börjar man med att tillgodose de mest behövandes behov och anpassar resurserna efter detta?

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 29 mars.)

Fordonsfrågor m.m.

18 § Fordonsfrågor m.m.

Föredrogs
trafikutskottets betänkande 2000/01:TU9
Fordonsfrågor m.m.

Anf. 185 CHRISTINA AXELSSON (s):

Fru talman! Vi ska nu behandla 16 motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 2000 om olika fordonsfrågor. Utskottet står enigt i dessa frågor, men jag vill ändå yrka bifall till trafikutskottets betänkande och avslag på samtliga motionsförslag.

Fru talman! Sedan motionerna har skrivits har beredning redan påbörjats i flera av de frågor som tas upp.

Det gäller frågan om chiptrimning. Utredningen Avgasrening 2000 har tagit upp denna fråga. Den utredningen bereds för närvarande i Miljödepartementet. Vi i trafikutskottet förutsätter att regeringen vid beredningen kommer att överväga de frågor som tas upp i motionerna som inrättande av ett certifieringssystem, tekniker för att konvertera till mer

miljövänliga bränslen, försäkringsmässiga konsekvenser samt övriga frågor som tas upp i motionerna.

Beredning pågår också vad gäller frågan om administration av felparkeringsavgifter. Vi är alla överens om att administrationen av dessa avgifter ska ske på ett effektivt sätt. Det ska också sägas att Vägverket och Svenska kommunförbundet har sänt en gemensam skrivelse till regeringen så sent som i december förra året där de föreslår att regeringen vidtar de åtgärder som krävs för att överföra handläggaransvaret från Vägverket till kommunerna. Det finns alltså ingen anledning för riksdagen att i nuläget ta några initiativ i dessa frågor utan vi avvaktar regeringens fortsatta beredning.

Vad gäller fordonsskyltning håller Vägverket på regeringens uppdrag redan på och arbetar med det framtida regelverket. Detsamma gäller den av EU-kommissionen föreslagna s.k. gemenskapsmodellen för sådana skyltar. Enligt tidsplanen kommer de att redovisa sin uppfattning under detta halvår. Det ska även sägas att skyltar av det slag som nämns i en av moderatmotionerna redan finns att köpa på tillbehörsmarknaden.

Sedan övergår jag till detta med fordons- och släpvnagsvikter som överensstämmer med EG:s körkortsdirektiv. I dag gäller ju att man inte får dra en släpvagn vars vikt överstiger bilens tjänstevikt, och den sammanlagda vikten får inte överstiga 3 500 kilo om man har ett B-körkort. Detta kan få till konsekvens att förare väljer en lättare bil och att ekipaget då inte blir lika trafiksäkert. Utskottet hävdar här att det är viktigt att regelverket för fordonsvikter främjar utvecklingen av trafiksäkra och ändamålsenliga transporter. Vi tycker därför att det är angeläget att bestämmelserna följs upp med hänsyn till den fordonstekniska utvecklingen och de nya rön som kommer från forskningen.

Det pågår också ett arbete inom EU med det här direktivet. Vi förutsätter att Sverige aktivt arbetar för en utveckling av ändamålsenliga fordons- och körkortsregler.

Fru talman! Avslutningsvis kan sägas att flera av dessa frågor kommer att diskuteras igen då regeringen har lagt fram förslag på områden som tas upp i motionerna. Jag yrkar alltså bifall till förslaget i betänkandet.

Anf. 186 JAN-EVERT RÅDHSTRÖM (m):

Fru talman! Som Axelsson sade är trafikutskottets betänkande nr 9 ett enhälligt betänkande. Men det föranleder ändå att jag begär ordet eftersom utgångspunkterna inte var så positiva i början. Betänkandet innehåller bl.a. frågor om chiptrimning och fordonsvikt. Jag tänker begränsa mig till att kommentera just de två områdena.

Jag börjar med några kommentarer kring chiptrimningen. Som Axelsson nämner har den statliga utredningen i sitt betänkande *Avgasrening 2000* föreslagit att det skulle bli straffbelagt att ändra på eller på annat sätt göra ingrepp i utsläppsbegränsande anordningar på ett motorfordon. Vidare föreslår de att det skulle bli straffbelagt att bruka fordon med vetskap om de har ändrats på något sätt.

Genom straffbestämmelsen påverkas även möjligheten att marknadsföra trimningschip. Detta är viktigt att kunna säga i denna talarstol. Jag säger inte, som Axelsson, att beredning pågår och att ärendena redan har börjat bearbetas i Regeringskansliet. Det är därför jag vill gå upp och

säga några ord, med tanke på rädslan för det jag vet ligger på regeringens bord.

Det här föranleder en mängd farhågor från oppositionen, och det finns många motionärer. Vi kan märka att det finns ett flertal motioner, bl.a. från moderater, som har blivit behandlat i det här betänkandet.

Utredningens förslag är direkt teknikfientligt och skulle lägga en utvecklingsfientlig hand över nya innovationer eftersom det skulle stoppa den kreativitet som i dag finns i de företag som utvecklar sådana här motorchip.

Det finns naturligtvis en mängd anledningar till att utveckling och försäljning av trimningschip ska vara tillåtet – om än under ordnade former. Det finns alla möjligheter att ha ett certifieringssystem, som Axelsson också nämnde, för tillverkning av chip för att bevaka att de olika chipen håller den kvalitet som de utlovar och att avarter inte kommer ut på marknaden.

Ett certifieringssystem kan också vara en möjlighet när det gäller att klara försäkringsfrågor för fordon som kommer att avvika från fabriken normer för motorer. Det är viktigt för att det inte ska bli ett monopol på den här marknaden. Många företag som i dag arbetar intensivt inom det här området har tagit fram bra produkter, produkter som bl.a. möjliggör att man kan köra på bättre bränslen ur miljösynpunkt. En minskad bränsleförbrukning är ett viktigt mål som många företag har som ledstjärna när de utvecklar dessa chip. Detta måste uppmuntras genom de positiva skrivningar betänkandet nu har fått.

Det är glädjande att utskottet har kommit fram till en annan ståndpunkt än vad utredningen gjorde och därmed bejakar intentionerna i ett antal motioner. Utskottet säger i det här betänkandet att man är för ett främjande av teknikutveckling och förutsätter att regeringen vid sin beredning av *Avgasrening 2000* tar hänsyn till detta. Det är bra.

Fru talman! Från moderat sida känner vi oss nöjda med detta ställningstagande i utskottet och har därför inte ansett att vi behöver reservera oss till förmån för de moderata motionerna. Intentionerna är ändå tillgodosedda.

Den andra del som jag vill ta upp i det här betänkandet och ställningstagandet gäller fordonsvikter. Det är intressant och trevligt, fru talman, att få höra Axelsson i talarstolen i dag prata sig varm om den teknikutveckling som har skett på fordonsområdet. Det var annat ljud i skällan i fjol. Det fanns ingen tanke på att se på dessa regler. Nu finns det äntligen det. Efter att i ett par år ihärdigt ha drivit frågan om att körkortsreglerna för att framföra fordon med släpkärra måste ses över kan jag nu konstatera att även majoriteten insett detta.

Vi har i dag ett regelsystem runt användandet av fordon med tillkopplad släpkärra som inte överensstämmer med dagens tekniska utveckling för fordon. Att det sedan är näst intill omöjligt för människor som någon enstaka gång använder släpkärra att förstå sig på reglerna är ytterligare ett skäl för att något måste göras.

Att som i dag ha ett regelsystem som gör att det i många fall är förbjudet att använda en större och säkrare bil framför en mindre och svagare när man drar en släpkärra finns det ingen acceptans för hos det svenska folket. Det är därför glädjande att utskottet i år äntligen har insett att något måste göras. Tyvärr fanns inte den insikten tidigare år när vi

påpekade samma missförhållanden. Man får vara glad för att insikten till slut infinner sig även hos regeringspartiet i den här frågan.

Det hade givetvis kunnat anses vara en full framgång om vi hade fått ett tillkännagivande på den här punkten. Men den erfarenhet vi har i trafikutskottet när det gäller hur regeringen behandlar, eller snarare *inte* behandlar, tillkännagivanden är att kanske inte ens det hade givit ett snabbare resultat.

Det är ändå ett steg på rätt väg när utskottet uttalar att man förutsätter att Vägverket tar initiativ till att se över bestämmelserna om fordonsvikter. Och vi får ha vår tilltro till Vägverket i denna fråga så här långt fortsättningsvis och hoppas att någonting positivt händer i frågan snarast.

Fru talman! Med dessa förklaringar och de förändringar som vi fått i utskottets betänkande anser vi att vi inte behövde ha någon reservation, utan vi har nöjt oss med utskottets ställningstagande. Därmed kan också jag yrka bifall till förslaget i utskottets betänkande.

Anf. 187 CHRISTINA AXELSSON (s) replik:

Fru talman! Jag förutsätter självklart att Jan-Evert Rådström på något sätt via sitt parti har remissbehandlat utredningen Avgasrening 2000 så att man på så sätt har kunnat lägga fram alla de synpunkter angående chiptrimning som Jan-Evert Rådström har gett oss här i kammaren. Det är ju på det sättet som vi normalt sett använder oss av vår möjlighet att påverka. På så sätt kommer dessa synpunkter också att tas med i den fortsatta beredningen av ärendet.

Anf. 188 JAN-EVERT RÅDHSTRÖM (m) replik:

Fru talman! Jag har inte alla detaljer när det gäller själva remissbehandlingen tidigare av den här beredningen. Men det är viktigt att jag står i den här talarstolen och framför de moderata synpunkterna som vi också har fått en majoritet, ett enigt utskott, för i betänkandet som kommer att påverka det fortsatta arbetet. Och det tycker jag är positivt. Men det bör markeras från kammaren.

Anf. 189 CHRISTINA AXELSSON (s) replik:

Fru talman! Jo, självklart. Det är också viktigt att vi ser till att vi följer upp dessa frågor på alla de olika sätt vi kan. Då ser man att det gäller att vara ihärdig och vara med för att påverka så att utvecklingen går framåt.

När det sedan gäller fordonsvikterna är det glädjande att det är flera som tar åt sig äran av att vi har ett enigt utskott. Jag tror att vi alla har haft personer i våra partier som har jobbat med dessa frågor, och vi kommer säkert att ha det i framtiden också.

Anf. 190 JAN-EVERT RÅDHSTRÖM (m) replik:

Fru talman! Det är precis som Christina Axelsson säger, att det är viktigt att man ihärdigt jobbar med frågorna. Och det är precis det som Moderata samlingspartiet har fått göra när det gäller fordonsvikter. Tyvärr har det dröjt för länge. Men vi är glada att vi nu äntligen är eniga och att Socialdemokraterna har följt oss i den här frågan. Så ni får gärna ta åt er och känna er glada över att det är ett enigt utskott. Vi kommer

Prot. 2000/01:87
28 mars

Fordonsfrågor m.m.

även i andra frågor att fortsätta att driva på för att få er med så att vi får ett enigt utskott.

Anf. 191 HARALD BERGSTRÖM (kd):

Fru talman! Det hände för en kort tid sedan att en god vän till mig lånade en av kommunens etanoldrivna bilar. Han är kommunanställd. På en raksträcka utanför Växjö gjorde han en omkörning och märkte då att bilen hade något alldeles extra. Han var djupt imponerad över vilket krut det var i den etanoldrivna bilen.

För att kunna köra på etanol, s.k. E 85, och få motorn att gå riktigt med väl kontrollerade emissionsvärden måste motorn vara konverterad eller chiptrimmad för det bränslet, dvs. att man har anpassat funktioner som bränsleinsprutning, tändning, m.fl. till optimal funktion för just den motorn, oftast med lägre emissioner och utsläpp än originalmotorn.

Fru talman! I dag har statsministern invigt en helt ny fabrik i Norrköping för storskalig tillverkning av just etanol för motordrift.

Om vi ska få ett snabbt genomslag för etanoldrift av många bilar måste den befintliga bilparken kunna anpassas för detta bränsle. Vanligtvis bryr sig inte biltillverkarna särskilt mycket om de redan levererade bilarna mer än avseende reservdelar. De satsar på nybilsproduktionen. Och om vi ska vänta på de nya bilmodellerna för både bensin- och etanoldrift kommer det att ta 15–20 år innan en betydande del av bilbeståndet är anpassat. Som exempel behöver man bara nämna att vi fortfarande har inemot 1,6 miljoner bilar utan katalysator trots att kravet på att nya bilar ska ha katalysator infördes i slutet av 1980-talet. Jag vill minnas att det var 1988.

De flesta tror att chiptrimning handlar enbart om att krama mesta möjliga effekt ur motorn utan hänsyn till hela fordonets konstruktion, utsläpp och garantier m.m. Chiptrimning innebär optimering av motorns funktion under väl definierade förhållanden. Men, säger någon, då borde väl bilfabrikanterna kunna leverera motsvarande chips eller trimsatser? Jo visst.

Men, vi måste då komma ihåg att ett fordon som bilfabrikanten levererar ofta har ett slags genomsnittsförande som kanske ska kunna köras på dåliga bränslen under förhållanden som råder i Sibirien likaväl som i Centralafrika eller på bränslen på hemmamarknaden i Västeuropa.

Fru talman! För att i någon mån lära mig vad den här verksamheten handlar om har jag vid flera tillfällen besökt företaget BSR Sportsman i Växjö, som troligen är störst i Sverige på chiptrimning. BSR har anlitat MTC, Motortestcenter i Jordbro, som är Svensk Bilprovnings dotterföretag och ackrediterat för fordonscertifiering i Sverige. Där har man testat sina chips i olika bilmärken och modeller och fått de egna testresultaten bekräftade och därmed den egna testutrustningen verifierad.

Man har visat att man har minst lika bra eller bättre utsläppsvärden än bilens ursprungsutrustning ger. Samtidigt har man ofta visat en lägre bränsleförbrukning och därmed lägre koldioxidutsläpp trots större motorstyrka.

BSR efterlyser certifiering så att seriösa företag får chansen att utveckla och sälja chips för att byta till alternativa bränslen på befintlig bilmarknad men också för att kunna konkurrera med bilfabrikanterna om optimering.

När jag skrev motion T439 handlade det för mig om det grundläggande för oss som politiker. Vi ska tillrättalägga förhållandena så att seriösa företag på en fri marknad kan konkurrera oavsett bransch och storlek. Ja så att t.o.m. små företag kan konkurrera med de stora bilfabrikanterna.

Utredningen Avgas 2000, som vi nu diskuterar, är nu under beredning till proposition. I den föreslås en helt annan väg, en för mig och oss kristdemokrater helt oacceptabel väg. Man vill genom att förbjuda chiptrimning skapa ett slags monopolsituation för bilfabrikanterna och därmed tränga undan en konkurrens som bevisligen skapar sysselsättning för ganska många och ger möjlighet till snabbare anpassning för alternativa bränslen. Det räcker med att bläddra igenom tyska motortidskrifter för att inse detta faktum. I Tyskland har man förstått detta. Där är verksamheten certifierad och därmed godkänd. Ska då vi i Sverige gå motsatt väg och förbjuda och kriminalisera?

Fru talman! Jag ser med tillförsikt fram emot att regeringen i den proposition som man nu förbereder tar upp vårt motionsförslag om ackreditering och certifiering av denna verksamhet till nytta för miljö och näringsliv.

Och, Christina Axelsson, BSR i Växjö har också gett ett remissvar på utredningen. Där kan regeringen få veta hur det bör fungera.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 29 mars.)

Prot. 2000/01:87
28 mars

Fordonsfrågor m.m.

19 § Arbetstid och ledighet från anställning m.m.

*Arbetstid och ledighet
från anställning m.m.*

Föredrogs
arbetsmarknadsutskottets betänkande 2000/01:AU9
Arbetstid och ledighet från anställning m.m.

Anf. 192 CHRISTEL ANDERBERG (m):

Fru talman! Det är en händelse som ser ut som en tanke att vi vid denna tid på dygnet står och debatterar en generell förkortning av arbetstiden, vilket en majoritet i utskottet förordar. Det är alltså en politik som får så absurda konsekvenser att politikerna inte har en tanke på att själva leva upp till de lagbestämmelser man vill stifta för folket.

I 15 års tid har arbetstidsfrågan utretts utan att avsätta några större spår i lagstiftningen. Och nu ska den utredas på nytt av den nya arbetstidskommitté som regeringen beslutade tillsätta i december förra året. Och så har man lyckats begrava denna politiskt heta potatis i ytterligare några år. Vi moderater beklagar regeringens senfärdighet med att sätta ned foten i frågan. Den leder till att nödvändiga reformer som skulle kunna leda till ökad flexibilitet, till fromma för både arbetstagare och arbetsgivare, inte kommer till stånd.

En arbetsgrupp under ledning av s-kvinnornas ordförande Inger Segelström lade fram rapporten *Kortare arbetstid – för och emot* för ett år sedan. Arbetsgruppen uttalade, till synes enigt, att det finns ett antal risker och negativa konsekvenser förknippade med en arbetstidsförkortning och gjorde bedömningen att tvingande lagstiftning varken är en

realistisk eller en önskvärd lösning. Därmed hoppades vi moderater att frågan om en lagstiftad arbetstidsförkortning skulle ha varit avförd från den politiska dagordningen för överskådlig tid. Vi trodde att förnuftet hade segrat till sist. Vi förbisåg att förnuft inte är vad som präglar Vänstern och Miljöpartiet.

En analys som Kommunförbundet har gjort visar att en allmän arbetstidsförkortning till 35 timmar skulle leda till en försämring av kommunernas ekonomi med 10 miljarder kronor och innebära färre anställda i vården, skolan och omsorgen.

Konjunkturinstitutet hade på arbetsgruppens uppdrag räknat på konsekvenserna av en lagstadgad arbetstidsförkortning, och KI bedömer att en sådan reform ger lägre tillväxt och högre skatt och trots detta minskade resurser till den offentliga sektorn. Det skulle göra det svårt att klara den växande försörjningsbörda och de ökade krav på offentlig service som en allt äldre befolkning medför. KI bedömer att den ekonomiska tillväxten kommer att minska lika mycket som arbetstiden sänks. Redan en sänkning av arbetstiden med 2,5 timmar/vecka beräknas minska hushållens disponibla inkomster med 20 000 kr per person i arbetskraften. Våra framtida pensioner kommer också att bli väsentligt lägre. Kortare arbetstid skulle alltså slå hårt mot den svenska välfärden.

Förespråkarna för en arbetstidsförkortning brukar framhålla att 40-timmarsnormen för heltidsarbete infördes redan 1973 och att det nu är dags för Sverige att sänka den, såsom man har gjort i vissa andra länder. Det är bara det att 30-timmarsveckan redan är införd i Sverige om man ser till *faktiskt* arbetad tid, fast i vårt land har vi valt att ta ut ökad ledighet i andra former än genom kortare arbetsdag. Sverige har längre lagstadgad semester än de flesta andra länder. Vi har också generösa regler för sjukfrånvaro, föräldraledighet samt ledighet för studier och facklig verksamhet m.m. som saknar motstycke i andra jämförbara länder.

Enligt SCB:s befolkningsprognoser ökar antalet svenskar i pensionsåldern med drygt 700 000 fram till år 2030 samtidigt som antalet personer i arbetsför ålder minskar med ca 300 000. En befolkningsminskning har Sverige inte sett sedan digerdöden och massutvandringen till Amerika på 1800-talet – och då bara enstaka år. Vad vi nu ser är en långsiktig trend. Följden blir att arbetskraft kommer att bli en bristvara, den ekonomiska tillväxten är i fara, allt färre tvingas bära en växande försörjningsbörda och den offentliga sektorns finanser hotas.

Till detta kommer att den svenska arbetsmarknaden redan i dag har problem med bristyrken och flaskhalsar. Det råder stor brist på t.ex. civilingenjörer, IT-expert och läkare. Vad händer om arbetstiden förkortas med fem à tio timmar i veckan för dem? Enligt SAF:s rekryteringsenkät hösten 1999 uppger sju av tio företag att de haft stora svårigheter att rekrytera personer med rätt kompetens. Tre av tio företag uppger att svårigheterna att rekrytera har lett till att planerad expansion har förhindrats. Detta innebär att 40 000 företag inte har kunnat växa enligt sina planer.

200 000 hushåll i Sverige kan inte leva på sin lön utan är beroende av socialbidrag för sin försörjning trots arbete. Det finns beräkningar som visar att en generell arbetstidsförkortning skulle fördubbla antalet hushåll

som är bidragsberoende. En kortad arbetstid skulle bli ett dräpslag mot låginkomsttagarna.

Arbetslivsinstitutet gjorde, också på Näringsdepartementets uppdrag, en sammanställning av aktuell forskning och utveckling i arbetstidsfrågan. Av rapporten till arbetsgruppen *Arbetstidsförändringar – möjligheter och konsekvenser* framgår bl.a. att forskningen visar att arbetstidsförkortning har ingen eller liten effekt på arbetslösheten. Forskningen kan inte påvisa konkreta hälsoförbättringar annat än när arbetet är särskilt hårt och enformigt. Lokala försök visar att sjukfrånvaron inte påverkas av en arbetstidsförkortning.

Förespråkarna av en generell arbetstidsförkortning lanserade det först som en metod för att komma till rätta med arbetslösheten – vi skulle dela på jobben. Sedan all forskning och alla empiriska försök visat att detta argument inte håller har man svängt om till att saluföra arbetstidsförkortningen av förmenta hälsoskäl – människor upplever att de jobbar för mycket och de stressrelaterade sjukdomarna ökar. Men detta argument håller inte heller. Människor kommer inte att må bättre om de ska utföra samma arbete på 25 % kortare tid. Om de stressrelaterade sjukdomarna främst bland de anställda i den offentliga sektorn ska kunna minska är det avgörande att de 10 miljarder, som Kommunförbundet har kostnadsberäknat en generell arbetstidsförkortning till, i stället används till att garantera att det finns ett rimligt antal anställda som kan dela på arbetsuppgifterna.

I en artikel i Svenska Dagbladet den 13 december förra året under rubriken "Kvinnor i offentliga jobb far illa" säger RFV:s generaldirektör Anna Hedborg att det är kvinnorna som står för hela den kraftiga uppgången av långtidssjukskrivningarna, bl.a. av psykosociala skäl, och att det handlar om kvinnor i den offentliga sektorn som far illa på sina jobb. Hon säger också att de offentliga arbetsgivarna är sämre på arbetsmiljö än de privata. Det finns alltså en rad andra åtgärder än sänkt arbetstid som borde vidtas. Det handlar bl.a. om att delegera ansvar, att korta beslutsvägar, att ge de anställda större inflytande över den egna arbetssituationen, att ge dem en rimlig karriär- och löneutveckling.

LO-kongressens beslut att kräva en sjätte semestervecka, som ska kunna tas ut i form av hela dagar, del av dag eller enstaka timmar är visserligen mer modest än övriga förslag som nu florerar i den allmänna debatten i det att det motsvarar ungefär 12 minuter kortare arbetsdag. 12 minuter kan knappast medföra bättre hälsa, mindre stress och ökad välfärd som LO hävdar. Däremot innebär även detta förslag ett mindre antal arbetade timmar, i ett läge där allt färre i yrkesverksam ålder ska försörja allt fler äldre. En annan invändning vi har är att det finns många verksamheter där det skulle uppstå betydande olägenheter om de anställda fick en ovillkorlig rätt att ta ledigt när som helst.

Den moderata politiken syftar till att flytta makten över arbetstiden från politikerna till de enskilda individerna och deras arbetsgivare. Forskningen och den mångfald av attitydundersökningar som har gjorts visar entydigt att det inte finns något arbetstidsmått som passar alla. Människor är olika och prioriterar olika. En och samma individ har olika önskemål och behov under olika skeden i livet. Verksamheterna har också olika behov som t.ex. säsongsanpassad eller kundanpassad arbetstid.

Prot. 2000/01:87
28 mars

*Arbetstid och ledighet
från anställning m.m.*

Vi föreslår därför att anställningsförhållandena regleras genom individuella avtal mellan arbetsgivaren och den anställde. Härigenom skapas mer flexibla arbetstidslösningar. Det skapar förutsättningar för det moderna arbetslivet som är bättre anpassade både till de enskilda arbetstagarernas olika önskemål och behov och till verksamheternas olika krav.

Gärna kortare arbetstid, men det ska vara den enskildes val efter överenskommelse med arbetsgivaren! Vi förespråkar kraftigt sänkt skatt på arbete. Det är en politik som gör det möjligt för den som vill korta sin arbetstid att leva även på en deltidslön.

Fru talman! Vi står givetvis bakom alla moderata reservationer, men för tids vinnande yrkar jag bifall till reservation 1.

Anf. 193 CAMILLA SKÖLD JANSSON (v):

Fru talman! Att debattera arbetstid denna tid på dygnet stärker argumenten för en förkortning av arbetstiden.

Arbetsfrågan är komplex och berör familj, fritid, arbete, produktion osv. När man läser betänkandet slås man av alla dessa kommittéer och utredningar som under de senaste åren har utrett frågan utan att så mycket egentligen har fallit ut i praktisk handling. Förhoppningsvis ska den senaste Arbetsfrågakommittén, som nu startar sitt arbete, komma fram till förslag som kan realiseras i verkligheten, förslag som reellt stärker arbetstagarinflytandet och också jämställdheten mellan män och kvinnor.

Läser man partiernas motioner och reservationer finns där, åtminstone till det yttre, en enighet om att individens, arbetstagarens, inflytande ska stärkas och det finns också till det yttre en enighet om att det måste finnas någon form av lagstiftning till skydd för människors liv och hälsa. Men längre än till det yttre sträcker sig inte enigheten.

Exempelvis säger sig moderaterna å ena sidan vilja ha skyddsföreskrifter via arbetsmiljölagen, men å andra sidan är man inte ens beredd att ha någon som helst lagstiftning som t.ex. begränsar övertidsuttag, trots att man vet att just övertidsuttag är ett enormt problem på dagens arbetsmarknad. Detta om något avslöjar värdet och skyddsnivån i den lagstiftning som man förordar från moderat håll.

Förhoppningsvis ska det ändå finnas en majoritet för ett starkt arbetstagarinflytande och förhoppningsvis finns det också en majoritet som är beredd att ta strid för jämställdhetsperspektivet i arbetsfrågan. Ser man till upplägget för den senaste Arbetsfrågakommitténs arbete innebär tidsplanen att man i ett första steg tar upp tråden från det fackliga initiativet, alltså LO-TCO-SACO:s tanke om att arbetstagarerna själv ska bestämma hur hon eller han vill ta ut delar av sin semester. Därefter kommer man i steg 2 in på frågor om arbetsfrågekortning. Det är en helt logisk tidsplan, eftersom det fackliga initiativet inte innebär någon egentlig arbetsfrågekortning, och det är ett upplägg som innebär att frågan om hur en arbetsfrågekortning kan genomföras är helt öppen.

Vänsterpartiets ståndpunkt är väl känd. Vi förordar en arbetsfrågekortning via en förändring i den norm som finns i arbetsfrågelagen, en norm som har gällt sedan början av 1970-talet och som diskriminerar kvinnor. Med den fördelning som vi fortfarande har när det gäller det oavlönade arbetet, som ju också måste utföras för att samhället ska fungera, har kvinnor i dag inte samma möjligheter som män att arbeta heltid med avlönat arbete.

Effekterna av detta är väl kända. Det ökar ytterligare löneskillnaderna som i sin tur påverkar nivåer i socialförsäkringssystem och pensionssystem. Vi vet att deltidare har sämre tillgång till kompetensutveckling och sämre möjligheter till befördran osv., eller annorlunda uttryckt är det alltså kvinnor som får betala för att vi har en norm som inte tar någon hänsyn till det oavlönade arbetet.

En förändring av heltidsnormen innebär ju inte att alla ska ha samma arbetstider eller att alla ska tvingas att gå ned i tid. Någon tanke om någon sorts tvingande lagstiftning har jag aldrig hört framföras av någon facklig organisation eller något politiskt parti. Arbetstidslagen ger i själva verket möjligheter till all flexibilitet och variation som tänkas kan. Det är bara att se efter på arbetsmarknaden hur det faktiskt ser ut.

Arbetstidsförkortning handlar inte om någon ny lag, det handlar om att ge ett redskap för arbetstagarna att i förhandling med arbetsgivarna hitta lösningar där arbetstagarna går ned i arbetstid.

Utan lagstiftning är det starka fackföreningar eller starka individer som kan ro hem arbetstidsförkortningar, medan andra med sämre förhållingsläge aldrig kommer att få till stånd arbetstidsförkortningar med något verkligt innehåll. Även i situationer där man via avtal förhandlar sig fram till en arbetstidsförkortning handlar det oftast om utbyte mot t.ex. flexibilitet på arbetsgivarens villkor och/eller uteblivna löneökningar.

Historien visar och dagens situation visar att ska en arbetstidsförkortning komma alla till del, även kvinnor inom vården, är det nödvändigt med ett politiskt beslut i ryggen.

Om man genomför en arbetstidsförkortning på vårt sätt innebär det att man kan göra det i ett politiskt sammanhang där man också kopplar på beslut som gör att man undviker stress, underlättar nyanställning, sänker arbetsgivaravgifter för att underlätta omställningen och som gör att arbetstagarna inte behöver avstå från hela sitt löneutrymme vid en arbetstidsförkortning.

I det här sammanhanget vill jag också passa på att referera till JämO:s uppfattning. JämO yttrade sig över den senaste arbetstidsgruppens arbete. JämO säger att den nuvarande normalarbetstiden inte passar kvinnor lika bra som män och att deltidarbete har blivit en strategi för att kvinnor ska kunna utföra både betalt och obetalt arbete, en strategi som underlättar för män att arbeta heltid.

JämO har också kommenterat förslag om flexibelt uttag eller en extra semestervecka och konstaterar att ett sådant uttag av arbetstidsförkortningen med stor sannolikhet leder till att kvinnor anpassar sig än mer till familjen. Den extra semesterveckan behöver inte förändra manligt uppbyggda hierarkier i arbetslivet eller vanor i privatlivet. JämO konstaterar vidare att det från jämställdhetssynpunkt finns starka skäl för en förkortning av den dagliga arbetstiden.

Med andra ord bekräftar Jämställdhetsombudsmannen synsättet att från jämställdhetssynpunkt är det att föredra att en arbetstidsförkortning genomförs via förändring av normen i arbetstidslagen.

En annan aspekt som tangerar normalarbetstiden är problematiken med deltidarbetslöshet. Där finns det stor samstämmighet om att det är ett gissel som man måste komma till rätta med, och det pågår ett arbete, både på EU-nivå, som tar fasta på diskrimineringsaspekten, och på nat-

ionell nivå med ökade krav på arbetsgivaren att tillhandahålla heltids-tjänster. Vi från Vänsterpartiet menar att fasta heltidsjobb ska vara regel och att undantag, i den mån de förekommer, ska vara mycket väl motive-rade.

Även i denna fråga finns det en tydlig jämställdhetsaspekt. Det är kvinnor som i stor utsträckning får utgöra en buffert och stå för en flexi-bilitet på arbetsmarknaden som också innebär otrygghet. Det handlar då om försämringar i anställningstryggheten men också om att arbetsgivaren skapar en flexibilitet i sin verksamhet genom att erbjuda deltidsanställ-ningar. Om man leker med tanken att en manligt dominerad arbetsplats, t.ex. Domnarvet i Borlänge eller Saab Scania i Södertälje, skulle erbjuda 75-procentiga tjänster till reparatörer eller tekniker så skulle män aldrig acceptera detta. Därför är frågan om deltidsarbetslöshet en viktig jäm-ställdhetsfråga.

Fru talman! Timmen är sen. Jag tänkte avsluta med att ta upp frågan om rörlighet på arbetsmarknaden. Det är ett begrepp som vi hör dagligen och stundligen, inte minst när vi diskuterar vårt medlemskap i EU. En relevant fråga är: Rörlighet på vems villkor?

Från Vänsterpartiet har vi en motion som handlar om vikten av rör-lighet och vikten av att kombinera denna rörlighet med anställnings-trygghet, där vi vill underlätta för anställda att få tjänstledigt för att prova annat arbete. Det är beklagligt att utskottet inte ställer sig bakom ett till-kännagivande med den inriktningen, för det vore ett bra sätt att bidra till en positiv rörlighet.

Med detta vill jag yrka bifall till vår reservation 12.

Anf. 194 CHRISTEL ANDERBERG (m) replik:

Fru talman! Camilla Sköld Jansson satt ju med i den Segelströmska arbetstidsgruppen, som lade fram rapporten *Kortare arbetstid – för eller emot*, och har såvitt jag förstår skrivit under på att en tvingande lagstift-ning varken är en realistisk eller en önskvärd lösning.

Det finns mycket intressant att läsa i rapporten. Bl.a. står det att sänkt arbetstid i första hand tenderar att komma till stånd i branscher med ett relativt högt löneläge, medan intresset och möjligheterna att driva frågan om en arbetstidsförkortning är mindre i låglönebranscher och i verksam-heter där många jobbar deltid. I stället är det prioriterat att få upp löneni-vån och få möjlighet att öka sysselsättningsgraden.

Det här, Camilla Sköld Jansson, visar hur människor själva priorite-rar. Tycker ni i Vänsterpartiet att ni måste sätta er som förmyndare över vuxna människor därför att dessa människor prioriterar fel om de själva får bestämma hur de ska jobba och hur mycket de ska jobba? Bortser ni från att det finns 200 000 hushåll i vårt land som inte klarar sig utan socialbidrag, trots att man har jobb, och att er arbetstidsförkortning kan komma att fördubbla detta antal? Är det faktorer som ni inte alls bryr er om?

Anf. 195 CAMILLA SKÖLD JANSSON (v) replik:

Fru talman! Att via lagstiftning och normer förstärka arbetstagarnas möjligheter till arbetstidsförkortning är, med ett moderat uttryck, att öka valfriheten. Gör man det inte via lagstiftning utan via avtal får man precis det som Christel Anderberg talar om, att manligt dominerade verksam-

heter kan ro i land arbetstidsförkortningar, medan kvinnligt dominerade verksamheter, t.ex. vården, aldrig får detta utrymme. Även om kvinnorna så skulle avstå från hela sina löneökning för en arbetstidsförkortning, skulle det inte leda till någon förändring.

En tvingande lagstiftning har över huvud taget aldrig diskuterats, vare sig från fackligt håll eller från något politiskt parti. Det handlar i stället om en förändring av normen i arbetstidslagen, och den är inte tvingande.

Jag tror att moderaterna vet hur arbetstidslagen fungerar, att den är normgivande. Sedan är det i förhandlingar mellan parterna som man bestämmer vilket avtal man ska ha, hur arbetstiden ska förläggas och hur lång arbetstiden ska vara. Vi har aldrig haft en tvingande arbetstidslagstiftning, och det tycker jag är en grundläggande kunskap som man borde ha även från moderat håll.

Anf. 196 CHRISTEL ANDERBERG (m) replik:

Fru talman! Arbetstidslagen är ju tvingande för de arbetsgivare som inte har kollektivavtal, och de är rätt så många. För dem är den tvingande till sista kommatecknet.

Låt mig fortsätta att läsa ur rapporten. Ni har ju lite bekymmer med att en lagstiftad arbetstidsförkortning kommer att leda till att det blir problem med att upprätthålla den offentliga välfärden exempelvis inom vården, skolan och omsorgen. Men då skulle man kunna komplettera dessa verksamheter genom att de personer som har fått sin arbetstid förkortad lägger in ett visst mått av frivilligt arbete. Så står det faktiskt på s. 52.

Ska man tolka detta så att ni lagstiftningsvägen vill förhindra människor att ha betald arbetstid och i stället mer eller mindre tvinga ut dem i frivilligt oavlönat arbete? Hur går det då med svårigheten att kombinera jobb och arbetsliv? Hur går det då med jämställdheten? Hur går det då med möjligheterna till rekreation och ökad samvaro med barnen? Det här är ju en ekvation som ni själva måste inse inte går ihop, framför allt med tanke på den demografiska utvecklingen.

Anf. 197 CAMILLA SKÖLD JANSSON (v) replik:

Fru talman! Jag vet inte hur många gånger jag måste säga att den arbetstidslag som vi har i dag inte är tvingande. Den är dispositiv, inte tvingande.

Christel Anderberg läser om utvecklingen av offentlig sektor. Om man läser hela texten ser man att det står klart uttalat att det är ett bekymmer som vi har oavsett en arbetstidsförkortning eller ej. Det bekymret skulle ju spädas på ytterligare med moderaternas politik och deras mantran om att sänka skatten. Det är där bekymret ligger, inte i arbetstidsförkortningen. Konjunkturinstitutet visar att det skulle vara möjligt att sänka arbetstiden till 30 timmar per vecka och ändå öka den privata konsumtionen med 20 %.

Att Christel Anderberg är bekymrad över utvecklingen i offentlig sektor var något nytt. Det tror jag inte så mycket på.

Nu har inte Christel Anderberg rätt till någon mer replik och kan inte svara på min fråga, men vid något tillfälle skulle jag vilja att ni moderater lite mer preciserade vad det är för skyddslagstiftning ni vill ha. Ni vill inte att det ska vara begränsningar av övertidsuttag. Ni vill inte att det

ska finnas någon normalarbetstid. Vad är det då exakt som ska finnas i en skyddslagstiftning? Finns det någon gräns för arbetsgivarnas flexibilitet kontra arbetstagarnas inflytande?

Anf. 198 MARIA LARSSON (kd):

Fru talman! Allting har sin tid. Att arbeta har sin tid, att vila har sin tid. Att arbeta mycket har sin tid, att arbeta mindre har sin tid. Allting har sin tid.

Livet är olika under olika tider. Vi kristdemokrater vill ge människor större möjlighet att påverka sin arbetstid för att få ihop sin livstid, sin tid för livet. Då handlar det inte om lagstiftning som är trubbigt som instrument utan om att ge människor just möjlighet till flexibla lösningar.

I dagens betänkande har så gott som alla motioner avslagits med hänvisning till den utredning om arbetstid som just är i startgroparna. Visserligen finns 1987 års arbetstidskommitté, 1991 års ensamutredning om årsarbetstid, 1995 års arbetstidskommitté och regeringens arbetsgrupp som lade fram rapporten *Kortare arbetstid – för och emot* förra året.

Men eftersom de tre partierna i majoriteten inte har kunnat komma överens i frågan, måste man skjuta in den i en ny utredning för att hålla Miljöpartiet och Vänsterpartiet på gott humör, så att man klarar av ytterligare två års samregerande. Den nya utredningen är helt enkelt en flyt-väst – den ska hålla regeringssamarbetet flytande.

På en punkt i betänkandet skulle det dock kunna finnas en majoritet i kammaren. Där finns en stor överensstämmelse. Det handlar om förslaget till förändring i semesterlagstiftningen, just i enlighet med vad vi kristdemokrater har föreslagit. Framförhandlad tid, utöver fyra semesterveckor, ska kunna tas ut också som del av dag, alltså som förkortad arbetstid. Det finns en bred majoritet i kammaren för förslaget, så det skulle kunna beslutas genast. Men det törs inte majoriteten. Det törs inte det regeringsbärande partiet utan skjuter i stället över det som ett direktiv till den nya arbetstidsutredningen.

Fru talman! I betänkandet tas också ett utskottsinitiativ för att stärka skyddet för föräldralediga. Vi kristdemokrater har med intresse noterat att alltfler i utskottet har börjat värna föräldraskapet i kombination med arbetslivet. Det gläder oss. Vi ställer gärna upp på det utskottsinitiativet.

Däremot är det ganska tydligt att det inte för majoritetens del handlar om att ge utökade möjligheter för ökad tjänstledighet. Kristdemokraternas förslag om rätt till tre års tjänstledighet för vård av barn avstyrks med motiveringen – hör och häpna – att det saknas en utredning eller analys av frågan.

Jag skulle vilja ha svar av Laila Bjurling, förhoppningsvis här i kväll, om hon är beredd att arbeta för att förslaget kan ges som tilläggsdirektiv till den utredning som just börjat arbeta. Där finns möjligheten till analys och utredning. Är man verkligen intresserad från socialdemokraternas sida att utvidga möjligheten att vara ledig med barn utan att bli diskriminerad lönemässigt, kompetensutvecklingsmässigt, osv. ska förslaget utredas. Jag förväntar mig ett svar på frågan, och gärna i anförandet så att vi slipper replikerna och sparar tid.

Fru talman! Den 8 mars uppvaktade s-kvinnorna med Inger Segelström i spetsen statsrådet Mona Sahlin om kvinnors deltid. ”Så länge som 40 % av Sveriges kvinnor jobbar deltid finns inte jämställdhet på

arbetsmarknaden”, sade Segelström. Vidare anförde hon att dessa kvinnor inte skulle kunna försörja sig på sin pension.

Mona Sahlin har haft en mycket realistisk inställning när hon har avisat lagstiftningsvägen för att förkorta arbetstiden. Hon tappade nu omdömet och sade sig vilja tvinga kommunerna att erbjuda heltidsarbeten. Det skulle ske dels genom ett allmänt förbud mot deltidslöshet, dels genom ekonomiska sanktioner. Det betyder i praktiken sänkta statsbidrag för kommuner som vägrar ge deltidsanställda full tjänst.

Vilket trams. Lagstiftning är ett kraftfullt instrument som ska användas med omdöme. Det ska inte användas för att gång på gång köra över det kommunala självstyret och köra över kommunpolitiker. Sahlin borde i stället ta sina egna kommunpolitiker och landstingspolitiker i örat och tala om för dem vikten av att deltidsanställda som önskar högre tjänstgöringsgrad ska erbjudas detta. Det behövs i tider när vård, omsorg och skola skriker efter personal.

Litar inte ni socialdemokrater på era egna företrädare på lokal och regional nivå? Det är trots allt socialistisk majoritet i ganska många kommuner och landsting. Varför har man inte lyckats organisera verksamheten så att heltidstjänster kunnat erbjudas? Hur ser Laila Bjurling på detta? Har Mona Sahlin stöd i s-gruppen för sitt utspel?

Fru talman! Nästan 80 % av de deltidsarbetande är kvinnor. Många av dessa, och för all del också en del av männen, vill inte arbeta heltid. De vill ha mer tid för sina barn, studier eller för att utöva ett fritidsintresse. En del är unga, och andra börjar komma mot slutet av sitt arbetsliv. Den friheten måste människor få ha, t.o.m. i större utsträckning än i dag.

Vad gäller pensionen är det inte sant att det skulle bli hisnande skillnader för att man exempelvis arbetar deltid. Det finns fyra års barnårsrätt i det nya pensionssystemet, en rättighet som kristdemokraterna har kämpat hårt för. Det ger bra kompensation för dem som har barn under fyra år. Dessutom ger inte tio års deltidarbete orimliga konsekvenser. För en sjuksköterska som jobbat deltid i tio år gör det i dagens penningvärde drygt 400 kr i månaden brutto.

Vi kristdemokrater är övertygade om att människor i framtiden i större utsträckning kommer att efterfråga individuella lösningar. Förståndiga arbetsgivare kommer att svara upp mot det. Lagstiftning på arbetsområdet ska inte användas för att begränsa utan för att frigöra möjligheter.

Fru talman! Jag står självfallet bakom alla våra reservationer men yrkar för tids vinnande bifall bara till reservation nr 2.

Anf. 199 CAMILLA SKÖLD JANSSON (v) replik:

Fru talman! Det är inte alltid så att de anställdas behov och önskemål sammanfaller med arbetsgivarens behov och önskemål. Det är bl.a. därför som man måste ha en sorts lagstiftning i botten. Kd avfärdar i sin motion så gott som alla tankar på kollektiva lösningar. Alla kollektiva lösningar menar ni begränsar individerna.

Kd talar också om vikten av t.ex. *just-in-time*-metoden för arbetsgivare, dvs. att människor har en sådan flexibel lösning att de inte har arbetstiden bestämd utan sitter hemma och väntar på att telefonen ska ringa. Det är sådana flexibla lösningar som många kvinnor i dag är ut-

sätta för. SCB har visat att just den otryggheten gör att barnafödandet minskar.

Jag skulle vilja fråga kd: På vilket sätt menar ni att det stärker individens ställning och frihet att öka möjligheten till *just-in-time*-metoden och lägga in det i arbetstidslagen? Hur ser ni på kvinnors möjlighet att stärka sin ställning som arbetstagare och också kombinera arbete med familj med en sådan lösning?

Anf. 200 MARIA LARSSON (kd) replik:

Fru talman! När det gäller kollektiva lösningar tror vi att det behövs mer av system där den enskilde individen får välja. En generell lagstadgad arbetstidsförkortning som är lika för alla blir aldrig den optimala lösningen för alla. Människors önskemål ser olika ut sett över livsrytmen. Det tycker jag att Camilla Sköld Jansson ska tänka över hur hon ska matcha. Alla vill inte ha sex timmars arbetsdag. Hur ser Camilla Sköld Jansson på den problematiken?

När det gäller *just-in-time* måste Camilla Sköld Jansson ha fullständigt missuppfattat våra skrivningar. Det som vi använder för att beskriva *just-in-time* är företagets behov av att snabbt kunna leverera sina produkter. Det handlar om att få in order med väldigt kort framförhållning och att kunna leverera. Det ställer krav på företagen som gör att de ibland kan hamna i svåra situationer.

För att lösa den problematiken tror vi att det väldigt mycket handlar om en god dialog på den enskilda arbetsplatsen. Här kan man aldrig lagstifta fram en bra lösning. En bra lösning kan däremot handla om att personalen tillsammans lägger schema för att klara av topparna i produktionen. Personalen får önska sin arbetstid, men alla måste kanske ge lite mer under en begränsad tid. Det gäller åtminstone dem som har möjlighet just då.

Den typen av lösningar är det som har visat sig fungera absolut bäst. Det är vad vi syftar på när vi talar om *just-in-time*. Det är för övrigt en lösning som är tillämpbar i väldigt många fall. Det finns många goda exempel på det på arbetsmarknaden i dag som uppskattas av både arbetstagare och arbetsgivare. Självklart måste det ske med hänsyn tagen till verksamhetens behov.

Anf. 201 CAMILLA SKÖLD JANSSON (v) replik:

Fru talman! Jag tycker inte att jag riktigt fick svar på frågan. Det handlar om att problematisera när konflikter och önskemål står mot varandra.

Maria Larsson gled undan frågan. Hon försöker komma undan att man i motionen exemplifierar med att man ska öka möjligheten för *just-in-time*-verksamhet. Man säger att man inte ska ha kollektiva lösningar. Det innebär t.ex. att även kvinnor ensamma ska stå upp mot arbetsgivaren och stå emot detta med *just-in-time*.

Arbets-
tidslagen är ingen tvingande lagstiftning. Men en förändring av arbetstidsnormen skulle man förstärka förhandlingspositionen för t.ex. kvinnor.

Har kd någon tanke, någon idé eller något intresse av att ta något politiskt initiativ som stärker just kvinnors position och kvinnors förhandlingsmöjlighet?

Anf. 202 MARIA LARSSON (kd) replik:

Fru talman! Jag vet inte om begreppet *just-in-time* är fullständigt obekant för Camilla Sköld Jansson. Det är ett begrepp som är allmänt vedertaget och som används just för att beteckna förhållandet mellan företag och deras kunder. Det handlar alltså om leverans av produkter, och det är inte över huvud taget tillämpligt när vi pratar om personal. Det var ett sätt för oss att beskriva i motionen att företagen i dag lever med väldigt kort framförhållning, vilket kan få konsekvenser också för deras personal. Jag beklagar om inte Camilla Sköld Jansson har det förhållandet klart för sig. Det kanske var därför frågeställningen kom ytterligare en gång. Jag var ganska tydlig när jag svarade förra gången.

Jag vill återkomma till detta. Jag gav i mitt anförande ett exempel på där vi kan tänka oss lagstiftning – en möjlighet att förlägga framförhandlad tid, utöver fyra semesterveckor, som del av dag för att få en kortare arbetstid. Detta kanske mest kan gynna kvinnor, men även män. Detta är ett utmärkt exempel på något som ökar individens möjligheter till flexibla lösningar. Då kan man pussla och få ihop hela sitt liv med hänsyn till sina individuella behov samtidigt som man har ramen i form av en lagstiftning.

Det finns en gigantisk skillnad här innan man kommer in på lösningar där man vill göra det precis likadant för alla. De lösningarna ska vi inte leta efter. De passar inte in i dagens arbetsliv.

Jag skulle gärna bjuda med Camilla till en arbetsplats som jag har besökt. Det är intensivvårdsavdelningen på Värnamo sjukhus. Där jobbar man med egen schemaläggning på en mycket stressig arbetsplats. Man har påvisbara positiva resultat av detta. Man har löst det hela i samspel mellan arbetsgivare och arbetstagare. Jag tror inte på konfrontation på arbetsplatserna. Jag vill se mer av samarbetslösningar.

Anf. 203 MARGARETA ANDERSSON (c):

Fru talman! Arbetstidsutredningar kommer och går. Arbetstidslagen består. Så kan man kort sammanfatta läget på den svenska arbetsmarknaden de senaste årtiondena. Olika grupper i samhället framför önskemål om att arbetstidslagarna ska förändras i olika riktning. Några vill ha förkortad arbetstid för alla. Andra anser det lika nödvändigt att inte ändra lagstiftningen på det sättet, utan man vill ha ökad flexibilitet och större möjlighet för arbetsgivarna att förlägga arbetstiden där det ur företagets synvinkel är bäst.

Tyvärr är det också så att vi i Sverige lever med dubbla lagstiftningar eftersom vi ovanpå den svenska lagstiftningen har ett EG-direktiv som vi har införlivat med den svenska lagstiftningen. Det har skett utan att man helt har rätt ut vilka regler som tar över och hur lagstiftningen ska göras enkel och överskådlig för alla parter på arbetsmarknaden.

1995 års arbetstidskommitté överlämnade sitt slutbetänkande i september 1996. Därefter har förslagen som lades fram av kommittén diskuterats av en grupp inom regeringen som lade fram förslaget *Kortare arbetstid – för och emot*. Någon proposition har det inte blivit som resultat av någon av alla dessa utredningar, utan regeringen har tillsatt en ny utredning som ska utgå från förslagen i den gamla utredningen. Vågar inte regeringen ta ställning, eller varför drar man ut på beslutsarbetet på det här sättet? Det är flera andra förslag från 1995 års arbetstidskommitté

Prot. 2000/01:87

28 mars

*Arbetstid och ledighet
från anställning m.m.*

som också behöver verkställas. Det gäller inte minst sammankopplingen av arbetstidslagen med arbetsmiljölagen. I många länder i Europa har man inte någon särskild arbetstidslag, utan man har arbetstiderna som en skyddsbestämmelse i arbetsmiljölagen.

Arbets-
tiderna är av stor vikt för både den anställde och arbetsgivaren. Hur man kan komma överens, och vem som har det yttersta ansvaret för hur arbetstidsuttaget ser ut är angelägna frågor att komma överens om. Från Centerpartiets sida anser vi det bra att det är möjligt att ha kollektiv-
avtal om hur arbetstiderna ska hanteras. Vi vill dock att besluten ska kunna fattas på betydligt lägre nivå än i dagsläget. Bäst är det om man på det enskilda företaget eller den lokala verksamhetsenheten får besluta i de här frågorna.

Övertidsuttaget har under en längre tid utgjort ett stort problem – inte minst därför att det ofta dessutom varit både obetalt och totalt oreglerat. Enligt gällande lag får man som arbetstagare bara arbeta 200 timmar övertid per år. Många tar dock med arbetsuppgifter hem, sitter kvar en stund eller kommer före alla andra på morgonen. Detta registreras inte på något sätt, och den anställde utför därför ofta betydligt mer arbete än vad arbetsgivaren betalar för. Inom vården och på andra områden där driften på något sätt är kontinuerlig tvingas ofta en arbetstagare stanna kvar till dess att någon annan kommer eftersom man inte kan lämna verksamheten utan att någon annan har tagit över ansvaret.

Lena Ek har i en motion föreslagit att individerna ska ges större möjlighet att ta makten över arbetstiden och därmed sitt eget liv. Framför allt kvinnor har ända sedan de på 1960-talet i större omfattning började komma ut på arbetsmarknaden löst arbetstidsfrågan själva. Det har inneburit kortare arbetstid men också betydligt lägre lön. Det har påverkat även statusen på kvinnligt dominerade yrken och också den generella lönesättningen. Kvinnojobb har blivit liktydigt med låglönejobb. Arbets-
tiderna har därmed också blivit en jämställdhetsfråga.

Man kan fråga sig varför män som jobbar inom handel för det allra mesta har heltid och relativt hög lön medan kvinnor i samma bransch har deltid och lägre lön.

Satsningarna på att alla som vill ska ha heltid, som regeringen diskuterat med kommuner och landsting, har tyvärr inte slagit igenom. Fortfarande finns det ett stort antal ofrivilligt deltidsarbetslösa i Sverige. De här problemen måste även av rekryteringsskäl lösas. Unga människor kommer att vända vården ryggen om de inte kan få jobb som man kan försörja sig på och där man också orkar arbeta heltid fram till pensionen. Försök med förkortad arbetstid med bibehållen lön har lagts ned eftersom det kortsiktigt inneburit kostnader för arbetsgivarna – mestadels kommuner. Vad sjukskrivningarna har kostat för alla som har blivit utbrända och psykiskt sjuka av överbelastning är svårare att räkna ut för det enskilda arbetsstället. Totalt i samhället har sjukskrivningskostnaderna de senaste åren stigit katastrofalt och närmar sig 40 miljarder kronor per år. För de pengarna skulle man kunna göra en hel del insatser på både arbets-
tids- och arbetsmiljöområdet.

Fru talman! Centerpartiet anser att man via avtal mellan arbetsmarknadens parter ska förändra både arbetstidens längd och förläggning. Att tvinga in alla verksamheter och arbetstagare i samma mall ger inget bra resultat. Vissa arbetstagare både vill och kan arbeta mer än andra. Några

prioriterar en förkortning av arbetstiden under vissa perioder av livet. Andra vill ha utrymme för flera aktiviteter än arbete i sitt liv.

Det oreglerade övertidsuttaget behöver lösas liksom det faktum att människor tvingas arbeta övertid när ingen löser av dem. Annars blir vissa områden omöjliga att rekrytera personal till. Människors hälsa kan försämrats och andra problem kan uppstå.

Ledighet från arbetet är en annan del av betänkandet. I motion A709 tar motionärerna upp semesterlönen till dem som är frånvarande av olika anledningar. För framför allt små företag blir det påfrestande att både betala lön och semesterlön till en vikarie samtidigt som man betalar semesterlön till den anställde som är frånvarande. Detta kan ha negativ inverkan på företagets sätt att anställa medarbetare och det är olyckligt för utvecklingen på arbetsmarknaden.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 7.

Anf. 204 ANA MARIA NARTI (fp):

Fru talman! Det är inte precis spännande att diskutera arbetstid klockan tio i elva på kvällen. Jag ska försöka fatta mig kort.

Jag ska framför allt tala om stress, om sjukdom och sjukskrivningar som vi har i dag. Många av de här fenomenen som bekymrar folk över alla blockgränser är närvarande inom sjukvården, där väldigt många jobbar deltid.

Hur kan det komma sig? Jag tror personligen att det finns en koppling mellan människans hela situation, människans upplevelse av sin arbetssituation och det som kallas för negativ stress. När man känner sig maktlös, när man har en stark känsla av att inte kunna påverka sin arbetssituation utvecklas det som kallas negativ stress, och det händer mycket ofta med folk som jobbar deltid. Kärnfrågan här är inte hur många timmar vi jobbar, utan kärnfrågan är hur vi upplever vår arbetssituation.

Vi lever i en mycket konstig tid. Å ena sidan talar vi om en mycket god ekonomi, och å andra sidan talar vi om dessa stressfenomen och sjukskrivningar. Och sedan, som en kalldusch över allt detta, kommer händelserna med Ericsson, och plötsligt ser inte den jättegoda ekonomin så fantastiskt god ut. Vad som händer är antagligen att den globala utvecklingen av ekonomin och tekniken påverkar arbetssituationen på väldigt många ställen i världen väldigt starkt. I ett land som har ett helt pansar av lagar och bestämmelser om arbetet kan de här stora snabba förändringarna som kommer oavsett vad vi bestämmer här i Sveriges riksdag skapa en känsla av total maktlöshet och förvirring. Det är det som vi i första hand borde diskutera.

Folkpartiet har i ett handlingsprogram föreslagit fyra punkter för att minska stressen och ge människorna en känsla av att verkligen kunna utforma sin arbetssituation. Det gäller makt över sin egen arbetstid, makt över sin kompetensutveckling, makt över familjens totala tid och makt över den egna arbetsmiljön.

Makt över sin arbetstid, den anställdes inflytande över var, när och hur det egna arbetet utförs, måste öka. Det är centralt för att kunna hantera över- och underbelastning utan att drabbas av negativ stress. Samtidigt behöver de anställda en grund att stå på för att kunna påverka arbetstiden. De behöver en möjlighet att förhandla om den arbetstid som man vill ha. Ökad makt över arbetstiden medför också makt över familjens

totala tid. Många dubbelarbetande slår nästan knut på sig själva för att få tillvaron att fungera.

En väl fungerande offentlig och privat service av god kvalitet är nyckeln till att människor ska få vardagen att fungera. Därför måste kvaliteten i hela vardagen tas med i diskussionen. Det är också viktigt att vi öppnar den hushållsnära sektorn och tjänsterna som gör det lättare att ha ett arbetsliv utan att känna sig helt förkrossad av det som inte blir gjort hemma och tillsammans med barnen. Möjligheterna att köpa privata tjänster är mycket viktiga i sammanhanget.

Jag vill inte förlänga den här redan för sena debatten. Jag ställer mig självfallet bakom alla förslag som Folkpartiet har lagt fram, men av tidsbrist vill jag yrka bifall bara till reservation 3 under punkt 1 och reservation 6 under punkt 2.

(forts.)

20 § Beslut om fortsatt ärendehan- dling

Kammaren beslutade på förslag av talmannen att ärendehan-
dlingen skulle uppskjutas till ett kommande sammanträde.

21 § Anmälan om interpellationer

Anmälde att följande interpellationer framställdes

den 28 mars

2000/01:339 av *Rolf Åbjörnsson* (kd) till justitieminister Thomas Bodström

Tingsrättsnedläggningar i Värmlands och Örebro län

2000/01:340 av *Ulla-Britt Hagström* (kd) till näringsminister Björn Rosengren

Utlökalisering av statliga verk

2000/01:341 av *Lena Ek* (c) till statsminister Göran Persson

Sveriges åtagande enligt Kyotoprotokollet

2000/01:342 av *Marianne Samuelsson* (mp) till statsminister Göran Persson

Sveriges Sydafrikapolitik

2000/01:343 av *Ulf Nilsson* (fp) till utbildningsminister Thomas Östros

Vidareutbildning till lärare

Interpellationerna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 3 april.

22 § Anmälan om frågor för skriftliga svar

Prot. 2000/01:87
28 mars

Anmälades att följande frågor för skriftliga svar framställdes

den 27 mars

2000/01:968 av *Rolf Gunnarsson* (m) till försvarsminister Björn von Sydow

Älvdalens skjutfält

2000/01:969 av *Åke Carnerö* (kd) till försvarsminister Björn von Sydow
Helikopterenheten på Säve

den 28 mars

2000/01:977 av *Nils-Göran Holmqvist* (s) till näringsminister Björn Rosengren

Konkurrensetsättning av Banverkets drift och underhåll

2000/01:978 av *Johan Lönnroth* (v) till finansminister Bosse Ringholm
Nicefördragets budgetpåverkan

2000/01:979 av *Anita Sidén* (m) till socialminister Lars Engqvist
Läkemedelsskulder

2000/01:980 av *Cristina Husmark Pehrsson* (m) till socialminister Lars Engqvist
Länsstyrelsens tillsynsansvar

Frågorna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 3 april.

23 § Anmälan om skriftliga svar på frågor

Anmälades att skriftliga svar på följande frågor inkommit

den 28 mars

2000/01:876 av *Karin Svensson Smith* (v) till näringsminister Björn Rosengren

Dubbel lojalitet

2000/01:878 av *Tuve Skånberg* (kd) till socialminister Lars Engqvist
Det ökande antalet aborter

2000/01:886 av *Åke Sandström* (c) till miljöminister Kjell Larsson
Svensk miljöexport

2000/01:896 av *Berit Jóhannesson* (v) till försvarsminister Björn von Sydow

Bordellbesök vid örlogsbesök utomlands

2000/01:929 av *Birger Schlaug* (mp) till näringsminister Björn Rosengren

Betongen i Öresundsbron

2000/01:931 av *Birger Schlaug* (mp) till socialminister Lars Engqvist
Helsingforsdeklarationens etiska regler

2000/01:932 av *Sten Tolgfors* (m) till socialminister Lars Engqvist
Könsstämpning
2000/01:933 av *Anita Sidén* (m) till statsrådet Ingela Thalén
Studenter och bostadsbidrag
2000/01:934 av *Ulla-Britt Hagström* (kd) till statsrådet Ingela Thalén
Rättshjälp för prövande av arbetsskada
2000/01:935 av *Agne Hansson* (c) till miljöminister Kjell Larsson
Kontroll av radioaktivt timmer
2000/01:936 av *Annelie Enochson* (kd) till socialminister Lars Engqvist
Låsta arvspengar och socialbidrag
2000/01:937 av *Margareta Viklund* (kd) till socialminister Lars Engqvist
Barnen och lördagsöppet på Systemet
2000/01:938 av *Ronny Olander* (s) till socialminister Lars Engqvist
Varningstext på alkoholförpackningar
2000/01:939 av *Annelie Enochson* (kd) till socialminister Lars Engqvist
Kombinerad sjukpenning och studiestöd
2000/01:940 av *Inger Lundberg* (s) till statsrådet Lars-Erik Lövdén
Redovisningsregler för bostadsföretag
2000/01:941 av *Henrik S Järrel* (m) till näringsminister Björn Rosengren
Avreglering för näringsidkande företag
2000/01:942 av *Magnus Jacobsson* (kd) till näringsminister Björn Rosengren
Infrastrukturen i Dalsland
2000/01:943 av *Rolf Gunnarsson* (m) till näringsminister Björn Rosengren
Ung Företagsamhet
2000/01:944 av *Carina Hägg* (s) till statsrådet Britta Lejon
Riksdagens roll i arbetet för mänskliga rättigheter
2000/01:946 av *Anita Sidén* (m) till statsrådet Ingela Thalén
Beräkningsgrunder för bidrag
2000/01:949 av *Rolf Gunnarsson* (m) till kulturminister Marita Ulvskog
Bidrag till uppsnyggning inför EU:s ministerbesök
2000/01:950 av *Rolf Gunnarsson* (m) till försvarsminister Björn von Sydow
Flytt av Swedint
2000/01:952 av *Barbro Hietala Nordlund* (s) till socialminister Lars Engqvist
Missbruksproblem inom äldreomsorgen
2000/01:954 av *Rolf Olsson* (v) till socialminister Lars Engqvist
Handlingsplaner mot kvinnomisshandel
2000/01:955 av *Åke Sandström* (c) till statsrådet Ingegerd Wärnersson
Maxtaxan
2000/01:958 av *Ewa Thalén Finné* (m) till miljöminister Kjell Larsson
Miljöbalkens tillsynsavgifter
2000/01:959 av *Ann-Marie Fagerström* (s) till näringsminister Björn Rosengren
Kust-till-kust-banan
2000/01:960 av *Willy Söderdahl* (v) till näringsminister Björn Rosengren
EU-bidrag till kärnkraft

2000/01:961 av *Annelie Enochson* (kd) till kulturminister Marita Ulvskog

Göteborgsoperan

2000/01:962 av *Eva Flyborg* (fp) till statsrådet Lars-Erik Lövdén
Bostadsbidraget

2000/01:966 av *Fanny Rizell* (kd) till socialminister Lars Engqvist
Kejsarsnitt

Prot. 2000/01:87
28 mars

Svaren redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll
tisdagen den 3 april.

24 § Kammaren åtskildes kl. 22.56.

Förhandlingarna leddes

av andre vice talmannen från sammanträdets början t.o.m. 9 § anf. 46
(delvis),

av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 10 § anf. 73 (delvis),

av talmannen därefter t.o.m. anf. 97 (delvis),

av förste vice talmannen därefter till ajourneringen kl. 16.53,

av talmannen därefter till ajourneringen kl. 17.57,

av förste vice talmannen därefter t.o.m. 17 § anf. 171 (delvis) och

av talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

ULF CHRISTOFFERSSON

/Barbro Nordström

Innehållsförteckning

1 § Justering av protokoll	1
2 § Ledighet, m.m.	1
3 § Utökning av antalet extra suppleanter i kulturutskottet och i EU-nämnden	1
4 § Val av extra suppleanter i kulturutskottet och i EU-nämnden	1
5 § Kompletteringsval	2
6 § Hänvisning av ärende till utskott	2
7 § Förnyad bordläggning.....	2
8 § Handläggningen av ungdomsmål	3
Justitieutskottets betänkande 2000/01:JuU18.....	3
Anf. 1 ANITA SIDÉN (m).....	3
Anf. 2 NALIN PEKGUL (s)	5
Anf. 3 ANITA SIDÉN (m) replik	5
Anf. 4 NALIN PEKGUL (s) replik	5
Anf. 5 ANITA SIDÉN (m) replik	6
Anf. 6 NALIN PEKGUL (s) replik	6
Anf. 7 ALICE ÅSTRÖM (v).....	6
Anf. 8 ANITA SIDÉN (m) replik	8
Anf. 9 ALICE ÅSTRÖM (v) replik	8
Anf. 10 ANITA SIDÉN (m) replik	9
Anf. 11 ALICE ÅSTRÖM (v) replik	9
Anf. 12 INGEMAR VÄNERLÖV (kd)	10
(Beslut fattades under 13 §.)	10
9 § Ett ramavtal om åtgärder för att underlätta omstrukturerings och drift av den europeiska försvarsindustrin	10
Utrikesutskottets betänkande 2000/01:UU8.....	10
Anf. 13 LARS OHLY (v).....	10
Anf. 14 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp).....	12
Anf. 15 LARS ÅNGSTRÖM (mp)	14
Anf. 16 CARINA HÄGG (s).....	16
Anf. 17 LARS OHLY (v) replik	18
Anf. 18 CARINA HÄGG (s) replik	18
Anf. 19 LARS OHLY (v) replik	19
Anf. 20 CARINA HÄGG (s) replik	19
Anf. 21 KARIN ENSTRÖM (m)	19
Anf. 22 LARS ÅNGSTRÖM (mp) replik	20
Anf. 23 KARIN ENSTRÖM (m) replik	20
Anf. 24 LARS ÅNGSTRÖM (mp) replik	20
Anf. 25 KARIN ENSTRÖM (m) replik	20
Anf. 26 HOLGER GUSTAFSSON (kd)	20
Anf. 27 LARS ÅNGSTRÖM (mp) replik	21
Anf. 28 HOLGER GUSTAFSSON (kd) replik	22
Anf. 29 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s).....	22

Anf. 30 LARS OHLY (v) replik.....	24
Anf. 31 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s) replik.....	25
Anf. 32 LARS OHLY (v) replik.....	25
Anf. 33 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s) replik.....	25
Anf. 34 KARIN ENSTRÖM (m) replik	26
Anf. 35 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s) replik.....	26
Anf. 36 KARIN ENSTRÖM (m) replik	26
Anf. 37 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s) replik.....	26
Anf. 38 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik.....	27
Anf. 39 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s) replik.....	27
Anf. 40 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik.....	27
Anf. 41 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s) replik.....	28
Anf. 42 LARS ÅNGSTRÖM (mp) replik	28
Anf. 43 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s) replik.....	28
Anf. 44 LARS ÅNGSTRÖM (mp) replik	29
Anf. 45 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s) replik.....	29
Anf. 46 BERIT JÓHANNESSON (v)	29
(Beslut fattades under 13 §.).....	32

10 § Mänskliga rättigheter m.m. – länder, områden och

enskilda folkgrupper.....	32
Utrikesutskottets betänkande 2000/01:UU10	32
Anf. 47 GÖRAN LENNMARKER (m)	32
Anf. 48 MURAD ARTIN (v)	36
Anf. 49 GÖRAN LENNMARKER (m) replik.....	38
Anf. 50 MURAD ARTIN (v) replik.....	39
Anf. 51 GÖRAN LENNMARKER (m) replik.....	39
Anf. 52 MURAD ARTIN (v) replik.....	39
Anf. 53 MARIANNE ANDERSSON (c)	40
Anf. 54 MURAD ARTIN (v) replik.....	43
Anf. 55 MARIANNE ANDERSSON (c) replik.....	44
Anf. 56 MURAD ARTIN (v) replik.....	44
Anf. 57 MARIANNE ANDERSSON (c) replik.....	44
Anf. 58 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp).....	45
Anf. 59 MURAD ARTIN (v) replik.....	47
Anf. 60 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik.....	48
Anf. 61 MURAD ARTIN (v) replik.....	48
Anf. 62 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik.....	48
Anf. 63 MARIANNE SAMUELSSON (mp)	49
Anf. 64 MARIANNE JÖNSSON (s).....	51
Anf. 65 MARIANNE ANDERSSON (c) replik.....	54
Anf. 66 MARIANNE JÖNSSON (s) replik	55

Anf. 67	MARIANNE ANDERSSON (c) replik.....	55
Anf. 68	MARIANNE JÖNSSON (s) replik	55
Anf. 69	KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik	56
Anf. 70	MARIANNE JÖNSSON (s) replik	56
Anf. 71	KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik	56
Anf. 72	MARIANNE JÖNSSON (s) replik	57
Anf. 73	MURAD ARTIN (v) replik.....	57
Anf. 74	MARIANNE JÖNSSON (s) replik	57
Anf. 75	MURAD ARTIN (v) replik.....	57
Anf. 76	MARIANNE JÖNSSON (s) replik	58
Anf. 77	MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik.....	58
Anf. 78	MARIANNE JÖNSSON (s) replik	58
Anf. 79	MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik.....	59
Anf. 80	MARIANNE JÖNSSON (s) replik	59
Anf. 81	JAN ERIK ÅGREN (kd).....	59
Anf. 82	MURAD ARTIN (v) replik.....	63
Anf. 83	JAN ERIK ÅGREN (kd) replik	63
Anf. 84	MURAD ARTIN (v) replik.....	64
Anf. 85	JAN ERIK ÅGREN (kd) replik	64
Anf. 86	STEN TOLGFORS (m)	65
Anf. 87	Andre vice talman EVA ZETTERBERG (v)	67
Anf. 88	CARINA HÄGG (s).....	70
Anf. 89	MARGARETA VIKLUND (kd).....	73
Anf. 90	CARINA HÄGG (s) replik	77
Anf. 91	MARGARETA VIKLUND (kd) replik	77
Anf. 92	CARINA HÄGG (s) replik	78
Anf. 93	MARGARETA VIKLUND (kd) replik	78
Anf. 94	BERTIL PERSSON (m)	78
Anf. 95	ROSITA RUNEGRUND (kd).....	79
Anf. 96	GUNILLA WAHLÉN (v)	81
Anf. 97	PER LAGER (mp)	83
Anf. 98	LENNART FRIDÉN (m).....	85
Anf. 99	YVONNE OSCARSSON (v).....	87
Anf. 100	MORGAN JOHANSSON (s)	89
Anf. 101	FÖRSTE VICE TALMANNEN	90
Anf. 102	LENNART VÄRMBY (v).....	90
Anf. 103	HILLEVI LARSSON (s).....	91
Anf. 104	BERNDT EKHOLM (s)	92
Anf. 105	ROSITA RUNEGRUND (kd).....	93
Anf. 106	BERNDT EKHOLM (s)	93
Anf. 107	ROSITA RUNEGRUND (kd).....	93
Anf. 108	BERNDT EKHOLM (s)	93
	(Beslut fattades under 13 §.)	93
11 §	Vissa frågor rörande föräldrabalken.....	93
	Lagutskottets betänkande 2000/01:LU15	93
Anf. 109	BERIT ADOLFSSON (m).....	93
Anf. 110	KJELL ELDENSJÖ (kd).....	96
Anf. 111	ANA MARIA NARTI (fp).....	99
Anf. 112	MARINA PETTERSSON (s)	101

Anf. 113 BERIT ADOLFSSON (m) replik.....	104
Anf. 114 MARINA PETTERSSON (s) replik.....	104
Anf. 115 BERIT ADOLFSSON (m) replik.....	105
Anf. 116 MARINA PETTERSSON (s) replik.....	105
Anf. 117 TASSO STAFILIDIS (v)	105
Anf. 118 KJELL ELDENSJÖ (kd) replik.....	109
Anf. 119 TASSO STAFILIDIS (v) replik	109
Anf. 120 KJELL ELDENSJÖ (kd) replik.....	110
Anf. 121 TASSO STAFILIDIS (v) replik	110
(forts. 14 §).....	111
Ajournering.....	111
Återupptagna förhandlingar	111
12 § Beslut om utskottsbetänkanden som slutdebatterats den	
22 mars.....	111
UbU9 Fristående skolor m.m.....	111
UbU10 Gymnasieskolan.....	113
UbU11 Jämställdhet inom utbildning och forskning	115
13 § Beslut om utskottsbetänkanden som slutdebatterats vid	
dagens sammanträde	116
JuU18 Handläggningen av ungdomsmål	116
UU8 Ett ramavtal om åtgärder för att underlätta	
omstrukturering och drift av den europeiska	
försvarsindustrin	117
UU10 Mänskliga rättigheter m.m. – länder, områden och	
enskilda folkgrupper	118
14 § (forts. från 11 §) Vissa frågor rörande föräldrabalken	
(forts. LU15)	120
Anf. 122 VIVIANN GERDIN (c)	120
Anf. 123 TASSO STAFILIDIS (v) replik	122
Anf. 124 VIVIANN GERDIN (c) replik	122
Anf. 125 TASSO STAFILIDIS (v) replik	122
Anf. 126 VIVIANN GERDIN (c) replik	123
Anf. 127 MARIANNE CARLSTRÖM (s).....	123
(forts.)	125
Ajournering.....	125
Återupptagna förhandlingar	125
14 § (forts.) Vissa frågor rörande föräldrabalken (forts. LU15)	125
Anf. 128 KJELL ELDENSJÖ (kd) replik.....	125
Anf. 129 MARIANNE CARLSTRÖM (s) replik.....	126
Anf. 130 KJELL ELDENSJÖ (kd) replik.....	126
Anf. 131 MARIANNE CARLSTRÖM (s) replik.....	126
Anf. 132 VIVIANN GERDIN (c) replik	127
Anf. 133 MARIANNE CARLSTRÖM (s) replik.....	127
Anf. 134 VIVIANN GERDIN (c) replik	127
Anf. 135 MARIANNE CARLSTRÖM (s) replik.....	127
Anf. 136 VIVIANN GERDIN (c) replik	128
Anf. 137 BERIT ADOLFSSON (m) replik	128
Anf. 138 MARIANNE CARLSTRÖM (s) replik.....	128

Anf. 139	BERIT ADOLFSSON (m) replik.....	129
Anf. 140	MARIANNE CARLSTRÖM (s) replik	129
Anf. 141	AGNE HANSSON (c)	129
	(Beslut skulle fattas den 29 mars.)	130
15 §	Vissa elmarknadsfrågor	130
	Näringsutskottets betänkande 2000/01:NU8	130
Anf. 142	KARL GUSTAV ABRAMSSON (s).....	130
Anf. 143	KARIN FALKMER (m)	132
Anf. 144	LENNART VÄRMBY (v).....	134
Anf. 145	KARIN FALKMER (m) replik.....	136
Anf. 146	LENNART VÄRMBY (v) replik.....	136
Anf. 147	KARIN FALKMER (m) replik.....	137
Anf. 148	LENNART VÄRMBY (v) replik.....	137
Anf. 149	INGER STRÖMBOM (kd)	138
Anf. 150	LENNART VÄRMBY (v) replik.....	139
Anf. 151	INGER STRÖMBOM (kd) replik.....	139
Anf. 152	LENNART VÄRMBY (v) replik.....	139
Anf. 153	INGER STRÖMBOM (kd) replik.....	140
Anf. 154	ÅKE SANDSTRÖM (c)	140
Anf. 155	EVA FLYBORG (fp).....	141
Anf. 156	LENNART VÄRMBY (v) replik.....	143
Anf. 157	EVA FLYBORG (fp) replik.....	144
Anf. 158	LENNART VÄRMBY (v) replik.....	144
Anf. 159	EVA FLYBORG (fp) replik.....	144
Anf. 160	INGEGERD SAARINEN (mp)	144
Anf. 161	KARIN FALKMER (m)	146
Anf. 162	INGEGERD SAARINEN (mp)	146
Anf. 163	KARIN FALKMER (m)	146
	(Beslut skulle fattas den 29 mars.)	147
16 §	Ändringar i telelagen avseende nummerportabilitet.....	147
	Trafikutskottets betänkande 2000/01:TU10	147
	(Beslut skulle fattas den 29 mars.)	147
17 §	(forts. från prot. 84) Elever med funktionshinder (forts.	
	UbU12).....	147
Anf. 164	ERLING WÄLIVAARA (kd).....	147
Anf. 165	LENNART GUSTAVSSON (v) replik.....	149
Anf. 166	ERLING WÄLIVAARA (kd) replik.....	149
Anf. 167	LENNART GUSTAVSSON (v) replik.....	149
Anf. 168	ERLING WÄLIVAARA (kd) replik.....	150
Anf. 169	BIRGITTA SELLÉN (c).....	150
Anf. 170	ULF NILSSON (fp)	152
Anf. 171	TORGNY DANIELSSON (s).....	153
Anf. 172	ERLING WÄLIVAARA (kd) replik.....	155
Anf. 173	TORGNY DANIELSSON (s) replik.....	155
Anf. 174	ERLING WÄLIVAARA (kd) replik.....	156
Anf. 175	TORGNY DANIELSSON (s) replik.....	156
Anf. 176	BIRGITTA SELLÉN (c) replik.....	156
Anf. 177	TORGNY DANIELSSON (s) replik.....	157
Anf. 178	BIRGITTA SELLÉN (c) replik.....	157

Anf. 179	TORGNY DANIELSSON (s) replik.....	158	Prot. 2000/01:87
Anf. 180	ULF NILSSON (fp) replik	158	28 mars
Anf. 181	TORGNY DANIELSSON (s) replik.....	158	
Anf. 182	ULF NILSSON (fp) replik	159	
Anf. 183	TORGNY DANIELSSON (s) replik.....	159	
Anf. 184	STEN TOLGFORS (m).....	159	
	(Beslut skulle fattas den 29 mars.).....	164	
18 §	Fordonsfrågor m.m.....	164	
	Trafikutskottets betänkande 2000/01:TU9	164	
Anf. 185	CHRISTINA AXELSSON (s).....	164	
Anf. 186	JAN-EVERT RÅDHSTRÖM (m).....	165	
Anf. 187	CHRISTINA AXELSSON (s) replik	167	
Anf. 188	JAN-EVERT RÅDHSTRÖM (m) replik	167	
Anf. 189	CHRISTINA AXELSSON (s) replik	167	
Anf. 190	JAN-EVERT RÅDHSTRÖM (m) replik	167	
Anf. 191	HARALD BERGSTRÖM (kd)	168	
	(Beslut skulle fattas den 29 mars.).....	169	
19 §	Arbetstid och ledighet från anställning m.m.	169	
	Arbetsmarknadsutskottets betänkande 2000/01:AU9.....	169	
Anf. 192	CHRISTEL ANDERBERG (m).....	169	
Anf. 193	CAMILLA SKÖLD JANSSON (v)	172	
Anf. 194	CHRISTEL ANDERBERG (m) replik.....	174	
Anf. 195	CAMILLA SKÖLD JANSSON (v) replik	174	
Anf. 196	CHRISTEL ANDERBERG (m) replik.....	175	
Anf. 197	CAMILLA SKÖLD JANSSON (v) replik	175	
Anf. 198	MARIA LARSSON (kd).....	176	
Anf. 199	CAMILLA SKÖLD JANSSON (v) replik	177	
Anf. 200	MARIA LARSSON (kd) replik.....	178	
Anf. 201	CAMILLA SKÖLD JANSSON (v) replik	178	
Anf. 202	MARIA LARSSON (kd) replik.....	179	
Anf. 203	MARGARETA ANDERSSON (c)	179	
Anf. 204	ANA MARIA NARTI (fp).....	181	
	(forts.).....	182	
20 §	Beslut om fortsatt ärendehan- dling	182	
21 §	Anmälan om interpellationer.....	182	
22 §	Anmälan om frågor för skriftliga svar.....	183	
23 §	Anmälan om skriftliga svar på frågor.....	183	
24 §	Kammaren åtskildes kl. 22.56.....	185	

Elanders Gotab, Stockholm 2001